

MANUALE

SACRARUM CAEREMONIARUM

LIBER VII.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS AB EPISCOPO SOLEMNITER CONFERENDO.

CAPUT I.

1. **Q**uam Episcopo visum erit opportunum solemniter conferre Sacramentum Confirmationis, in uno aut duobus festis praecedentibus nunciabitur a Parochis dies et hora, qua unusquisque confirmandorum adesse debet in Cathedrali, sive in ecclesia primaria cuiusque loci, simul cum Compatre suo. Singuli candelam afferent, si vigebit usus illam offerendi Episcopo; scriptam afferent testificationem Parochi sui, qua declaretur, confirmandum esse idoneum ad Sacramentum istud accipiendum, et expressum erit nomen parentum nomenque compatris et commatris confirmandi; afferent etiam fasciolam, quae circumduci fronti Confirmati solet.

2. Servabitur etiam consuetudo, si vigebit, affigendi portis Cathedralis significationem diei et horae, qua solemniter Sacramentum istud conferetur.

3. Functio in commodum populorum peragetur semper matutino, nunquam vespertino tempore, et insuper die festo qui praefinietur ab Episcopo, neque potest assignari certa regula, quum hoc dependeat a circumstantiis locorum.

4. Prout erit maior minorve numerus confirmandorum, sumentur etiam dispositiones opportunae. Si forte esset peri-

culum, ne quis Confirmandus superveniret et se ceteris aggregaret, quum inchoata iam erit functio, vel posset discedere priusquam functio absolvatur, necesse erit ut claudantur omnes fores, unde aditus in ecclesiam est, neque aperiantur prius, quam absolutus prorsus sit actus administrationis Sacramenti praedicti. Sin autem tanto essent numero Confirmandi, ut una vice nequiret universis conferri Confirmatio, poterunt dividi in plures vices, atque ita confirmatis, exempli gratia, centum primis et his dimissis, succedent alii et sic deinceps de ceteris, si supererunt.

5. Si Episcopus Sacramentum hoc in Cathedrali conferret, aequum esset, ut ei assisterent Canonici duo.

6. Poterit conferri ad Altare maius vel in alio Sacello praesertim si esset maiori commoditati, modo adessent cancelli claudendi, quod hoc casu deceret magis, quam claudere portas ecclesiae.

7. Altare instruetur sex candelabris cum cereis et Cruce, pallio albi coloris; gradus sternentur tapeto et faldistorium cum veste albi coloris statuatur in medio suppedaneo Altaris.

8. Super infimum gradum ponetur pulvinus albus, in quo genuflectet Episcopus.

9. In Altari vel super abaco disponentur paramenta episcopalia, videlicet pluviale albi coloris cum stola simili, formale pretiosum et amictus. In latere Evangelii praeparabitur mitra auriphrygiata cum velo seu vimpa pro cappellano mitram delaturo.

10. Prope Altare baculus pastoralis.

11. Super abacum alba tobalea coopertum ponentur urceus cum pelvi et mantilia in lance: pontificale (pars I.) instructum veste albi coloris: scotula cum candela: vasculum S. Chrismatis in lance: medulla panis et mali medici in lance: aliquantulum gossipii soluti; acus crassior cum filo longo ad colligendas schedulas Confirmandorum: vasculum aquae benedictae cum aspersorio, utendum in ingressu Episcopi in ecclesiam.

12. Prope abacum aderit canistrum ad reponendas candelas.

13. Quod si commodius videbitur erigere Altare in media

ecclesia, praeparabitur simul cum abaco eodem modo ac supra.

14. Si numerus confirmandorum esset ingens, in navi principali disponentur bini ordines scamuorum sine postergali, qui ex Altari pertingant ad portam ferme ecclesiae, et apud illa locum sument Confirmandi, videlicet mares dextrorsum, foeminae sinistrorsum; scamuis sedebunt Confirmandi et a tergo ipsorum stabunt singuli compatres et commatres.

15. Praeparabitur etiam genuflexorium ornatum strato et pulvinis pro Episcopo ante Altare SS. Sacramenti, ac si Sacellum in quo SS. Sacramentum asservabitur, esset in conspectu functionis, vel timeretur irreverentia, collocabitur in alio Sacello aut in Altari remotiore.

16. Rebus hoc modo dispositis, hora praestituta praesto erunt in ecclesia Confirmandi simul cum compatribus et commatribus suis, eritque unius aut plurium clericorum officium disponere illos loco praeparato, ut supra. Signum dari poterit campanarum sono, quo confirmandis et compatribus significetur hora qua functionis fiet initium.

17. Aderunt ut supra dictum est, Canonici duo alique clerici superpellicio induti, videlicet a mitra, a baculo, a libro, a scotula et a S. Chrismate, itemque alter clericus delegatus colligendis schedulis confirmandorum, et unus vel duo recipiendis candelis.

18. Episcopus indutus rochetto et mozzeta excipietur in limine ecclesiae a Canonicis supra dictis et a clericis, quos paullo ante notavimus. Si fuerit Archiepiscopus, praecedet eum Crux archiepiscopalis.

19. A digniore Canonicorum accipiet aspersorium aqua sancta perfusum, asperget seipsum et adstantes.

20. Deinde adorabit SS. Sacramentum apud Altare sive Sacellum, in quo asservabitur, et procedet ad Altare, sive sacellum, in quo administranda erit Confirmatio.

21. Ibi genuflectet in pulvino ac brevi tempore orabit. Iterabit ante Crucem reverentiam, et amoto pulvino ab uno clericorum, ascendet ad Altare et sedebit in faldistorio.

22. Interim in promptu erunt ministri lotionis et clerici deferentes paramenta

23. Canonici exuent mozzetam Episcopo, qui lavabit manus, deinde parabitur amictu, stola et pluviali cui apponetur formale pretiosum, a Canonico digniori imponetur eius capiti mitra et sinistra accipiet baculum pastorem.

24. Sedens Episcopus, sermonem admonitionis habebit, ut notatur in Pontificali, vel omissa admonitione, si ita expedire censuerit, initium fiet Confirmationis administrandae claudendo portas ecclesiae sive Sacelli vel dabitur opera, nequis Confirmatorum exeat, neve ingredi possint alii (a).

25. Episcopus dimittet baculum et Canonici digniores exuet ipsi mitram.

26. Praesto erunt a sinistris Episcopi duo Cappellani, alter cum libro, alter cum scotula.

27. Confirmandi omnes geniculabunt una cum compatri-
bus suis.

28. Episcopus assurgat atque elata voce dicet *Spiritus Sanctus* etc. ut in Pontificali.

29. Postea dicet *Adiutorium nostrum* etc. se dextera signans et prosequetur versiculos reliquos recitare, vel etiam cantabit illos tono feriali simul cum oratione. Deinde expansis manibus versus Confirmandos, dicet orationem *Omnipotens sempiternus Deus* etc.

30. Canonici attolent fimbrias pluvialis Episcopi recitantis orationem praedictam.

31. In promptu erunt Clerici collecturi candelas, alter secum habens acum filo traiectum ad iungendas schedas sive attestaciones Confirmatorum, et alter etiam cum vasculo S. Chrismatis in pelvicula.

32. Si Confirmandi parvo erunt numero, poterunt praesentari Episcopo sedenti faldistorio in suppedaneo Altaris, secus Episcopus ipse accedet ad singulos quo loco aderunt eosque confirmabit.

33. Dum Episcopus confirmabit singulos confirmandorum, compater seu commater debet dexteram imponere hu-

(a) Nonnullis in locis mos est, ut quidam ecclesiasticus edoceat atque exercent Confirmandos antequam ad ecclesiam adveniat Episcopus.

mero dextero confirmandi, deinde in huius fronte ligabit fasciolam (a).

34. Si numerus confirmandorum erit maior, poterunt post orationem praedictam consurgere, sed unusquisque eorum genibus flexis insistet quo tempore confirmabitur.

35. Post orationem Episcopus sedebit faldistorio et mitra cooperietur a praedicto Canonico, ut supra, atque accipiet sinistra baculum pastorem.

36. Clericus cum vasculo Chrismatis consistet a dextris Episcopi. Canonici attollent fimbrias pluvialis. Ceteri duo clerici consistent prope clericum sustinentem S. Chrisma, recepturi unus candelas, alter attestaciones, quas acu traiciet in medio, ne dilabantur.

37. Episcopus faldistorio sedens confirmationem conferet singulis confirmandis, qui successive accedent ad Altare: quod si magno essent numero, Episcopus ipse assurgit, et quin confirmandi de suo loco abscedant, confirmabit eos successive, prius mares, postea foeminas. Hoc casu praecedet clericus, qui recipiet caudelas easque ponet in canistro, sequetur deinde alter qui recipiet attestaciones; advertent autem, ne illas accipiant a secundo, nisi confirmatus fuerit primus, neque a tertio nisi confirmatus erit secundus, atque ita porro.

38. Episcopus sacram Confirmationem conferens, intinget pollicem in S. Chrisma et manu extensa imposita super caput confirmandi, percontatus nomen eius ex patris, unctionem in formam Crucis pollice efficiet in fronte dicens *N. Signo te* etc. (b)

(a) Praescripsimus, ut compatres dexteram imponant dextero Confirmandorum humero. Huic praescriptioni videtur obstare rubrica, in qua praecipitur ut *Adulti ponant pedem suum super pedem dexterum patris sui*. Sed in praxi fieri non potest quod praecipit rubrica, quae, quum desumpta sit ex antiquis libris pontificalibus, fortasse innuit ritum servatum superioribus saeculis, quibus Sacramenta, quae vivorum dicuntur, accipiebantur a fidelibus stantibus.

(b) In pontificali Romae edito an. 1725. ex typographia Hieronymi Mainardi, Benedicti XIII. Sum. Pontificis permissu, rubrica addit quae sequuntur: *pollice manus dexteræ Chrismate intincto confirmat, dicens N. signo te signo Crucis, et dum hoc dicit, imposita eadem manu dextera super caput confirmandi, producit pollice signum Crucis in fronte illius.*

dextera faciens triplex Crucis signum dum dicit *In nomine Patris* etc. demum leviter percutiet eius genam sinistram et dicit *Pax tecum*, cui non respondebitur *Et cum spiritu tuo*.

39. Sub finem Confirmationis in promptu erunt Ministri lotionis, qui cum urceo, pelvi et mantilibus afferent etiam medullam panis et mali medici.

40. Quum confirmati fuerint omnes illi, qui ad Confirmationem accipiendam venerint, redibit Episcopus ad Altare, sedebit faldistorio et lavabit manus.

41. Hoc tempore vel cantabitur a Clero, qui aderit, vel legetur antiphona *Confirma hoc Deus* etc. ut in Pontificali.

42. Lavante manus Episcopo, genuflectent omnes, exceptis Canonicis, et Confirmati prosequentur genibus flexis insistere in reliqua functione.

43. Lotis manibus, mitra exuetur Episcopus, qui conversus ad Altare cantabit tono feriali, vel recitabit versiculos *Ostendo nobis* etc. cum oratione *Deus qui Apostolis tuis* etc. et post ipsam dicit *Ecce sic benedicetur omnis homo qui timet Dominum*, tum conversus ad confirmatos benedicet eos dicens *Benedicat vos Dominus ex Sion* etc.

44. Rursus faldistorio sedebit et cooperietur mitra, accipiet sinistra baculum pastorem, admonebit paternos, ut in Pontificali, et recitabit cum ipsis, *Credo, Pater noster* et *Ave Maria*. Benedicet eos dextera, nullam proferens formulam.

45. Aperientur portae ecclesiae vel Sacelli et Confirmati discedent; quod si et alii essent Confirmandi, repetentur actiones omnes, quas supra descripsimus a num. 25. ad 44. capituli huius.

46. Sacra Confirmatione peracta, Episcopus vestes sacras dimittet, ac resumpta mozzeta, eodem ordine quo descriptum est in ingressu, nempe oratione facta ad Altare functionis et adoratione SS. Sacramenti, proficiscetur ex ecclesia.

47. In privata huius Sacramenti administratione, Episcopus induet stolam albi coloris supra rochetum et utetur mitra, dum unctionem peraget in fronte confirmandi.

ORDINATIO GENERALIS
HABITA PRIVATIM.

CAPUT II.

*De rebus praeparandis.
Ad Altare maius.*

1. **S**uper Altari ponentur sex candelabra cum Cruce aequali candelabris, ac si Ordinans erit Ordinarius, ponetur Crux ante septimum candelabrum cum cereo. Gradus Altaris sternentur tapeto itemque tapeto sternetur presbyterium pro Ordinandorum prostratione.

2. In media Altaris mensa disponentur paramenta Episcopalia, eaque sunt planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae omnia cooperientur velo concolore paramentis ipsis. Color paramentorum in quatuor temporibus et in Sabbato *Sitientes*, esto violaceus, quodcumque sit officium, quod celebretur illo die: quatuor temporibus aestivis color esto rubrus, quoniam incidit intra octavam Pentecostes. In latere Evangelii ponetur mitra auriphrygiata: in Sabbato quatuor temporum Pentecostes adhibebitur etiam pretiosa, quae praeparabitur in latere Evangelii et auriphrygiata in latere Epistolae. In eodem Epistolae latere aderit Missale cum cussino vel legili. Advertatur, ut signaculum positum sit ad orationem pro Ordinandis, vel ut oratio eadem scripta sit in tabella. Si Ordinans fuerit Archiepiscopus ac si deget in provincia sua, praeparabitur S. Pallium in lance coopertum velo et in altera lance tres eius spinulae.

3. Prope Altare aderit baculus pastoralis.

4. In medio gradu infimo ponetur pulvinus in quo genuculabit Episcopus, et in latere Epistolae ante gradus Altaris faldistorium cum tegumento, quod sit concolor ceteris paramentis.

5. In latere Epistolae, super abacum alba tobalea contentum disponentur quae sequuntur: duo candelabra cum cereis pro Acolythis: calix cum purificatorio, patena, hostia, palla et corporale intra bursam: pyxis cum particulis pro Communione Ordinandorum omnium: tobalea linea coloris albi pro Communione: ampullae vini et aquae, utendae in Missa: campanula: urceus et pelvis ac mantilia duo seu manutergia in lance: in altera lance medulla panis et mali medici: caligae et sandalia eiusdem coloris ut reliqua paramenta, contacta velis concoloribus paramentis eisdem: liber Evangeliorum cum manipulo Episcopi: gremiale Episcopi concolor paramentis: Pontificale (pars I.): canon pontificalis: scotula cum candela: gremiale seu cincticulus lineus cum lemuiscis, quo utetur Episcopus, dum sacram unctionem peraget: forfices in lance; claves committendae ostiariis; liber lectionum, vel Missale, quod poterit esse usui lectoribus, exorcistis, Subdiaconis et Diaconis: ampulla vacua et candelabrum parvum cum candela extincta: ampullae vini et aquae in pelvicula cum manutergio: calix cum patena: alter calix cum vino et paucis aquae guttis et patena cum hostia: stolae saltem tres concolores reliquis paramentis pro Presbyteris, qui manus imponent super novos Ordinandos ad Presbyteratum: vasculum cum Oleo sacro Catechumenorum in lance cum aliquantulo gossipio soluto: pontificale in commodum Archidiaconi, sive illius qui vocare debet Ordinandos.

6. In latere Evangelii praeparabitur alter abacus contentus alba tobalea et super ipsum ponentur urcei cum pelvis et medulla panis ac mali medici pro manuum ablutione Presbyterorum recentium.

7. Praeter scamna in usum Cleri, praeparabuntur alia etiam scamna panno viridi cooperta pro Ordinandis et unum praeterea vel etiam plura sine dorsali, contacta panno viridi, apud quae geniculabunt Presbyteri recentes in Missa.

Apud Altare SS. Sacramenti.

8. Praeparabitur faldistorium cum pulvinis, vel genufle-

xorium, strato et pulvinis ornatum, pro Episcopo et accendentur Altaris cerei, quando ibi orabit Episcopus ipse.

In Sacrario.

9. Vasculum aquae benedictae cum aspersorio, quo utetur Episcopus ingrediens in ecclesiam; superpellicia sufficienti numero pro inservientibus.

10. Praeparabitur aliquod cubiculum, in quo possint ordinandi decenter induere vestes sacras respondententes Ordini, quem accepturi erunt. Si paramenta praedicta suppeditabuntur a Cathedrali, disponentur ibi pridie; secus unusquisque afferet sua et erunt propria ordinis illius, quem accepturus est.

In Functione.

11. Hora ferme dimidia ante horam praefinitam, Ordinandi veste talari induti congregabuntur in Sacrarium, ubi aderit Notarius sive alius a Curia Episcopali deputatus, qui recognoscat eos.

12. Ordinandi induent habitum sacrum respondentem Ordini, ad quem erunt promovendi, videlicet tonsurandi superpelliceum replicatum brachio sinistro sustinebunt et manu dextera gestabunt candelam ardentem; Ordinandi ad minores induent superpelliceum et dextera sustinebunt candelam ardentem; Ordinandi ad Subdiaconatum induent amictum, albam, cingulum, brachio sinistro impositum ferent manipulum ac tunicellam, manu dextera sustinebunt candelam ardentem, et advertent ut amictus non stet circa collum, sed paullulum extra albam, ut Episcopus illum possit capiti eorum imponere: Ordinandi ad Diaconatum induent amictum, albam, cingulum et manipulum brachio sinistro, in quo ferent dalmaticam et stolam replicatam, dextera autem candelam ardentem; Ordinandi ad Presbyteratum induent amictum, albam et cingulum, manipulum in brachio sinistro, stolam Diaconali more in humero sinistro, firmatam super latus dexterum, planetam replicatam super brachium sinistrum, sudarium albi coloris firmatum ciu-

gulo et caudalam ardentem dextera sustinebunt. Missalia pro singulis Ordinandis ad Presbyteratum disponi poterunt in presbyterio locis eorum respectivis.

13. Induti, quo modo innuimus, Ordinandi deducuntur in presbyterium, ubi locum quisque sibi attributum occupabunt.

14. Episcopus peracta adoratione apud Altare SS. Sacramenti, transibit ad Altare maius, in quo habebitur ordinatio, ac brevi tempore ibi orabit genibus flexis in pulvino praeparato in medio gradus infimi.

15. Assistent ei duo Cathedralis Canonici, qui propter hoc officium induent superpelliceum, et Archidiaconus, praesentaturus ei deinceps Ordinandos. Aderunt clerici, qui numero satis sint inseruendo Episcopo et assistendo Ordinandis, ut inferius describetur.

16. Aduenienti ad Altare Episcopo assurgent Ordinandi et geniculabunt quo momento ipse transiens ante ipsos, impertietur eis benedictionem.

17. Episcopus, brevi facta oratione ante Altare, assurgit, salutabit Crucem, accedet ad faldistorium ibique sedebit et caput cooperiet bireto.

18. Assistentiam ei praestabunt duo praedicti Canonici, qui stabunt a lateribus eius.

19. Se sistunt Episcopo duo Cappellani, unus eum scotula alter cum libro, ex quo ipse leget preces ad praeparationem *Ne reminiscaris* etc. cum psalmis *Quam dilecta* etc. et sequentibus.

20. Clericus unus ex abaco accipiet sandalia et caligas cum velis praeparatis et simul cum eo ibit cubicularius Episcopi. Geniculabunt ambo ante Episcopum; cubicularius exuet ei calceos usuales et induentur ei caligae et sandalia. Clericus reportabit ad abacum lancem et vela, quibuscum attulerit caligas.

21. Repetita antiphona *Ne reminiscaris* etc. Episcopus sibi ipse biretum exuet, assurgit, convertetur Altare versus et stans recitabit preces atque orationes. Post orationes Episcopus sedebit et recitabit preces ad paramenta praescriptas.

22. Hoc tempore distribuuntur clericis paramenta episcopalia et in promptu stabunt familiares nobiles vel clerici duo cum instrumentis lotionis $\frac{1}{2}$ manuum.

23. Episcopus, recitatis orationibus ad paramenta, sibi detraheth de capite biretum, dimittet Crucem pectoralem, quam ei tollet primus Canonicorum assistentium, sibi de digito extraheth annulum, quem tradet eidem primo Canonico ac deponet mozzetam, quae recipietur a cubiculario.

24. Cooperiet caput bireto et lavabit manus. Ad actionem istam genuflectent omnes, exceptis Canonicis et Praesulibus, si forte adessent.

25. A duobus praedictis Canonicis assistentibus parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta, servatis regulis ad Missam pontificalem traditis cap. IX. lib. V.

26. Si Ordinans fuerit Archiepiscopus et aderit in loco suae iurisdictioni subiecto, Canonicus secundus ascendet ad Altare, accipiet s. Pallium et ipsi se adiunget clericus, qui deferet lancem cum tribus spinulis. Primus Canonicus assistens accipiet Pallium et imponet illud super humeros Episcopi, deinde infiget illi tres spinulas quo modo descriptum est capitulo citato.

27. Canonicus primus assistens imponet Episcopo mitram pretiosam, si licebit uti, secus auriphrygiatam et cum osculis consuetis annulum inseret eius digito annulari dextero. Canonicus secundus porriget ei baculum pastorem,

28. Clericus unus accipiet librum Evangeliorum cum manipulo Episcopi et consistet prope secundum Canonicum assistentem.

29. Innuente Caeremoniario, assurgit Episcopus et procedet ante Altare, adstantibus ei a lateribus duobus praedictis Canonicis et sequentibus Cappellanis a mitra et a baculo atque clerico deferente Evangeliarium cum manipulo Episcopi.

30. Episcopus transiens ante Ordinandos et Clerum, si aderit, in choro, donabit eis benedictionem, ad quam Canonici se profunde inclinabunt, ceteri omnes genuflectent.

31. Priusquam Episcopus adveniat ad Altare, curae erit clerico alicui ponere Canonem apertum ad *Ordinem Missae* in medio Altari applicitum basi Crucis et prope Canonem ipsum ponere scotulam ardentem.

32. Progressus ante Altare Episcopus dimittet baculum et a secundo Canonico assistente exuetur mitra: salutabit Crucem et Sacrum exordietur. Canonici qui Episcopo assistent, confessionem cum ipso recitabunt nisi genibus, siquidem Missa non cantatur sed legitur, Canonici autem supradicti non sunt vestibus sacris induti.

33. Clerus si in choro aderit, observabit regulas traditas in *Missis pontificalibus* relate ad recitationem Confessionis, ad standum, ad geniculandum et ad sedendum, ut cap. III. libri I.

34. Clericus, qui deferet Evangeliarium cum manipulo Episcopi, geniculabit prope secundum Canonicum assistentem, cui tradet manipulum Episcopi, ut infra.

35. Ad *Indulgentiam* etc. Canonicus secundus assistens assurgens, accipiet a clerico manipulum Episcopi, cui post recitationem antedictae orationis inducet illum brachio sinistro.

36. Postquam Episcopus dixerit *Oramus*, ascendet ad Altare medius inter Canonicos assistentes una cum clerico sustinente Evangeliarium.

37. Episcopus osculabitur Altare, deinde principium Evangelii in libro, quem ei praesentabit Canonicus secundus.

38. Clericus cum debitis genuflexionibus de Altari descendet et super abacum reponet librum Evangeliorum.

39. Episcopus accedet ad Missale praeparatum in latere Epistolae, et leget introitum Missae eique a Caeremoniario vel a praedictis Canonicis assistentibus monstrabitur quid legendum sit.

40. Unus vel duo clerici in promptu stabunt, posituri in medio suppedaneo Altaris faldistorium, quo sessurus erit Episcopus.

41. Episcopus, lecto introitu, sedebit faldistorio, si Ordinatio habebitur in Sabbato *Sitientes*; secus recitabit *Kyrie* cum Assistentibus saepius uominatis, deinde sedebit faldistorio.

42. Interim Archidiaconus appropinquabit ad Altare et consistet in extremitate suppedanei a latere Evangelii.

43. Episcopo, statim ac sederit faldistorio, Canonicus primus assistens imponet mitram auriphrygiatam.

44. Post haec Archidiaconus invitabit Ordinandos, dicens elata voce; *Accedant omnes qui ordinandi sunt.* Ordinandi discedent de locis suis et venient geniculatum ante Altare quemdam efficientes semicirculum, ea tamen animadversione, ut tonsurandi sint propiores Altari, deinde Minoristae, postremo Ordinandi ad ordines sacros. Id vero fiet, si loci amplitudo et numerus Ordinandorum patietur; sin minus, poterunt etiam genuflectere loco ipso, quem occupabunt.

45. Archidiaconus percontabitur, ecquis sit inter tonsurandos nondum confirmatus, cui Sacramentum Confirmationis conferendum erit. Quocirca si quis erit sacra Confirmatione inaugurandus, Episcopus dimittet chirothecas, lavabit manus eique conferet Sacramentum istud quo modo innutum est capitulo I. libri huiusce. Tamen, si fieri posset, expediret magis, ut tonsurandus acciperet Sacramentum praedictum antecedenter.

46. Sedente Episcopo et mitra cooperto capite, Notarius accedet ad gradum infimum Altaris, appellaturus Ordinandos. Advertet autem in actione ista, ne tergum vertat ad Altare. Absentiae Notarii supplere poterit clericus quidam vel alius, secundum dispositionem ab Episcopo datam.

47. Archidiaconus, conversus ad Ordinandos, leget ex Pontificali inhibitionem, seu mandatum nomine Episcopi, idest « *Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus N. Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus N. sub excommunicationis poena praecipit* etc. Si Episcopus esset Cardinalis, exprimetur dignitas, dicendo *Eñus et Rñus in Christo Pater et Dominus, Dominus N. tituli Sancti N. S. R. E. Cardinalis N. Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus N. sub excommunicationis poena* etc. Si ordinatio perageretur ab Episcopo extraneo, ex mandato Episcopi ordinarii, legetur semper praedictum mandatum nomine Episcopi ordinarii.

48. Post haec Archidiaconus invitabit tonsurandos, dicens: *Accedant qui promovendi sunt ad primam clericalem tonsuram.* Ceteri

ordinandi consurgent et redibunt sessum ad locum suum (a). Notarius immediate appellabit nomine tonsurandos, exprimens latine et nomen et cognomen singulorum, non praemittens titulum *Domini* neque alium quemquam, licet inter eos forte adesset aliquis vir nobilitate insignis. Advertet etiam Notarius tum hac vice, tum reliquis ne secundum appellet, nisi cum primus responderit *Adsum* et de suo loco surrexerit progressurus ad Altare. Omnibus appellatis tonsurandis, Archidiaconus redibit in choram ad locum suum, quod faciet etiam deinceps Notarius.

49. Ad imum Altaris praesto erit Caeremoniarius, qui disponet ordinandos ante infimum gradum, aderuntque etiam duo quatuorve clerici (pro numero ordinandorum) qui candelas suo tempore accipiant et restituant ordinandis.

50. In promptu erunt Cappellani cum pontificali et scotula, qui stabunt prope sinistram Episcopi, clericus unus cum lance pro chirothecis, alter cum pelvi et forcibus cumque mantili imponendo super genibus Episcopi.

51. Genuflexis ante Altare tonsuraudis, Episcopus assurgit mitram capite gestans, recitabit *ψ*. *Sit nomen Domini* etc. deinde invitationem ad orationem *Oremus, fratres carissimi* etc. Postea sedebit et cum assistentibus recitabit antiphonam *Tu es, Domine* etc. cum versiculis psalmi *Conserve me, Domine* etc.

52. Interim ab assistentibus ponetur mantile super genua Episcopi, cui si difficile esset tondere capillos cum chirothecis, poterit eas deponere adiutantibus assistentibus praedictis. Assistens primus meminerit ei tollere anulum, deinde reponere.

53. Repetita antiphona *Tu es, Domine*, se sistet Episcopo tonsurandus primus, et geniculabit ante eum. Episcopus ton-

(a) Secundum rubricam Pontificalis Romani deduci posset, ut Ordinandi omnes starent genibus flexis toto ordinationis tempore. At cum in rubricis subsequentibus dicatur quod Ordinati « redeunt ad loca sua » quod Archidiaconus « vocat ordinandos » id videtur esse inutile, si iam adessent genibus flexis ante Altare; ideoque rubrica superior videtur intelligenda esse pro illo tantum actu, in quo legitur interdictum sive mandatum. Talis est etiam praxis communiter servata.

debit illius capillos in formam Crucis, videlicet super frontem, super occipitium, super aurem dexteram, super sinistram et in medio, capillos autem postquam totonderit, deponet in lance. Tonsurandus, quum ei tondentur capilli super frontem, dicet *Dominus pars*, super occipitium *haereditatis meae*, super aurem dexteram *et calicis mei* super aurem sinistram, *tu es qui restituos*, in medio capitis *haereditatem meam mihi*. Non esset abs re, ut Episcopus suggereret praedicta verba, quae repetentur a tonsurando. Eodem modo prosequetur Episcopus ceteris omnibus tonsurandis tondere capillos.

54. Clerici designati Ordinandis, accipient candelam ab unoquoque tonsurando, quum ascendet ad Altare et singulis illam restituent, quum descendent. Id ipsum observabunt deinceps relate ad reliquos Ordinandos, quum tangere instrumenta debebant respectivi ordinis, quum vestientur ab Episcopo, et sic de reliquo.

55. Episcopus, si deposuerit chirothecas, recipiet illas, adiuvantibus assistentibus, quorum primus reponet etiam anulum eius digito, et secundus exuet ei mitram: assurgit et conversus ad tonsurandos, dicet orationem *Oremus. Praesta quaesumus* etc.

56. Sedebit iterum Episcopus eique reposita a primo assistente mitra, recitabit cum ipsis assistentibus antiphonam *Hi accipient*, cum psalmo *Domini est terra* etc.

57. Interea clerici delecti assistendo ordinandis, advertent ut superpellicia tonsuratorum explicent, aperiant ac tradant singulis ita ut facile possit accipere Episcopus quum illa tonsuratis erit induturus.

58. Repetita supradicta antiphona, assistens secundus mitram exuet Episcopo, qui assurgit, convertetur ad Altare et dicet *Oremus*. Assistens primus subiungit *Flectamus genua* et genuflectent universi uno tantum genu, exceptis Episcopo et duobus Cappellanis a libro et a scotula; secundus assistens immediate dicet *Levate* omnesque consurgunt. Episcopus convertetur ad tonsuratos ac dicet orationem *Adesto Domine supplicationibus* etc.

59. Episcopus sedebit eique reponetur mitra a primo assistente.

stente. Tonsuratus primus se sistet Episcopo, qui accepto superpelliceo, quod ille manu gestabit, induet ipsum recitans formulam *Induat te Dominus* etc. (a).

60. Omnibus tonsuratis superpellicio indutis, assistens secundus exuet mitram Episcopo, qui assurgens et conversus ad tonsuratos dicet orationem *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc.

61. Postea sedebit ac resumpta mitra, quam ei reponet primus assistens, admonet novos clericos, legens e Pontificali formulam *Filii dilectissimi animadvertere debetis* etc.

62. Interim Archidiaconus redibit ad Altare et, peracta ab Episcopo admonitione, quam supra innuimus, dimittet ordinatos, dicens elata voce *Ad loca vestra, vel Recedant qui ordinati sunt clerici*. Quod si unus tantum erit ordinatus, tum hac vice tum deinceps, Archidiaconus dicet *Ad locum tuum, vel Recedat qui ordinatus est clericus*. Itaque tonsurati consurgent et debitis peractis reverentiis aut genuflexionibus, revertentur ad locum suum.

63. Profectis Ordinatis, si fuerit Sabbatum *Silientes*, Episcopus dimittet mitram, assurgens, removebitur faldistorium de medio Altaris, et ipse ad Altare conversus recitabit cum assistentibus *Kyrie* in Missa. Sin autem Ordinatio habebitur in quatuor temporibus, Episcopus dimissa mitra assurgens, accedet ad Missale, dicet *Oremus*, assistentes autem *Flectamus gonus et Levate*, leget orationem primam et primam lectionem, qua lecta, redibit ad medium Altaris, sedebit faldistorio, cooperietur mitra auriphrygiata ab assistente primo et super genibus eius ponetur gremiale.

64. Archidiaconus redibit ad Altare et invitabit Ordinandos ad ostiariatum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad Officium Ostiariorum*. Notarius vocabit singulos Ordinandos eadem methodo, qua tonsurandos, et unusquisque illorum respondebit *Adsum* ac veniet geniculatum ante Altare.

(a) In Pontificali reperitur rubrica sequens, quae respicit circumstantiam illam, in qua unum sit tantum superpelliceum, tonsuratis induendum: *Et mox imponit illud (superpelliceum) cuique, repetendo Induat te Dominus etc. immitens usque ad scapulas et immediate trahens, si unum tantum sit superpelliceum: sicque facit usque ad ultimum, qui eo totaliter induitur.*

65. Episcopus admonitionem eis habebit *Suscepturi, filii carissimi* etc. quam leget ex Pontificali et interim a Caeremoniario vel a clerico aliquo habebuntur in promptu claves, tangendae deinde ab Ordinandis.

66. Admonitione peracta, Episcopus dextra accipiet claves, ascendent ad Altare duo tresve Ordinandi, qui dimissa candela, geniculabunt super gradum superiorem ante Episcopum, qui porriget eis claves et recitabit formulam *Sic agite* etc. et singuli Ordinandi imponent dextram manum super claves neque removebunt eam priusquam Episcopus recitaverit totam formulam supra innutam. Hoc autem successive fiet a reliquis, si qui supererunt.

67. Clavibus ab omnibus Ordinandis contactis, discedet de Altari Archidiaconus. Consurgent Ordinati et cum debitis reverentiis de Altari discedent et sequentur Archidiaconum, qui deducet eos ad portam primariam vel etiam ad lateralem ecclesiae, quam claudent et aperient; tum ab ipso Archidiacono ad turrim campanarum ducentur, ubi singulis tradet chordam unius campanae, quam pulsabunt uno tinnitu sive ictu mallei: si tamen difficilis erit ascensus ad praedictam turrim, ducet eos ad ostium Sacrarii, ubi tradita singulis fune campanulae ad ostium illud appensae, iubebit singulos pulsare campanulam uno tinnitu.

68. Redibit ad Altare Archidiaconus, sequentibus ordinatis ostiariis et conficiet debitas reverentias vel genuflexiones. Archidiaconus redibit ad locum suum in chorum; ordinati autem, resumpta candela, geniculabunt ante Altare.

69. Episcopus dimittet gremiale, quod ei tolletur ab assistente secundo, assurgit retinens capite mitram et leget invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc. Secundus deinde assistens mitram exuet Episcopo, qui conversus ad Altare dicet *Oremus* (assistentes autem *Flectamus genua* et *Levate*, ut supra) et conversus ad Ordinatos recitabit orationem *Domine sancte* etc.

70. Archidiaconus redibit ad Altare. Post orationem Episcopus sedebit et rursus cooperietur mitra ab assistente primo. Tunc Archidiaconus dimittet Ordinatos cum formula *Ad*

loca vestra, vel cum altera *Recedant qui ordinati sunt ostiarii*. Ordinati consurgent, conficient debitas genuflexiones aut reverentias ad Episcopum et ad Altare ac revertentur ad locum suum.

71. Si fuerit Sabbatum *Sitientes*, procedetur immediate ad ordinationem Lectorum, ut infra: in quatuor temporibus Episcopus deponet mitram, redibit ad Missale, leget versiculum qui sequitur lectionem primam, subiunget deinde secundam orationem et leget lectionem secundam, ut in Missali.

72. Post lectionem secundam redibit Episcopus ad medium Altaris, sedebit in faldistorio, cooperietur mitra ab assistente primo, a quo recipiet etiam gremiale super genua. Archidiaconus reveniet ad Altare et vocabit ordinandos ad lecturatum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad officium lectorum*. Notarius eos nomine appellabit, ipsi respondebunt *Adsum* et procedent ad Altare geniculatum, ut superius de tonsurandis.

73. Clericus unus aut Caeremoniarius in promptu habebit Missale tradendum Ordinandis et Archidiaconus postquam appellati fuerint, redibit ad locum suum.

74. Genuflexis ante Altare Ordinandis, Episcopus admonitionem habebit eamque leget ex Pontificali, post ipsam tolletur ei gremiale ab assistente secundo, et ipse ambabus manibus accipiet Missale, quod sustinebit super genibus. Ordinandi, bini vel terni iunctim, depositis candelis ascendent ad Altare, geniculabunt super gradum superiorem ante Episcopum, qui praesentabit eis Missale, cui singuli imponent dextram, neque eam removebunt priusquam Episcopus totam recitaverit formulam *Accipite et estote* etc. Profectis primis, ascendent reliqui, et Missale manu tangent, ut de primis dictum est, et ab Episcopo recitabitur formula, quam innuimus.

75. Tradito omnibus Missali, genuflexi ante Altare recipient candelam ardentem. Episcopus assurgat et conversus ad Ordinatos recitabit invitationem ad orationem *Oremus, fratres carissimi* etc. Ab assistente secundo mitra nudabitur Episcopus, qui ad Altare conversus dicet *Oremus*, (assistentes autem *Flectamus genua* et *Levate*) iterumque ad Ordinatos conversus recitabit orationem *Domine sancte* etc. Tum sedebit Episcopus et ab assistente primo rursus cooperietur mitra auriphrygiata.

76. Archidiaconus redibit ad Altare et dimittet Ordinatos, dicens *ad loca vestra, vel recedant qui ordinati sunt lectores*. Ordinati consurgent et cum debitis reverentiis aut genuflexionibus ad locum suum se recipient.

77. Si Ordinatio locum habeat in Sabbato *Silientes*, Episcopus prosequetur sedere faldistorio, processurus ad ordinationem Exorcistarum; sin autem habeatur ordinatio in Sabbato quatuor temporum, secundus assistens mitram exuet Episcopo, qui assurget, accedet ad Missale et leget versiculum post lectionem secundam, recitabit orationem tertiam ac tertiam lectionem et post ipsam revertetur ad faldistorium.

78. Sedente in faldistorio Episcopo et a primo assistente cooperto mitra et accepto gremiali super genibus, Archidiaconus, qui ad Altare redierit, invitabit ordinandos ad exorcistatum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad officium Exorcistarum*. Notarius appellabit ordinandos, qui respondebunt *Adsum* et geniculatum venient ante Altare, ut superius.

79. Clericus unus in promptu habeat Missale tradendum ordinandis.

80. Ordinandis genuflexis, Episcopus admonitionem habeat, quam leget ex Pontificali, videlicet *Ordinandi filii carissimi* etc. post quam, dimisso gremiali, accipiet ambabus manibus Missale et sustinebit ipsum super genibus. Duo tresve ordinandi, dimissa candela, ascendent iunctim ad Altare, geniculabunt super gradum infimum ante Episcopum, et manum dexteram imponent Missali nec removebunt eam, nisi quum Episcopus totam recitaverit formulam *Accipite et commendate memorias* etc.

81. Missale traditum omnibus ordinatis, qui redeuntes geniculatum ante Altare candelam recipient, ab uno clerico reportabitur ad abacum; Episcopus assurget, et quin dimittat mitram, conversus ad Ordinatos leget invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc. Dimissa autem mitra ope secundi assistentis, convertetur ad Altare, dicit *Oremus* (assistentes autem *Flectamus genua et Levate*) ac rursus ad ordinatos conversus, recitabit orationem *Domine sancte* etc.

82. Episcopus sedebit et mitra rursus cooperietur. Ar-

chidiaconus, iam reversus ad Altare, dimittet Ordinatos proferens formulam *ad loca vestra*, vel *recedant qui ordinati sunt Exorcistae*. Ordinati consurgent et cum debitis genuflexionibus aut reverentiis redibunt ad locum suum

83. In Sabbato *Sitientes* procedetur immediate ad ordinationem Acolythorum; in Sabbato quatuor temporum, Episcopus mitra nudatus ab assistente secundo, assurgit, redibit ad Missale et leget versiculum qui sequitur lectionem tertiam, deinde recitabit quartam orationem et subiunget lectionem quartam, post quam redibit sessum ad faldistorium positum in medio Altaris.

84. Sedens faldistorio Episcopus cooperietur mitra auriphrygiata ab assistente primo, a quo recipiet etiam gremiale super genibus. A clerico aliquo ponetur in Altari ampulla vacua et candelabrum cum candela extincta. Archidiaconus redibit ad Altare, invitabit Ordinandos ad Acolythatum utens formula consueta *Accedant qui ordinandi sunt ad officium Acolythorum*. Notarius appellabit Ordinandos, qui respondebunt *Adsum* et geniculatum venient ante Altare.

85. Admonebit eos Episcopus, recitans formulam in Pontificali praescriptam, nempe *Suscepturi filii carissimi* etc. Post admonitionem Episcopus dimittet gremiale et iunctim ad Altare ascendent duo tresve Ordinandi, deposita prius candela. Episcopus candelabrum accipiet cum candela extincta, ipsumque porriget Ordinandis, qui pollice manus dexteræ tangent candelabrum et indice manus eiusdem contingent candulam, durante recitatione formulæ *Accipite ceroferarium* etc. quam proferet Episcopus. Candelabrum cum candela, postquam ab omnibus Ordinandis contactum erit, vel traditum, Episcopus deponet et accipiet ampullam vacuum. Redibunt iunctim duo tresve Ordinandi ad Altare, genuflectent ante Episcopum, qui praesentabit eis ampullam vacuum, cui imponent digitos duos, indicem et medium dextrae neque removebunt eos, nisi quum Episcopus recitare totam desiverit formulam *Accipite urceolum* etc.

86. Genuflexis ante Altare Ordinatis, receptaque ab ipsis candela, assurgit Episcopus et mitram capite gestans leget invocationem *Deum Patrum Omnipotentem* etc. Dimissa dein mitra

ope secundi assistentis, convertetur ad Altare, dicet *Oremus* (assistentes autem *Flectamus genua et Levate*) et conversus ad Ordinatos recitabit orationem *Domine Sancte* etc. Subiiciet deinde reliquas duas orationes, perstans eodem statu.

87. Sedebit Episcopus, mitra cooperietur ab assistente primo, et Archidiaconus reversus ad Altare, dimittet Ordinatos cum formula consueta *ad loca vestra* vel *recedant qui ordinati sunt Acolythi*. Ordinati consurgent et cum debitis reverentiis vel genuflexionibus revertentur ad locum suum.

88. Profectis Ordinatis, Episcopus dimittet mitram, qua exuetur a secundo assistente et redibit ad Missale. Si Ordinatio habebitur in Sabbato quatuor temporum, leget versiculum post quartam lectionem, deinde subiunget quintam orationem et lectionem quintam. Si erit in Sabbato *Silientes*, exutus mitra ut supra, ad remoto faldistorio de medio Altari, Episcopus Altare osculabitur et conversus ad populum dicet *Dominus vobiscum*. Postmodum accedet ad Missale, leget orationem Missae, cui adiunget alteram orationem pro Ordinandis sub unica conclusione, quam sequentur orationes reliquae a rubrica praescriptae.

89. Post haec reveniet ad faldistorium, quod repositum erit in medio Altaris, sedebit, cooperietur iterum mitra ab assistente primo, a quo recipiet gremiale, et reversus Archidiaconus ad Altare invitabit Ordinandos ad Subdiaconatum, proferens formulam *Accedant qui ordinandi sunt Subdiaconi*. Notarius appellabit eos, nomini et cognomini adiungens titulum, ad quem ordinabuntur, exempli gratia *patrimonii sui*, vel *pensionis ecclesiasticae* vel *beneficii* aut *cappellaniae*, vel *parociae*; ac si ordinandus erit regularis, dicetur *Frater N. N. professus ordinis Sancti N. ad titulum paupertatis*, vel *ad titulum Missionum* aut *mensae communis*, secundum privilegia a S. Sede concessa diversis Regularium familiis. Ordinandi autem respondebunt *Adsum*, procedent ante Altare, restantes longe ab infimo gradu passibus duobus tribusve, ibique stabunt in pedes. Episcopus admonet eos de obligatione, quam in se recepturi sunt per ordinationem, legens ex Pontificali formulam *Filii dilectissimi, ad sacrum* etc. Post admonitionem, Ordinandi approximabunt ad Altare et geniculabunt.

90. Notandum autem est, quod admonitio antedicta locum habet quum ordinandi sunt clerici saeculares tantum; si cuncti ordinandi essent regulares, admonitio omittetur.

91. Archidiaconus invitabit reliquos ordinandos ad Diaconatum et ad Presbyteratum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt Diaconi et Presbyteri* et ipsi procedent ante Altare, eo tamen discrimine, ut ordinandi Subdiaconatu genuflectant in latere Epistolae, ordinandi Diaconatu in latere Evangelii, ordinandi autem Presbyteratu in medio ante Altare, si poterit id commode fieri et si numerus ordinandorum patietur, secus disponentur ut commodius videbitur.

92. Clerici designati, candelas recipient ab omnibus ordinandis et extinguent, advertentes ut eas iterum accendant sub finem Litaniarum.

93. Ordinandis hoc modo dispositis, Episcopus assurgat ac retinens mitram capite, convertetur ad Altare et geniculabit in faldistorio, ante quod apponetur ad hanc rem a clerico pulvinus. Ordinandi procumbent super pavimentum, quod erit coopertum tapeto, quemadmodum monuimus superius, ceteri omnes geniculabunt.

94. Episcopus genuflexus recitabit Litanias, ut in Pontificali, eique respondebunt assistentes et ceteri adstantes. Cappellanus a baculo in promptu habebit baculum sub finem Litaniarum, itemque praesto erit Cappellanus a libro, sustenturus eum Episcopo in benedictione, quam impertietur ordinandis. Postquam Episcopus totum recitaverit versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. eique responsum fuerit *Te rogamus audi nos*, assurgat, stantibus adhuc genibus flexis ceteris omnibus, convertetur ad ordinandos et baculo sinistra accepto, benedicet ipsos ut in Pontificali *Ut hos electos* etc. Dimittet baculum, convertetur ad Altare, genuflectet iterum et recitationem Litaniarum explebit.

95. Litanis recitatis, assurgat Episcopus et cum ipso ceteri omnes qui genuflexerant. Ordinandi de prostratione assurgent et clerici restituent illis candelas ardentes. Archidiaconus ex Altari ad ordinandos conversus, dicet *Recedant qui ordinandi sunt Diaconi et Presbyteri*, qui consurgent in pedes et

cum debitis reverentiis redibunt ad loca sua, exceptis ordinandis ad Subdiaconatum, qui perstabunt nixi genibus ante Altare.

96. Episcopus, ubi recitatis litanis surrexerit, sedebit faldistorio et a primo assistente reponetur ei gremiale. Caeremoniarius in promptu habebit calicem cum patena, qui tradendus erit Ordinandis. Quum ceteri Ordinandi, ut supra dictum est, recesserint, Episcopus admonebit promovendos ad Subdiaconatum, legens formulam in Pontificali praescriptam *Adepturi filii carissimi* etc.

97. Clerici designati ad assistentiam ordinandorum, tollent eis candelas ardentis et aptabunt ipsis amictum extra albam, ut commode possit Episcopus illum imponere singulorum capiti. Clericus unus accipiet ampullas vini et aquae plenas, cum pelvicula et manutergio et consistet prope Altare, traditurus eas debito tempore Archidiacono.

98. Post admonitionem, secundus assistens tollet gremiale Episcopo, qui ambabus manibus calicem cum patena accipiet. Duo tresve ordinandi ascendent iunctim ad Altare et congeniculabunt ante Episcopum, qui porriget eis calicem cum patena. Apponent pollicem dextrum cuppae calicis, indicem autem et medium quoque pariter dextrum, super patenam, neque removebunt digitos nisi quum Episcopus pronuntiaverit formulam integram *Videte cuius ministerium* etc.

99. Ordinati, tacto calice cum patena, consurgent et venient versus latus Evangelii, ubi aderit Archidiaconus, qui offeret ei tangendas ampullas vini et aquae et manutergium cum pelvicula. Postea redibunt geniculatum ante Altare.

100. Hisce duabus actionibus ab omnibus peractis, omnibusque genuflexis, ante Altare, Episcopus assurgit et mitram capite gestans recitabit invitationem ad orationem *Oremus Deum ac Dominum* etc. Dimittet mitram, qua exuetur ab assistente secundo, convertetur ad Altare, dicet *Oremus* (assistentes *Flectamus genua* et *Levate*) iterumque conversus ad ordinatos subiiciet orationem *Domine sancte* etc. Hoc tempore clerici ad hoc delecti explicabunt et aptabunt tunicellam et manipulum super brachia ordinandorum, ut faciliter ab Episcopo unusquisque eorum possit vestiri.

101. Episcopus sedebit in faldistorio et ab assistente primo rursus cooperietur mitra. Ordinati consurgent et unus post alium accedent ad Altare ac genuclabunt ante Episcopum, qui accipiens amictum imponet eum singulis in capite, dicens *Accipe amictum* etc. Manipulum deinde accipiet et singulis ponet in brachio sinistro, dicens *Accipe manipulum* etc. Postremo tunicellam accipiet eamque induet unicuique eorum, dicens *Tunica iucunditatis* etc. (a). Clericus unus in promptu habebit Missale tradendum ordinatis.

102. Postquam induti erunt omnes Ordinati, redibunt iunctim duo tresve ipsorum ad Episcopum, quibus ante ipsum genuflexis, praesentabit Epistolarium vel Missale cui manum dextram imponet, neque eam removebunt a libro nisi quum Episcopus integram recitaverit formulam *Accipite potestatem* etc. Ordinati, tacto vel tradito Epistolario, resument candulam; Archidiaconus autem dimittet eos cum formula *ad loca vestra*, vel *recedant qui ordinati sunt Subdiaconi*. Consurgent Ordinati et cum praescriptis reverentiis vel genuflexionibus ad locum suum revertentur.

103. Episcopus mitra nudatus ab assistente secundo, asurget de faldistorio et accedet ad Missale. In Sabbatis quatuor temporum hiemis, autumni et veris leget canticum *Benedictus es, Domine* post lectionem quintam, deinde in medio Altaris dicet *Dominus vobiscum* conversus ad populum, et conversus ad Missale leget orationem, cui adiunget collectam pro Ordinandis sub unica conclusione, et reliquas orationes a rubrica praescriptas. Postea leget Epistolam.

104. In Sabbato quatuor temporum aestatis leget *Alleluia* cum cantico *Benedictus es*, deinde in medio Altaris recitabit *Gloria in excelsis*, tum *Pax vobis*, orationes et Epistolam, ut supra.

105. In Sabbato *Silientes* leget tantum Epistolam. (b).

(a) Advertatur rubrica Pontificalis, ut iam notavimus de tonsurandis agentes « Si unica tantum sit (tunica) immittit illam usque ad scapulas ac retrahit, postremo totaliter induens.

(b) Praescribitur a Pontificali, ut Epistola cantetur per unum ex Subdiaconis noviter ordinatis. Quum autem fiet ordinatio sine cantu, non videtur posse locus esse huic rubricae. In Laterana Basilica, ubi celebrantur or-

106. Lecta Epistola, redibit Episcopus ad faldistorium, ubi sedebit, cooperietur mitra ab assistente et super genibus recipiet gremiale. Archidiaconus redibit ad Altare et invitabit Ordinandos ad Diaconatum, utens formula *Accedant qui ordinandi sunt ad Diaconatum*. Notarius eos nomine compellabit, nullo addito ordinationis titulo, iique singuli respondebunt *Adsum*, procedent ante Altare et geniculabunt.

107. Archidiaconus postulabit ab Episcopo ut velit ad ordinationem procedere, dicens *Reverendissime Pater postulat etc. (a)*. Episcopus interrogabit Archidiaconum *Scis illos dignos esse?* Respondebit Archidiaconus *Quantum humana fragilitas etc.* Episcopus subiunget *Deo gratias*, eosque nunciabit Clero et populo, dicens *Auxiliante Domino etc.* Lecta annunciatione, post brevem interpositam moram admonebit Ordinandos, admonitionem legens ex Pontificali *Provehendi, filii dilectissimi etc.* Interim clerici tollent candelas Ordinandis et disponent ipsis paramenta, ut Episcopus facilius eos possit induere.

108. Episcopus post admonitionem perget sedere et mitram in capite retinens, prosequetur alteram exhortationem ad Clerum et ad populum *Commune votum etc.* Dimittet gremiale, assurget ac mitram in capite retinens leget invitationem ad orationem *Oremus fratres carissimi usque ad verba vivit et regnat Deus*, post quae per assistentem secundum dimittet mitram, et stans in pedes manibusque ante pectus expansis, recitabit

dinationes cum cantu, vidi, dum Epistola a Subdiacono cantatur, stare in pedes omnes ordinatos ad Subdiaconatum, ut indicetur fortasse illo actu, quod illorum esset officium cantare Epistolam. Hic tamen est usus illius Basilicae specialis, quem non ausim suadere aliis, ut admittant; siquidem non satis regulare videtur, quod una chori pars stet in pedes, dum se deant ceteri omnes. Praeterea stando obsistitur auctoritati rubricae illius, cuius talis non videtur esse sensus. In aliqua privata unius Subdiaconi ordinatione, vidi a Subdiacono eodem legi Epistolam simul cum Episcopo celebrante. Porro ego praxim refero; iudicium autem penes auctoritatem sit. Videtur tamen, quod lectio Epistolae aut Evangelii simul cum Celebrante, proprie spectet ad ritum concelebrationis. Diaconi et Subdiaconi nunquam possunt nec poterunt concelebrare defectu ordinis debiti.

(a) Si ordinans erit Cardinalis, Archidiaconus dicet *Eminentissime et Reverendissime Pater, postulat etc.*

praefationem usque ad finem partis primae, videlicet ad verba *agenda concedere.*

109. Consurgent ordinandi: unus post alium ascendent ad altare et genucumbunt ante Episcopum, qui singulis imponet capiti dexteram manum, dicens *Accipe Spiritum Sanctum* etc. Unusquisque ordinatorum post impositionem manus Episcopi redibit ad locum suum ante Altare et genucumbit.

110. Postquam Episcopus dextram imposuerit singulis ordinatis, sinistram applicabit pectori et dexteram sustinebit elatam et extensam ferme ad altitudinem vultus sui versus ordinatos ac prosequetur legere secundam praefationis partem *Emitte in eos, quaesumus, Domine* etc. Iungat autem manus ad conclusionem *Per eundem Dominum* etc. quam leget submissa voce, ut vix audiri possit ab adstantibus.

111. Episcopus faldistorio sedebit eique reponetur mitra ab assistente primo. Consurgent ordinati, et singuli sive unus post alium ascendent ad Altare et genucumbunt ante Episcopum. Episcopus stolam accipiet, porrigit osculandam Ordinato et super eum faciens Crucis signum, imponet illam super eius scapulam sinistram, dicens *Accipe stolam candidam* etc. Praesto ibi erit clericus unus, qui statim cingulo cohibebit utramque partem stolae super latus dexterum ordinati. Episcopus accipiet dalmaticam, eamque induet ordinato, dicens *Induat te Dominus* etc. Clericus unus advertet ut ordinato extrahat manipulum ex manica sinistra dalmaticae (a). Curae etiam erit clerico alicui habere in promptu apud Altare Evangeliarium aut Missale, tradendum ordinatis.

112. Omnibus indutis novis Diaconis, duo tresve illorum simul ascendent ad Episcopum, qui utraque manu sustinens Evangeliarium vel Missale, iubebit eos imponere libro ipsi dexteram manum, quam inde non removebunt, nisi quum Episcopus expleverit recitationem formulae *Accipite potestatem.* etc.

113. Ordinati revenient ante Altare et genucumbunt, ut in principio functionis, et clerici supra dicti restituent eis can-

(a) Eadem pro Diaconis, ut pro tonsurandis et Subdiaconis, est rubrica, si unica tantum esset dalmatica.

delam ardentem. Post Evangeliarum traditionem omnibus ordinatis, Episcopus ab assistente secundo nudabitur mitra. Tum assurgit, convertetur ad altare, dicit *Oremus*, assistentium alter *Flectamus genua* alter *Levate*. Episcopus rursus ad ordinatos conversus, dicit orationem *Exaudi Domine* etc. Subiungit deinde orationem alteram *Oremus. Domine Sancte* etc. Sedebit Episcopus et mitra iterum cooperietur ab assistente primo. Archidiaconus reversus ad Altare dimittet ordinatos cum formula usitata *Ad loca vestra*, vel *Recedant qui ordinati sunt Diaconi*. Ordinati consurgent et cum debitis reverentiis vel genuflexionibus redibunt ad locum suum.

114. Episcopus nudabitur mitra a secundo assistente, assurgit, redibit ad Missale et leget Tractum usque ad ultimum versiculum et in Sabbato quatuor temporum Pentecostes leget *Sequentiam* exclusive usque ad ultimum versiculum.

115. Redibit ad medium Altaris, sedebit faldistorio, cooperietur mitra ab assistente primo et ab eodem imponetur ei gremiale super genna. Archidiaconus redibit ad Altare, invitabit ordinandos ad Presbyteratum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad ordinem Presbyteratus*. Notarius appellabit eos, singuli respondebunt *Adsum* et geniculatum procedent ante Altare. Omnibus ordinandis appellatis et ante Altare genuflexis, ut supra, Archidiaconus conversus ad Episcopum, postulabit ab ipso ordinationem, dicens *Reverendissime Pater, postulat* etc. Episcopus quaeret *Sois illos dignos esse?* Respondebit Archidiaconus, *Quantum humana fragilitas* etc. Subiungit Episcopus *Deo gratias*. Tunc de Altari recedet Archidiaconus, et Episcopus ordinationem Clero ac populo nunciabit, legens ex Pontificali formulam *Quoniam fratres carissimi, rectori navis* etc. Brevissima interposita mora, admonitionem habebit ad ordiandos, nempe *Consecrandi, filii dilectissimi* etc.

116. Interim a clericis designatis tollentur ordinatis candelae; a clerico altero distribuentur stolae tribus Presbyteris, qui manus debent ordinandis imponere, postquam ipsis suas imposuerit Episcopus; aptabitur stola unicuique ordinando ita ut facile illi possit replicari super pectus et accomodabitur etiam planeta quo modo ipsam Episcopus erit illi impositurus.

117. Admonitione absoluta, Presbyteri supra dicti stolam sibi collo imponent et accedent ad Altare, non tamen ascendentes ad ipsum. Ordinandi consurgent et unus post alium ascendent ad Altare et geniculabunt ante Episcopum. Episcopus assurget et singulis Ordinandis utramque manum imponet nullam proferens formulam. Novi Presbyteri, postquam Episcopus manus eis imposuerit, redibunt geniculatum ante Altare. Episcopus, posteaquam omnibus Ordinandis imposuerit manus, prosequetur stare et manum dexteram extensam et apertam sustinebit versus eosdem. Presbyteri qui stolam collo imposuerint et praesto erunt apud Altare, imponent successive manum utramque super singulos Ordinandos, deinde quemdam ferme semicirculum efficientes, consistent a tergo ipsorum, sustinentes dexteram extensam versus eosdem quo modo suam sustinebit Episcopus. Tunc Episcopus stans adhuc ad ordinandos conversus, dicit *Oremus fratres carissimi* etc.

118. Episcopus dimittet mitram: Presbyteri sibi tollent e collo stolam et revertentur ad loca sua. Episcopus convertetur ad Altare, dicit *Oremus*, assistentes *Flectamus genua et Levato*, atque iterum ad Ordinatos conversus Episcopus recitabit orationem *Exaudi nos quaesumus* etc. dein prosequetur praefationem, quam recitabit manibus ante pectus apertis et voce submissa ut ab adstantibus tantum audiri possit.

119. Rursus sedebit Episcopus et mitra cooperietur a primo assistente. Consurgent Ordinati et unus post alium ascendent ad Altare et geniculabunt ante Episcopum, qui accipiet partem dexteram stolae, quae aderit super scapulis, eamque replicabit super pectus unicuique ex Ordinatis, dicens *Accipe iugum Domini* etc. Unus clericorum advertet ut singulis ordinatis firmet cingulo partem dexteram stolae super latus sinistrum. Episcopus accipiet planetam replicatam et convolutam in parte posteriori, eamque induet singulis Ordinatis dicens *Accipe vestem sacerdotalem* etc. Ordinatus respondebit *Deo gratias*. Planeta pendebit ex parte anteriori tantum et firmabitur lemniscis ante pectus; pars autem posterior erit involuta et replicata super humeros. De Altari descendet qui primus est ordinatus et geniculabit quo loco prius erat eodemque tempore ascendet ad Al-

tare secundus qui induetur eadem ratione ac primus atque ita porro de ceteris.

120. In promptu aderit pelvicula ad ponendas chirothecas Episcopi, gremiale lineum, ponendum super genua Episcopi et laex cum vasculo Olei sacri Catechumenorum et aliquanto gossipio soluto.

121. Omnibus Ordinatis indutis, secundus assistens tollet mitram Episcopo, qui assurgit in pedes, et non praemittens *Oremus*, dicet conversus ad Ordinatos orationem *Deus sanctificationum* etc. Postea conversus ad Altare genua flectet in pulvino, quem ipsi apponet clericus ante faldistorium ac dimisso etiam pileolo per primum assistentem, recitabit cum assistentibus supradictis hymnum *Veni creator Spiritus* quo absoluto, reponetur ei pileolus, assurgit, removebitur pulvinus et sedebit in faldistorio. Assistens primus reponet ei mitram, deinde annulum educet e digito eius: postmodum ab utroque assistente tollentur ei chirothecae, quae ponentur in lance sustentata ab aliquo clerico. Primus assistens ei reponet annulum et adiuvante secundo extendetur gremiale lineum super genua, quod lemniscis poterit cohiberi nodis faldistorii.

122. Consurgent Ordinati et unus post alium ascendent ad Altare et geniculabunt ante Episcopum. Genuflexus primus ex ordinatis advertet ut attollat super pulsos manicas albae et vestis talaris, si opus fuerit, et sustineat manus apertas cum digitis et pollicibus simul iunctis. Episcopus autem intinget pollicem dexterum in oleum sacrum Catechumenorum, quod ei sustinebitur a clerico genuflexo a dextris eius, et unctionem peraget super manus ordinati, dicens *Consecrare et sanctificare* etc.

123. Episcopus unctionem peraget in modum Crucis efficiendo binas lineas rectas super manus Ordinati, primam earum a pollice manus dextrae usque ad indicem sinistrae, alteram a pollice sinistrae ad indicem dextrae, deinde prosequetur inungere palmas manuum ordinati, donans benedictionem *et per nostram benedictionem*, nullaque alia facta unctione

prosequetur *ut quaecumque benedixerit* etc. (a). Ordinatus respondebit *Amen*.

124. Episcopus claudet manus ordinati et unus ex capellanis vel assistentibus accipiet sudarium, quod ordinatus appensum habebit ad cingulum et ipso ligabit ei manus, ne fluere per brachium vel etiam in terram possit Oleum sacrum, quo facta erit unctio.

125. Descendet de Altari primus ordinatus et ascendet secundus, cui fiet unctio eodem modo ac primo, et sic de ceteris.

126. Interim in promptu habebitur calix cum vino et patena cum hostia, tradenda ordinatis, instrumenta lotionis manuum pro Episcopo et altera pro ordinatis: poterit etiam poni ante Altare scamnum coopertum panno viridi sine postergali, super quo praeparata aderunt Missalia utenda ab ordinatis in concelebratione, et praesto erunt Presbyteri superpellicio induti, qui assistere ordinatis debebunt.

127. Post unctionem ultimi ordinati, Episcopus absterget suum pollicem dexterum aliquantulo gossipio; accipiet calicem cum vino in manum sinistram et patenam cum hostia in manum dexteram et advertet ut admoveat hostiam ad marginem patenae versus ordinatum, patenam autem sustinebit superpositam calici.

128. Ascendet ad Altare primus ordinatus et geniculabit ante Episcopum, qui praesentabit ipsi patenam cum hostia et calicem cum vino; ordinatus, manibus adhuc sudario involutis tanget hostiam et patenam duobus digitis indicibus, cuppam autem calicis duobus digitis mediis, dum Episcopus recitabit formulam *Accipe potestatem* etc. Descendente primo, ascendet

(a) Satis patet rubrica Pontificalis Romani de modo, quo debeat Episcopus unctionem peragere super manus novorum Presbyterorum. *Pontifex cum Oleo Catechumenorum inungit unicuique ambas manus simul iunctas IN MODUM CRUCIS, producendo cum pollice suo dextero DUAS LINEAS, videlicet a pollice dexterae manus usque ad indicem sinistrae, et a pollice sinistrae usque ad indicem dexterae, unguendo mox totaliter palmas, dicens* etc. Si fiat unctio alio modo, non fit amplius in modum Crucis, neque efficiuntur amplius duae lineae, sed potius duo circuli, contra quod a Pontificali dilucide praescribitur.

alter atque ita deinceps reliqui, advertendo tamen ut haec actio fiat unicuique Ordinato singillatim, siquidem quum habeant manus involutas, difficile esset et ferme impossibile, ut eodem tempore a pluribus illorum fieret secure et commode.

129. Postquam Ordinati tetigerint calicem et patenam, accedent ad abacum ipsis praeparatum, ibique lavabunt manus medulla panis et mali medici, easque abstergent sudario, quo erant involutae, vel manutergiis, si aderunt praeparata. Aliquot clerici fundent aquam super manus eorum, dum lavabunt.

130. Post haec Ordinati venient geniculatum ad scamnum cum Missalibus, quae ipsis erunt ibi praeparata, et a clericis accipient candelam ardentem.

131. Episcopus manus lavabit, adhibens pro pollice dextero medullam panis et mali medici: dimittet gremiale, extrahetur annulus ex eius digito, reponentur ei chirothecae, dein annulus a supradictis assistentibus.

132. Abluente manus Episcopo, assurgent in pedes Canonici, ceteri omnes genua submittent.

133. Manibus ab Episcopo ablutis, tolletur ei mitra, assurget et accedet ad Missale, unde leget ultimum versiculum Tractus vel Sequentiae. A clericis removebitur faldistorium de medio Altari.

134. Episcopus transibit ad medium Altaris et dicet *Mundacor meum* etc. interea dum ab uno ex cappellanis Episcopi transferetur Missale cum cussino vel legili ad latus Evangelii.

135. Transibit Episcopus in latus Evangelii et Evangelium leget ex Missali (a) quam ad lectionem stabunt universi. Lecto et osculato Evangelio, redibit Episcopus ad medium Altaris, ac si fuerit Sabbatum quatuor temporum Pentecostes, recitabit *Credo*, in aliis autem Sabbatis omittetur: postea osculatus Altare, convertetur ad populum, dicet *Dominus vobiscum* et conversus ad Altare, dicet *Oromus* ac leget offeritorium.

136. Interim praesto erunt clerici, reposituri faldistorium in suppedaneo Altaris. Caeremoniarius vel unus de Cappel-

(a) Monet Pontificale, quod aliquis de novis ordinatis dicit Evangelium: Perpendatur quod relate ad Subdiaconos notavimus num. 105. capituli huius.

lanis Episcopi afferet ad Altare calicem etc. cum pyxide, explicabit corporale in medio Altari, et prope ipsum collocabit calicem et pyxidem. In promptu erunt Ministri soliti, ministraturi Episcopo lotionem manuum. Clericus unus afferet ampullas vini et aquae in pelvicula easque deponet in latere Epistolae.

137. Episcopus, lecto offertorio, recedet aliquantulum de medio Altari, ut locum praebeat clericis reponendi faldistorium; posito faldistorio praedicto, sedebit et a primo assistente cooperietur mitra pretiosa in Sabbato quatuor temporum Pentecostes, in aliis autem sabbatis assumet mitram auriphrygiatam. Sedente Episcopo, consurgent omnes Ordinati, et unus post alium ascendent ad Altare et singuli offerent candelam Episcopo, cuius manus osculabuntur, dum eam accipiet. Primi erunt Presbyteri, secundi Diaconi, deinde Subdiaconi, sequentur Minoristae, postremo accedent novi clerici. Episcopus singulas candelas tradet assistenti a sinistris, hic autem uni vel pluribus clericis, qui eas extinguunt et ponent super abacum, vel alio loco alioque modo. Novi Presbyteri redibunt ad scamnum, ubi iam erant genuflexi, recitaturi Missam simul cum Episcopo. Reliqui Ordinati redibunt ad loca sua.

138. Episcopus, accepta ab Ordinatis oblatione candelae, deponet anulum et chirothecas ac lavabit manus. Canonici stabunt, ceteri omnes genua flectent ad actionem istam. Ablutis ab Episcopo manibus, assistens primus reponet eius digito anulum, secundus autem exuet ei mitram. Episcopus assurget, de medio Altari tolletur faldistorium a clericis, convertetur ad Altare et accepta patena cum hostia, recitabit cum novis Presbyteris elata voce totam Missam, comprehensis verbis consecrationis. Novi Presbyteri stabunt semper iunctis manibus, neque ullum Crucis signum efficient, ut faciet Episcopus celebrans.

139. Ad lotionem manuum post offertorium, Episcopus utetur mitra pretiosa vel auriphrygiata, secundum regulam superius traditam, et Canonici stabunt, ceteri omnes genua flectent.

140. Advertetur ad secretam dicendam pro Ordinatis cum prima secreta Missae sub eadem conclusione.

141. Ad elevationem accedentur intorticia quatuor, quae ardebunt usque ad totam Communionem, etiam in Sabbato quatuor temporum Pentecostes, propter Communionem, quam excipient Ordinati.

142. Post *Agnus Dei* et post orationem primam *Domine Iesu Christe qui dixisti* etc. Episcopus osculabitur Altare et pacem praebebit omnibus Ordinatis ad ordines sacros, qui separatim unus post alium ascendent ad Altare, genuflexionem facient in suppedaneo, osculabuntur Altare et recipient pacem ab Episcopo, qui singulis dicet *Pax tecum* et singuli respondebunt *Et cum spiritu tuo*.

143. Sin autem multi essent Ordinati praedicti ad ordines sacros, Episcopus pacem donabit primo cuiusque ordinis, qui ascendet ad Altare et peraget quae supra descripta sunt; ipse pacem ab Episcopo acceptam afferet ad reliquos Ordinatos ordinis sui, qui successive sibi ad invicem communicabunt illam. Presbyteri, qui aderunt genuflexi ante Altare, consurgent accepturi pacem, deinde rursus in genua procumbent, prosecuturi Missam. Ultimus ex Ordinatis Subdiaconis pacem donabit primo Acolytho ordinato, et hic eam communicabit reliquis promotis ad ordines minores et ad tonsuram.

144. Advertet Episcopus ne prosequatur Missam, nisi postquam Presbyteri sibi ad invicem pacem praebuerint ac rursus genua submiserint.

145. Dum Episcopus calicem sumet, clerici accedent ad Altare et alter ipsorum afferet tobaleam sustinendam ante communicandos, conficient genuflexionem, ascendent ad Altare, genuculabunt in extremitatibus lateralibus suppedanei et extendent tobaleam propter Communionem. Ordinati ad Presbyteratum consurgent et accedent ad Altare, ordine descripto lib. II. capit. V. de Communionem.

146. Episcopus, calice sumpto et palla cooperto, genuflexionem faciet ad Sacramentum, pyxidem accipiet, eique tollet operculum, iterabit genuflexionem, accipiet sinistra pyxidem supra nodum, dextera accipiet particulam unam, convertetur ad novos Presbyteros et signum Crucis efficiens particula, communicabit eos, proferens formulam *Corpus Domini nostri Iesu*

Christi custodiat te in vitam aeternam. Unusquisque respondebit Amen, osculabitur manum Episcopi et recipiet S. Particulam.

147. Communicatis Presbyteris, convertetur ad Altare Episcopus, deponet in medio pyxidem et genuflexionem exsequetur. Convertetur deinde ad reliquos Ordinatos, qui genuflexi ante Altare dicent *Confiteor*, cui Episcopus adiiciet *Misereatur vestri* etc. et *Indulgentiam* etc. Episcopus convertetur ad Altare, genuflectet iterum, resumet pyxidem et conversus ad Ordinatos, communicabit eos, dicens, ut supra de Presbyteris, formulam *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam aeternam. Unusquisque communicandus respondebit Amen* et manum Episcopi osculabitur. Communioni non praemittet Episcopus *Ecces Agnus Dei* etc. neque alteram precationem *Domine non sum dignus* etc. quum in hac re sit explicita rubrica. In communione Ordinatorum ad minores ordines dicet *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen.*

148. Post communionem discedent clerici cum intorticiis.

149. Episcopus purificabit calicem et pyxidem; reponetur ei mitra pretiosa vel auriphrygiata, secundum regulam superius traditam, lavabit manus, stantibus Canonicis et reliquis geniculantibus. Advertet unus ex Cappellanis, ut calicem abstergat et cum accessoriis reportet ad abacum. Super legile seu cussinum loco Missalis ponetur Pontificale.

150. Episcopus ablutis manibus, dimittet mitram, convertetur ad Altare et stans in latere Epistolae, leget una cum assistentibus *℟. Iam non dicam vos servos* etc. Novi Presbyteri assurgent et stabunt ante Altare. Interim reponetur faldistorium in medio suppedaneo.

151. Lecto responsorio suprascripto, in quo omittetur *Alleluia* a Septuagesima usque ad Pascha, Episcopus veniet ad faldistorium, sedebit et a primo assistente reponetur ei mitra auriphrygiata. Tum assurget ac novi Presbyteri simul recitabunt *Credo*, quod legent ex Pontificali. Pronunciato ab ipsis *Credo*, sedebit Episcopus et novi Presbyteri, unus post alium ascendent ad Altare et geniculabunt ante Episcopum, qui singulorum capiti imponet utramque manum, dicens *Accipe Spiritum Sanctum, quorum* etc. Remotis de capite manibus, explicabit unicuique

partem posteriorem planetae, quae erit super scapulas, dicens *Stola innocentiae* etc. Post haec Ordinatus, interponens iunctas manus manibus Episcopi interrogationi, quam faciet *Promittis mihi et successoribus meis reverentiam et obedientiam?* respondebit *Promitto*. Episcopus osculabitur eum in gena sinistra, dicens *Pax Domini sit semper tecum*. Assurget primus Ordinatus, descendet de Altari et redibit ad locum suum, ubi rursus geniculabit. Ascendet ad Altare ordinatus secundus, cui Episcopus faciet eadem quae primo, et sic porro de ceteris. Advertet tamen Episcopus, quod varianda est expressio in interrogatione *Promittis* etc. si inter Ordinatos adessent regulares vel non essent dioecesi eius subiecti, ut notatur in Pontificali.

152. Genuflexis omnibus ad Presbyteratum ordinatis, Episcopus accipiet baculum sinistra, eosque admonebit, ut in Pontificali *Quia res, quam tractaturi estis* etc. Post haec assurget et benedictionem eis donabit, dicens *Benedictio Dei* etc. Notandum, quod ad benedictionem istam genuflexi esse debent soli Presbyteri, quibus impertitur.

153. Episcopus dimittet baculum, exuetur mitra ab assistente secundo, accedet ad Missale, leget ψ . *Communio* et prosequetur Missam una cum ordinatis ad Presbyteratum usque ad finem. Interim amovebitur faldistorium de medio suppedaneo.

154. Benedictio donabitur a solo Episcopo, et novi Presbyteri, qui cum ipso recitaverint Missam, tacebunt ad actionem istam. Si Episcopus erit Ordinarius, concedet Indulgentias consuetas; formula autem legetur ab uno assistentium. Si fuerit Archiepiscopus et in sua provincia, benedictionem donabit sine mitra et conversus ad Crucem archiepiscopalem, quam habebit ante se.

155. Benedictione largita, recedet Episcopus ab uno latere, et reponetur faldistorium in medio. Episcopus faldistorio sedebit et mitra cooperietur ab assistente primo, si benedictionem donaverit sine mitra. Retinens baculum sinistra, leget adnotationem Ordinatis *Filii dilectissimi* etc.

156. Ordinatis ad Diaconatum et ad Subdiaconatum constituet Episcopus cuius feriae dicere debeant nocturnum.

157. Dimittet baculum et mitram, ac si fuerit Archiepi-

scopus, exuetur ei S. Pallium cum spinulis; assurgat, removebitur faldistorium, et conversus Episcopus ad Altare dicit *Dominus vobiscum*, signabit se atque incipiet Evangelium S. Ioannis *In principio erat Verbum* etc. Resumet mitram et baculum, ac recitans Evangelium idem de Altari descendet, reverebitur Crucem, benedictionem donabit Ordinatis et redibit ad faldistorium, ubi dimissa mitra, genuflectet versus Altare, dicens *Et Verbum caro factum est*: postea sedebit faldistorio.

158. Ordinati ad Presbyteratum recitabunt praedictum Evangelium S. Ioannis una cum Episcopo.

159. Praesto erunt clerici recepturi paramenta episcopalia.

160. Episcopus faldistorio sedens, adiuvantibus assistentibus, dimittet paramenta sacra et resumet mozzetam.

161. Ordinati revertentur bini in Sacrarium; praecedent autem novi Presbyteri; discedentes de presbyterio, genuflectionem facient ad Crucem et ad Episcopum.

162. Episcopus sedens faldistorio, dimittet caligas et sandalia, eique reponentur calceamenta usualia, ordine superius descripto, dum leget preces pro gratiarum actione, qua absoluta, procedet ante Altare, geniculabit super pulvinum ac brevi tempore orabit. Postremo adorabit SS. Sacramentum apud ipsius Altare et eodem ordine, quo ingrediens exceptus fuit, de ecclesia discedet.

DE ORDINATIONE GENERALI
AB EPISCOPO ORDINARIO
IN ECCLESIA CATHEDRALI CELEBRATA SOLEMNITER.

CAPUT III.

1. **O**rdinatio generalis sollemnis habebitur ab Episcopo in Sabbatis quatuor temporum, in Sabbato *Sitientes* et in Sabbato Sancto. De hac postrema iam quaedam innuimus Cap. XX.

lib. VI. Praeterea in capitulo XXIII. addita sunt praecepta nonnulla, si forte illo die haberetur Ordinatio privata.

2. Si debet interdum Episcopus peragere Ordinationem seu generalem seu partialem extra tempora supra recensita, cum approbatione Apostolica, poterit id facere cum minori solemnitate et privatim etiam in suo sacello, ideoque satis esse poterunt quae notata sunt capitulo praecedenti *de Ordinatione generali celebrata sine cantu.*

3. Ordinatio generalis in temporibus statutis, regulariter peragenda est ab Episcopo in sua cathedrali coram Capitulo; ut praescribit S. Concilium Tridentinum sess. XXIII. Cap. VIII. *de reformatione.* Pro eadem ordinatione celebranda est Missa ferialis, quodcumque sit officium, quod incidere possit in diem illum, licet secundae vel etiam primae classis. Si habebitur extra tempora statuta, legetur Missa de officio corrente.

4. Utcumque sit, celebrabitur semper post Horam nonam, quae cantabitur ante Missam supradictam, quumque officium sit non solemne, sed feriale, cantabitur ad Altare ipsum, ubi celebrabitur functio, quum processio a Secretario ad Altare non fiat.

De rebus praeparandis.

Ad Altare maius.

5. Septem candelabra cum cereis super Altari et Crux aequalis candelabris ponetur ante candelabrum medium. Inter candelabra nec Reliquiarum thecae, nec vasa cum floribus, nec signa Sanctorum. Altare, praeter consuetas tobaleas, ornabitur pallio violaceo, sed in Sabbato quatuor temporum Pentecostes, pallio rubri coloris.

6. Gradus cooperientur amplo tapeto et in presbyterio quoque sternetur tapetum propter prostrationem Ordinandorum.

7. Super mensam disponentur paramenta episcopalia coloris vel violacei, vel rubri, secundum distinctionem supra innotam, eaque sunt planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae

omnia contegentur velo concolore ceteris paramentis. Si Ordinans erit Archiepiscopus ac si aderit in sua provincia, praeparabitur etiam s. Pallium cum tribus spinulis. In latere Evangelii ponetur mitra auriphrygiata et in Sabbato quatuor temporum Pentecostes praeparabitur pretiosa in latere Evangelii, auriphrygiata in latere Epistolae.

8. Ante Altare praeparabitur faldistorium cum pulvinis, in quo Episcopus vacabit orationi, et prope Altare ponetur baculus pastoralis.

9. Prope abacum statuatur faldistorium ornatum veste concolore paramentis, quo utetur Episcopus in ipso Ordinationis actu; itemque aderit pulvinus eiusdem coloris.

10. Abacus ponetur in latere Epistolae alba tobalea connectus, in quo disponentur quae sequuntur: candelabra duo cum candelis pro Acolythis; calix cum purificatoriis duobus, patena cum binis hostiis, palla et corporale intra bursam; pyxis cum particulis numero respondentis Ordinandis: tobalea linea albi coloris sustinenda ante communicandos; ampullae vini et aquae in pelvicula, adhibendae in Missa et patera praegustationis; campanula et intorticia ad elevationem; gremiale Episcopi concolor paramentis; urceus et pelvis pro lotionem manuum Episcopi ac mantilia duo seu manutergia in lance; medulla panis et mali medici in lance, caligae et sandalia in lance cum velis amplis duobus concoloribus paramentis; Missale in usum Episcopi, Evangeliarium cum manipulo Episcopi et Epistolarium, qui libri convestiti erunt veste aequali paramentis; Pontificale (pars I.) chorale sive antiphonarium pro Episcopo; scotula cum candela; velum humerale pro Subdiacono; manipuli pro Ministris, et planetae etiam plicatae ac stola latior, si paramenta fuerint coloris violacei; canon pontificalis; Breviarium aut liber cum Capitulo Nonae in usum Subdiaconi; libellus seu tabella cum formula Indulgentiarum; pontificale aut liber utendus ab Archidiacono quum invitabit Ordinandos; velum humerale simplex pro lotionem manuum Episcopi, si ministrabitur a Magistratu.

11. Alter autem abacus proximus huic praeparabitur connectus, ut supra, in quo disponentur quae opus sunt ad Or-

dinationem, videlicet gremiale lineum cum taeniis pro Episcopo; forfices in lance: claves tradendae Ostiariis: Missale adhibendum Lectoribus, Exorcistis, Subdiaconis et Diaconis: ampulla una vacua et candelabrum parvum cum candela extincta: calix vacuus cum patena: ampullae plenae vino et aqua in pellicula et mappula posita in eadem pellicula: calix alter cum vino et aliquot aquae guttis et patena cum hostia: vasculum Olei sacri Catechumenorum in lance et aliquantulum gossipii soluti. Super eodem abaco praeparabuntur plures urcei cum pelvibus et manutergiis ad manus Ordinandorum lavandas cum aliquantula medulla panis et mali medici.

12. In Presbyterio statuentur scamna cooperta panno viridi, quibus sedebunt Ordinandi, nisi sedeant in choro, propter ipsius capacitatem. Praeparabitur autem unum vel plura scamna sine postergali convestita panno viridi, ante quae geniculabunt novi Presbyteri concelebraturi cum Episcopo, et super eadem scamna ponentur Missalia cum signaculis positus ad Missam currentem, in usum eorundem Presbyterorum.

13. Prope Altare in latere Epistolae praeparabitur scamnum exiguum pro Ministris sacris.

14. Thronus ornabitur lodicibus coloris respondentis officio et gradus eius sternentur tapeto. Aderunt ibi tria scabellula pro Assistentibus et pulvinus utendus ab Episcopo, quum geniculandum erit.

15. In Presbyterio sive ad cancellos ponentur fanalia sex cum intorticiis aut candelis.

16. Praeparabitur in medio choro vel ex una parte legile nudum cum Missali ad cantandas lectiones, in Sabbatis quatuor temporum. Si Ordinans erit Archiepiscopus, prope latus Evangelii ponetur basis ad firmandam Crucem archiepiscopalem.

Ad Altare SS. Sacramenti.

17. Praeparabitur genuflexorium cum strato et pulvinis, ut Cap. IV. lib. V. Ardebunt sex cerei in Altari, quando Episcopus adorationem faciet ante et post functionem.

In Sacrario.

18. In promptu aderunt paramenta pro sacris Ministris, videlicet amictus, albae et cingula duo, stola pro Diacono et, si paramentum erit rubri coloris, praeparabitur etiam dalmatica ac tunicella.

19. Praeparabuntur paramenta pro Canonicis, videlicet pluviale pro Presbytero assistente, pluvialia pro Dignitatibus, planetae pro Canonicis Presbyteris, dalmaticae ac tunicellae pro Canonicis Diaconis et Subdiaconis, si color erit rubrus, sin minus, planetae ante pectus plicatae pro eisdem, dalmaticae vel planetae plicatae pro Diaconis assistentibus, quae paramenta induentur, quum tempus erit, a Canonicis in Sacrario ipso, vel praeparabuntur ordinatim in canistris deferendis in chorum, ut inferius docebitur. Unicuique ex praedictis paramentis suos adiungetur amictus.

20. Item quatuor pluvialia simplicia pro Cappellanis, a libro, a scotula, a mitra, a baculo; tunicella vel planeta plicata ante pectus cum amictu, alba et cingulo pro Subdiacono crucifero, si Ordinans fuerit Archiepiscopus.

21. Superpellicea pro inservientibus.

22. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio, adhibendum pro ingressu Episcopi in ecclesiam.

23. In eodem Sacrario, vel in alio cubiculo disponentur mensae tapetis coopertae, in quibus aderunt paramenta pro Ordinandis, videlicet planetae, stolae et manipuli pro Ordinandis ad Presbyteratum, dalmaticae, stolae et manipuli pro Ordinandis ad Diaconatum, tunicellae et manipuli pro Ordinandis ad Subdiaconatum, praeterea cingula, albae et amictus pro singulis ipsorum. Pro Ordinandis ad Minores et ad tonsuram praeparabuntur superpellicea; pro novis Presbyteris, etiam Missalia et sudarium albi coloris ad alligandas eorum manus post unctionem. Unusquisque autem Ordinandus feret manu candelam.

De Functione.

24. Absoluta in choro recitatione horae Sextae, sono cam-

panulae Sacrii signum dabitur Canonicis et Clero ad associandum Episcopum.

25. Interim Ordinandi praesto erunt in Sacratio vel alio loco designato, ubi vocabuntur, et indutis respectivis vestibus sacris deducentur ad Altare a Notario et ab altero ecclesiastico ab Episcopo deputato.

26. Tonsurandi gestabunt superpelliceum replicatum super brachium sinistrum et candelam ardentem in manu dextera: Ordinandi ad Minores induent superpelliceum et manu dextera gestabunt candelam ardentem; Ordinandi ad Subdiaconatum induentur amictu, alba et cingulo, gestabunt manipulum, ac tunicellam super brachium sinistrum et candelam ardentem in manu dextera; advertent autem ut habeant amictum extra colulum, ut eum possit Episcopus ipsorum capiti imponere: Ordinandi ad Diaconatum induent amictum, albam, cingulum, et manipulum ligatum brachio sinistro, in quo habebant stolam atque dalmaticam, et in manu dextera candelam ardentem: Ordinandi autem ad Presbyteratum induentur amictu, alba, cingulo, manipulo, ligato brachio sinistro, stola diaconali more super humerum sinistrum ligata lateri dextero, planeta super brachium sinistrum, candelam ardentem sustinebunt manu dextera, et cingulo firmatum erit sudarium pro unctione. Missalia vero poterunt praeparari super scamnum, de quo superius (a).

27. Parabitur etiam amictu, alba et cingulo, et in Sabbato Pentecostes etiam tunicella rubri coloris Subdiaconus, ad Altare ministraturus.

28. Antequam ad ecclesiam perveniat Episcopus, Ordinandi convenient in chorum et sua loca occupabunt, itemque Subdiaconus sessum ibit ad scamnum pro Ministris praeparatum.

29. Adveniente ad ecclesiam Episcopo, pulsabuntur festivo

(a) Cuius coloris oporteat ut sint Ordinandorum paramenta, Pontificale non praescribit. Id credo reliquisse liberum, propterea quod difficile admodum sit, ut habeantur uniformia, praesertim si Ordinandorum numerus non esset exiguus. Romae in Lateranensi Basilica, ubi celebrantur ordinationes, utuntur paramentis concoloribus officio, quae hac de causa suppeditata fuerunt a Sum. Pont. Benedicto XIII. Hinc opera dabitur, ut quoad fieri possit, quaedam adsit uniformitas.

more campanae. Organis sonabitur tantum in Sabbato Pentecostes

30. Postquam Episcopus adoraverit SS. Sacramentum, procedet ad Altare maius, geniculabit in faldistorio ibi praeparato et brevi tempore orabit.

31. Diaconi duo assistentes habitu choralis induti consistent a lateribus eius.

32. Ceteri Canonici accedent in chorum ad loca sua.

33. Assurget Episcopus de oratione, iterabit ante Crucem reverentiam, et comitatus a Diaconis assistentibus ac sequente caudatario, qui sustentabit eius cappae fimbriam, ad thronum accedet. Transiens ante Clerum, dextra illum benedicit.

34. Quum Episcopus de faldistorio discesserit, clerici duo faldistorium ipsum removebunt de medio presbyterio et seorsim reponent.

35. Dum Episcopus orabit ut supra, ad faldistorium, Cappellani a libro et scotula, superpellicio induti, accipient ex abaco librum choralem et scotulam, sequentur Episcopum ad thronum procedentem et consistent prope secundum Diaconum assistentem.

36. Episcopus, conscenso throno, sedebit paulisper et interea Presbyter assistens habitu choralis indutus, de stallo suo ascendet a latere ad thronum et consistet prope Episcopum a dextris.

37. Episcopus caput nudabit bireto, quod tradet primo Diacono assistenti et assurget, choro universo consurgente cum ipso.

38. Recitabitur ab Episcopo et a Clero *Pater noster* et *Ave Maria* secreto; Presbyter assistens librum a Cappellano acceptum praesentabit Episcopo, qui signans se cantabit *Deus in adiutorium meum intende*, et Presbyter assistens immediate restituet librum Cappellano praedicto, qui recedet prope secundum Diaconum assistentem, extra planum superius throni cum altero Cappellano a scotula, ut supra.

39. Clerus in choro respondebit *Domine ad adiuvandam etc.*

40. Post *Gloria Patri*, Presbyter assistens redibit in chorum ad locum suum, eodem modo ac supra.

41. Interea cantabitur hymnus, qui intonabitur a cantoribus, et antiphona quoque intonabitur ab hebdomadario vel ab alio, iuxta morem cuiusque ecclesiae.

42. Cantores duo superpelliceo, vel habitu choralis induti si fuerint Mansionarii seu Beneficiarii, genuflexione facta ad Episcopum, intonabunt psalmos Nonae.

43. Clericus unus hoc tempore deferet ad thronum Canonem pontificalem, nisi iam secum attulerit illum Cappellanus a libro.

44. Intonato primo Nonae psalmo, Episcopus sedebit in throno et caput operiet bireto, quod ei cum osculis porriget Diaconus primus assistens.

45. Sedebit etiam Clerus in choro et, canentur psalmi maiori minorive pausa, iuxta signum quod dabitur a Caeremoniario assistenti Episcopo.

46. Item, intonato psalmo primo, Subdiaconus, qui aderit ad scamnum Ministrorum prope Altare, deponet biretum super scamnum ipsum et perget ad abacum. Ibi Caeremoniarius imponet ei super brachia velum coloris congruentis colori Missae, et velo ipsi supreponet caligas et sandalia Episcopi, quae cooperiet altero velo. Quatuor, ad summum sex Acolythi, vel clerici superpellicio induti et Cubicularius Episcopi habitu formali indutus, se adiungent Subdiacono.

47. Sedenti in throno Episcopo, post intonationem praedicti psalmi primi Nonae, se sistunt duo Cappellani cum canone et scotula, atque Episcopus alternatim cum Diaconis assistentibus recitabit psalmos praeparationis.

48. Diaconi assistentes, dum respondebunt aut recitabunt psalmos cum Episcopo, stabunt.

49. Sedente, ut supra, Episcopo, Subdiaconus medius inter supradictos quatuor vel sex clericos, sequente Cubiculario Episcopi, procedent in medium presbyterium; Subdiaconus, utpote Canonicus reverentiam, ceteri autem genuflexionem conficient ante Crucem Altaris: deinde accedent ad thronum, quo priusquam ascendant, facient ante Episcopum respective reverentiam vel genuflexionem.

50. Ubi ad thronum ascenderint praedicti ministri, Cap-

pellani a libro et a scotula recedent aliquantulum ad sinistram Episcopi. Clerici attollent et extendent cappam Episcopi, quam sustentabunt genuflexi, et ipsa cooperient Subdiaconum, qui geniculabit ante Episcopum, ac Cubicularium, qui et ipse genuflexus exuet Episcopo calceum dextrum. Subdiaconus accipiet caligam dexteram eamque induet cruri dextero, deinde sandalium dexterum, et inducet pedi dextero Episcopi, adiuvante Cubiculario. Deinde Cubicularius tollet calceum sinistrum Episcopo et a Subdiacono ponetur ipsi caliga et sandalium, ut supra. Cubicularius accipiet calceos usuales Episcopi, eosque suo pallio coopertos abducet de throno, deinde subter abacum deponet. Subdiaconus, receptis velis, et clerici dimissis extremitatibus cappae, ordine supra innuto, simul cum Cubiculario peractis debitis reverentiis vel genuflexionibus ad Episcopum et ad Altare, revertentur ad abacum. Subdiaconus ibi deponet vela, redibit ad locum suum et sedebit: clerici consistent apud abacum, vel ibunt ad locum suum.

51. Episcopus post repetitionem antiphonae *Ne reminiscaris* etc. caput nudabit bireto, assurget ac recitabit versiculos et orationes.

52. Clerus in choro perget sedere.

53. Episcopus post preces et orationes sedebit iterum et sedens recitabit orationes ad paramenta praescriptas (a).

54. Ascendent ad thronum ultimi duo Canonici ex ordine Diaconali, vel ultimi duo minus antiqui, aut alii iuxta morem ecclesiae et locum Diaconorum assistentium occupabunt.

55. Diaconi duo assistentes descendunt de throno, et Diaconus ministraturus in Missa, descendet de stallo suo, tum coeuntes in medium presbyterium, reverentiam conficiunt ad Episcopum, dein ad Altare: recedunt in Sacrarium, ubi Diaconus se induet amictu, alba, cingulo et stola, ac si color paramentorum erit rubrus, etiam dalmatica. Diaconi assistentes supra rochetum aut superpelliceum induent amictum et dalmaticam rubri coloris vel planetam plicatam coloris violacei. Quum parati fuerint, ibi morabuntur expectantes donec nunciabitur eis ut ad Altare revertantur.

(a) Vide adnotationem subiectam num 42. cap. IX. lib. V.

56. Absolutis ab Episcopo orationibus, Cappellanus vel alter clericus afferet ad abacum canonem et ad thronum reportabit librum choralem propter orationem.

57. Cantu psalmodum expleto, repetetur a cantoribus antiphona in cantu.

58. Caeremoniarius vel alius accipiet ex abaco Breviarium seu librum et ipsum tradet Subdiacono, qui capite nudato bireto assurgit ac reverentia facta ad Altare et ad Episcopum, procedent ad locum, quo cantanda erit Epistola.

59. Qui duo cantores intonabunt psalmos, exsequentes debitas genuflexiones procedent ante Altare vel in medium chorum.

60. Presbyter assistens ascendet a latere ad thronum et consistet ad scabellum suum.

61. Antiphona cantata a cantoribus, Episcopus caput nudabit et assurgit.

62. Item assurgit chorus universus.

63. Subdiaconus librum sibi ipse sustinens, cantabit Capitulum Nonae, quo cantato, reverentia iteratis ad Episcopum et ad Altare, ad locum suum redibit.

64. Duo cantores ante Altare vel in medio choro cantabunt versiculos responsorii.

65. Duo Acolythy accipient ex abaco candelabra cum cereis et statim ac *Gloria Patri* responsorii cantatum erit, accedent ad thronum et consistent ante ipsum, peractis prius debitis genuflexionibus ad Altare et ad Episcopum, quum per venerint ante thronum.

66. Presbyter assistens a Cappellano libri accipiet Breviarium seu librum choralem ipsumque sustinebit ante Episcopum, qui cantabit *Dominus vobiscum* et orationem Nonae, postquam repetet *Dominus vobiscum* et cantores antedicti cantabunt tono feriali *Benedicamus Domino*.

67. Quum Episcopus cantaverit *Dominus vobiscum* post orationem, Acolythy cum genuflexionibus, ut supra, reportabunt ad abacum candelabra.

68. Episcopus post *Benedicamus Domino* non dicet *ꝰ. Fidelium animae* etc. quoniam immediate sequitur Missa.

69. Si officium erit feriale et recitandae essent preces ante orationem, statuatur a clericis falditorium in medio Presby-

terio. Episcopus, quando repetetur versiculus post responso-
rium, praeunte Presbytero assistente, comitantibus Diaconis as-
sistentibus et sequentibus Cappellano sustentante eius cappae
extremitatem posteriorem, et Cappellanis cum libro et sco-
tula, de throno descendet ac geniculatum veniet ad faldistorium.
Geniculabunt cum eo chorus etiam et assistentes. Huc venient
Acolythi candelabra gestantes, qui stabunt in pedes a lateribus
Episcopi, facie ad invicem conversa. Cappellani a libro et sco-
tula sustinebunt librum ante Episcopum, qui recitabit preces,
et Presbyter assistens assurgat quando Episcopus dicit *Domi-
nus vobiscum*; assurgat etiam Episcopus et stans cantabit ora-
tionem ex libro, quem sustinebit Presbyter assistens. Genu-
flectet iterum Episcopus, postquam repetiverit *Dominus vobiscum*,
deinde quum responsum fuerit a choro *Deo gratias* ad versi-
culum *Benedicamus Domino*, assurgat ac redibit in thronum. Dum
Episcopus in thronum redibit, clerici immediate removebunt
faldistorium.

70. Quando cantabitur oratio, in promptu erunt Ministri
lotionis manuum Episcopi.

71. Praesto erunt etiam in aditu Presbyterii Diaconi duo
assistentes parati, qui medium inter se habebunt Diaconum
ministrantem.

72. Clerici delecti deferendis in chorum paramentis pro
Canonicis et alii Clerici destinati in ipsorum adiumentum, in
promptu stabunt cum paramentis repositis in caustris.

73. Presbyter assistens non discedet de throno, vel redi-
bit illuc cum Episcopo, si cantata fuerit ad faldistorium ora-
tio Nonae, ut supra notavimus pro officio feriali.

74. Completo in totum cantu Nonae, intrabunt in chorum
Diaconi duo assistentes et Diaconus, qui cantare Evangelium
debet. Reverentia ad Crucem facta, hic se adiunget Subdia-
cono, qui aderit ad scamnum prope Altare, et Diaconi assi-
stentes ascendent in thronum ad assistendum Episcopo.

75. Distribuentur clericis paramenta episcopalia. Ministri
lotionis manuum Episcopi sequentur supradictos Diaconos et
accident ad thronum.

76. Qui duo Canonici supplebunt in assistentiam Epi-

scopi, postquam in thronum redierint duo Diaconi assistentes, de throno discedent et in chorum redibunt ad locum suum.

77. Cubicularius Episcopi sequetur Diaconos assistentes quando redibunt in thronum.

78. Diaconi iidem, consensu throno, exuent Episcopo cap-pam, quae recipietur a Cubiculario, qui adstans post secundum Diaconum assistentem expediet extremitatem posteriorem vestis episcopalis.

79. Ascendent ad thronum Ministri lotionis: Diaconi assistentes extendent unum ex mantilibus super genua Episcopi: Presbyter assistens anulum cum osculis Episcopo tollet et alterum mantile accipiet: Episcopus lavabit manus; Presbyter assistens porriget ei mantile ad manus abstergendas.

80. Dum Episcopus lavabit manus, genuflectent omnes, exceptis Praesulibus, si qui aderunt, et Caonicis, qui stabunt in pedes.

81. Statim ac Episcopus laverit manus, ingredientur clerici cum paramentis pro Canonicis, qui dimissis insignibus choralibus, immediate et expedite supra rochetum vel superpelli-ceum sibi induent amictum et paramentum Ordini suo respondens, et a clericis ipsis in eisdem canistris referentur in Sacrarium praedicta choralia insignia a Canonicis dimissa. Presbyter etiam assistens se parabit in stallo suo, neque inde discedet iturus in thronum, nisi quum vestibus sacris indutus erit Episcopus, ut docebitur inferius.

82. Interea de throno discedent Ministri lotionis.

83. Canonici, quum parati fuerint, descendent de stallo choralis et circumum efficiant circa thronum quo tempore sacris vestibus parabitur Episcopus.

84. Diaconus et Subdiaconus cum debitis reverentiis, sequentibus clericis qui afferent paramenta episcopalia, accedent ad thronum ibique praesto erunt, quum discedent Ministri lotionis.

85. Diaconi assistentes recedent aliquantulum a locis suis, non discedentes de throno.

86. Quatuor Cappellani a mitra, a baculo, a libro et scotula, ubi Nona expleta erit, recedent in Sacrarium, induent sibi

pluviale et redibunt statim ad Altare, functuri officio suo. Idem faciet Subdiaconus a Cruce, si Celebrans erit Archiepiscopus.

87. Diaconus, adiuvante Subdiacono, parabit Episcopum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta.

88. Quando Episcopus induere incipiet paramenta sacra, Caeremoniarius innuet Canonicis in circulo, ut caput bireto operiant.

89. Si Celebrans erit Archiepiscopus, Subdiaconus Crucifer procedet ad Altare, uno comitante clerico, recipiet a Caeremoniario S. Pallium in lance, coopertum exiguo velo concolore ceteris paramentis, et clericus qui comitabitur eum, accipiet tres spinulas pariter in lance, et simul accedent ad thronum, dum Episcopus chirothecas assumet.

90. Diaconus induet S. Pallium Archiepiscopo qua methodo traditum est cap. IX. lib. V.

91. Idem Diaconus imponet Episcopo mitram auriphrygiatam, vel in Sabbato Pentecostes, pretiosam.

92. Canonici, qui aderunt in circulo, caput nudabunt et sibi facta ad invicem reverentia, tum ad Episcopum, postremo ad Altare, se recipient in chorum ad subsellia sua.

93. Presbyter assistens, qui secum retinuerit anulum episcopalem, non redibit ad locum suum, sed ascendet ad thronum, consistens prope dexteram Episcopi.

94. Diaconus et Subdiaconus, postquam Episcopum induerint, cum debitis reverentiis redibunt ad abacum et ab Acolythis induentur planetis plicatis et assument manipulum: sed in Sabbato Pentecostes, quum iam induerint dalmaticam et tunicellam, assument manipulum tantummodo. Subdiaconus accipiet Evangeliarium, intra quod erit manipulus Episcopi, et ambabus manibus illud sustinebit pectori applicitum. Postea iunctim revertentur in thronum.

95. Presbyter assistens anulum cum osculis inseret Episcopi digito, postquam Diaconus mitram ipsi imposuerit.

96. Episcopus baculum pastorem sinistra accipiet, assurgens, descendet de throno et procedet ad Altare.

97. Praeibit Subdiaconus, qui deferet Evangeliarium cum

manipulo Episcopi, deinde Presbyter assistens cum Diacono a sinistris, sequetur Episcopus medius inter Diaconos assistentes, Caudatarius post Episcopum, cuius extremitatem posteriorem vestis sustentabit, duo Cappellani a mitra et a baculo sequentur Caudatarium.

98. Episcopus, postquam de throno descenderit, transiens per chorum, benedicet Clerum: Canonici se profunde inclinant, ceteri autem genuflectent.

99. Quum ventum erit ante Altare, Subdiaconus consistet a latere Evangelii, a dextris eius Diaconus, Presbyter assistens a latere Epistolae. Episcopus se sistet medium inter Presbyterum assistentem et Diaconum. Diaconi duo assistentes stabunt a tergo Episcopi post Caudatarium, Cappellani a mitra et a baculo a tergo Diaconorum assistentium.

100. Episcopus ante Altare progressus, dimittet baculum pastorem et Diaconus ministrans exuet ei mitram.

101. Tum Episcopus cum Ministris antedictis salutabit Crucem et inchoabit Missam.

102. Clerus in choro servabit omnes standi, sedendi ac genuflectendi regulas, ut in aliis Missis solemnibus.

103. Cantores cantabunt introitum et *Kyrie* quoque excepto Sabbato *Sitientes*.

104. Interim in promptu stabit prope Altare a latere Epistolae thuriferarius cum thuribulo et navicula.

105. Episcopus prosequetur Missam solemnem et peraget Altaris thurificationem methodo tradita pro aliis Missis solemnibus et reversus in thronum leget Introitum et recitabit etiam *Kyrie eleison* excepto Sabbato *Sitientes*.

106. Profecto de Altari Episcopo, in thronum redituro, clerici duo faldistorium ponent in medio suppedaneo.

107. Episcopus, postquam legerit introitum et *Kyrie* quoque, ut supra, coopertus mitra et baculo sinistra sumpto, praecedente Presbytero assistente, comitantibus Diaconis assistentibus, sequentibus Caudatario et quatuor Cappellanis a mitra, baculo, libro, et scotula, procedet ad Altare. Transiens per chorum benedicet Clerum, idque faciet etiam deinceps, quum redibit in thronum vel accedet ad Altare.

108. Diaconus et Subdiaconus aderunt ante Altare, excepturi Episcopum.

109. Quum ante Altare pervenerit Episcopus, duo Diaconi assistentes recedent, et in assistentiam eius succedent duo Ministri Altaris.

110. Diaconi assistentes se recipient in chorum ad locum suum.

111. Episcopus medius inter Diaconum et Subdiaconum ascendet ad Altare et sedebit faldistorio versis humeris ad Altare.

112. Presbyter assistens, nisi hic fuerit Archidiaconus nec suppleverit pro eodem, perget et ipse in chorum ad locum suum.

113. Archidiaconus, quo habitu erit indutus, accedet ad Altare et consistet a dextris Episcopi, stans tamen a latere dextero Diaconi.

114. Episcopus baculum pastorem dimittet.

115. Si erit Sabbatum Pentecostes, Diaconus exuet ei mitram pretiosam et reponet auriphrygiatam.

116. Cappellanus a libro ex abaco accipiet Pontificale ipsumque afferet ad Altare in usum Episcopi et se adiunget alteri a scotula super gradus laterales a latere Epistolae. Item reliqui duo Cappellani a mitra et a baculo stabunt super gradus laterales a latere Evangelii.

117. Notarius habitu talari indutus, vel alius qui poterit fungi vices illius, se sistet ante gradus Altaris a latere Epistolae, cavens ne tergum vertat ad Altare neque ad Episcopum, quando nomine appellabit Ordinandos.

118. Caeremoniarius ex abaco sumptum Pontificale seu librum tradet Archidiacono, qui utetur eo.

119. Quum omnia disposita fuerint, Archidiaconus invitabit Ordinandos, dicens *Accedant omnes qui ordinandi sunt.*

120. Ordinandi omnes se movebunt de loco suo, procedent in medium Presbyterium et geniculabunt in semicirculum tonsurandis stantibus propius Altari. Id fiet si capax erit locus ac si numerus Ordinandorum patietur, qui secus geniculabunt in locis suis.

121. Archidiaconus quaeret equis sit inter tonsurandos, qui nondum acceperit Sacramentum Confirmationis, ac si quis aderit, Episcopus illi conferet Sacramentum istud, ut capitulo I. libri huius, advertens ut dimittat chirothecas, lavet manus etc. Attamen sine absoluta necessitate videtur magis expedire, ut clericus ordinandus hoc Sacramentum acciperet ante actum Ordinationis.

122. Deinde Archidiaconus conversus ad Ordinandos, vel alius ad quem spectabit de more uniuscuiusque ecclesiae, leget elata voce ex Pontificali inhibitionem seu mandatum nomine Episcopi, videlicet « Reverendissimus in Christo Pater « et Dominus, Dominus N. Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus N. sub excommunicationis poena praecipit etc. » Si Ordinans esset etiam Cardinalis, advertetur etiam variatio facienda in formula praedicta, ut superius cap. praeced. num. 47.

123. Lecto mandato supradicto, redibunt Ordinandi ad loca sua, ut observatum est in adnotatione num. 68. subiecta capituli eiusdem; et Archidiaconus invitabit tonsurandos, dicens *Accedant qui promovendi sunt ad primam clericalem tonsuram.* Immediate Notarius appellabit singulos nomine et cognomine latine, quin praemittat titulum *Domini* aut alium, licet adesset quispiam nobilissimo genere natus. Notarius postquam appellaverit primum, expectabit dum ille assurgat, respondeat *Adsum*, discedat de loco suo et veniat ante Altare geniculatum. Hoc ipsum faciet relate ad secundum, tertium, quartum etc. et sic deinceps quum appellaverit ceteros Ordinandos ad alios ordines.

124. Notarius, appellatis Ordinandis, recedet de Altari et consistet loco sibi attributo, fortasse prope abacum, ubi aderunt familiares Episcopi, vel etiam manere poterit in aditu Presbyterii.

125. Archidiaconus, praesentatis Episcopo Ordinandis, recedet de Altari, sessum ibit ad locum suum, et ad Altare reveniet sub finem cuiusque ordinationis, dimissurus Ordinatos.

126. Caeremoniarius unus disponet Ordinandos ante Altare et utetur clericis quatuor in adiumentum suum, vel etiam pluribus, si opus fuerit, ad recipiendas candelas ab Ordinandis, ad aptandos ipsis habitus sacros etc. et peragenda quae poterunt opus esse, ut docebitur inferius.

127. Duo insuper clerici accipient ex abaco lancem cum forficibus, cum mantili uno pro Episcopo et lancem alteram, in qua ponentur chirothecae Episcopi eiusdem. Idem clerici aderunt prope Altare, ut statim ascendere illuc possint, quum erit necesse.

128. Genuflexis ante Altare tonsurandis, Episcopus assurgit mitram in capite retinens, et cantabit versiculos *Sit nomen Domini benedictum* etc. cum invitatione ad orationem idest *Oremus fratres carissimi* etc. (a).

129. Episcopus sedebit et cantores immediate cantabunt antiphonam *Tu es Domine* cum versiculis psalmi *Conserua me Domine* etc. et in fine repetent antiphonam praedictam.

130. Imponetur a Ministris mantile unum super genua Episcopi, cui Diaconus porriget forfices, deinde simul cum Subdiacono sustinebunt ei pelvim super genibus.

131. Si non ita facile esset Episcopo tondere capillos cum chirothecis, poterit eas dimittere et casu isto Diaconus tollet ei cum osculis annulum et chirothecam dextram, Subdiaconus tollet chirothecam ex manu eius sinistra, et Diaconus annulum ei reponet cum osculis. Id fiet priusquam imponatur mantile super genibus eius.

132. Ascendet ad Altare tonsurandus primus et genucabit ante Episcopum, qui tondebit illi capillos instar Crucis in locis quinque, nempe in fronte, in occipitio, in aure dextera, in aure sinistra et in medio capitis. Capilli tonsi ponentur ab Episcopo in lance. Tonsurandus, quum ei tondentur capilli in fronte dicet *Dominus pars*, in occipitio *haereditatis meas*, in aure dextera *et calicis mei* in aure sinistra *Tu es qui restitues* et in medio capitis *haereditatem meam mihi*. Caeremoniarius vel etiam ipse Episcopus verba ista suggeret tonsurando.

133. Assurget primus tonsurandus et ad Altare ascendet secundus, atque ita deinceps ceteri, quibus ab Episcopo capilli tondentur, ut dictum est de primo.

(a) Notandum, quod tum invitatio ad orationes, tum omnes orationes in actu ordinationis, cantandae sunt tono feriali.

134. Clerici designati assistendo Ordinandis, animadvertent tollere eisdem candelas, quando ascendent ad Altare, easque ipsis restituere quum redibunt ante Altare geniculatum. Hoc autem observabunt etiam deinceps relate ad reliquos Ordinandos.

135. Post omnium tonsuram, clericus supra indicatus referet ad abacum lancem cum capillis et forcibus, ac mantile, quo usus erit Episcopus.

136. Si Episcopus dimiserit chirothecas, Diaconus prius ei tollet anulum, deinde ipsi reponet chirothecam dexteram, Subdiaconus autem chirothecam in manum sinistram, postremo Diaconus cum osculis anulum rursus inseret digito eius.

137. Idem Diaconus Episcopo mitram exuet. Episcopus assurgit et stans conversus ad tonsuratos cantabit orationem *Oremus. Praesta quaesumus etc.*

138. Post orationem iterum sedebit Episcopus et Diaconus reponet illi mitram.

139. Cantores cantabunt antiphonam *Hi accipient* cum psalmo *Domini est terra.*

140. Interim clerici delecti assistendo Ordinandis, explicabunt superpellicium unicuique tonsurato, ipsumque eis ita tradent, ut Episcopus possit facile accipere et singulis induere.

141. Repetita deinde in cantu a cantoribus antiphona supra innuta, Diaconus Episcopo mitram exuet. Episcopus assurgit, convertetur ad Altare, cantabit *Oremus*. Diaconus cantabit *Flectamus genua* (omnesque genuflectent, praeter Episcopum et Cappellanos a libro et scotula, idque observabunt etiam postea) Subdiaconus cantabit *Levate* (et consurgent universi). Episcopus conversus iterum ad tonsuratos cantabit *Adesto, Domine, supplicationibus nostris etc.* Post orationem sedebit Episcopus et Diaconus reponet ei mitram.

142. Ascendet ad Altare tonsuratus primus et geniculabit ante Episcopum, qui superpellicium, quod ille manu sustinebit, accipiet eique imponet, dicens *Induat te Dominus etc. (a)* Descendet de Altari primus et ascendet alter tonsuratus, quem

(a) Perpendatur rubrica Pontificalis, si forte unum esset superpellicium, tonsurandis induendum, ut notatum est in adnotatione num. 79. cap. praec.

Episcopus induet superpellicio, ut primum, et ita porro de reliquis.

143. Superpellicio indutis et ante Altare genuflexis tonsuratis omnibus, Diaconus mitram exuet Episcopo, qui assurgens et conversus ad tonsuratos eosdem cantabit orationem *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc. Post orationem Episcopus sedebit faldistorio et Diaconus reponet ei mitram.

144. Postremo Episcopus admonebit Ordinatos seu tonsuratos, admonitionem legens ex Pontificali *Filii dilectissimi, animadvertere* etc.

145. Redibit ad Altare Archidiaconus, qui consistens prope Diaconum, postquam Episcopus legerit admonitionem antedictam, dicet conversus ad Ordinatos *Ad loca vestra vel Recedant qui ordinati sunt clerici*. Si unus tantum erit ordinatus, observetur quod num. 82. cap. praeced. traditum est.

146. Tonsurati consurgent et cum debitis reverentiis redibunt ad loca sua.

147. Profectis tonsuratis descendent de stallo suo choralis duo Diaconi assistentes cum Presbytero assistente et procedent ante Altare.

148. Item in promptu stabunt Cappellani a mitra, baculo, libro et scotula, secutari Episcopum. Cappellanus a libro relinquet Pontificale super abacum et accipiet Missale, delaturus illud ad thronum.

149. Episcopus, quum redierint Diaconi assistentes ante Altare, accipiet baculum sinistra, assurgit et de Altari descendit medius inter Diaconum et Subdiaconum. Ad pedem Altaris quum venerit, convertetur ad ipsum, salutabit Crucem, deinde ordine supra innuto redibit in thronum.

150. Diaconus et Subdiaconus comitati Episcopum ad pedem Altaris et peracta cum ipso ad Crucem reverentia, relinquent eum medium inter Diaconos assistentes et recedent ad scamnum suum prope latus Epistolae.

151. Archidiaconus quoque, profecto de Altari Episcopo, redibit in chorum ad locum suum.

152. Reversus in thronum Episcopus sedebit et baculum dimittet. Secundus Diaconus assistens exuet ei mitram. Presbyter assistens se sistet eidem cum Missali aperto.

153. Episcopus assurgat et cantabit *Oremus*, primus Diaconus assistens *Flectamus genua*, secundus Diaconus *Levate*. Postea Episcopus manibus apertis cantabit orationem primam. In quatuor temporibus Pentecostes omittetur *Flectamus genua*, quod subauditur etiam in reliquum tempus. In Sabbato *Silientes* recitabit *Kyrie* una cum assistentibus et Choro, dum cantabitur a cantoribus, nec Presbyter assistens sustinebit ei Missale.

154. Interim in promptu erit cantor delectus ad primam lectionem cantandam, qui superpellicio erit indutus etiamsi esset Beneficiarius seu Mansionarius. Praesto erit etiam clericus ad ponendum in medio choro legile cum Missali, si forte collocari non potuisset ante functionem propter formam Presbyterii. Id observabitur etiam deinceps, siquidem cantata lectione, amovebitur de medio legile, deinde reponetur ibi quum Episcopus in thronum rediverit.

155. In promptu stabit clericus cum gremiali, qui sequetur Episcopum tum ad Altare cum ad thronum, ibique non longe consistet, illud traditurus vel recepturus.

156. Dum Episcopus cantabit orationem, Caeremoniarius unus vel alius, vice illius, invitabit cantorem, qui cum ipso progressus in medium chorum, reverentiam faciet ad Altare et ad Episcopum et consistet ante legile.

157. Cantata prima oratione vel recitato *Kyrie* Episcopus sedebit et a primo Diacono assistente reponetur ei mitra ac gremiale.

158. Cantor primam cantabit lectionem, quae legetur etiam ab Episcopo, sustinente ipsi Missale Cappellano a libro. Assistentes stabunt dum Episcopus lectionem leget, postea sedebunt.

159. Cantor, cantata lectione prima, genuflexionem faciet ante Altare, deinde veniet ante thronum, quo priusquam ascendat, genuflexionem faciet ante Episcopum, et consensu throno manum eius osculabitur, tum descendet, genuflexionem iterabit ad Episcopum, dein ad Altare et revertetur ad locum suum.

160. Interea, ut superius innutum est, removebitur legile cum Missali de medio choro.

161. Cantore de throno profecto, secundus Diaconus assistens tollet Episcopo gremiale.

162. Tunc Episcopus resumet baculum et assurgens de throno descendet ac redibit ad Altare eodem ordine quo supra.

163. Cappellanus a libro deferet Missale ad abacum et resumet Pontificale, quod faciet etiam deinceps.

164. Praesto ibi erunt Diaconus et Subdiaconus, qui eum deducunt et assistent ad Altare; Presbyter assistens et Diaconi assistentes se recipient ad locum suum in chorum.

165. Cappellanus a libro deponet Missale super abacum, accipiet Pontificale et ascendet ad Episcopum.

166. Clericus unus in promptu stabit prope Altare cum gremiali Episcopali.

167. Caeremoniarius vel clericus quispiam accipiet librum, utendum ab Archidiacono.

168. Appropinquabit ad Altare Notarius cum elencho ordinandorum.

169. Sedenti faldistorio Episcopo Diaconus imponet gremiale super genibus.

170. Archidiaconus redibit ad Altare prope Episcopum et, sedente Episcopo eique super genibus imposito gremiali a Diacono, invitabit Ordinandos ad Ostiariatum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad officium Ostiariorum.*

171. Notarius, stans ut supra prope Altare, appellabit nominatim unumquemque Ordinandorum, qui respondebit *Adsum* et veniet geniculatum ante gradus Altaris. Notarius, appellatis Ordinandis, redibit ad locum suum.

172. Quum genuflexi erunt omnes Ordinandi, Episcopus leget eis admonitionem ex Pontificali *Suscepturi filii carissimi* etc.

173. Interim clericus unus in promptu habebit claves in lance tradendas Ordinandis.

174. Admonitione absoluta, Diaconus accipiet claves sine lance easque tradet Episcopo. Consurgent Ordinandi et primi duo vel tres ascendent ad Altare et genuflectent ante Episcopum. Episcopus porriget illis claves, quibus ipsi imponent dexteram vel duos tresve digitos eiusdem manus et Episcopus recitabit formulam *Sic agite* etc. Descendent primi et ascendent alteri atque ita deinceps reliqui, omnesque tangent claves et Episcopus recitabit cunctis formulam praedictam.

175. Postquam Ordinandi omnes tetigerint claves, discedet de Altari Archidiaconus et a sinistris eius incedet Caeremoniararius unus vel clericus, qui claves easdem deferet in lance. Ordinati bini iunctis manibus sequentur Archidiaconum et discedentes ex Altari debitas reverentias conficiunt ad Altare ipsum et ad Episcopum.

176. Accedet Archidiaconus ad portam ecclesiae, quam iubebit claudi et aperiri ab unoquoque illorum: deinde ducet eos ad turrim et singulis eorum tradens funem campanae, iubebit ipsos pulsare campanam uno tinnitu seu ictu; quod si turris nimis distaret et difficili ascensu esset, ducet eos ad fores Sacrae ac tradens eis funem campanulae ibi appensae, faciet ut singuli illam pulsent.

177. Redibit ad Altare Archidiaconus sequentibus ordinatis. Ipse, facta ad Altare et ad Episcopum reverentia, recedet ad stallum suum et sedebit: Ordinati autem rursus genuflectent ante Altare.

178. Diaconus tollet gremiale Episcopo, qui assurgit et conversus ad Ordinatos recitabit invitationem ad orationem *Deum Patrem Omnipotentem* etc. Postea sedebit eique Diaconus exuet mitram. Episcopus assurgit et conversus ad Altare cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua*, Subdiaconus *Levate* et conversus iterum ad Ordinatos, cantabit orationem *Domine sancte* etc.

179. Interea revertetur, ut antea, ad Altare Archidiaconus ad dimittendos Ordinatos.

180. Cantata oratione praedicta, Episcopus sedebit et Diaconus ei reponet mitram.

181. Archidiaconus dimittet Ordinatos, dicens *Recedant, qui ordinati sunt Ostiarii*, vel *Ad loca vestra* et Ordinati redibunt ad loca sua.

182. Si erit Sabbatum *Sitientes*, remanebit Episcopus apud Altare, prosecuturus ordinationem reliquorum ordinum minorum, ut infra. In aliis Sabbatis redibit in thronum eodem modo ac supra num. 149. et seqq. ibique sedebit.

183. Episcopus reversus in thronum et sedens dimittet baculum eique primus Diaconus ponet gremiale.

184. Restituetur in medio choro legile cum Missali.

185. Cantores cantabunt versiculum post lectionem primam et Episcopus praedictum versiculum leget ex Missali quod sustinebit Cappellanus a libro.

186. Completo eiusdem versiculi cantu, Diaconus secundus assistens tollet gremiale et mitram Episcopo, cui se sistet Presbyter assistens cum Missali.

187. Episcopus assurgit, cantabit *Oromus*, primus Diaconus assistens *Flectamus genua*, secundus *Levate* et Episcopus subiunget orationem.

188. Interim in promptu erit cantor alterius lectionis, qui prorsus peraget omnia, ut primus.

189. Oratione ab Episcopo cantata, Presbyter assistens tradet Missale Cappellano a libro et recedet ad scabellum suum.

190. Episcopus sedebit et a primo Diacono cooperietur mitra et ab eodem recipiet super genua gremiale.

191. Mitra cooperto Episcopo, cantor lectionem cantabit, eamque leget Episcopus ex Missali sustento a Cappellano. Cantu lectionis finito, veniet cantor ad osculandum Episcopi manum, ut supra.

192. Interim si opus erit, removebitur de medio choro legile.

193. Profecto cantore supradicto, Diaconus secundus tollet gremiale Episcopo, qui sumpto sinistra baculo, assurgit, descendit de throno, accedit ad Altare et sedebit in faldistorio.

194. Ibi sedens dimittet baculum et Diaconus imponet genibus eius gremiale.

195. Archidiaconus et Notarius, ut supra, accedent ad Altare et ad subsellia sua redibunt Diaconi assistentes cum Presbytero assistente.

196. Archidiaconus ex libro sibi tradito a Caeremoniario invitabit Ordinandos ad Lectoratum dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad officium Lectorum*, et unusquisque eorum appellatus a Notario respondebit *Adsum* et ante Altare genuflectet.

197. Clericus quispiam in promptu habebit Missale, traditurus ipsum Diacono, ut infra.

198. Notarius et Archidiaconus recedent, ut supra.

199. Ordinandis ante Altare genuflexis, Episcopus leget admonitionem ex Pontificali *Electi filii carissimi* etc.

200. Post admonitionem Diaconus Episcopo tollet gremiale et tradet Missale, quod sustinente utraque manu Episcopo super genibus, ascendent ad Altare et genuflectent ante eum tres vel quatuor Ordinandi, a quibus imposita Missali manu dextera, Episcopus proferet formulam *Accipite et estote* etc. Descendent isti de Altari genuflectent iterum ante gradus et ascendent reliqui ad Episcopum, tacturi Missale eodemque modo fiet deinceps, donec ab omnibus tactum erit.

201. Omnibus Ordinandis ante Altare genuflexis, assurget Episcopus cum mitra et cantabit invitationem ad orationem dicens *Oremus, fratres carissimi* etc. Sedebit deinde Episcopus et a Diacono nudabitur mitra. Assurget iterum et conversus ad Altare, cantabit *Oremus* (Diaconus *Flectamus genua* et Subdiaconus *Levate*) et conversus iterum ad Ordinatos cantabit orationem *Domine sancte* etc.

202. Interim redibit ad Altare Archidiaconus.

203. Post orationem sedebit Episcopus et Diaconus reponet ei mitram.

204. Archidiaconus dimittet Ordinatos, dicens *Recedant qui ordinati sunt Lectores, vel Ad loca vestra.*

205. Ordinati consurgunt, ac debitis reverentiis ad Altare et ad Episcopum peractis, revertentur ad loca sua.

206. Nisi fuerit Sabbatum *Silientes* (quoniam Episcopus procedet ad ordinationem Exorcistarum, ut docebitur inferius) aderunt ante Altare Diaconi assistentes et Presbyter assistens, reducturi Episcopum ad thronum.

207. Ubi Episcopus in thronum pervenerit ordine supra innuto, cantabitur a cantoribus versiculus post lectionem secundam, quae legetur ab Episcopo ex Missali quod ei sustinebit Cappellanus a libro,

208. Statuetur legile in medio choro, et in prompta erit, ut supra, cantor tertiae lectionis.

209. Cantato versiculo suprascripto, Diaconus secundus tollet gremiale, dein mitram Episcopo. Episcopus assurget et cantabit *Oremus*, primus Diaconus assistens *Flectamus genua*, secundus *Levate* et Episcopus prosequetur orationem in cantu. Post orationem sedebit eique reponetur mitra deinde etiam gremiale a primo Diacono assistente.

210. Cantabitur lectio tertia, quae legetur etiam ab Episcopo, ut supra, et osculata a cantore manu Episcopi procedetur ad ordinationem Exorcistarum.

211. Quapropter reverso ad Altare Episcopo et faldistorio sedente, Archidiaconus invitabit Ordinandos, *Accedant, qui ordinandi sunt ad officium Exorcistarum*, qui appellati a Notario, quum singuli responderint *Adsum*, genuflectent ante Altare.

212. Ordinandis genuflexis, Episcopus ex Pontificali leget admonitionem *Ordinandi filii carissimi* etc.

213. In promptu habebitur a clerico aliquo Missale tradendum Ordinandis.

214. Lecta ab Episcopo admonitione, Diaconus tollet ei gremiale ac tradet Missale quod tangetur ab Ordinandis, Episcopo recitante formulam *Accipite et commendate memoriae* etc. servata methodo in ordinatione Lectorum superius tradita.

215. Missali omnibus ordinatis tradito, iisque iterum genuflexis ante Altare, Episcopus assurgens et cantabit invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc.

216. Postea sedebit Episcopus et a Diacono nudabitur mitra. Assurgens et conversus ad Altare, cantabit *Oremus* (Diaconus *Flectamus genua* et Subdiaconus *Levato*) iterumque conversus ad Ordinatos prosequetur in cantu orationem *Domine sancte* etc. Post orationem rursus sedebit et a Diacono cooperietur mitra.

217. Archidiaconus iam reversus ad Altare, dimittet Ordinatos dicens *Recedant qui ordinati sunt Exorcistae*, vel *Ad loca vestra*.

218. Episcopus (nisi fuerit Sabbatum *Silientes*, quo die manebit apud Altare, prosecuturus ordinationem Acolythorum) descendet de Altari eodemque ordine, ut superius dictum est, redibit in thronum, ubi sedens leget versiculum post lectionem tertiam, quae cantabitur a cantoribus.

219. In promptu erit cantor quartae lectionis et reponetur legile, ut supra.

220. Expleto cantu tertii versiculi, secundus Diaconus assistens gremiale et mitram Episcopo tollet. Episcopus assurgens, ex Missali quod sustinebit Presbyter assistens, cantabit *Oremus* (primus Diaconus assistens cantabit *Flectamus genua*, se-

cundus *Levate*) tum expansis manibus cantabit orationem quartam. Post orationem sedebit Episcopus eique primus Diaconus assistens reponet mitram et gremiale.

221. Cantor quartam lectionem cantabit et post ipsam osculabitur manum Episcopi.

222. Episcopus, ut supra, leget lectionem quartam ex *Missali*, quod ei sustinebit Cappellanus a libro.

223. Postea redibit ad Altare atque ordine saepius innuto sedebit faldistorio, ordinaturus Acolythos.

224. Archidiaconus invitabit Ordinandos, dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad officium Acolythorum*. Notarius eos nomine appellabit ut supra; unusquisque nominatorum respondebit *Adsum*: omnesque geniculabunt ante Altare.

225. Episcopus sedens admonebit eos legens ex *Pontificali Suscepturi filii carissimi* etc.

226. Clericus unus in promptu habebit ampullam vacuum et candelabrum cum cereo extincto, Episcopo a Diacono tradendum.

227. Admonitione finita, Diaconus tollet Episcopo gremiale eique tradet candelabrum cum cereo.

228. Ascendent ad Altare duo tresve Ordinandi et genuflectent ante Episcopum, qui porriget eis candelabrum cum cereo. Ordinandi tanget utrumque, videlicet pollice dextero tangent candelabrum et indice eiusdem manus cereum atque Episcopus proferet formulam. *Accipite ceroferarium* etc.

229. Discedent primi, qui candelabrum cum cereo tetigerint et ascendent ad Altare alteri, atque ita deinceps.

230. Tacto ab omnibus candelabro cum cereo, Diaconus recipiet ab Episcopo candelabrum eique tradet ampullam vacuum.

231. Ascendent iterum primi Ordinandi, eodem numero ac supra, et Episcopus praesentabit eis ampullam quam tangent apponentes digitos indicem et medium dexteræ manus et Episcopus leget formulam *Accipite urceolum* etc.

232. Quum primi de Altari descenderint, ascendent alteri et fiet ut de primis.

233. Post haec omnibus Ordinatis ante Altare genuflexis,

assurget Episcopus mitram capite gestans, recitabit invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc. Episcopus postea sedebit et a Diacono nudabitur mitra. Assurget et conversus ad Altare cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua*, Subdiaconus *Levate* et Episcopus conversus denuo ad Ordinatos, cantabit orationem *Domine sancte* etc. Deinde adhuc conversus ad Ordinatos, cantabit reliquas orationes duas in Pontificali notatas, praemittens *Oremus* utrisque.

234. Post orationes sedebit Episcopus et a Diacono cooperietur mitra.

235. Archidiaconus dimittet Ordinatos, dicens *Recedant qui ordinati sunt Aeolythi*, vel *Ad loca vestra*. Ordinati consurgunt et cum reverentiis Altari et Episcopo debitis redibunt ad loca sua.

236. Profectis Ordinatis, revertetur Episcopus in thronum, ordine supra notato.

237. In ordinatione habita in Sabbatis quatuor temporum, cantabitur versiculus post quartam lectionem, quae legetur etiam ab Episcopo.

238. Deinde ordine supradicto Episcopus cantabit orationem quintam et cantabitur quinta lectio.

239. Si fuerit Sabbatum *Sitientes*, Episcopus cantabit orationem Missae cum collecta sive oratione pro Ordinandis, sub unica conclusione primae orationis, postea reliquas orationes a rubrica praescriptas.

240. Post quintam lectionem, seu post orationes praedictas, redibit Episcopus ad Altare et sedebit faldistorio.

241. Archidiaconus ad Altare reversus iuvitabit Ordinandos ad Subdiaconatum, dicens *Accedant qui ordinandi sunt Subdiaconi*.

242. Notarius nomine appellabit singulos Ordinandos adiungens tamen nomini et cognomini titulum, quo ordinabuntur, exempli gratia *ad titulum beneficii*, vel *parociae* vel *cappellaniae* vel *patrimonii sui*. De Regularibus dicet *Frater N. N. professus Ordinis S. N. ad titulum paupertatis* vel *missionum* vel *mensae communis*, secundum varia instituta. Ordinandi appellati, statim respondebunt *Adsum* et procedent ante Altare, stantes in pedibus longe ab ipso quatuor aut quinque passus.

243. Appellatis omnibus ad Subdiaconatum Ordinandis, Episcopus admonebit eos ut in Pontificali *Filii dilectissimi, ad sacrum* etc. Admonitione peracta, accedent Ordinandi ad gradus Altaris et geniculabunt.

244. Si Ordinandi omnes essent Regulares, omittetur admonitio praedicta, quae respicit clericos saeculares tantummodo.

245. Archidiaconus invitabit reliquos Ordinandos, dicens *Accedant qui ordinandi sunt Diaconi et Presbyteri*, iique accedent ante Altare et geniculabunt.

246. Clerici recipient ab eis candelas.

247. Ordinandi ad Subdiaconatum locum sument versus latus Evangelii, ad Diaconatum versus latus Epistolae, ad Presbyteratum autem in medio. Si tamen propter numerum Ordinandorum vel propter angustias Presbyterii non posset id fieri, disponentur Ordinandi, ut commodius videbitur.

248. Diaconus Episcopo tollet gremiale; Episcopus assurgit et conversus ad Altare, geniculabit in pulvino posito ante faldistorium.

249. A lateribus eius geniculabunt Diaconus et Subdiaconus.

250. Ceteri omnes de Choro submittent genua suo quisque loco.

251. Ordinandi omnes procumbent super pavementum.

252. Cantores duo genuflexi in medio Presbyterio, vel ex una parte, pro amplitudine ipsius, cantabunt Litanias, quibus adstantes respondebunt.

253. Sub finem Litaniarum, in promptu erunt Cappellani a baculo et a libro, ille cum baculo, hic cum Pontificali.

254. Cantato a cantoribus versiculo *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. assurgit Episcopus cum Ministris tantum, et baculo sinistra sumpto, conversusque ad Ordinandos, ex Pontificali, quod ei sustinebit Cappellanus a libro, tribus vicibus cantabit *Ut hos electos* etc. eosque benedicet, ut in eodem Pontificali.

255. Episcopus dimittet baculum, genuflectet iterum cum Ministris et cantores resument cantum Litaniarum ad versiculum *Ut nos exaudire* etc. easque complebunt.

256. Litanii absolutis, consurgent omnes et Episcopus rur-

sus sedebit faldistorio, eique Diaconus reponet super genua gremiale.

257. Ordinandi consurgent de prostratione et clerici restituent eis candelas ardentes.

258. Archidiaconus reversus ad Altare, dicet eis *Recedant qui ordinandi sunt Diaconi et Presbyteri* ac remanebit ibi propter actiones sequentes.

259. Consurgent Ordinandi ad Diaconatum et ad Presbyteratum debitisque peractis reverentiis revertentur ad locum suum.

260. Ordinandi autem ad Subdiaconatum remanebunt genuflexi ante Altare. Episcopus admonebit eos, legens ex Pontificali admonitionem *Adepturi filii dilectissimi etc.*

261. Interea clerici designati ad assistendum Ordinandis, ita accommodabunt eis amictum extra albam, ut facile possit ab Episcopo capiti eorum imponi.

262. A Caeremoniario vel etiam a clerico alio in promptu habebitur Calix cum patena tradendus Ordinandis.

263. Clericus alter se sistet prope Archidiaconum sustinens pelviculam cum ampullis vini et aquae et cum manutergio.

264. Episcopus, admonitione peracta, dimittet gremiale, quod ipsi tollet Diaconus, et ab eodem accipiet Calicem vacuum cum patena vacua. Ascendent ad Altare duo tresve Ordinandi et geniculabunt ante Episcopum, qui porriget eis calicem cum patena. Unusquisque Ordinandus ponet indicem digitum manus dexteræ super patenam et pollicem eiusdem manus ad cuppam calicis, Episcopo interim recitante formulam *Videte cuius ministerium etc.* Descendent de Altari primi et succedent alteri Ordinandi itemque deinceps omnes et singuli tangent calicem cum patena.

265. Ordinandi, qui tetigerint calicem cum patena, consurgent, accedent versus latus Evangelii, ubi aderit Archidiaconus, qui praesentabit eis singulis ampullas vini et aquae plenas eum pelvicula et manutergio, et ipsi tangent illa omnia. Redibunt ad locum suum ante Altare ac genuflectent. Archidiaconus, ista actione peracta, revertetur ad locum suum.

266. Episcopus restituet Diacono Calicem cum patena, et genuflexis iterum ante Altare Ordinandis, assurgat retinens in capite mitram, recitabit invitationem ad orationem, dicens *Oromus Deum ac Dominum* etc. Postea sedebit et Diaconus tollet ei mitram. Assurgat iterum, convertetur ad Altare, cantabit *Oromus* (Diaconus *Flectamus genua*, Subdiaconus *Levate*,) deinde rursus conversus ad Ordinandos prosequetur cantare orationem *Domine sancte* etc.

267. Interea clerici delecti ad assistendum Ordinandis, explicabunt tunicellas novis Subdiaconis ita, ut facile possit Episcopus ipsas accipere et induere Ordinandis.

268. Post orationem sedebit Episcopus et Diaconus reponet ei mitram.

269. Ascendet ad Altare primus Ordinandus et geniculabit ante Episcopum, qui accipiens amictum, qui circa humeros Ordinandi iacebit, imponet capiti ipsius, dicens *Accipo amictum* etc. Deinde Episcopus manipulum accipiet eiusque brachio sinistro inducet, Ordinando prius osculante Crucem, quae extat super manipulo, et Episcopus dicet *Accipe manipulum* etc. Postremo Episcopus accipiet tunicellam eamque induet Ordinando, dicens *Tunica iucunditatis* etc. Hoc modo indutus primus Subdiaconus de Altari descendet et rursus genuflectet ante Altare loco suo.

270. Ascendet Ordinandus secundus, qui ab Episcopo induetur, ut primus, eodemque modo deinceps reliqui omnes (a).

271. Clericus unus in promptu habebit Missale tradendum Ordinandis.

272. Omnibus Ordinandis indutis, Diaconus accipiet Missale, quod tradet Episcopo, et hic sustinebit illud utraque manu. Ascendent ad Altare duo tresve ex novis Ordinandis et genuflexi ante Episcopum imponent dexteram Missali, dum Episcopus dicet *Accipite potestatem* etc. Postquam isti tetigerint Missale, descendant de Altari et succedent alteri, idemque facient ceteri omnes.

(a) Recole et heic quod notavimus in subiecta adnotatione num. 121 cap. praeced. de rubrica, quae supponit unam tantum esse tunicellam, singulis Ordinandis induendam.

273. Hac actione peracta, Archidiaconus iam reversus ad Altare, dimittet Ordinatos, dicens *Recedant qui ordinati sunt Subdiaconi, vel Ad loca vestra.*

274. Consurgent Ordinati et cum debitis genuflexionibus aut reverentiis redibunt ad locum suum.

275. Episcopus redibit in thronum ordine superius innuto, ibique sedebit; si fuerint quatuor tempora, leget canticum *Benedictus es Domine* etc. quod hoc tempore cantabitur a cantoribus.

276. In Sabbato *Sitientes*, loco cantici istius, cantabitur Epistola, ut inferius num. 282.

277. Cantato cantico praedicto, Diaconus secundus assistens tollet gremiale et mitram Episcopo, qui assurgit.

278. Si fuerit Sabbatum Pentecostes, Presbyter assistens praesentabit Episcopo Missale, ex quo intonabit *Gloria in excelsis*, servato ritu praescripto in aliis Missis solemnibus. Postquam cantatus erit hymnus *Gloria in excelsis*, Episcopus stans et conversus ad populum cantabit *Pax vobis.*

279. In aliis Sabbatis quatuor temporum, assurgens Episcopus, ut supra, cantabit conversus ad populum *Dominus vobiscum.*

280. Deinde Episcopus ex Missali, ut supra, sustento a Presbytero assistente, cantabit orationem respondentem, cui adiunget sub unica conclusione orationem seu collectam pro Ordinatis. Postea subiiciet reliquas orationes a rubrica praescriptas.

281. Post orationes Episcopus sedebit, eique primus Diaconus assistens reponet mitram et gremiale.

282. Cantabitur deinde Epistola Missae aut a Subdiacono ministrante ad Altare, vel ab aliquo ex novis Subdiaconis, iuxta morem cuiusque ecclesiae, ritu iam praescripto Cap. IX. lib. V.

283. Interim ab Episcopo legetur etiam Epistola, sustinente ei librum Cappellano, et stantibus Assistantibus throno, donec Epistolam leget Episcopus, postea sedebunt et ipsi.

284. Post Epistolam Subdiaconus osculabitur manum Episcopi ritu usitato.

285. Profecto de throno Subdiacono, redibit ad Altare

ordine supra demonstrato Episcopus, processurus ad ordinationem Diaconorum.

286. Archidiaconus invitabit Ordinandos dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad Diaconatum*. Notarius Ordinandos appellabit nomine et cognomine, tacens titulum ordinationis.

287. Unusquisque ex Ordinandis assurret de loco suo, respondebit *Adsum* et veniet ante Altare ibique genuculabit.

288. Ordinandis omnibus ante Altare genuflexis, Archidiaconus petet ab Episcopo ordinationem, dicens *Reverendissime Pater postulat* etc. (a). Episcopus autem quaeret: *Scis illos dignos esse?* Archidiaconus respondebit: *Quantum humana fragilitas* etc. Episcopus subiunget *Deo gratias*; postea nunciabit Clero et populo ordinationem, dicens *Auxiliante Domino Deo* etc.

289. Archidiaconus manebit apud Altare quoadusque Episcopus ordinationem nunciaverit, ut supra, deinde ad locum suum se recipiet in chorum.

290. Episcopus post annunciationem supradictam, brevissimam interponet moram, deinde leget Ordinandis admonitionem *Provehendi filii dilectissimi* etc. ut in Pontificali.

291. Hoc tempore opus esset ut clerici paramenta dispoherent Ordinandis, ut Episcopus possit eis facile induere.

292. Post admonitionem, pergens Episcopus sedere, leget adstantibus alteram invitationem *Commune votum, communis oratio* etc.

293. Postmodum Diaconus tollet gremiale Episcopo, qui assurret mitram capite gestans, et recitabit invitationem ad orationem *Oremus fratres carissimi* etc. usque ad verba *qui vivit et regnat Deus*, post quae stans adhuc dimittet mitram per Diaconum, postea tono feriali cantabit praefationem, manibus ante pectus expansis. Post primam praefationis partem, Episcopus cessabit a cantu et Ordinandi consurgent ac singuli sive unus post alium ascedent ad Altare et genuculabunt ante Episcopum. Episcopus, sinistra applicita pectori suo, dexteram imponet uniuscuiusque capiti, dicens *Accipe Spiritum Sanctum* etc. atque Ordina-

(a) Si Episcopus fuerit Cardinalis, tum in ista, tum in ordinatione Presbyterorum observetur monitum traditum num. 127. capituli praecedentis.

naudus quisque post manuum impositionem redibit ad locum suum et geniculabit. Postquam Episcopus manum imposuerit omnibus cum formula praescripta, sustinens dexteram versus eos extensam, prosequetur cantare secundam praefationis partem *Emitte in eos* etc. Recitabit deinde submissa voce et iunctis manibus conclusionem praefationis *Per eundem Dominum* etc.

294. Responso *Amen* a choro, Episcopus sedebit et Diaconus reponet ei mitram. Consurgent Ordinandi et unus post alium ascendent ad Altare et genuflectent ante Episcopum. Episcopus singulis porriget osculandam stolam eamque humero sinistro eorum imponet, signum Crucis manu efficiens, dum dicet *Accipe stolam* etc. Unus ex clericis delectis inserviando Ordinandis, consistet a dextra ipsorum, videlicet prope Subdiaconum, ut cingulo firmet stolam in latere dextro uniuscuiusque Ordinandi. Actionem istam oportet exsequi expedite. Postmodum Episcopus accipiet dalmaticam eamque induet unicuique Ordinando, dicens *Induat te Dominus* etc. Id fiet omnibus singulis (a).

295. In promptu etiam erit Missale sive Evangeliarium Ordinandis tradendum.

296. Posteaquam induti erunt Ordinandi omnes, Diaconus tradet Evangeliarium seu Missale Episcopo, qui sustinebit ipsum utraque manu. Tum duo tresve Ordinandi ascendent ad Altare, geniculabunt ante Episcopum, iisque manum dexteram libro imponentibus, dicet *Accipite potestatem* etc. Post primos ascendent alteri ac tangent librum; hac actione peracta, et genuflexis omnibus Ordinatis, Diaconus exuet mitram Episcopo.

297. Assurget Episcopus et conversus ad Altare cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua*, Subdiaconus *Levate*; deinde Episcopus conversus ad Ordinatos, cantabit orationem *Exaudi Domine* etc. Stans adhuc ad eosdem Ordinatos conversus, cantabit *Oremus* cum altera oratione *Domine sancte* etc. Post orationem istam Episcopus, sedebit, eique a Diacono reponetur mitra.

298. Archidiaconus iam reversus ad Altare, dimittet Or-

(a) Si forte una tantum esset dalmatica, confer quae num. 121. c. praec. notata sunt.

dinatos dicens *Recedant qui ordinati sunt Diaconi, vel Ad loca vestra.*

299. Ordinatis de Altari profectis, redibit in thronum Episcopus, cantores cantabunt tractum, quem Episcopus leget usque ad ultimum versiculum exclusive; in Sabbato autem Pentecostes legetur ab Episcopo et cantabitur a cantoribus Sequentia usque ad ultimum versiculum exclusive.

300. Cantu absoluto, Episcopus discedet de throno, redibit ad Altare eodem ordine ac supra et sedebit faldistorio.

301. Archidiaconus invitabit Ordinandos ad Presbyteratum dicens *Accedant qui ordinandi sunt ad ordinem Presbyteratus.*

302. Notarius appellabit Ordinandos, ut supra, videlicet non nominans titulum ordinationis, unusquisque Ordinandus assurgit, respondebit *Adsum* et geniculatum procedet ante Altare.

303. Ordinandis omnibus ante Altare genuflexis, Archidiaconus conversus ad Episcopum, instantiam ipsi faciet pro ordinatione, dicens *Roverendissime Pater, postulat* etc. Quaeret Episcopus *Scis illos esse dignos?* Respondebit Archidiaconus *Quantum humana fragilitas* etc. Episcopus subiiciet *Deo gratias*. Postea Clero et populo ordinationem nunciabit, dicens *Quoniam fratres carissimi* etc. manente apud Altare Archidiacono, dum compleatur nunciatio praedicta.

304. Nunciata populo ordinatione, Episcopus, brevi interposita mora, admonitionem Ordinaudis leget ex Pontificali *Consecrandi filii dilectissimi* etc.

305. Interim clerici, qui Ordinandis assistent, aptabunt planetam novis Presbyteris, idest complicabitur pars superior, quae opus est ut restet super scapulis; stola insuper ita accommodabitur, ut eius pars dextera, quae est post scapulas, facile possit super pectus reduci.

306. Admonitione peracta, Diaconus tollet Episcopo gremiale. Assurgit Episcopus et ascendit ad eum Ordinandi, unus post alium, ac geniculabunt ante ipsum super infimum gradum. Episcopus ambas manus imponet singulis, nihil dicens.

307. Presbyter assistens et post illum ceteri omnes Canonici Presbyteri, planeta parati, de suis stallis descendent,

et unusquisque eorum utramque manum imponet Ordinandis, postquam ipsis suas imposuerit Episcopus.

308. Episcopus itemque Canonici antedicti, postquam Ordinandis utramque manum imposuerint, sustinebunt dexteram versus eos extensam.

309. Canonici stabunt post Ordinandos efficientes post ipsos semicirculum, si tamen locus non patietur, redibunt ad subsellia sua, vel consistent a lateribus Altaris, continuantes sustinere dextram extensam, eoque statu manebunt, donec absolvatur oratio, ut infra.

310. Postquam manus imposuerint Canonici Presbyteri omnes praesentes, Episcopus, dextera elata et distenta versus Ordinandos (quod facient etiam Canonici) recitabit invitationem ad orationem, dicens *Oremus fratres carissimi* etc.

311. Post orationem seu invitationem ad orationem, Episcopus et Canonici demittent dexteram, quam distentam sustinebant, Canonici autem redibunt ad subsellia sua, si manserint, ut supra, apud Ordinandos.

312. Episcopus sedebit et mitram per Diaconum dimittet. Tum assurgit, convertetur ad Altare et cantabit *Oremus* (Diaconus *Flectamus genua*, Subdiaconus *Levate*) et conversus iterum ad Ordinandos, cantabit orationem *Exaudi nos quaesumus* etc. postquam prosequetur in cantu praefationem tono feriali, sustinens manus ante pectus apertas. Conclusionem autem praefationis *Per eundem* etc. dicet submissa voce et iunctis manibus.

313. Absoluta praefatione, sedebit Episcopus faldistorio eique a Diacono reponetur mitra. Ascendet ad Episcopum Ordinandus primus et geniculabit ante ipsum. Episcopus accipiet stolae partem illam, quam unusquisque Ordinandus retinebit super scapulis, ducet eam circum collum et complicabit super pectus illius, dicens *Accipe iugum Domini* etc. Aderit clericus unus prope Ordinandum, aptaturus stolam circa collum eius eamque firmaturus super latere sinistro. Deinde Episcopus accipiet planetam convolutam in parte posteriori, eamque induet Ordinando, dicens *Accipe vestem Sacerdotalem* etc. Ordinandus respondebit *Deo gratias*. Planeta erit explicata in parte

anteriori tantum; in posteriori autem relinquetur involuta super scapulis, ut supra dictum est. Descendet de Altari Ordinandus primus et ascendet alter, qui eodem prorsus modo induetur ab Episcopo, atque ita porro ceteri omnes.

314. Indutis Ordinandis omnibus et suo loco genuflexis, Diaconus exuet mitram Episcopo qui assurgit et conversus ad Ordinandos recitabit orationem *Deus sanotificationum omnium auctor* etc. non praemittens *Oremus*.

315. Interim a clerico aliquo in promptu habebitur vasculum Olei sacri Catechumenorum, positum in lance cum aliquantulo gossipio, et gremiale lineum cum lemniscis.

316. Post orationem Episcopus convertetur ad Altare, geniculabit in pulvino posito ante faldistorium et genibus flexis intonabit hymnum *Veni creator Spiritus*, quem in cantu prosequentur cantores. Diaconus tollet ei pileolum ante intonationem praedictam. Post cantum quatuor primorum versuum, seu strophae primae, Diaconus reponet pileolum Episcopo, qui assurgit ac removebitur pulvinus, in quo geniculaverit.

317. Episcopus sedebit faldistorio et Diaconus reponet ei mitram. Idem deinde Diaconus tollet ei anulum et chirothecam dextram eodemque tempore tolletur ei chirotheca sinistra a Subdiacono. Diaconus anulum eius digito rursus inducet, acceptumque gremiale imponet genibus Episcopi, et simul cum Subdiacono gremiale ipsum alligabit nodis anterioribus faldistorii.

318. Se sistet Episcopo Ordinandus primus, qui geniculabit ante ipsum, apertas sustinens manus cum digitis et pollicibus iunctis. Episcopus pollicem dexterum intinget in Oleum sacrum Catechumenorum et inunget manus Ordinandi, dicens *Consecrare* etc. Unctio peragetur in modum Crucis, efficiendo primam lineam rectam a pollice sinistrae usque ad indicem dextrae Ordinandi, et lineam secundam a pollice dextrae ad indicem sinistrae Ordinandi ipsius, cuius deinde perget inungere integre palmas manuum et donans ei postremo benedictionem quum dicet *et nostram benedictionem* (a) Nulla alia facta unctione, sequetur formula *Ut quaecumque benedixerit* etc.

(a) Vide adnotationem subiectam num. 162. capit. praeced.

319. Uctione peracta, Episcopus claudet manus Ordinando, qui dextram imponet sinistrae et unus ex Cappellanis seu clericis ligabit ei manus sudario lineo albi coloris, quod secum habebit Ordinandus.

320. Descendet de Altari Ordinandus primus qui geniculabit iterum ante Altare et ascendet secundus, cui Episcopus peraget unctionem ut primo, idemque faciet deinceps reliquis omnibus.

321. Hoc tempore in promptu habebitur a clerico calix cum vino et patena cum hostia tradenda Ordinandis. Disponetur unum vel plura scamna sine postergali prope Altare cum Missalibus apertis, ex quibus legent Missam novi Presbyteri, et aderunt alii Presbyteri superpellicio induti, qui assistent eis: in promptu etiam erunt urcei cum pelvibus et medulla panis ac mali medici ad lavandas novorum Presbyterorum manus.

322. Sub finem unctionis Ordinandorum in promptu stabunt Ministri lotionis manuum Episcopi, methodo iam tradita in Missa pontificali, praesertim si actionem istam fungeretur Magistratus.

323. Quum Episcopus unctionem peregerit cunctis Ordinandis, pollicem absterget gossipio. Diaconus accipiet calicem cum vino et patenam cum hostia, eaque tradet Episcopo. Ascendet ad Altare Ordinandus primus et geniculabit ante Episcopum, qui porriget ei calicem et patenam cum hostia, quam admovebit versus labrum patenae. Ordinandus, manibus adhuc involutis, tanget digitis mediis cuppam calicis et ponet digitos indices super patenam superque hostiam: Episcopus proferet formulam *Accipe potestatem* etc.

324. Deinde assurgat Ordinatus primus, descendet de Altari, perget ad abacum et lavabit manus, easque absterget sudario quo erunt involutae, vel manutergio, si aderit, et procedet ad scamnum superius nominatum, concelebraturus Missam cum Episcopo.

325. Ubi primus Ordinatus de Altari descenderit, ascendet Ordinandus secundus, qui peraget omnia illa, quae tradita sunt de primo, itemque deinceps reliqui.

326. Sub finem Ordinationis redibit ad Altare Presbyter assistens.

327. Peracta omnium Presbyterorum Ordinatione, procedent ad Altare Ministri lotionis et Episcopus lavabit manus, ministrante ipsi mantile Presbytero assistente.

328. Lavante manus Episcopo, Canonici et Praelati, si aderunt, stabunt capite nudato, ceteri omnes geniculabunt.

329. Episcopo, postquam abluerit manus, Diaconus reponet chirothecam in manu dextra et Subdiaconus chirothecam in manu sinistra, Diaconus deinde reponet ei anulum, ac removebitur gremiale lineum, quod habebat super genibus.

330. Episcopus postea redibit in thronum, ut supra, et quum pervenerit illuc, cantabitur a cantoribus ultimus versiculus Tractus et Sequentiae, quam etiam leget Episcopus ex Missali, simul cum *Munda cor meum* et Evangelio.

331. Cantabitur deinde Evangelium a Diacono, qui ministrabit ad Altare, vel ab uno ex novis Diaconis, ritu praescripto in Missa pontificali, in Sabbato quatuor temporum Pentecostes cantabitur etiam *Credo*, et procedetur in Missa solemnique usque ad Offertorium, servato ritu ibidem descripto.

332. Novi Presbyteri ad cantum Evangelii consurgent.

333. Cantato *Oremus* ante Offertorium et lecto versiculo analogo, Episcopus sedebit, eique a 'primo Diacono assistente reponetur mitra auriphrygiata; in Sabbato autem Pentecostes assumet pretiosam.

334. Ordinati, unus post alium, ascendent ad thronum, genuflexione prius facta ad Altare. Praecedent Presbyteri, tum Diaconi, deinceps Subdiaconi, Acolytbi, Exorcistae, Lectores, Ostiarii, postremo Clerici, candelam ardentem manu sustententes (a). Prope thronum aderunt clerici iam defecti ad assistendum Ordinatis, recepturi candelas. Unusquisque Ordinatus ante thronum quum venerit, genuflexionem faciet ad Episcopum, ad thronum ascendet, geniculabit super gradulum cathedrae et candelam offeret Episcopo, cuius manum, dum

(b) Si Ordinandorum ingens esset numerus, posset ab uno tantum in singulis Ordinibus praesentari cercus, quaemadmodum fit Romae in Lateranensi Basilica.

candelam accipiet, osculabitur. Episcopus candelam accipiet, quam tradet primo Diacono assistenti, hic autem clericis supra dictis, qui eas extinguunt et ad abacum portabunt. Unusquisque Ordinatus, candela Episcopo tradita, assurgit, genuflexionem ante Episcopum iterabit a latere in plano throni, descendet de throno a latere transiens ante secundum Diaconum assistentem et redibit ad locum suum, exsequens etiam genuflexionem ad Altare, si ante ipsum transibit.

335. Candela a cunctis Ordinatis, ut supra, oblata, Episcopus dimittet annulum et chirothecas, ut in aliis Missis pontificalibus, lavabit manus, omnibus ad actionem istam genuflectentibus, exceptis Canonicis, deinde procedet ad Altare, ordine usitato in Missis pontificalibus.

336. Missa procedet ritu pro Missis pontificalibus praescripto, excepto quod recitabit elata voce *Secreta omnia simul* cum Ordinatis ad Presbyteratum, qui genuflexi aderunt, ut supra dictum est, apud Altare. Hi tamen animadvertent, ut recitent tantum orationes praedictas, sed ne faciant ullum signum Crucis aut aliam caeremoniam, quae fiet a Celebrante, et ipsi stabunt semper iunctis manibus.

337. Notandum, quod afferenda est ad Altare pyxis cum particulis consecrandis pro Communione Ordinatorum.

338. Ad Altaris thurificationem Episcopus tantum recitabit submissa voce orationem *Per intercessionem* etc. et reliquas *Incensum istud* etc. *Dirigatur Domine* etc. *Accendat in nobis* etc.

339. Quando Episcopus cantabit Praefationem, *Pater noster*, *Pax Domini* et reliquas orationes Postcommunionis, Ordinati legent aut recitabunt illas una cum Episcopo, sed sine cantu.

340. *Sanctus*, *Agnus Dei* et versiculus Communionis recitabitur prius ab Episcopo cum novis Presbyteris, postea cantabitur a choro.

341. Presbyteri modo Ordinati recitabunt pausatim et iunctim cum Episcopo verba consecrationis Hostiae et Calicis.

342. Episcopus, posteaquam recitaverit orationem *Domine Iesu Christe qui dixisti* etc. donabit pacem Presbytero assistenti, Diaconis assistentibus, Diacono et Subdiacono, deinde primo Presbytero, primo Diacono et primo Subdiacono ex novis Or-

dinatis, qui reversi ad loca sua, pacem praebebunt deinceps ceteris Ordinatis, ad ordinem eundem; postea Subdiaconus ultimus praebebit primo Acolytho, hic ceteris; Acolythus ultimus primo Exorcistae, hic ceteris; item Exorcista ultimus primo Lectori, hic ceteris, ultimus Lector primo Ostiario, hic ceteris; postremo ultimus Ostiarius primo Clerico et hic reliquis.

343. Episcopus prosequetur Missam, quum novi omnes Presbyteri pacem receperint.

344. Calice ab Episcopo consummato, clerici duo pro Communionem afferent ad Altare mappam lineam.

345. Calicem palla cooperiet Diaconus vel Subdiaconus (nisi ad Altare redierit Presbyter assistens) deinde Episcopus, Diaconus et Subdiaconus, genuflexione facta, convertentur ad populum, seu ad Presbyteros recens ordinatos, qui genibus flexis insistent super extremitate suppedanei. Diaconus pyxidem accipiet eique adimet operculum, sustinens ipsam a dextris Episcopi, Subdiaconus patenam accipiet ac mento Communicandorum supponet. Episcopus communicabit Ordinatos ad Presbyteratum, signum Crucis S. Particula efficiens, dum dicit *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam aeternam*. Unusquisque Ordinatus, antequam accipiat S. Particulam, osculabitur Episcopi manum et respondebit *Amen*. In accessu ad mensam eucharisticam servabitur methodus descripta Cap. V. lib. II.

346. Communicatis novis Presbyteris, Episcopus cum Diacono et Subdiacono convertentur ad Altare, in quo Episcopus ponet pixidem, Subdiaconus patenam.

347. Episcopus una cum Diacono et Subdiacono genuflexionem conficiet ad Sacramentum, deinde convertetur versus Ordinatos, stans aliquantulum conversus ad latus Evangelii, ne tergum vertat ad SS. Sacramentum; Ministri autem praedicti locum commutabunt, videlicet Subdiaconus consistet prope Episcopum a latere Evangelii, Diaconus a latere Epistolae, et inclinatus versus Episcopum cantabit *Confiteor*, quod submissa voce recitabitur ab Ordinatis ad Diaconatum et ad Subdiaconatum. Cantato *Confiteor*, Episcopus subianget in cantu duas orationes *Misereatur vestri* etc. *Indulgentiam, absolutionem* etc.

348. Dum cantabitur *Confiteor* genuflexi eruat Communi-
candi omnes, ceteri autem stabunt.

349. Completis duabus praedictis orationibus, Diaconus redibit in latus Evangelii, Subdiaconus in latus Epistolae; Episcopus convertetur ad Altare et genuflexione facta ad SS. Sacramentum, Diaconus resumet Pyxidem, Subdiaconus patenam et Episcopus cum ipsis conversus ad Communicandos, non praemittens orationem *Ecoe Agnus Dei* etc. neque alteram *Domine, non sum dignus* etc. communicabit eos recitans formulam supra dictam.

350. Si praeter Ordinato ad Ordines maiores, communi-
carent etiam ceteri ad minores ordinati (quod quidem esset maxime conveniens) Episcopus utetur formula *Corpus custodiat animam tuam* etc. neque communicandi respondebunt *Amen*.

351. Communione peracta, convertetur ad Altare Episco-
pus, discedent clerici cum mappa et reliqui clerici cum ia-
torticis, quae attulerint ad elevationem.

352. Episcopus purificabit pyxidem et prosequetur Sa-
crum usque ad lotionem manuum inclusive post Communionem,
quam ad actionem genuflectetur ab omnibus, exceptis Cano-
nicis, qui stabunt et Praelatis, si qui adessent.

353. Lotis ab Episcopo manibus, Diaconus tollet ei mitram.
Episcopus convertetur ad Altare et stans in latere Epistolae
intonabit Responsorium *Iam non dicam*, quod in cantu conti-
nuabitur a cantoribus.

354. Interim consurgent novi Presbyteri et procedent ante
gradus Altaris, ubi stabunt.

355. Statuetur faldistorium pro Episcopo super suppeda-
neum in medio Altaris.

356. Absoluto cantu responsorii praedicti, accedet Epi-
scopus ad faldistorium, ibique sedebit. Diaconus reponet ei
mitram auriphrygiatam. Episcopus assurgit et stabit ad novos
Presbyteros conversus. Novi Presbyteri recitabunt iunctim *Credo*
quod legent ex Pontificali.

357. Episcopus sedebit et novi Presbyteri unus post alium
ascendent ad Altare ac geniculabunt ante Episcopum. Genu-

flexo primo ex novis Presbyteris, Episcopus imponet capiti eius utramque manum, dicens *Accipe Spiritum Sanctum* etc. Deinde expediet ei planetam, quae involuta erat super scapulas eius, dicens *Stola innocentias* etc. Postmodum Ordinatus interponens manus suas iunctas inter manus Episcopi, interrogationi *Promittis mihi et successoribus meis reverentiam et obedientiam?* respondebit *Promitto*, Episcopus autem osculans eum in gena sinistra, dicet *Pax Domini sit semper tecum*. Assurget Ordinatus primus, de Altari descendet et redibit geniculatum ad locum suum. Ascendet ad Altare secundus, tum reliqui et fiet ipsis ut descriptum est de primo. Episcopus animadvertet, quod varianda est interrogatio clericis, qui vel regulares, vel sui dioecesani non erunt, ut notatum est in Pontificali.

358. Ordinatis omnibus genuflexis, Episcopus baculum sinistra accipiet eosque admonebit, ut in Pontificali, dicens *Quia res, quam tractaturi estis* etc. Admonitione peracta, assurget et benedictionem donabit novis Presbyteris, dicens *Benedictio Dei omnipotentis* etc. Advertendum, quod Presbyteri recens Ordinati tantummodo genuflexi esse debent, non vero ceteri omnes.

359. Episcopus baculum pastorem deponet, Diaconus exuet ei mitram; transibit ad Missale, ubi una cum Ordinatis leget versiculum *Communio*, quod lectum ab Episcopo et ab Ordinatis, cantabitur a cantoribus. Amovebitur faldistorium de medio Altaris. Episcopus veniet ad medium Altare, cantabit *Dominus vobiscum*, deinde ad Missale cantabit orationes *Postcommunio*, quae legentur ab Ordinatis, ut supra, et sic deinceps alterum *Dominus vobiscum*. Diaconus cantabit *Benedicamus Domino*, vel si fuerit Sabbatum Pentecostes, *Ita Missa est*.

360. Orationem deinde *Placeat* etc. dicet Episcopus cum Ordinatis, et post ipsam donabit benedictionem solemnem, ut in Missis pontificalibus, advertendo etiam ut adsit Crux Archiepiscopalis, si Celebrans erit Metropolitanus.

361. Post benedictionem Presbyter assistens publicabit consueta formula Indulgentias.

362. Episcopus recedet versus latus Evangelii et reponetur faldistorium in suppedaneo ad medium Altaris. Episcopus sedebit faldistorio, omnes autem Ordinati manebunt genibus flexis.

363. Episcopus Ordinatis leget admonitionem *Filii dilectissimi* etc. Ordinatis autem ad Diaconatum et ad Subdiaconatum constituet cuius feriae nocturnum putabit esse opportunius, quod recitent. Dimittet deinde baculum et Diaconus exuet ei mitram. Si Ordinans erit Archiepiscopus, exuet etiam S. Pallium, quod reponetur super Altare.

364. Assurget Episcopus et removebitur faldistorium de medio Altari.

365. Episcopus convertetur ad Altare et simul cum Ordinatis Presbyteris dicet *Dominus vobiscum*, signabit Altare ac seipsum, dicens *Initium sancti Evangelii* etc. Post haec a Diacono cooperietur mitra et resumet baculum. Prosequens recitare praedictum Evangelium, descendet de Altari, salutabit Crucem et accedet ad thronum, benedicet Clerum dum transibit per chorum. Presbyter assistens praecedet Episcopum, qui medius ibit inter Diaconum et Subdiaconum, sequentur Diaconi assistentes, Cappellani a mitra, baculo, libro et scotula atque clerici, paramenta super Altare relaturi.

366. Interim in promptu erunt alii clerici sustinentes canistros cum indumentis canonicalibus et recepturi in eisdem canistris paramenta Canonicorum.

367. Presbyter assistens et Diaconi assistentes, comitati Episcopum ad thronum, recedent in chorum ad subsellia sua, dimissuri paramenta.

368. Episcopus, consensu throno, convertetur ad Altare, Diaconus exuet ei mitram; ipse autem genuflectens cum ceteris versus Altare, dicet *Et Verbum caro factum est* et absolvet Evangelium.

369. Tum ascendet in cathedram, benedicet Ordinatos, dextera efficiens signum Crucis versus illos, dimittet baculum pastorem et sedebit.

370. Ordinati discedent bini, initium facientes Presbyteri, tum Diaconi et Subdiaconi, deinceps reliqui, exsequentes debitas Episcopo et Altari genuflexiones.

371. Ministri sibi exuent manipulum et planetam plicatam, si usi fuerint, tum exuent Episcopum, observando in reliquis quae descripta sunt in Missis solemnibus Pontificalibus Cap. IX. lib. V. a num. 152. ad num. 161.

DE CONSECRATIONE EPISCOPI
PRIVATIM PERSOLVENDA.

CAPUT IV.

1. **C**onsecratio Episcopi iuris exclusivi est Summi Pontificis, nec sine eius explicito mandato licet illam peragere.

2. Romae solet a Summo Pontifice committi Cardinali, qui gradu Episcopali sit insignitus, cum mandato, quod dicitur - vivae vocis oraculo.

3. De methodo, quae Romae servatur, opus non est heic disserere, quoniam functio ista, quum sit papalis, dirigenda exclusive est ac tractanda a Caeremoniariis Pontificiis etiam in ecclesiis maxime privilegiatis. Finis huiusce, quodcumque sit, operis, respicit commodum ecclesiarum extra Urbem, ad obtinendam uniformitatem (quoad fieri possit) in sacris ritibus et caeremoniis persolvendis.

4. Quod spectat ad consecrationes, quae fiunt extra Urbem, mittitur Bulla Apostolica ad Electum, in qua Summus Pontifex concedit ipsi indultum recipiendi « munus consecrationis « a quocumque, quem maluerit, Catholico Antistite gratiam « et communionem Sedis Apostolicae habente, accitis et in « hoc ipsi assistentibus duobus vel tribus aliis Catholicis Episcopis vel Archiepiscopis similem gratiam et communionem « habentibus » atque in eadem Bulla permittitur Episcopo, qui consecrare debet, pontificia facultas procedendi ad consecrationem, recipiendi ab Electo iusiurandum fidelitatis etc.

5. Ad consecrationem autem requiritur assistentia aliorum duorum Episcoporum, qui appellantur assistentes, de quorum officio sermo erit inferius in describenda functione ista. Dilectus Episcoporum istorum et relativa invitatio dependebit a Consecrante cum communi consensu Electi ipsius.

6. Consecratio persolvenda est in una ex Dominicis aut in festo Apostolorum. Si quis alio die festo, praeter indicatos,

Manuale Sac. Caerem. lib. 7.

6

vellet eam persolvere, opus esset specialis summi Pontificis permissus.

7. Pridie eius diei, quo peragenda erit Consecratio, tam Episcopus consecrans, quam Consecrandus æquum est, ut agant ieiunium.

De rebus praeparandis.

8. Ecclesia, in qua fiet functio antedicta, poterit parari et ornari festivo more, dummodo id patiatur officium, quod incidit in diem consecrationis.

9. Ante Altare SS. Sacramenti, quod oportet ut sit distinctum et remotum a primario seu maiori, statuatur genuflexorium cum strato et pulvinis octo, videlicet quatuor ad brachia et quatuor ad genua, et in ipso orabunt Episcopus consecrans, Episcopi assistentes et Electus. Quod ad qualitatem strati et pulvinorum observabitur quod traditum est Cap. IV. lib. V.

10. Sex cerei in candelabris maioribus super Altari ardebunt saltem quo tempore a praedictis Episcopis ante SS. Sacramentum orabitur.

11. Altare maius, in quo persolvetur functio, instruetur Cruce et sex candelabris plus minusve nobilibus, secundum qualitatem officii, cum cereis albi coloris; candelabris poterunt interponi Reliquiaria cum S. Reliquiis aut signa Sanctorum aut vasa cum floribus, si hoc patietur ritus officii. Ornabitur pallio eius coloris, quem requirit officium, tribus tobaleis et tapeto, quod cooperiat totos eius gradus.

12. Si Episcopus consecrans erit Ordinarius, apponetur septimum candelabrum in medio et Crux ante ipsum candelabrum.

13. Super mensam disponentur paramenta, coloris congruentis officio, pro Episcopo consecrante, videlicet planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae paramenta contegentur velo sericeo concolore ipsis. In lateribus mensae ponentur mitrae, nempe pretiosa cum vimpa, seu velo pro Cappellano, in latere Evangelii, et auriphrygiata seu sericea auro intexta, in latere Epistolae. Si paramenta fuerint violacei coloris, praeparabitur tantum

mitra auriphrygiata cum vimpa in latere Evangelii, exceptis Dominicis tertia Adventus et quarta Quadragesimae, in quibus adhibebitur etiam mitra pretiosa cum paramentis violaceis.

14. Si Consecrans erit Archiepiscopus ac si aderit in sua civitate, dioecesi seu provincia, praeparabitur etiam super Altari S. Pallium cum tribus spinulis.

15. In latere Epistolae super Altari aderit cussinus seu legile cum Missali aperto in usum Consecrantis, cum tabella in qua scripta erit oratio recitanda in Missa cum secreta, cum *Postcommunio* et cum *Hano igitur* pro Electo. In latere Evangelii ponetur alterum Missale, signaculo posito ad Missam currentem, quod Consecrans osculabitur, quum ascendet ad Altare post confessionem et adhibebitur etiam quando imponendum erit super scapulas Electi. Prope Missale istud praeparabitur etiam manipulus pro Consecrante.

16. Super gradum infimum in medio disponentur pulvini quatuor, in quibus geniculabunt Episcopi supradicti, brevem orationem acturi ad Altare in accessu et in discessu post functionem.

17. In latere Epistolae ante gradus praeparabitur faldistorium cum veste eiusdem coloris ut paramenta, quo sedebit Consecrans. Quod si esset Episcopus Ordinarius, praeparabitur thronus in latere Evangelii, et faldistorium, ut supra, statuetur in suppedaneo Altaris, versus cornu Evangelii.

18. In latere Evangelii et a latere Altaris primarii praeparabitur alterum Altare minoris formae, quod habebit suppedaneum contectum tapeto, pallium coloris, ut supra, respondentis officio, lapidem sacrum, tres tobaleas, Crucem et candelabra quatuor cum cereis albi coloris.

19. Super mensam huius altaris ponetur legile cum Missali signato et aperto, sed ita inclinato, ut supra ipsum pouantur paramenta pro Electo. Cum Missali aderit tabella cum orationibus supra notatis, pro ipso Electo recitandis. Supra Missale erunt paramenta omnia albi coloris, quodcumque sit officium quod celebrabitur, eaque sunt manipulus, planeta, dalmatica, tunicella, Crux pectoralis aurea vel inaurata cum Reliquiis in ipsa inclusis et cum chordula sericea viridis coloris auro

intexta, Pontificale vel liber pro examine, pluviale, stola, cingulum, alba et amictus. Curabitur, ut paramenta Electi sint ornatu paullo inferiori paramentis, quibus utetur Consecrans.

20. In lateribus altaris huius disponentur paramenta pro Assistentibus, videlicet Pontificale (pars I.) mitra simplex linea albi coloris, pluviale cum stola coloris officii et amictus. Etiam quoad paramenta Assistentium, eadem animadversio quae supra notata est de ornatu ipsorum.

21. Ante hoc Altare statuentur tria scabella simplicia lignea, sine pulvinis, aequalia illis, quae adhibentur a Canonici Assistentibus throno, in usum Electi et duorum Episcoporum assistentium.

22. Si adesset thronus pro Episcopo consecrante, neque angustiae presbyterii sinerent, ut poneretur Altare Electi in latere Evangelii, poterit altare istud praeparari in latere Epistolae (a).

23. Abaci duo maiores statuentur in lateribus Altaris maioris, contecti alba tobalea, in quibus disponentur quae sequuntur. In abaco a latere Epistolae, in usum Consecrantis, candelabra duo cum cereis; calix cum duobus purificatoriis, patena, hostia, palla et corporali intra bursam; cochleare parvum cum altera patena; ampullae vini et aquae in pellicula; phiala plena vino ad infundendum in ampullam, si opus fuerit; campanula; vasculum s. Chrismatis in lance; aliquantum gossipii soluti; gremiale seu mantile lineum albi coloris cum taeniis; urceus cum pelvi et manutergium in lance; medulla panis et mali medici in lance; caligae cum sandaliis in lance; gremiale aequale paramentis; canon pontificalis; scotula cum candela; pontificale (pars I.) et intorticia pro elevatione.

24. Prope abacum istum ponetur baculus pastoralis pro Consecrante.

(a) In Ponticali non praescribitur quo in latere praeparandum sit Sacellum sive Altare pro Electo. Solet plerumque praeparari in latere Evangelii, quae pars est dignior. Si forte ibi adesset thronus, nihil obstat quominus altare praedictum collocetur in latere Epistolae et contra thronum ipsum. Hoc pendet ex forma presbyterii. Item si presbyterium esset valde angustum, poterit extra balastrium et prope ipsum collocari.

25. In altero abaco a latere Evangelii, praeparato pro Electo seu Consecrando, urceus cum pelvi et manutergium in lance; medulla panis et mali medici in lance; chirothecae albi coloris; annulus aureus gemmatus; mitra auripbrygiata; caligae et sandalia albi coloris; vittae duae ex tela subtili, altera pro capite, altera pro manibus; purificatorium unum ad abstergendam capitis unctionem; duo doliola vini plena, alterum auro, alterum argento coloratum, cum utroque stemmate, Consecratoris et Electi; panes duo, alter auratus, alter argentatus, uterque cum stemmate, ut supra; intorticia duo pro oblatione; mandatum Apostolicum, seu Breve, quo fit potestas exsequendi consecrationem, et calix unus cum exigua quantitate vini ac purificatorium.

26. Prope abacum eundem praeparabitur baculus pastoralis pro Electo et pulvini duo utendi ab ipso in prostratione.

27. Scabellum insuper cum pulvino, Missale unum et liber cum formula iurisiurandi.

28. Loco opportuno statuatur legile cum pontificali in usum cantorum.

29. In Sacratio autem erunt in promptu superpellicea pro respectivis Cappellanis et vasculum aquae benedictae cum aspensorio, quod ponetur postea super abacum Consecrantis, si facienda erit benedictio annuli, baculi, chirothecarum et mitrae.

30. Si Electus et Assistentes non convenient in palatium Consecrantis, praeparabuntur in Sacratio tres sedes camerales pro eisdem.

In Functione.

31. Paulo ante horam praestitutam Clerus in Sacarium congregabitur et unusquisque inservientium induet superpelliceum.

32. Notandum autem, quod qui Consecranti inserviant, opus sunt sex Cappellani seu clerici et cubicularius habitu formali indutus; singulis Episcopis assistentibus bini Cappellani seu clerici; Electo autem alii duo Cappellani seu clerici et cubicularius in habitu formali, qui tempore debito imponat ei caligas

et sandalia. Cappellani isti poterunt coire cum Episcopis antedictis, vel adesse in Sacrario, in quo induent superpellicium, prout videbitur magis expedire.

33. Episcopi assistentes et Electus convenient in Sacrarium aut in domicilium Consecrantis, prout videbitur eis magis convenire, utque in antecessum statutum erit.

34. Clerus procedet ad portam principalem ecclesiae, excepturus Episcopos. Si fuerit ecclesia cathedralis et functio persolveretur ab Episcopo ordinario, associabitur Episcopus ipse a Clero suo, ut in aliis solemnitatibus.

35. Si Episcopi assistentes et Electus adessent iam in ecclesia, procedent et ipsi ad portam principalem obviam Consecranti et consistent a sinistra ingressus in parte interna portae eiusdem. Episcopi assistentes et Electus induent mantelletum, rochetum et mozzetam quoque, ut Cap. II. lib. V. Eodemque modo induetur Consecrans, qui si fuerit Ordinarius, assumet cappam, et in ecclesiam ipso ingrediente, sonabitur campanis et organis quoque, si tamen id patietur officii ritus. Sin fuerit Archiepiscopus in sua dioecesi seu provincia, utetur etiam Cruce archiepiscopali.

36. Si Assistentes et Electus ad ecclesiam accedent simul cum Consecrante, a sinistris ipsius incedet primus Assistens, a dextris autem secundus Assistens, et a sinistris primi Assistentis ibit Electus (a).

37. Quum ventum erit ad portam ecclesiae, Superior ipsius aspersionum praesentabit Consecranti, qui signabit seipsum, deinde porriget illud Assistenti primo, Assistenti secundo et Electo. Si fuerit Episcopus ordinarius, asperget etiam adstantes, sin minus, abstinens ab aspergendo adstantes, restituet aspersionum Superiori, a quo acceperit.

38. Praebunt familiares Episcoporum, deinde Episcopi ipsi, ordine iam innoto, quos sequetur Clerus.

(a) Praecedentia Assistentium desumetur ex electione habita in Consistorio. Si Assistentium unus erit Archiepiscopus, alter Episcopus, praecedentiam obtinebit Archiepiscopus, licet electus esset in Consistorio posteriori illo, in quo Episcopus electus fuit.

39. Episcopi ad Altare SS. Sacramenti progressi, conficiant genuflexionem in pavimento, deinde observantes ordinem iudicatum genuclabunt in genuflexorio, brevi tempore orabunt, iterabunt genuflexionem et procedent ad Altare primarium.

40. Si Consecrans fuerit Ordinarius, benedicet populum dextra dum transibit per ecclesiam.

41. Ubi ad Altare maius pervenerint Episcopi, reverentiam facient ad Crucem, genuclabunt in pulvinis praeparatis super infimum gradum et brevi tempore orabunt.

42. Interim in promptu erunt Cappellani Consecrantis cum scotula et canone, et unus Cappellanorum Electi cum canone tantum (a).

43. Post brevem orationem consurgent Episcopi atque iterata ante Crucem reverentia, se ad invicem salutabunt. Consecrans accedet ad faldistorium in latus Epistolae, si non fuerit Ordinarius, ibique sedebit, quod si fuerit Ordinarius ad thronum ascendet, et in eo sedebit. Duo Episcopi Assistentes, a lateribus Electi quum steterint, deducunt eum ad cappellam minorem, ibique conficiant reverentiam ad Crucem, sedebunt scabellis praeparatis, Electus in medio, primus Assistens a dextris, secundus a sinistris Electi eiusdem, humeris versis ad Sacellum sive Altare pro Electo ipso praeparatum.

44. Se sistunt Consecranti duo Cappellani cum scotula et cum canone, ex quo ille leget psalmos praeparationis ad Missam. Suus etiam Cappellanus cum canone se sistet Electo, qui et ipse leget ex libro psalmos praeparationis, ut supra.

45. Hoc tempore cubicularius Consecrantis imponet ipsi caligas et sandalia, demptis prius calceis usualibus; hoc idem faciet Electo cubicularius suus, qui postquam ei dempserit calceos, reponet ipsi caligas et sandalia albi coloris.

46. Absoluta recitatione psalmorum et repetita antiphona *Ne reminiscaris* etc. Consecrans et Electus caput bireto nudabunt, assurgent et recitabunt *Kyrie eleison* cum precibus et orationibus. Consecrans convertetur versus Altare et Electus manebit suo statu, non conversus ad Altare.

(a) Aequum esset, ut Electus respectu Consecrantis, non uteretur scotula.

47. Assistentes etiam caput nudabunt et assurgent.

48. Post orationes sedebunt iterum Consecrans, Electus et Assistentes: Consecrans et Electus recitabunt orationes ad paramenta, namque, ut alio loco notatum est (a) esset admodum difficile in praxi paramenta induere et legere ex libro orationes. Electus autem omittet recitare aut legere orationes praescriptas pro chirothecis, mitra et annulo, siquidem haec ornamenta debet a Consecrante accipere cum formulis assignatis.

49. Recitatis hisce orationibus, recedent Cappellani supra dicti: Consecrans caput nudabit, dimittet mozzetam et mantelletum sive cappam, Crucem pectoralem et anulum, et capite rursus bireto cooperto, sedens lavabit manus, ministrantibus ei lotionem suis nobilibus familiaribus.

50. Eodem tempore Electus dimittet mozzetam et mantelletum ac bireto retento in capite, lavabit manus eique ministrabitur aqua a suis familiaribus nobilibus, vel a Cappellanis.

51. Tum Consecrans a Cappellanis suis parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta: deinde Cappellanus primus imponet eius capiti mitram et digito annulari dextero anulum; Cappellanus autem secundus porriget ei baculum, quem accipiet sinistra. Si fuerit Archiepiscopus in sua dioecesi seu provincia, induetur etiam S. Pallio cum spinulis, priusquam ei mitra imponatur.

52. Dum Consecrans parabitur, Electus dimittet biretum et pileolum, quae a Cappellano ponentur cum mitra super abacum, et a Cappellanis suis parabitur amictu, alba, cingulo, stola super pectus decussata et pluviali: biretum recipiet et manu sustinebit.

53. Assistentes etiam dimittent mozzetam et mantelletum atque induentur amictu, stola et pluviali ac mitram manibus tenebunt. Quum Consecrans mitra coopertus erit, Assistentes etiam caput cooperient mitra, Electus bireto.

54. Assistentes autem non per Cappellanos, sed ipsi sibi imponent aut exuent mitram, quum opus fuerit.

55. Prope Assistentes adstabunt semper Cappellani duo,

(a) Cap. IX lib. V.

quorum alter sustinebit librum, alter recipiet ac sustinebit mitram, quando ab eisdem Assistentibus dimittetur.

56. Etiam prope Electum sui stabunt Cappellani, insertiventes ei, ut infra.

57. Consecrans assurgens de faldistorio, vel descendens de throno, aliquot passus procedet versus medium Altaris, et in conspectu Episcoporum assistentium atque Electi, qui stabunt, (Electus autem iam dimiserit biretum) salutabit eos, qui salutationi respondebunt.

58. A Cappellanis Consecrantis statuatur faldistorium in medio suppedaneo Altaris.

59. Consecrans progressus ante Altare, salutabit Crucem, ascendet in suppedaneum, sedebit faldistorio versis humeris ad Altare, et deponet baculum. Si utetur mitra pretiosa, Cappellanus primus exuet ei mitram istam et reponet ei auriphrygiatam; deinde recipiet gremiale super genua.

60. Assistentes cum Electo, postquam salutationi Consecrantis responderint, manentes eodem vestigio, convertentur ad Altare, ubi stabunt et reverentiam facient ad Crucem; deinde ad Altare primum procedent et facta iunctim reverentia ad Crucem et ad Consecrantem sedebunt in plano ante gradus scabellis illuc allatis a Cappellanis suis. Electus consistet contra Consecrantem et Assistentes a lateribus Electi, aliquantulum conversi alter alteri ita ut quemdam semicirculum efficiant.

61. In promptu erunt Cappellani cum libro et scotula in usum Consecrantis, qui consistent a sinistris eius, Cappellani autem primi Assistentis consistent a dextris, Cappellani secundi assistentis, a sinistris: unus ex Cappellanis Electi consistet a sinistris eius, quando incipietur legi Examen.

62. Ab uno Cappellanorum Consecrantis ponetur scabellum pulvino instructum, cum Missali et libro iurisiurandi ante Consecrantem super gradum superiorem Altaris. Unus ex Cappellanis Electi accipiet Breve, seu Mandatum Apostolicum et tradet ipsum primo Assistenti.

63. Assistentes et Electus postquam sederint brevissimo tempore, nudabunt caput et assurgent. Primus Assistentium postulabit a Consecrante ut exsequatur consecrationem, ad-

hibens formulam in Pontificali praescriptam, nempe - Reverendissime Pater, postulat Sancta Mater Ecclesia etc. - Consecrans respondebit - Habetis mandatum Apostolicum? - Idemque Assistens subiiciet - Habemus - approximabit ad Consecrantem eique reverenter tradet Breve Pontificium. Consecrans tradet Breve uni ex suis Cappellanis ac dicet - Legatur.

64. Assistentes et Electus sedebunt et caput respective cooperient mitra aut bireto.

65. Unus ex Cappellanis Consecrantis leget elata voce Mandatum seu Breve Apostolicum et quando proferet nomen Summi Pontificis, Electus caput nudabit bireto, Consecraus et Assistentes inclinabunt caput, non tamen dimittent mitram. Legendo autem Breve praedictum, animadvertatur ut prius nominetur Summus Pontifex, postea nomen illius, cui Breve inscriptum est, quod nomen a tergo Brevis ipsius extat scriptum: exempli gratia *Pius Papa Nonus Venerabili Fratri N. Archiepiscopo N. Venerabilis Frater salutem et Apostolicam benedictionem etc.*

66. Si in Brevi praescriptum erit, ut Electus consuetum iusiurandum praestet ante Consecrantem, absoluta illius lectione, Electus nudabit caput, biretum tradet Cappellano sibi assistenti, assurgat, accedet ad Consecrantem, geniculabit in pulvino ante scabellum et elata voce leget formulam supradictam.

67. Postquam Electus legerit formulam iurisiurandi, tolletur ab uno ex eius Cappellanis scabellum cum libro, in quo legerit formulam et Cappellanus alter ponet Missale apertum super genibus Consecrantis, qui sustinebit illud utraque manu. Electus Missali aperto imponet manus ac dicet *Sio me Deus adiuvet etc.* Consecrans autem elata voce respondebit *Deo gratias.*

68. Sin autem Electus iam praestiterit iusiurandum, neque praescriptum erit in Brevi, ut praestetur in functionis actu, postquam lectum fuerit Breve, Consecraus dicet *Deo gratias*, et omittetur quae praecedentibus num. 62. 66. et 67. innuta sunt de iureiurando.

69. Post iusiurandum Electus redibit sessum ad scabellum et bireto operiet caput.

70. Episcopi assistentes advertent ut voce submissiori legant illa omnia, quae leget Consecraus relate ad consecrationem.

71. Itaque singulis sedentibus locis supra indicatis, Consecrans legere incipiet examen *Antiqua sacrorum Patrum* etc. In fine uniuscuiusque interrogationis Electus nudabit caput, assurgat ac respondebit, ut in Pontificali. Cappellanus, assistens Electo, attollet eius fimbriam pluvialis dexteram, quando nudabit caput. Ad illa verba *Haec omnia et cetera bona* etc. et ad illa *Haec tibi fides* etc. respondebitur ab omnibus *Amen*, neque caput nudabit Electus, neque assurgat.

72. Sub finem examinis ab uno ex Cappellanis Consecrantis ponetur pulvinus unus ante Consecrantem ipsum in medio gradu superiori.

73. Examine absoluto, Electus nudabit caput et biretum tradet Cappellano suo, deducetur ab Assistentibus ante Consecrantem, cuius manum dexteram Electus osculabitur genibus flexis in pulvino. Deinde Electus assurgat et consistet ante gradus Altaris, aliquantulum versus latus Evangelii.

74. Pulvinus, quo usus erit Electus, ab uno ex Cappellanis Consecrantis de medio gradu amovebitur.

75. Consecrans, dimisso gremiali, descendet de Altari et quum ad ipsum conversus erit, exuetur mitra ab uno ex Cappellanis suis. Deinde, facta simul cum Electo reverentia ad Crucem, initium faciet Missae. cui respondebit Electus

76. Assistentes, postquam Electus manum Consecrantis osculatus erit, recedent ad locum, ubi erant, dimittent mitram et cum suis quisque Cappellanis recitabunt confessionem.

77. Hoc tempore reponentur tria scabella ante Altare seu Cappellam Electi, ut in principio functionis. Removebitur de medio Altari faldistorium et ponetur versus latus Epistolae super eodem suppedaneo.

78. Consecrans post *Indulgentiam* etc. recipiet manipulum in brachio sinistro et dicto *Oremus*, ac facta inclinatione ad Electum, ascendet ad Altare et ipsum osculabitur in medio quando recitabit verba *quorum reliquiae hic sunt*, osculabitur deinde textum Evangelii, quod ei praesentabitur ab uno ex eius Cappellanis et faldistorio reposito in medio suppedaneo sedebit, versis humeris ad Altare, eique a Cappellano primo reponetur mitra auriphrygiata et gremiale.

79. Ascendente ad Altare Consecrante, Electus consistens in medio ante Altare ipsum, cum Assistentibus a lateribus, salutabit Crucem, et perget ad Altare, seu Cappellam suam, ibique pariter salutabit Crucem et sedebit, ut supra, in scabello.

80. Advertent Episcopi assistentes, ut servent ordinem debitum inter se, videlicet ut senior stet a dextris, secundus a sinistris Electi, ideoque quando opus sit, commutent semper locum ut ordo iste servetur.

81. Sedente in scabello Electo, sedebunt etiam Episcopi assistentes, ut antea. Electus a cappellanis suis exuetur pluviali, quod reponetur super abacum, eique a primo cappellano imponetur collo Crux pectoralis, advertendo tamen ut expediatur stola, quam habebit decussatam in pectore, et pendeat de collo, sed firmetur cingulo: deinde ab eodem cappellano primo, adiuvente secundo, parabitur tunicella, dalmatica et planeta; postremo a primo cappellano inducetur manipulus eius brachio sinistro.

82. Electo tali modo parato, tolletur gremiale et mitra Consecranti, qui assurgit et accedet in latus Epistolae ad incipiendum Missae introitum ex Missali ibi praeparato. Ab uno ex eius Cappellanis transferetur faldistorium super suppedaneum ipsum versus latus Evangelii.

83. Electus assurgit, convertetur ad Altare suum cum Assistentibus, ac dicens orationem *Aufer a nobis*, ascendet ut ipsi, in suppedaneum, osculabitur Altare ipsum in medio et interea unus ex cappellanis eius attollet legile cum Missali, quod erit semper in medio Altari.

84. Consecrans et Electus voce intelligibili Missam simul inchoabunt ad introitum, eamque prosequuntur usque ad ultimum versiculum gradualis, vel tractus, vel sequentiae. Consecrans transibit ad medium Altaris recitaturus *Kyrie* et *Gloria in excelsis*, si recitabitur illo die, et convertetur ad populum quando dicet *Pax vobis* vel *Dominus vobiscum*. Electus autem nunquam movebit se de medio altaris sui et post *Kyrie* aut *Gloria in excelsis*, priusquam dicat *Dominus vobiscum*, osculabitur Altare, sed non convertetur ad populum. Ad primam Missae orationem a Consecrante et ab Electo recitabitur sub unica conclusione collecta pro Electo praescripta, deinde recitabuntur reliquae orationes, si secundum rubricam recitandae erunt.

85. Quum usus Canonis multum incommodet Electo, ipse leget orationes omnes in Missali, ideoque Cappellanus eius advertet, ut ad hanc rem positum sit signaculum etiam *ad Ordinem Missae*.

86. Cessabit recitatio Missae exclusive ad ultimum versiculum gradualis, vel tractus, vel sequentiae, ut supra innutum est, et interea reponetur in medio suppedaneo faldistorium pro Consecrante.

87. Consecrans redibit ad medium Altaris, sedebit faldistorio, ut prius, eique reponetur mitra auriphrygiata a primo Cappellano suo.

88. Electus cum Assistentibus descendet de sua Cappella sive Altari et cum eisdem conficiet reverentiam ad Crucem. Assistentes caput rursus cooperient mitra, Electus bireto et revertentur ad Altare primum. Cappellani eorum advertent, ut reponant scabella ante Altare, ut in examine, et Cappellani Assistentium deferent secum etiam pontificale.

89. Quum pervenerint ante Altare, Electus caput bireto nudabit et Assistentes, retinentes mitram in capite, salutabunt Crucem Altaris et Consecrantem iunctim. Sedebunt scabello quisque suo ordine supradicto in examine et Electus rursus sibi imponet biretum.

90. Consecrans et Assistentes legent admonitionem *Episcopum oportet* etc.

91. Interim ab uno ex Cappellanis Electi ponentur pulvini duo super gradus anteriores Altaris in latere Evangelii, unus super gradum infimum aut super pavimentum, alter in suppedaneo aut in gradu superiori, pro numero graduum Altaris ipsius. Unus ex Cappellanis Consecrantis et alteri Assistentium in promptu etiam habebunt pulvinum, ut infra.

92. Post admonitionem Electus detegat caput et Cappellano suo tradet biretum, quo in functione ista opus amplius non est. Assurget etiam Consecrans et Assistentes retinentes mitram in capite. Consecrans, conversus ad Electum, recitabit invitationem ad orationem *Oremus fratres carissimi* etc.

93. Responso *Amen*, accedet Electus ac procumbet in latere Evangelii super pulvinos ibi praeparatos, unum nempe

sub genibus, alterum sub capite. Assurget Consecrans et conversus ad Altare geniculabit in pulvino ante faldistorium, mitram in capite retinens: Assistentes, et ipsi retinentes mitram in capite, assurgent et geniculabunt versus Altare super pulvinum ante proprium scabellum.

94. Cantores duo immediate cantabunt Litanias, quibus respondebunt adstantes, non tamen duplicabuntur (a).

95. Sub finem Litaniarum a secundo Consecrans Cappelano in promptu habebitur baculus pastoralis.

96. Post cantatum *ψ. Ut omnibus fidelibus defunctis etc.* assurget Consecrans et baculo pastorali sinistra sumpto, convertetur aliquantulum ad Electum et benedicet ipsum, dicens *Ut hunc praesentem Electum etc.* ut notatum est in Pontificali. Assistentes, non assurgentes, recitabunt submissa voce versiculos indicatos, et Electum ipsi quoque benedicent.

97. Post benedictionem tertiam, Consecrans dimittet baculum ac rursus geniculabit; cantores prosequantur Litanias ad *ψ. Ut nos exaudire etc.* easque complebunt.

98. Interim a Cappellano secundo Consecrans in promptu habebitur Missale vel liber Evangeliorum, imponendus humeris et capiti Electi.

99. Completo Litaniarum cantu, consurgent omnes, et a respectivis Cappellanis tollentur pulvini adhibiti ab Episcopis in cantu Litaniarum. Consecrans consistet super suppedaneum ante faldistorium, versis humeris ad Altare: Assistentes ascendent in gradum superiorem ad latera Consecrans, advertendo, quod Assistens primus adstare debet dexteræ Consecrans, secundus sinistrae: Electus de prostratione assurget et veniet geniculatum super gradum superiorem ante Consecrans.

100. Consecrans a Cappellano suo accipiet librum Evangeliorum vel Missale, quod apertum iunctim cum Assistentibus imponet scapulis et capiti Electi, cui sustinebit illud Cappellanus suus stans a tergo eius. Pars superior Missalis, quae respondet primæ lineae ac numero paginae, insistet super humeris, pars autem inferior, cui respondebit ultima linea, insistet capiti Electi.

(a) Defectu cantorum, recitabuntur Litaniae a Consecrans et Assistentibus, ac respondebitur ab adstantibus.

101. Missali posito super humeros et caput Electi, Consecrans et duo Assistentes utrasque manus iunctim imponent capiti Electi ipsius et tempore eodem elata et clara voce dicent *Accipe Spiritum Sanctum*.

102. Assistentes redibunt ad scabella sua et dimittent mitram: Electus assurget, descendet de Altari et geniculabit in medio gradu infimo. Cappellanus primus exuet mitram Consecranti. Deinde Consecrans et Assistentes legent iunctim orationem *Propitiare Domine* etc. non praeponentes *Oremus*. Praefatio cantabitur a Consecrante tono feriali et manibus ante pectus expansis (a). Assistentes illam legent iunctis manibus.

103. Hoc tempore ab uno ex Cappellanis Electi circumdabitur vitta capiti Electi ipsius, et firmabitur ei super occipitium.

104. In promptu erit clericus unus cum vasculo S. Chris-matis in lance, prope dexteram Consecrantis, et alter cum gremiali lineo.

105. Respectivi Consecrantis et Assistentium Cappellani in promptu habebunt pulvinos, super quos geniculare illi debebunt, ut infra.

106. Post primam Praefationis partem, seu post verba illa *coelestis unguanti rore sanctifica*, Consecrans convertetur ad Altare et geniculabit ante faldistorium in pulvino; Assistentes geniculabunt in pulvino, loco suo, itemque in genua procumbent ceteri omnes. Consecrans intonabit hymnum *Veni creator Spiritus*, quem prosequentur cantores; poterit etiam cantui sonus organorum adiungi. Consecrans et Assistentes dimittent etiam pileolum.

107. Prima strophæ cantata, consurgent omnes, Consecrans sedebit faldistorio eique reponetur mitra a primo Cappellano suo: Assistentes sedebunt respectivo scabello et caput sibi mitra cooperient. Cappellani ipsorum amovebunt pulvinos, qui adhibiti erunt in genuflexione ad principium hymni. Consecrans, adiuvantibus suis Cappellanis, dimittet annulum et chi-

(a) Si Consecratio erit privatissima, Praefatio legetur, itemque deinceps quæ cantanda praescribuntur.

rothecas, quae ponentur super Altare; Cappellanus primus ei reponet anulum et adiuvante secundo, imponet super eius genua gremiale lineum, quod firmabitur taeniis ad nodos faldistorii.

108. Electus assurget, ascendet ad Altare et geniculabit ante Consecrantem. Approximabit ad Consecrantis dexteram clericus cum vasculo S. Chrismatis, quo, intincto pollice dextro. Consecrans ipse peraget unctionem in capite seu in tonsura Electi, recitans formulam *Ungatur et consecretur* etc. Assistentes recitabunt formulam eandem. Advertet Consecrans, ut unctionem faciat in formam Crucis, deinde inungat tonsuram totam. Consecrans pollicem suum gossipio absterget eique tolletur gremiale a Cappellanis suis. Clerici duo cum S. Chrismate et cum gremiali remanebunt eodem loco prope dexteram Consecrantis. Electus assurget, de Altari descendet et redibit geniculatum in medium gradus infimi: Cappellanus, qui sustinebit Missale super humeros et caput eius, cavebit ne libro ipso tangat tonsuram eius post unctionem.

109. Absoluto hymni cantu, Cappellanus primus exuet mitram Consecranti. Assistentes sibi ipsi mitram exuent. Consecrans et Assistentes consurgent et prosequentur secundam Praefationis partem ad illa verba *Hoc Domine, copiose* etc. ritu superius innuto, videlicet Consecrans expansis manibus, Assistentes iunctis.

110. Interim ab uno ex Cappellanis imponetur collo Electi altera vitta, quae pendeat ante pectus eius propter unctionem manuum.

111. Conclusio Praefationis *Per Dominum nostrum* etc. submissa voce sine cantu recitabitur.

112. Praefatione absoluta, Consecrans intonabit antiphonam *Unguentum in capite*, quam prosequentur cantores cum cantu psalmi *Ecco quam bonum* etc. Consecrans sedebit faldistorio et a primo Cappellano suo mitra rursus cooperietur. Assistentes sedebunt scabellis et mitra sibi caput cooperient. Reponetur, ut antea, super genua Consecrantis gremiale lineum. Electus assurget, ascendet ad Altare, geniculabit iterum ante Consecrantem et manus apertas sustinebit, iunctis autem digitis.

Consecrans intinget pollicem in S. Chrisma et unctionem peraget super manus Electi, dicens *Ungantur manus istae* etc. Uctionem autem exsequetur efficiens lineas duas super manus Electi, primam a pollice eius dextro directam ad indicem sinistrae, alteram a pollice sinistro ad indicem dextrum ita ut efformet Crucem quandam, postea palmas manuum inunget, eaque peracta unctione, pollicem suum gossipio absterget (a). Post formulam praedictam immediate subiiciet alteram *Deus et Pater* etc. Recitatis formulis istis, Electus, seu potius Consecratus claudet per se ipse manus, imponens dexteram super sinistram, easque applicabit vittae, quae pendeat e collo eius.

113. Recedet clericus cum vasculo S. Chrimatis, quod reportabit ad abacum, et in promptu stabit clericus alter cum annulo et baculo pastorali tradendo Consecrato. Si haec benedicenda essent, praesto erit etiam alter clericus prope dexteram Consecrantis cum vasculo aquae sanctae et aspersorio.

114. Repetita in cantu antiphona *Unguentum* etc. post psallimum, Consecrans accipiet baculum pastorem et recitans formulam *Accipe baculum* etc. tradet illum Consecrato, qui non disiungens manus, accipiet illum inter digitos indices et medios, qui actus est facillimus, quum dextera imposita sit sinistrae.

115. Nisi benedictus esset baculus pastoralis, Consecrans tantum, dimissa mitra, assurgit, benedictet illum recitans orationem praescriptam, eumque asperget aqua benedicta, deinde sedebit, resumpta mitra, et baculum, ut supra, tradet Consecrato.

116. Formula recitata, repetetur baculus a Consecrato, et Consecrans annulum dextra sumptum inseret digito annulari dextero Consecrati, dicens *Accipe annulum* etc.

117. Nisi benedictus fuerit annulus, Consecrans unus benedictet illum eodem modo, quo baculum, deinde tradet illum, ut supra.

118. Assistentes, postquam recitaverint ipsi quoque formulam statutam pro traditione baculi et annuli, consurgunt et accedunt ad latera Consecrantis, primus nempe ad dexteram, secundus ad sinistram. Una cum Consecrante accipient

(a) Inspiciatur adnotatio subiecta num. 123. capit. II. libri huius.

Missale de humeris Consecrati; tum claudent librum eumque ponent super genua Consecrantis et simul cum eo porrigent Consecrato, qui manus imponet libro non disiungens eas, et interim Consecrans cum Assistentibus recitabunt formulam *Accipe Evangelium* etc.

119. Recitata formula antedicta, removebitur Missale seu liber Evangeliorum de gremio Consecrantis, qui non assurgens amplectetur Consecratum, dicens *Pax tibi*, ille autem respondebit *Et cum spiritu tuo*. Consecratus assurget et pacem praebebit Assistenti primo et secundo dicens singulis *Pax tibi*, ipsique amplectentur eum ac respondebunt *Et cum spiritu tuo*. Consecratus dum pacem accipiet a Consecrante et praebebit illam Assistentibus, animadvertet, ne disiungat manus.

120. Dum Assistentes ad Altare ascendent propter innutas actiones, a respectivis Cappellanis referentur scabella ad Altare seu cappellam minorem Consecrati et reponentur ante suppedaneum Altaris illius. In promptu erunt familiares nobiles vel clerici cum instrumentis lotionis pro Consecrante et Consecrato.

121. Descendet de Altari Consecratus medius inter Assistentes et facta contextim ad Crucem et ad Consecrantem reverentia, redibit cum ipsis ad Altare seu Cappellam suam. Illuc quum venerint, salutabunt Crucem et sedebunt in scabellis, ut antea, versis humeris ad Altare ipsum.

122. Consecrans, profecto Consecrato, dimittet anulum, lavabit manus, abstergens pollicem medulla panis et mali medici, easque terget: tolletur ipsi a Cappellanis suis gremiale lineum et chirothecae cum annulo reponentur.

123. Consecrato autem solvetur de capite vitta a Cappellano suo, et unctio tonsurae abstergetur purificatorio. Tolleitur ei vitta quoque pendens ex collo et annulus e digito. Lavabit manus easque mundabit medulla panis ac mali medici et absterget. Deinde unus ex Cappellanis suis ei reponet anulum.

124. Manibus a Consecrante et Consecrato ablutis, Cappellanus primus mitram exuet Consecranti, qui assurgit, transibit ad Missale in latus Epistolae et prosequetur Missam ad versiculum ultimum gradualis, vel tractus, vel sequentiae.

125. Unus vel duo Clerici faldistorium amovebunt de medio Altari et ponent seorsim.

126. Consecratus assurgit iunctim cum Consecrante, ascendet simul cum Assistentibus ad Altare suum, ibique stans in medio prosequetur Missam, ut supra, simul cum Consecrante.

127. Tum Consecrans veniet ad medium Altaris, recitabit submissa voce *Munda cor meum*, deinde in latere Evangelii leget Evangelium, osculabitur librum dicens submissa voce *Per Evangelica dicta* etc. redibit ad medium Altaris, recitabit *Credo* osculabitur Altare, convertetur ad populum, dicit *Dominus vobiscum*, rursusque ad Altare conversus, *Oremus* et versiculum Offertorii.

128. Consecratus autem leget omnia in medio Altaris sui, ex composito tamen cum Consecrante; recitabit *Munda cor meum* submissa voce, osculabitur librum dicens pariter submissa voce *Per Evangelica dicta* etc. recitabit *Credo*, osculabitur Altare et perstans eodem vestigio dicit *Dominus vobiscum*, postea *Oremus* et versiculum Offertorii.

129. Hoc tempore accendentur duo intorticia praeparata in abaco Consecrati, et disponentur quinque clerici vel Cappellani cum oblationibus, videlicet tradentur primo duo intorticia iuncta, secundo panis inauratus, tertio panis argentatus, quarto laguncula inaurata, quinto laguncula argentata. Stabunt ad lineam unus post alium inter abacum et Altare Consecrati.

130. Item unus ex Cappellanis Consecrantis calicem afferet ad Altare, explicabit corporale in medio illius et iubebit etiam a clerico afferri ampullas vini et aquae: deferet patenam quoque cum cochleari inaurato, utendo ut infra.

131. Lecto offertorio, Consecrans recedet aliquantulum versus latus Evangelii et ab uno aut duobus clericis reponetur faldistorium in medio suppedaneo. Consecrans faldistorio sedebit versis humeris ad Altare et a primo Cappellano suo rursus cooperietur mitra pretiosa, si licebit uti, secus auriphrygiata.

132. Consecratus descendet de Altari medius inter Assistentes et salutabit Crucem Altaris sui. Assistentes caput sibi mitra cooperient et ante Consecrantem deducunt Consecratum, quem sequentur clerici seu Cappellani, qui deferent oblationes.

133. Quum ventum erit ante Altare primum, Consecratus et Assistentes conficient reverentiam ad Crucem et ad Consecrantem, clerici autem seu Cappellani oblationes deferentes, genuflexionem.

134. Assistentes restabunt ante infimum gradum, Consecratus ascendet ad Altare et geniculabit in pulvino ante Consecrantem. Cappellani cum oblationibus unus post alium ascendent ad dexteram Consecrati eique porrigent oblationes, quas unusquisque eorum statim ac tradiderit Consecrato, promptè transibit ad sinistram eius, recepturus illas. Consecratus offeret duo intorticia iuncta, panem inauratum, panem argentatum, doliolum inauratum et alterum argentatum et dum Consecrans recipiet illa, osculabitur manum ipsius. Consecrans oblationes tradet cappellano suo, qui adstabit a dextris eius, hic autem restituet clericis, qui eas attulerint quique recipient et reponent super abacum eundem, ex quo desumptae fuerunt.

135. Hoc tempore unus ex Cappellanis Consecrati ex Altari minore ad Altare maius transferet legile cum Missali ac ponet ipsum in latere Epistolae.

136. Consecratus, praesentatis oblationibus, assurget, descendet de Altari, se adiunget Assistentibus et cum ipsis conficiet reverentiam ad Crucem et ad Consecrantem iunctim. Transibit cum eisdem ad latus Epistolae in gradum superiorem infra suppedaneum, habebit ante se Missale cum legili ibique stabit in pedes, iunctis manibus. Assistentes, mitris dimissis, consistent in gradu superiori a tergo Consecrati, stantes primus a dextris, secundus a sinistris eius ibique manebunt usque ad exitum Missae, ut inferius,

137. Consecrans, profecto Consecrato, adiuvantibus Cappellanis suis, dimittet annulum et chirothecas: lavabit manus et a primo Cappellano suo reponetur ei annulus et exuetur mitra. Deinde Consecrans ipse assurgit, amovebitur faldistorium de suppedaneo, et convertetur ad Altare.

138. Consecrans et Consecratus Missam simul celebrabunt usque ad finem cum animadversionibus, quae sequuntur. Consecratus nunquam se movèbit de loco suo omnesque actiones exsequetur, quas Consecrans. Una tantum adhibebitur hostia et in calicem infundetur sufficiens quantitas vini pro Communionem duorum. Ad *Lavabo* Consecrans tantum lavabit manus et utetur mitra pretiosa, vel auriphrygiata, prout ritus requiret. Ad *Orate fratres*, uterque osculabitur Altare, sed solum Consecrans convertetur ad populum. Advertetur ad secre-

tam propriam recitandam a Consecrato et a Consecrante, quam legent ex tabella respectiva, qua opus erit etiam ad *Hanc igitur* etc. In Canone post nominatum Pontificem regnantem *una cum famulo tuo Papa nostro N.* Consecratus subiiciet *et me indigno servo tuo et omnibus orthodoxis* etc. Oratio *Hanc igitur* est propria, atque heic in subiecta nota referimus ipsam pro festo Paschatis et Pentecostes, si forte hisce diebus peragenda esset Episcopi consecratio (a). Consecratus in actione ista extendet manus apertas versus hostiam et versus calicem. Ad *Qui pridie* Consecratus non absterget digitos pollicem et indicem, quia manu sumere Hostiam non debet. Consecrabit, recitans verba consecrationis iunctim cum Consecrante, paullulum inclinatus et iunctis manibus. Statim ac pronunciata fuerint verba Consecrationis, Consecratus geniculabit, itemque Assistentes; et quando Consecrans post elevationem reponet Hostiam super corporale, Consecratus assurgat et in loco suo genuflexionem faciet simul cum eo. Hoc ipsum observabit in consecratione Calicis. Post consecrationem, manus iunctas vel apertas habebit, ut praescribit rubrica Missae, sed pollicem iunctum indici non sustinebit, quia sacras species attingere non debet.

(a)

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem servitutis nostrae, sed cunctae familiae tuae, quam tibi offerimus pro his quosque quos regenerare dignatus es ex aqua et Spiritu Sancto, tribuens eis remissionem omnium peccatorum, ac etiam pro hoc famulo tuo (*vel pro me famulo tuo*) quem ad Episcopatus ordinem promovere dignatus es, quaesumus Domine, ut placatus accipias et propitius in eo (*vel in me*) tua dona custodias, ut quod divino munere consecutus est (*vel consecutus sum*) divinis effectibus exequatur (*vel exequar*); diesque nostros in tua pace disponas, atque ab aeterna damnatione nos eripi et in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Ad illa verba *Per ipsum et cum ipso* etc. iunctis adhuc manibus, nullum Crucis signum efficiet, itemque quum dividetur Hostia et immergetur particula in Calicem, nullum faciet signum Crucis. Recitato *Agnus Dei* et prima oratione *Domine Iesu Christe, qui dixisti* etc. Consecratus ascendet in suppedaneum, approximabit ad Consecrantem, et osculato Altari ab utroque, accipiet ab illo Pacem cum formula *Pax tecum*, cui respondebit *Et cum spiritu tuo*; rediens autem ad locum suum pacem praebebit Assistenti primo, deinde secundo, quibus dicet *Pax tibi* atque illi respondebunt *Et cum spiritu tuo*. In Communione Consecrans se signabit Hostia, dicens *Corpus Domini nostri* etc. Consecratus autem eandem recitabit formulam, seipsum autem non signabit. Consecrans, postquam se S. Hostia signaverit, deponet supra corporale dimidium illius, cui non deest particula immersa in Calicem, seque communicabit altero dimidio: postea fragmenta colliget patena seque communicabit Calice, advertens ut illum convertat ex ea parte ubi adest particula immersa, ut eam sumat iunctim, et specierum consecratarum dimidium consummabit. Ad illa etiam verba *Sanguis Domini nostri* etc. Consecratus non signabit se. Si superfuisset in Calice particula post sumptionem, Consecrans extrahet eam cochleari (de quo supra diximus) consummabit ipsam et cochleare diligenter detersum ponet super alteram patenam supradictam, quae reposita erit super corporali. Tunc Consecratus ascendet in suppedaneum et approximabit ad dexteram Consecrantis qui, posito super patenam dimidio S. Hostiae, quod reposuerat super corporali, conversus ad Consecratum, communicabit ipsum eodem Hostiae dimidio, nihil dicens neque ullum Crucis signum efficiens; Consecratus stabit in pedes et iunctis manibus, neque ante communionem osculabitur manum aut annulum Consecrantis. Post haec Consecrans Calicem accipiet ac tradet Consecrato, qui manibus suis accipiet eum, consummabit sacras species, quae in ipso supererunt, restituet calicem Consecranti et redibit ad locum suum. Consecrans fragmenta colliget in corporali, ubi posuerat dimidium S. Hostiae, et patenam super calicem purificabit. Accipiet deinde purificationem, dicens *Quod ore sumpsimus* etc.

advertens ut purificet etiam cochleare, si eo usus esset ad extrahendam S. Particulam. Consecratus quoque purificationem accipiet ex alio calice et absterget os purificatorio, quod ipsi praesentabitur ab uno ex Cappellanis suis (a). Consecrans tantum purificabit digitos super calicem, accipiet ablu-tionem, deinde coopertus mitra pretiosa, vel auriphrygiata, prout superius innuimus, lavabit manus ritu consueto in la-tere Epistolae. Recitata a Consecrato cum Consecrante oratio-ne *Corpus tuum, Domine* etc discedet Consecratus medius inter Assistentes de loco suo, et transibit in alterum latus Altaris, quo Missale cum legili afferetur ab uno ex Cappellanis suis. Unus item ex Cappellanis Consecrantis legile cum Missali eius transferet in latus Epistolae, alter autem absterget calicem, complicabit corporale et omnia reportabit ad abacum. Postquam Consecrans abluerit manus et dimiserit mitram, conti-nuabitur Missa ritu usitato et Consecraus tantum veniet ad medium Altaris et convertetur ad populum, dicturus *Dominus vobiscum*. Recitata oratione *Placeat tibi, Sancta Trinitas* etc. Consecrans tantum, resumpta mitra pretiosa vel auriphrygiata, ut supra, et sinistra recepto baculo pastorali, impertietur bene-dictionem sine cantu; Consecratus et Assistentes ad benedi-ctionem non genuflectent, sed accipient illam profunde iu-clinati.

139. Si Consecrans fuerit Archiepiscopus in sua dioecesi seu provincia, benedictionem donabit sine mitra, conversus ad Crucem archiepiscopalem, quae sustinebitur a Cappellano in medio gradus infimi genuflexo.

140. A Cappellanis Consecrati in promptu habebuntur chi-rothecae, mitra et baculus pastoralis ipsius, quae si benedicenda erunt, in promptu stabit clericus unus cum vasculo aquae sanctae et aspersionario.

141. Consecrans, benedictione impertita, dimittet baculum

(a) Rubrica pontificalis praescribit, ut Consecratus accipiat purifica-tionem de Calice ipso Consecrantis, qui debet ei porrigere illam. Solet Romae ad hanc rem adhiberi calix alter, quod videtur inventum esse ad maiorem convenientiam, neque obstare purificationis ritui.

et recedet aliquantulum de medio Altaris, donec faldistorium reponatur in medio suppedaneo.

142. Idem sedebit faldistorio, versis humeris ad Altare eique adstabunt a sinistris duo Cappellani cum pontificali et scotula.

143. Si fuerit Archiepiscopus et benedictionem donaverit dimissa mitra, quum sederit faldistorio, reponetur ei a primo Cappellano suo mitra pretiosa, vel auriphrygiata, ut superius declaratum est.

144. Consecratus, medius inter Assistentes, qui mitram per se ipsi resumpserint, procedent ante Altare, conficient iunctim reverentiam ad Crucem et Consecrantem, atque ascendent ad Altare. Consecratus geniculabit ante Consecrantem, et Assistentes manebunt a lateribus Consecrati, habentes apud se Cappellanos cum pontificali. Consecrato unus ex Cappellanis suis reponet pileolum.

145. Consecrans, nisi benedicta fuerit mitra Consecrati, benedicet illam, ut superius dictum est de annulo et pastorali, deinde sedens cum mitra in capite, accipiet mitram Consecrati et duo Assistentes vitas eiusdem mitrae eamque imponent capiti Consecrati, dicentes *Imponimus Domine* etc.

146. Unus ex Cappellanis Consecrantis tollet annulum Consecrato et retinebit illum apud se, traditurus eundem, ut infra.

147. Consecrans benedicet chirothecas Consecrati, nisi iam fuerint benedictae, deinde sedens, adiuvantibus Assistentibus, inducet illas manibus Consecrati, prius manui dextrae, deinde sinistrae, dicens simul cum Assistentibus *Cirounda, Domine, manus* etc.

148. Recitata praedicta formula, Consecrans a Cappellano suo accipiet annulum Consecrati eumque inseret digito annulari dextero Consecrati ipsius.

149. Secundus Assistens recedet versus latus Evangelii, primus Assistens transibit ad sinistram Consecrati, adhuc genuflexi. Consecrans assurgit, recedet extra faldistorium super dexteram suam, accipiet Consecratum per manum dexteram et primus Assistens per sinistram. Consecratus assurgit et addu-

cetur sessum ad faldistorium a primo Assistente et a Consecrante. Assistens primus recedet versus latus Evangelii cum secundo Assistente. Consecrans accipiet baculum pastorem Consecrati, eique tradet illum in manu sinistra.

150. Consecrans recedet aliquantulum versus latus Evangelii in suppedaneo et prope ipsum adstabant Assistentes, qui deponent mitram simul cum Consecrante. Consecrans aliquantulum conversus ad Altare, intonabit *Te Deum*. Continuabitur hymnus in cantu, cui poterit coniungi sonus organorum.

151. Intonito *Te Deum*, Assistentes sibi reponent mitram in capite et descendent ante gradus Altaris. Consecratus assurgit de faldistorio, descendet medius inter Assistentes et conversus ad Altare, conficiet cum ipsis reverentiam ad Crucem, dein ad Consecrantem.

152. Assistentes medium inter se deducunt per ecclesiam Consecratum, qui egressus de presbyterio, dextera aperta benedicit adstantes, nihil dicens.

153. In reditu ad Altare conficiet reverentiam ad Crucem, deinde ad Consecrantem, ac si nondum cantatus fuerit *Ÿ. Te ergo quaesumus* etc. consistent ante gradum infimum in medio: Assistentes sibi exuent mitram: Consecratus mitra exuetur a Cappellano suo. Ad cantum versiculi supra innuti geniculabunt super pulvinos positos in infimo gradu, Consecrans geniculabit in pulvino posito super suppedaneum. Consecrans, Consecratus et Assistentes dimittent etiam pileolum.

154. Post cantum versiculi praedicti, consurgent omnes. Mitra a Cappellano suo reponetur Consecrato, qui rursus ascendet ad Altare et faldistorio sedebit, ut antea, versis humeris ad Altare. Assistentes, mitra adhuc dimissa, pergunt ad latus Evangelii in gradum superiorem prope Consecrantem, consistentes primus a dextris Consecrantis eiusdem, secundus prope dextram primi Assistantis.

155. Completo cantu hymni *Te Deum*, Consecrans intonabit antiphonam *Firmetur manus tua* quam prosequetur chorus in cantu cum *Gloria Patri* et repetitione antiphonae ipsius. Post antiphonam hanc, Consecrans cantabit versiculos praescriptos et orationem *Deus omnium fidelium* etc. quam submissa voce recitabunt etiam Assistentes.

156. Cantata oratione, Consecratus dimittet baculum pastora-
 lem, assurgit et clericus unus amovebit faldistorium, quod
 reponet in latere Epistolae ante gradus Altaris. Consecratus
 convertetur super sinistram suam ad Altare, quod osculabi-
 tur in medio, et benedictionem donabit, cantans *Sit nomen Do-*
mini benedictum etc. sed priusquam dicat *Pater* et dum conver-
 tetur ad populum, resumet baculum.

157. Benedictione impertita, Consecrans rursus cooperie-
 tur mitra. Item Assistentes sibi mitram capiti reponent et ma-
 nentes loco suo, stabunt cum Consecrante conversi ad latus
 Epistolae. Consecratus mitram in capite et baculum sinistra
 sustinens geniculabit in extremitate suppedanei versus Conse-
 crantem eique cantabit acclamationem *Ad multos annos*. Hoc
 repetet secunda vice in medio Altari super suppedaneum ge-
 nuflexus versus Consecrantem, paullo amplius attollens vocem;
 tertia autem vice elevans vocem etiam paullo amplius, canta-
 bit id ipsum ante Consecrantem. Tum assurgit, baculum tra-
 det uni ex Cappellanis suis et excipietur ad amplexum a Con-
 secrante; descendet in gradum primum et excipietur ad am-
 plexum ab Assistentibus.

158. Post amplexum, Consecratus resumet baculum pasto-
 ralem sinistra et medius inter Assistentes descendet de Al-
 tari, simulque conversi ad illud, reverentiam ad Crucem et
 ad Consecrantem conficiunt. Pergunt ad Altare seu Cappellam
 minorem Consecrati, ubi Assistentes deponent mitras suas,
 Consecratus dimittet baculum et exuetur mitra; salutabunt
 Crucem et ascendent in suppedaneum Altaris. Consecratus stans
 in medio eiusdem Altaris, recitabit ultimum Evangelium.

159. Consecrans, respondens reverentiae sibi factae a Con-
 secrato et ab Assistentibus, convertetur ad Altare, nudabitur
 mitra et una cum Consecrato recitabit ultimum Evangelium.

160. Si Consecrans erit Archiepiscopus in sua dioecesi seu
 provincia, priusquam incipiat Evangelium ultimum, tolletur
 ei S. Pallium, quod reponetur in lance super Altari eodem.

161. Recitato Evangelio, Consecratus rursus cooperietur
 mitra et resumet baculum pastoraalem; Assistentes sibi mitram
 in capite reponent et consistent ante scabella, versis humeris

ad Altare. Consecrans mitra iterum induetur, accipiet sinistra baculum, de Altari descendet, salutabit Crucem, convertetur versus Consecratum et Assistentes, quos reverebitur et veniet ad faldistorium in latus Epistolae, ibique dimittet paramenta sacra: reponetur ei mantelletum aut mozzeta, vel cappa, sive habitus, quo usus fuerit in accessu ad ecclesiam.

162. Quod si fuerit Episcopus ordinarius aderitque thronus, ascendet in thronum ad sacras vestes dimittendas, et cappam resumet.

163. Consecratus sedebit scabello et exuetur paramentis sacris, videlicet dimittet baculum, tolletur ei annulus, tum chirothecae, mitra, manipulus, planeta et altera paramenta ordine consueto, resumet deinde mantelletum et mozzetam, super quam ponetur ei Crux pectoralis et annulus digito rursus inseretur.

164. Assistentes, dum exuetur Consecratus, dimittent paramenta sacra et resument mantelletum, mozzetam et Crucem pectoralem.

165. Paramenta reponentur super respectiva Altaria, ut ibi erant ante functionem.

166. Post haec Consecrans, stantibus ante ipsum duobus Cappellanis suis cum canone et scotula, et Consecratus ex canone sustentato ab uno ex Cappellanis suis, legent preces pro gratiarum actione, quo tempore a respectivis cubiculariis exuentur eis sandalia et caligae ac reponentur calceamenta usualia.

167. Interea disponentur in infimo Altaris gradu quatuor pulvini, adhibendi ab Episcopis in brevi oratione peragenda.

168. Absoluta gratiarum actione, Consecrans, Assistentes et Consecratus redibunt ante Altare et genibus flexis vacabunt brevi orationi, ordine notato in accessu ad ecclesiam. Accedent deinde ad Altare SS. Sacramenti et ante ipsum orabunt genibus flexis in genuflexorio. Postremo eodem ordine, comitante Clero, de ecclesia discedent.

169. Si Consecratus et Assistentes Consecrantem ad residentiam eius non comitabuntur, quum venerint ad limen, Consecratus gratias agat Consecranti, qui discedet ab eis. Postmodum Consecratus gratias agat etiam Assistentibus, et unusquisque redibit ad habitaculum suum.

DE CONSECRATIONE ELECTI IN EPISCOPUM
 AB ALTERO EPISCOPO IN SUA CATHEDRALI
 SOLEMNITER EXSEQUENDA.

—
 CAPUT V.

1. **O**mittuntur animadversiones in capitulo praecedenti praemissae a num. 1. usque ad num. 7. inclusive.

De rebus praeparandis.

2. Ecclesia cathedralis ornabitur more festivo, si fieri poterit per ritum officii.

Ad Altare SS. Sacramenti.

3. Praeparabitur genuflexorium maioris formae pro quatuor Episcopis, quod ornabitur strato et pulvinis octo, quatuor nempe ad brachia et totidem ad genua, ut cap. IV. lib. V.

4. In Altari ardebunt sex cerei, quando saltem ibi orabunt Episcopi.

Ad Altare maius.

5. Super Altare ponentur septem candelabra cum cereis et ante candelabrum medium aderit Crux. Candelabra sunt plus minusve nobilia, prout requirit qualitas officii. Si licebit per ritum, poterunt candelabris interponi signa Sanctorum, aut reliquiaria cum S. Reliquiis, aut vasa cum floribus. Gradus sternentur tapeto amplo et ipsum Altare, praeter tobaleas, ornabitur pallio nobili coloris, quem requirit officium.

6. Super mensam disponentur paramenta Episcopi Consecrantis, videlicet planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae omnia contegentur velo coloris respondentis paramentis ipsis.

7. Si officium erit solemne, praeparabitur etiam pluviale cum formali ad cantandam orationem post Horam tertiam: si officium erit classis non solemnis, non opus erit pluviali, siquidem oratio cantabitur ab Episcopo cappa induto.

8. Si Consecrans erit Archiepiscopus aderit etiam super Altari S. Pallium in lance argentea, contactum velo sericeo concolore paramentis, cum tribus spinulis gemmatis ipsi Pallio figendis.

9. A lateribus mensae aderunt mitrae, videlicet pretiosa in latere Evangelii, auriphrygiata in latere Epistolae. Si color, quem requirit officium, esset violaceus, praeparabitur mitra tantum auriphrygiata, exceptis Dominicis tertia Adventus et quarta Quadragesimae, in quibus uti licet etiam mitra pretiosa.

10. Super gradum infimum Altaris disponentur pro Episcopis pulvini quatuor.

11. Prope latus Epistolae aderit scamnum paratum pro Ministris.

12. Ex eodem latere, vel alio loco statuatur basis ad firmandam Crucem archiepiscopalem, si Consecrans fuerit Archiepiscopus.

13. Prope latus Evangelii Altaris praeparabitur baculus pastoralis pro Episcopo consecrante.

14. Thronus parabitur conopoeis, baldachino et lodicibus eiusdem coloris quem requirit officium; aderunt tria scabella pro Assistantibus, et pulvinar prope cathedram, utendum ab Episcopo in genuflexionibus. Gradus sternentur tapeto convenienti.

15. Aequum esset, ut planum Presbyterii totaliter contegeretur tapeto viridi.

Ad Altare Electi.

16. Si thronus situs esset e regione Altaris, casu quo Altare ipsum esset orientale, seu versum ad populum, statuatur Altare Electi in choro prope latus Evangelii; sin autem thronus situs erit a latere Evangelii, ponetur Altare Ele-

eti contra thronum, vel alio loco, ut videbitur magis expedire (a).

17. Altare istud amovibile instructum erit sacro lapide, tribus tobaleis, pallio coloris officii, suppedaneo cooperto tapeto, ac desuper quatuor candelabris cum cereis et Cruce.

18. Super mensam altaris huius disponentur paramenta albi coloris pro Electo, videlicet legile cum Missali, in quo posita erunt signacula praeter Missam currentem, ad *ordinem Missae* et ad collectam pro Electo, manipulus, planeta, dalmatica, tunicella, Crux pectoralis, liber pro Examine seu Pontificale, pluviale, stola, cingulum, alba et amictus. Paramenta haec, quicumque sit color officii, semper esse debent albi coloris.

19. Canon apertus ad pedem Crucis, vel super abaco.

20. A lateribus Altaris huius disponentur paramenta pro Episcopis assistentibus, nempe mitra simplex linea albi coloris, pluviale cum stola coloris officii, amictus et pontificale.

21. Ante Altare idem, aderunt scabella tria pro Assistentibus et Electo, forma aequalia scabellis throni.

In abacis.

22. Abaci duo maiores aderunt contacti alba tobalea, in quibus disponentur omnia ea, quae ad functionem opus sunt. Alter in latere Epistolae praeparabitur pro Consecrante, alter in latere Evangelii, pro Electo; hic autem, pro amplitudine presbyterii, poterit alio etiam loco collocari.

23. In abaco designato pro Consecrante aderunt duo candelabra cum cereis pro Acolythis; calix cum purificatoriis duobus, patena cum hostiis duabus, cum palla et corporali intra bursam; cochleare inauratum cum altera patena; ampullae vini et aquae in pelvicula; cochlearare ad infundendam aquam in calicem ac patera praegustationis, campanula; vasculum cum S. Chrismate in lance et aliquantulum gossipii soluti; gremiale lineum albi coloris cum taeniis; urceus cum pelvi et mantilia duo in lance; medulla panis et mali medici in lance;

(a) Vide adnotationem subiectam numero 22. cap. praeced. lib. huius.

velum humerale simplex, si lotio manuum ministrabitur Episcopo a Magistratu; caligae cum sandaliis in lance ac vela duo ad illa cooperienda, quando afferentur a Subdiacono; canon pontificalis; scotula cum candela; pontificale (pars. I.); Missale sua veste instructum et legile seu cussinus pro Episcopo; Evangeliarium sua veste instructum; velum humerale pro Subdiacono; gremiale aequale paramentis; instrumentum Pacis, si donanda erit Pax laicis; thuribulum cum navicula; intorticia pro elevatione; breviarium vel manuale chorale pro oratione Tertiae; breviarium vel libellus pro cantu Capituli Tertiae; formula indulgentiarum.

24. In altero abaco posito ex latere Evangelii vel alio loco, in usum Electi ponentur urceus cum pelvi et mantilia; medulla panis et mali medici cum aliquantulo gossipio soluto; caligae et sandalia albi coloris; mitra auriphrygiata et pileolus; chirothecae albi coloris; vittae duae ex tela subtili, altera pro capite, altera pro manibus, purificatorium ad abstergendum caput; doliola duo vini plena, alterum auro alterum argento coloratum, cum utroque stemmate Consecrantis et Electi; panes duo, alter auratus, alter argentatus, uterque cum stemmate, ut supra; intorticia duo; calix cum aliquanto vino et purificatorium; Missale imponendum humeris Electi; canon pontificalis, nisi praeparatus fuerit in Altari; vasculum aquae benedictae cum aspersorio.

25. Prope abacum praeparabitur baculus pastoralis pro Electo, pulvini duo propter prostrationem, faldistorium cum veste coloris officii, utendum a Consecrante, postea ab Electo, et scabellum unum cum pulvino et cum libro formulam iuramenti continente, si Electus praestiturus erit iuramentum.

26. Praeparabuntur etiam canistri ad deferenda in Sacrium indumenta canonicalia Canonicorum, quando, se parabunt.

In choro.

27. Paramenta canonicalia super sedilibus, videlicet tunicellae pro Canonicis Subdiaconis, dalmaticae pro Canonicis

Diaconis, comprehensis Assistentibus, planetae pro Presbyteris et pluvialia pro Dignitatibus comprehenso pluviali pro Presbytero assistente. Quod si utendae essent planetae plicatae, loco tunicellarum et dalmaticarum, utentur planetis praedictis, quo casu paramenta omnia praeparabuntur in canistris, transferendis tempore debito ex Sacratio ad Altare. Singulis paramentis suis etiam erit amictus. Super abacum autem praeparabitur stola latior quoque pro Diacono et planetae plicatae pro Ministris, si hoc requireret ritus officii.

28. Ad balastrium seu cancellos Presbyterii disponentur fanalia sex vel octo cum cereis aut intorticiis.

In Sacratio.

29. Paramenta pro Diacono et Subdiacono, videlicet amictus, albae et cingula duo; pro Diacono stola cum dalmatica; pro Subdiacono tunicella.

30. Si planetae plicatae a Ministris adhibendae erunt, disponentur super abacum una cum stola latiori pro Diacono, ut supra.

31. Pluvialia quatuor pro quatuor Cappellanis a mitra, baculo, libro et scotula.

32. Si Consecrans erit Archiepiscopus, praeparabitur amictus, alba, cingulum ac tunicella, vel planeta plicata pro Subdiacono Crucifero.

33. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio, adhibendum in ingressu Episcopi.

34. Focus cum igne et forcipes ad eum sumendum.

35. Superpellicea pro Cappellanis Electi et Assistentium.

De Functione.

36. Recitabitur in choro Matutinum cum Laudibus et Prima, qua absoluta, si fuerit Hora statuta ad functionem incipiendam, sonabitur campanula Sacratio et Canonici proficiuntur ad Episcopium, associaturi Episcopum, ut cap. IV. lib. V. descriptum fuit.

37. Diaconus et Subdiaconus parabunt se in Sacratio simul cum Cappellanis a mitra, baculo, libro et scotula. Accedent ad Altare cum clericis, ibique respectivis locis suis expectabunt adventum Episcopi.

38. Sin autem Canonici pararent se post Tertiam, accedet ad Altare Subdiaconus tantum, paratus amictu, alba et cingulo, qui consistet apud scamnum in latere Epistolae. Ceteri omnes se parabunt, ut infra.

39. Episcopi assistentes et Electus simul cum Cappellanis suis congregabuntur ad horam praestitutam in Episcopium. Electus meminerit tradere cuidam ex Cappellanis suis Breve Apostolicum.

40. Ordine innuto in capitulo supra citato, accedetur ad ecclesiam, excepto quod Episcopus induet cappam et a sinistris eius incedet primus Episcopus assistens, a dextris secundus Episcopus assistens, et a sinistris primi Assistantis Electus. Episcopi praedicti cum Electo induent rochetum cum mantellete, et mozzetam quoque, ut notatum est lib. V. cap II. num. 10. Cappellani eorumdem Episcoporum coibunt cum familia nobili Episcopi dioecesani, itemque famuli eorum antecedent famulos Dioecesani eiusdem.

41. Ingingente in ecclesiam Episcopo cum Assistantibus et Electo, sonabunt festivo more sacra aera turris. Sonabitur etiam organis, si licebit per ritum officii.

42. Episcopus a digniore Capituli accipiet aspersorium, quo signabit seipsum, deinde porriget illud tangendum Assistenti primo, Assistenti secundo et Electo: postmodum asperget adstantes.

43. Episcopi eodem ordine, quo incedent, pergunt ad Altare SS. Sacramenti ibique orabunt.

44. Cappellani Assistantium et Electi recedent in Sacarium, induent sibi superpellicium et revertentur ad Presbyterium ac consistent prope Altare Electi, ne tamen ad Altare ipsum vertant humeros directe.

45. Episcopi et Electus procedent ad Altare maius, ibique genicalabunt super pulvinos positos in infimo gradu, eundem servantes ordinem ac brevi tempore orabunt.

46. Canonici petent subsellia sua; si officium erit festivum, dimittent habitus chorales et supra rochetum vel superpelliceum induent sibi amictum et paramentum ordini suo respondens.

47. Sin autem esset una ex Dominicis Adventus, Septuagesimae, Sexagesimae, Quinquagesimae aut Quadragesimae, geniculabunt suo quisque stallo ac deinceps induent sibi paramenta. Diaconi assistentes, habitu choralis induti, consistent prope Episcopum.

48. Ad nutum Caeremoniarum, quando parati erunt Canonici, si tamen parandi erunt, assurgent Episcopi de oratione, et reverentia profunda salutabunt Crucem. Episcopus consecrans, inclinatione facta ad Assistentes et Electum, discedet ab ipsis et ascendet in thronum; transiens autem ante chorum, dextra benedicet Clerum. In eius accessu ad thronum se adiungent ei Diaconi assistentes.

49. Episcopi Assistentes se sistunt a lateribus Electi et cum ipso procedent ad Altare seu Cappellam Electi ipsius, ubi reverentia facta ad Crucem in illo Altari positam, sedebunt in scabellis, versis humeris ad Altare. Electus sedebit in medio, a dextris eius primus Episcopus assistens, a sinistris secundus Episcopus assistens (a).

50. Episcopus, quum ascenderit in thronum, sedebit et Presbyter assistens, habitu choralis indutus, ascendet ad thronum a latere.

51. Duo Cappellani a libro et scotula, sumpto ex abaco canone pontificali cum scotula, exsequentes debitas reverentias, accedent ad thronum et consistent in gradu superiori a latere, adstantes secundo Diacono assistenti.

52. Ministri, Cappellani, clerici aliique inservientes meminert salutare Episcopos assistentes cum Electo, quum transituri erunt ante eos.

53. Episcopus brevi tempore sedebit in throno, tum caput aperiet, biretum tradet primo Diacono assistenti, assurget et recitabit secreto *Pater noster* et *Ave Maria*.

(a) De praecedentia Episcoporum vide adnotationem num. 36. subiectam capit. praeced.

54. Interim se sisteat ante Episcopum Cappellani cum libro et scotula.

55. Presbyter assistens se sistet ante Episcopum eique sustinebit librum quem ipsi tradet apertum Cappellanus a libro.

56. Episcopus signabit se et cantabit *Deus in adiutorium meum intende* et Chorus respondebit *Domine, ad adiuvandum* etc.

57. Presbyter assistens relinquet librum Cappellano, qui cum altero a scotula recedet, ut supra, ad latus throni.

58. Post *Gloria Patri* Presbyter assistens descendet a latere de throno et redibit ad locum suum.

59. Postea cantabitur hymnus, intonabitur antiphona ab eo, cuius erit officium de more ecclesiae et cantores duo, superpellicio induti, in medio choro intonabunt primum psalmum Tertiae, deinceps reliquos duos psalmos.

60. Intonito primo Tertiae psalmo, sedebit Episcopus et caput cooperiet bireto, quod ipsi tradet primus Diaconus assistens.

61. Redibunt ante Episcopum Cappellani a libro et scotula, et sustinebunt Canonem apertum ante eum, ex quo leget psalmos et preces ad praeparationem ut in Missa pontificali lib. V. cap. IX.

62. Intonito, ut supra, psalmo primo, Subdiaconus perget ad abacum et ordine innuto cap. IX. lib. V. afferet ad thronum caligas et sandalia, quae induet Episcopo.

63. Si Missa erit festiva, initio psalmi tertii distribuentur clericis paramenta Episcopalia, secus distribuentur quum absolutus erit cantus Tertiae.

64. Item, si cantabitur oratio Tertiae ab Episcopo cum pluviali, principio tertii psalmi alteri duo Canonici ascendent ad thronum propter assistentiam Episcopi; Diaconi assistentes una cum Diacono, qui ministrare ad Altare debet, recedent in Sacrarium ibique induent paramenta sacra ut traditum est capit. III. huius libri de ordinatione solemniori.

65. Parabitur deinde Episcopus, sive sub finem Tertiae, sive post Tertiam, quo modo descriptum est in duobus praedictis capitulis, cantabitur Capitulum, Responsorium et oratio, ut ibi praescriptum est.

66. Statim ac distributa fuerint clericis paramenta epi-

scopalia, unus, vel duo clerici statuent in medio suppedaneo Altaris faldistorium pro Consecrante.

67. Clerici delecti ad officium assistendi Canonicis, advertent ut tempore debito afferant paramenta pro Canonicis eisdem, quando se post Tertiam parare debebunt, hoc ipsum advertetur a Cappellanis a mitra, baculo libro et scotula, qui pluviale debebunt induere, et a Subdiacono Crucifero, qui afferet Pallium ad thronum, si Consecrans fuerit Archiepiscopus.

68. Quum Episcopus parabitur, meminerint Canonici ad circulum descendere.

69. Dum Episcopus consecrans post cantatam Tertiam induetur paramentis missalibus, Electus et Assistentes dimittent mantelletum et mozzetam.

70. Electus, postquam dimiserit mantelletum et mozzetam, coopertus bireto et sedens scabello, lavabit manus; Cappellani, vel Cubicularius, qui lotionem ei porrigent, ministrabunt illam stantes, non genuflexi.

71. Postmodum Electus a Cappellanis suis induetur amictu, alba, cingulo, stola in pectore decussata et pluviali. Idem accipiet manu biretum, quo se cooperiet ut infra.

72. Duo Episcopi assistentes, quando incipietur parari Electus, adiuvantibus Cappellanis suis, mozzeta et mantelleto dimisso, induent amictum, stolam et pluviale. Accipient manu mitram, quam semper sibi ipsi imponent aut exuent, eaque se cooperient, ut infra.

73. Cappellani Episcoporum assistentium accipient Pontificale in usum eorum, itemque unus ex Cappellanis Electi accipiet Pontificale utendum in examine. Ceteri Cappellani transportabunt scabella, ut infra.

74. Quum Episcopo consecranti imponetur mitra a Diacono, Electus caput sibi cooperiet bireto, et Episcopi assistentes, mitra.

75. Postquam Episcopus consecrans a Diacono et Subdiacono indutus erit paramentis, Presbyter assistens imponet ipsi annulum, ut in Missa pontificali.

76. Diaconus et Subdiaconus non assument in brachio sinistro manipulum, nec Subdiaconus deferet Evangeliarium cum manipulo Episcopi. Si Ministri praedicti induere planetas pli-

catas deberent, pergent ad abacum ibique illas assument sine manipulis et ad thronum revertentur.

77. Paratus, ut supra, Episcopus accipiet sinistra baculum pastoralement, assurget ac descendet de throno, iturus ad Altare.

78. Quum Episcopus de throno assurget, iturus ad Altare, consurget Chorus omnis et caput nudabit. Assurgent etiam Electus, qui caput bireto nudabit, et Episcopi assistentes, qui tamen mitram non dimittent.

79. Episcopus ad Altare procedet ordine sequenti. Praeibit Subdiaconus iunctis manibus; sequetur Diaconus a sinistris Presbyteri assistentis; tum Episcopus medius inter Diaconos assistentes, sequente Caudatario, qui sustinebit eius vestis extremitatem posteriorem; post Caudatarium duo Cappellani a mitra et a baculo; postremo alteri duo a libro et scotula.

80. Episcopus transiens per chorum, benedicet Clerum, salutabit Episcopos assistentes et Electum.

81. Interim in promptu erunt prope Altare clericus unus cum gremiali Episcopi, et alter cum mitra auriphrygiata, statim tradenda Cappellano a mitra, si Episcopus mitra pretiosa utetur.

82. Quum ventum erit ante Altare, Diaconus et Subdiaconus ad pedem Altaris consistent, et medius inter eos Episcopus, recedentibus Presbytero assistente et Diaconis assistentibus.

83. Episcopus cum Ministris ceterisque Assistentibus reverentiam faciet ad Altare.

84. Presbyter assistens et Diaconi assistentes recedent in chorum ad subsellia sua.

85. Episcopus ad Altare ascendet, sedebit faldistorio, versis humeris ad Altare et baculum dimittet.

86. Diaconus se sistet a dextris, Subdiaconus a sinistris Episcopi.

87. Cappellani a libro et scotula accipient pontificale cum scotula et consistent prope Episcopum a latere Subdiaconi.

88. Si Episcopus utetur mitra pretiosa, postquam sederit, Diaconus exuet ei mitram illam et imponet alteram auriphrygiatam. Gremiale deinde ponet super genua ipsius.

89. Quum ad Altare Episcopus ascenderit, Electus una cum Episcopis assistentibus convertetur ad Altare suum; sa-

lutabunt Crucem, deinde procedent ad Altare primarium, dum Electus incedet medius inter Episcopos assistentes.

90. Cappellani eorum, vel clerici ad hoc designati, advertent ut transferant tria scabella et collocent ipsa ante gradus Altaris, ita tamen ut scabellum Electi stet e regione Consecrantis, scabella autem Episcoporum assistentium sita sint a lateribus Electi, sed aliquantulum conversa inter se ut efficiant quemdam semicirculum.

91. Electus cum Episcopis assistentibus, ubi venerint ante Altare, conficiet reverentiam contextim ad Crucem et Episcopum consecrantem, tum sedebunt brevi tempore et Electus caput bireto cooperiet.

92. Si Electus praestiturus erit iuramentum, unus ex Cappellanis eius ante Episcopum consecrantem ponet scabellum cum Pontificali desuper apertò et pulvinum ante scabellum, in quo genuflectet Electus.

93. Postquam Electus et Episcopi assistentes sederint brevi tempore, tam Electus quam Episcopi praedicti caput aperient et assurgent.

94. Primus Episcopus assistens rogabit Consecrationem ab Episcopo consecrante, *Reverendissime Pater postulat* etc. Consecrans quaeret *Habetis mandatum Apostolicum?* Et Episcopus praedictus accepto Brevi Apostolico a Secretario aut ab altero familiari Electi, respondebit *Habemus* et tradet Breve Consecranti, qui postquam acceperit et inspexerit illud dicet *legatur* ac tradet vel tradetur alicui ex Cappellanis suis, qui leget illud.

95. Electus et Episcopi assistentes sedebunt et caput cooperient.

96. Cappellanus supradictus, stans prope Altare, non vero super gradus, leget Breve et advertet, ut nominet prius Summum Pontificem, postea nomen illius, cui directum Breve est, quod nomen scriptum extat a tergo Brevis, exempli gratia; *Pius Papa Nonus Venerabili Fratri N. Episcopo N. Venerabilis Frater salutem et Apostolicam Benedictionem* etc.

97. Si praescriptum sit in Brevi, ut Electus praestet consuetum iuramentum ante Consecrantem, completa lectione Brevis, nudabit caput Electus, tradet biretum Caeremonia-

rio vel Cappellano, qui assistet ipsi, assurgat, procedat ad Altare, genuflectat super pulvinum ante scabellum et elata voce leget formulam antedictam.

98. Interim unus ex Cappellanis eius in promptu habebit Missale, quod accipiet ex abaco praeparato pro Electo.

99. Lecta ab Electo iuramenti formula, amovebitur ab uno ex Cappellanis eius scabellum cum libro, ex quo legerit formulam et Cappellanus alter ponet apertum super genua Consecrantis Missale, quod ipse Consecrans sustinebit utraque manu. Electus manus imponet super illud et dicet *Sic me Deus adiuvet* etc. Consecratus autem respondebit *Deo gratias*.

100. Cappellanus recipiet Missale, quod iterum ponet super abacum, ex quo acceperit et Electus redibit sessum ad scabellum suum et caput operiet bireto.

101. Sin autem in Brevi non praescriptum erit, ut Electus praestet iuramentum in ipso Consecrationis actu, postquam lectum erit Breve ipsum, Consecrans dicet *Deo gratias* et omittentur omnia ea, quae relate ad iuramentum tradita sunt num. 97. 98. et 99 (a).

102. Cappellanus Electi cum Pontificali consistet a sinistris eius, sustinens ei a latere Pontificale apertum.

103. Episcopi assistentes advertent, ut legant omnia ea, quae leget Episcopus consecrans relate ad Consecrationem.

104. Omnibus suis locis sedentibus, Consecrans leget *Examen Antiqua Sanctorum Patrum* etc. quod idem facient Episcopi assistentes.

105. Electus in fine cuiusque interrogationis nudabit caput, assurgat et respondebit ut in Pontificali. Caeremoniararius vel Cappellanus alter, qui assistet ei, quando Electus nudabit caput, attollet pluvialis eius fimbriam dexteram.

106. Post verba *Haec omnia et cetera bona* etc. ac post altera *Haec tibi fides* etc. Electus non assurgat neque caput aperiat, sed adstantes omnes respondebunt *Amen*.

107. Sub finem examinis huius, unus ex Cappellanis Electi ponet pulvinum super gradum ante Consecrantem.

(a) Vide adnotationem subiectam num. 68. cap. praeced.

108. Item in promptu erunt Acolythi cum manipulis Ministrorum, clericus alter in promptu etiam habebit Evangeliarium cum manipulo Episcopi ac thuriferarius praeparabit thuribulum.

109. Redibunt interim ad Altare Presbyter assistens, qui consistet a latere Altaris ex parte Epistolae, et duo Diaconi assistentes, qui locum sument in latere opposito, ne tamen transitum impediunt Electo et Episcopo assistentibus.

110. Absoluto examine, Electus caput aperiet ac biretum tradet Caeremoniario, seu Cappellano ipsi assistenti. Electus et Episcopi assistentes consurgunt, iidemque Episcopi ducent Electum ante Consecrantem.

111. Electus geniculabit super pulvinum et osculabitur manum Consecrantis, deinde assurgit ac recedit in plauum ante Altare versus latus Evangelii. Cappellanus unus Electi amovebit pulvinum ibi positum sub finem Examinis.

112. Quum Electus manum Consecrantis osculatus erit, Diaconus et Subdiaconus de Altari descendunt et reverentia contextim facta ad Consecrantem et ad Altare, pergunt ad abacum, ubi manipulum sibi imponent brachio sinistro. Subdiaconus accipiet etiam Evangeliarium cum manipulo Episcopi, quod utraque manu sustinebit ante pectus.

113. Revertentur ad Episcopum; Diaconus tollet ei gremiale; tunc Episcopus de faldistorio assurgit, descendit de Altari et convertitur ad ipsum.

114. Presbyter assistens statim accedit ad dexteram Episcopi, sed aliquanto retro, Electus consistet a sinistris Episcopi et a sinistris Electi consistunt Diaconus cum Subdiacono, sed aliquanto retro, ut Presbyter assistens. Diaconi assistentes stabunt a tergo Episcopi, post Diaconos assistentes, Cappellani a mitra, baculo etc.

115. Episcopus ad Altare conversus exuetur mitra a Diacono.

116. Episcopus, reverentia facta ante Crucem, inchoabit Sacrum, seu Confessionem, et cantores cantabunt Introitum, deinde *Kyrie*.

117. Electus respondebit Episcopo, itemque Ministri et ceteri assistentes.

118. Episcopi duo assistentes, aliquanto longe ab Altari stantes, sibi mitram exuent et uterque cum respectivis Cappellanis suis, qui genibus flexis insistent, recitabunt Confessionem.

119. Interim unus vel duo clerici removebunt faldistorium de medio Altaris; Cappellanus a libro deponet pontificale super abacum et accipiet Missale; Cappellani Episcoporum, vel Clerici aliquot ante Altare Electi reponent tria scabella, pro Electo nempe et Episcopis assistentibus.

120. Subdiaconus post *Indulgentiam* etc. manipulum inducet brachio Celebrantis; ad quam actionem opus est ut Electus recedat aliquantulum; deinde iterum proximabit ad sinistram Celebrantis, prosecuturus cum ipso Missam.

121. Dicto *Oremus* a Consecrante, Episcopi assistentes approximabunt ad Electum. Consecrans et Electus sibi ad invicem reverentiam conficiet, atque Electus se adiungens Episcopis assistentibus reveniet ad Altare suum. Consecrans autem cum Ministris et Assistentibus suis prosequetur Sacrum ritu pro Missa Pontificali praescripto.

122. Electus cum Episcopis assistentibus, reversus ad Altare suum, salutabit Crucem et sedebit scabello, versis humeris ad Altare ipsum. Episcopi assistentes sedebunt, ut Electus, scabellis suis, senior tamen a dextris, alter a sinistris Electi et sibi ipsi mitra caput operient.

123. Se sistet Electo Cappellanus cum Canone, ex quo ille leget psalmos *Quam dilecta* etc. Hoc tempore ipsi Cubicularius suus educet calceos usuales et inducet caligas cum sandaliis albi coloris.

124. Interea continuabitur Missa pontificalis ordine praestituto, et quando Episcopus, thurificato Altari, accedet ad thronum, transiens ante Electum, nullam faciet ei reverentiam, eo quod is occupatus sit in recitatione psalmorum etc.

125. Postquam Electus indutus erit caligis ac sandaliis, et compleverit recitationem ceterarum precum, Cappellani assistentes sui, exuent eum pluviali, imponent ipsi Crucem pectoralem e collo pendentem, expedient stolam, quae decussata erat in eius pectore, eamque relinquent pendentem sed firmabunt cingulo; postea induent ei tunicellam, dalmaticam et pluvietam, ac brachio eius sinistro inducent manipulum.

126. Electo tali modo parato, Episcopi assistentes sibi exuent mitram, tum assurgent cum Electo ipso, convertentur ad Altare et reverentia facta ad Crucem illius, ascendent in suppedaneum. Iidem Episcopi assistentes, iuxta ordinem antiquitatis, consistent a dextris Electi unus, a sinistris alter, quod semper observabunt in actionibus sequentibus.

127. Electus dicet orationem *Aufer a nobis*, osculabitur Altare et nunquam se movens de medio ipsius, Missam leget ex Missali cum legili collocato in ipso medio Altaris.

128. Notabitur quo processerit Missa sollemnis; namque si, exempli gratia, nondum recitatum erit *Kyrie*, Electus expectabit ibi, recitaturus illud submissa voce, eodem tempore cum Consecraute, item omnia ea, quae Episcopus Consecrans cantabit in Missa, Electus recitabit submissa voce, simul cum eodem Episcopo Consecraute. Ad *Gloria in excelsis*, si recitandum erit, Electus eodem statu, ut supra, perstabit, ac recitabit ipsum cum Assistantibus, deinde sedebit, ut antea, caput operiens bireto et congruens cum Choro in cantu verborum *Adoramus te* etc. ad nudandum caput.

129. Absoluto cantu hymni *Gloria in excelsis*, si cantandus erit, Electus cum Episcopis assistantibus ascendet iterum ad Altare suum, et osculato Altari, non conversus ad populum dicet *Dominus vobiscum* itemque orationes et reliqua. Advertetur oratio pro Electo recitanda cum prima oratione Missae *sub unica conclusione*. Postea rursus sedebit et completo Epistolae cantu, redibit ad Altare suum, ubi simul cum Episcopo leget Epistolam et Graduale usque ad ultimum versum ipsius, vel tractus aut Sequentiae.

130. Etiam Episcopus Consecrans, post cantum Epistolae, quum Subdiaconus osculatus erit manum eius, leget Graduale, ut supra.

131. Electus postquam legerit Graduale modo supradicto, descendet de Altari suo et consistet in pedes ante scabellum, versis humeris ad Altare ipsum: idem facient Episcopi assistentes, qui caput mitra cooperient.

132. Episcopus, postquam legerit Graduale, ut supra, dempto ei gremiali a secundo Diacono assistente, accipiet sinistra

baculum pastoralem, surget de throno, descendet et ad Altare procedet.

133. Presbyter assistens praeibit Episcopo, qui incedet medius inter Diaconos assistentes, et benedicit Clerum dum transibit per chorum; Caudatarius sequetur Episcopum, cuius extremitatem posteriorem vestis sustinebit, et apud caudatarium ibunt quatuor Cappellani, a mitra, baculo, libro et scotula, insuper clericus qui referet gremiale super abacum.

134. Episcopus transiens ante Electum et Episcopos assistentes, salutabit eos.

135. Interim ab uno aut duobus clericis reponetur faldistorium pro Episcopo in medio suppedaneo Altaris maioris.

136. Diaconus cum Subdiacono procedent ad pedem Altaris, ut se adiungant Episcopo.

137. Cappellanus a libro deponet Missale super abacum et accipiet pontificale, adhibendum in Consecratione.

138. Electus cooperiet caput bireto: praesto erunt Cappellani respectivi, translaturi scabella ante Altare maius, collocanda ut supra traditum est in principio functionis.

139. Quum Episcopus venerit ante Altare, recedet Presbyter assistens et Diaconi assistentes. Diaconus et Subdiaconus succedent in assistentiam Episcopi.

140. Episcopus ante Altare, quum steterit, cum Ministris suis et Assistentibus reverentiam conficiet ad Crucem. Episcopus ascendet ad Altare cum Diacono et Subdiacono, sedebit faldistorio et dimittet baculum. Presbyter assistens cum Diaconis assistentibus recedent in chorum ad loca sua cum ceteris Canonicis.

141. Sedente in faldistorio Episcopo, Electus cum Episcopis assistentibus procedent ante Altare, sequentibus Cappellanis, deferentibus scabella et pontificale pro Assistentibus.

142. Ante Altare quum venerint, Electus sibi exuens biretum et Assistentes retinentes mitram, conficiet contextim reverentiam ad Crucem et Episcopum ac sedebunt scabellis dispositis, ut superius traditum est in examine.

143. Interea ponentur pulvini duo super gradus Altaris in latere Evangelii propter prostrationem Electi, praeparabitur

pulvinus pro Consecrante et pulvini pro Episcopis assistentibus.

144. Sedente Electo cum Assistentibus, Episcopus ex Pontificali leget admonitionem *Episcopum oportet* etc.

145. Deinde assurgente Episcopo, Electus caput nudabit bireto: assurgent etiam Assistentes, retinentes mitram in capite et Episcopus elata voce ac tono feriali recitabit invitationem ad orationem *Oremus, fratres carissimi* etc.

146. Responso a choro *Amen*, Electus, tradito bireto cuiusdam ex Cappellanis suis, procumbet in latere Evangelii (erit autem a sinistris Episcopi genuflexi). Episcopus assurgens, convertetur ad Altare et, pulvino ante faldistorium posito, genuculabit ante faldistorium ipsum; Episcopi assistentes conversi ad Altare, genuculabunt, quo loco erunt, in pulvino posito ante scabellum.

147. Prostrato Electo et genuflexis ceteris omnibus, cantores duo genuflexi in medio choro cantabunt Litanias, quibus respondebunt adstantes.

148. Sub finem Litaniarum in promptu habebitur baculus pastoralis et Pontificale.

149. Clericus etiam vel Cappellanus unus Electi praesto erit, traditurus Missale imponendum scapulis Electi.

150. Postquam cantores cantaverint *ŷ. Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. assurgens Episcopus consecrans cum Ministris suis, genuflexis adhuc ceteris omnibus.

151. Episcopus, sumpto sinistra baculo et conversus ad Electum, qui adhuc prostratus erit, cantabit tribus vicibus tono Litaniarum *ŷ. Ut hunc praesentem Electum* etc. eumque benedicet, ut in Pontificali.

152. Etiam Episcopi assistentes genuflexi recitabunt sine cantu versiculos praedictos et benedicent Electum.

153. Episcopus dimittet baculum, eoque rursus genuflexo cum Ministris, cantores resument cantum Litaniarum ad *ŷ. Ut nos exaudire* etc. easque absolvent.

154. Litanis absolutis, omnes consurgent; Consecrans ascendet in suppedaneum et consistet ante faldistorium, versis humeris ad Altare; Diaconus se sistet a dextris Episcopi et Subdiaconus a sinistris; Electus de prostratione assurgens

et geniculabit in gradu superiori ante Episcopum: primus Episcopus assistens locum sumet a dextris Episcopi consecrantis recedente aliquantum Diacono, secundus Episcopus assistens accedet ad sinistram Consecrantis, recedente aliquantulum Subdiacono.

155. Episcopus consecrans accipiet a Diacono Missale, quod sustinens apertum, adiuvantibus Episcopis assistentibus, imponet super scapulas et caput Electi, advertendo quod pars superior Missalis, quae respondet primae lineae ac numero paginae, insistat super scapulis, pars autem inferior, cui respondet ultima linea, insistat capiti Electi. Unus ex Cappellanis Electi adstans a tergo eius, sustentabit Missale, dum fiet Consecratio.

156. Missali imposito humeris et capiti Electi, Consecrans cum duobus Assistentibus utrasque manus iunctim imponent capiti Electi et eodem tempore clara voce dicent *Accipe Spiritum Sanctum*.

157. Episcopi assistentes redibunt immediate ad scabella sua et sibi exuent mitram: Electus de Altari descendet et geniculabit in medio gradu infimo: Diaconus mitram exuet Consecranti, qui simul cum Episcopis assistentibus cantabit tono feriali orationem *Propitiare Domine* etc. non praeposito *Oremus*. Postea Consecrans cantu feriali et manibus ante pectus expansis, prosequetur Praefationem, quae ab Episcopis assistentibus legetur.

158. Hoc tempore Caeremoniarius vel unus ex Cappellanis Electi circumdabit vittam capiti illius, et in promptu stabunt clerici tres, unus cum vasculo S. Chrismatis in lance cum aliquantulo gossipii soluti, alter cum gremiali lineo taeniis instructo, ac tertius cum lance ad recipiendas chirothecas Episcopi.

159. Cantatis praefationis verbis illis *coelestis unguenti ro-ro sanctifica*, Consecrans cum Ministris convertetur ad Altare et genuflectent ante faldistorium et Episcopi assistentes geniculabunt in locis suis. Diaconus exuet pileolum Consecranti, qui genuflexus in pulvino intonabit hymnum *Veni creator Spiritus* et continuabitur a cantoribus; poterit etiam coniungi or-

ganorum sonus, quamvis officium Missae id non requireret. Etiam Episcopi assistentes dimittent pileolum.

160. Completo cantu primorum quatuor versuum, seu strophae primae, consurgent Consecrans et Assistentes. Episcopus sedebit faldistorio, Episcopi assistentes sedebunt scabellis suis. Diaconus reponet mitram Episcopo et Assistentes etiam sibi reponent mitram.

161. Diaconus tollet annulum Episcopo, deinde Diaconus cum Subdiacono exuent ei chirothecas, quas reponent in lance, et clericus huic rei designatus deferet eas ad abacum. Tum Diaconus reponet annulum Episcopo, postea sumptum gremiale lineum, adiuvaute Subdiacono, ponet super genua Episcopi et firmabit taeniis ad nodos faldistorii.

162. Clericus cum vasculo S. Chrismatis consistet prope Diaconum, et genuflexus sustinebit Episcopo vasculum praedictum. Electus ascendet iterum ad Altare et geniculabit in gradu superiori ante Episcopum.

163. Episcopus intincto pollice dextro in S. Chrisma, unctionem peraget in capite Electi, recitans formulam *Ungatur et consecretur* etc. Uctionem autem peragens, inunget prius tonsuram in formam Crucis, postea tonsuram totam. Episcopi assistentes, sedentes adhuc scabellis suis, formulam eandem recitabunt. Episcopus pollicem suum gossipio absterget et removebitur ab eius genibus gremiale lineum. Electus reveniet geniculatum super gradum inferiorem Altaris, et Cappellanus qui sustinebit Missale super scapulis eius, cavebit ne Missali ipso tangat locum unctionis.

164. Expleto hymno, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgit; Episcopi assistentes sibi ipsi tollent mitram et consurgent: Consecrans prosequetur in cantu manibus ante pectus expansis, secundam praefationis partem, nempe *Hoc, Dominus, copioss* etc. quae legetur etiam a praedictis Episcopis assistentibus.

165. Interim a Caeremoniario vel ab uno ex Cappellanis imponetur collo Electi vitta, quae pendebit ante pectus eius.

166. Conclusio praefationis *Per Dominum* etc. recitabitur ab Episcopo consecrante voce submissa et sine cantu.

167. Praefatione absoluta, Consecrans intonabit antiphonam *Unguentum in capite*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Ecce quam bonum*, cui poterit organorum sonus interponi, ut supra de hymno *Veni creator* etc.

168. Consecrans sedebit faldistorio et Diaconus reponet ei mitram. Episcopi assistentes pariter sedebunt scabellis suis et caput mitra cooperient.

169. Diaconus una cum Subdiacono reponent super genua Episcopi gremiale lineum, quod taeniis firmabunt ad nodos faldistorii.

170. Electus assurgat, ascendet ad Altare, geniculabit ante Episcopum eique praesentabit manus apertas simul iunctas cum digitis etiam coniunctis. Episcopus Consecrans intinget pollicem dexterum in S. Chrisma et unctionem peraget super manus Electi, recitans formulam *Ungantur manus istae* etc. Uctionem autem exsequetur efficiens binas lineas super manus Electi, ducens primam a pollice dextrae manus eius directam ad indicem sinistrae, alteram a pollice sinistrae ad indicem dextrae ita ut efformet Crucem, deinde prosequetur inungere palmas manuum, et unctione peracta, absterget pollicem suum gossipio (a). Post formulam antedictam subiunget alteram *Deus et Pater* etc. Post haec Electus seu potius Consecratus claudet per se ipse manus suas, imponens dexteram sinistrae easque applicans vittae, quae de collo eius pendeat.

171. Interim ab uno ex Cappellanis in promptu habebitur baculus et annulus tradendus Consecrato, et clericus unus deferet ad Altare vasculum aquae benedictae cum aspersorio, si res supra notatae benedicendae erunt.

172. Repetita a cantoribus post psalmum antiphona *Unguentum* etc. nisi benedictus erit baculus pastoralis, Diaconus cum Subdiacono tollent gremiale Episcopo, deinde Diaconus exuet ei mitram, ipse autem assurgens, non vero Episcopi assistentes, recitabit orationem super baculum, et asperget illum aqua benedicta, quam ei porriget Diaconus.

173. Diaconus Episcopum sedentem rursus cooperiet

(a) Inspiciatur adnotatio subiecta num 123. cap. II. huiusce libri.

mitra, eique tradet baculum. Episcopus baculum accipiet ac tradet Consecrato, dicens *Accipe baculum* etc. Consecratus non aperiens manus, baculum accipiet inter digitos medios et indices. Tum Episcopus tollet Consecrato baculum, quem restituet Diacono, hic autem Cappellano.

174. Nisi annulus benedictus esset, Episcopus exutus mitra a Diacono, assurgit et orationem super anulum recitabit, deinde illum aqua benedicta asperget, ministrante eam, ut supra, Diacono. Episcopi assistentes orationem istam non recitabunt.

175. Postea sedebit Episcopus et mitra iterum cooperietur a Diacono. Hic tradet Episcopo anulum, quem ille inseret digito annulari dextero Consecrati, dicens *Accipe anulum* etc.

176. Episcopi assistentes, postquam recitaverint formulam ad anulum spectantem, consurgunt de scabellis suis, ascendent ad Altare et consistent a lateribus Consecrantis, primus nempe a dextris, secundus a sinistris eius, qui simul cum Consecrante ipso, sumptum de humeris Consecrati librum Evangeliorum sustinebunt iunctim super genua Consecrantis; Consecratus autem libro imponet manus non disiungens eas, dum Consecrans cum Episcopis assistentibus, tradentes ei librum clausum, recitabunt formulam *Accipe Evangelium* etc.

177. Formula recitata, removebitur a Diacono Missale seu liber Evangeliorum de gremio Consecrantis, qui dabit Consecrato amplexum, dicens *Pax tibi* et Consecratus non aperiens manus, respondebit *Et cum spiritu tuo*. Assurgit Consecratus et pacem praebebit Episcopis assistentibus, dicens *Pax tibi*; illi autem respondebunt *Et cum spiritu tuo*. Episcopi iidem amplectentur eum, sed ipse non aperiet manus.

178. Dum consurgunt Episcopi assistentes, ascensuri ad Altare propter actiones supra descriptas, referentur scabella ad Altare Consecrati et in promptu habebitur lotio pro Consecrante et Consecrato.

179. Descendet de Altari Consecratus, medius inter Episcopos assistentes, qui facta contextim reverentia ad Crucem Altaris et ad Consecrantem procedent ad supradictam Cap-

pellam minorem ac reverentia facta ad Crucem Altaris huius, sedebunt, ut antea.

180. Profectis de Altari tribus praedictis Episcopis, redibunt apud Altare Diaconi assistentes cum Presbytero assistente, qui ascendet ad Altare et consistet prope Diaconum. Ascendet illuc etiam clericus, qui deferet lancem cum chirothecis.

181. Ascendent ad Consecrantem ministri lotionis, et Presbyter assistens tollet anulum Episcopo, qui lavabit manus, adhibens medullam panis et mali medici ad abstergendum pollicem.

182. Ad actionem istam Canonici consurgent, ceteri omnes adstantes in genua procumbent.

183. Presbyter assistens mantile porriget Episcopo, cui, lotis manibus, tolletur gremiale lineum, Diaconus cum Subdiacono reponent chirothecas, Presbyter assistens anulum digito restituet.

184. Cappellanus a libro deponet super abacum Pontificale et recipiet Missale utendum ab Episcopo.

185. Consecrato in scabello sedenti exuetur vitta e collo et ex capite ab uno ex Cappellanis eius, qui absterget etiam caput ipsius purificatorio. Ille dimittet anulum et lavabit manus utens medulla panis et mali medici. Lotionem ei ministrabunt Cappellani sui stantes. Postquam manus abluerit, reponetur annulus digito eius.

186. Lotis a Consecrato manibus, Episcopus consecrans sinistra accipiet baculum, assurgens, descendet de Altari cum Ministris et ad Altare conversus, salutabit Crucem.

187. Episcopus, praeunte Presbytero assistente, medius inter Diaconos assistentes, sequentibus Caudatario, quatuor Cappellanis et clerico deferente gremiale, redibit ad thronum. Transiens ante Consecratum et Assistentes eius salutabit eos, ipsi autem consurgent eiusque salutationi respondebunt. Item transiens ante chorum, dextera Clerum benedicet.

188. Diaconus et Subdiaconus postquam comitati erint Episcopum ante gradus Altaris, conficient cum eo reverentiam ad Crucem et revertentur ad scamnum suum prope latus Epistolae:

189. Episcopus, conscenso throno, sedebit in ipso, dimittet baculum, reponetur ei gremiale a primo Diacono assistente, eique se sistent Cappellani cum Missali et scotula; ipse vero leget ultimum versiculum Gradualis vel Tractus aut Sequentiae, postea *Munda cor meum* et Evangelium.

190. Consecratus cum Episcopis assistentibus ascendet ad Altare suum, leget ultimum versiculum Gradualis vel Tractus aut Sequentiae, *Munda cor meum* et Evangelium, quod tamen non osculabitur, nec dicet *Per Evangelica dicta* etc. Deinde redibit sessum, ut antea, cumque ipso etiam Episcopi assistentes.

191. Interim a choro cantabitur versiculum Gradualis, seu Tractus, sive Sequentiae.

192. Dum ab Episcopo consecrante legetur Evangelium, Diaconus afferet librum ad Altare et fient illa omnia, quae in Missa pontificali praescripta sunt.

193. Ad cantum Evangelii, Consecratus cum Episcopis assistentibus stabunt, manentes apud scabellum suum et conversi Diaconum versus. Quando Episcopus Consecrans intonabit *Credo*, Consecratus et Episcopi assistentes ascendent ad Altare suum, et conversi ad ipsum recitabunt *Credo*, postea redibunt sessum, ut in principio.

194. Sub finem Symboli disponentur oblationes, videlicet Caeremoniarius tradet duo intorticia ardentia uni ex Cappellanis Consecrati, vel clerico alicui, alteri panem inauratum, alteri panem argentatum, quarto doliolum inauratum, quinto doliolum argentatum, eosque ita disponet, ut quoad sinat dispositio Presbyterii, possint ordinatim sequi Consecratum, quando ad thronum accedet.

195. In promptu etiam erit qui ministrare Episcopo Consecranti lotionem debet, praesertim si actionem istam fungeretur Magistratus.

196. Absoluto cantu Symboli, secundus Diaconus assistens tollet gremiale et mitram Episcopo, qui assurgens cantabit *Dominus vobiscum*, *Oremus* et leget versiculum Offertorii.

197. Consecratus cum Episcopis assistentibus ascendet ad Altare suum, quod osculabitur, dicet *Dominus vobiscum*, non conversus ad populum, et leget Offertorium.

198. Diaconus primus assistens cooperiet Episcopum mitra pretiosa, si uti licebit, secus auriphrygiata, eique reponet gremiale. Ponetur etiam pulvinar super gradulum cathedrae Episcopi.

199. Consecratus cum Episcopis Assistantibus de suo Altari descendet et cum ipsis salutabit Crucem Altaris eiusdem; deinde Episcopi assistentes mitra caput operient et medium inter se deducunt Consecratum ad thronum: si transeundum esset ante Altare maius, conficiunt reverentiam, itemque salutabunt Episcopum consecrantem, quum pervenerint ante thronum. Cappellani seu Clerici cum oblationibus, unus post alium, ordine supra descripto, sequentur Consecratum: genuflexionem conficiunt ad Altare maius et ad Episcopum, ut supra.

200. Consecratus deducetur in thronum ante Consecrantem ab Episcopis assistantibus, et geniculabit in pulvino ante Consecrantem. Clerici cum oblationibus ascendent ad thronum, approximabunt ad dexteram Consecrati, oblationes ei porrigent et immediate transibunt ad sinistram eius. Consecratus praesentabit intorticia Episcopo, eiusque manum, dum illa accipiet, osculabitur. Episcopus intorticia tradet primo Diacono assistenti, iste clerico seu Cappellano, qui illa detulerit, hic autem reportabit ad abacum; id ipsum fiet de panibus et doliolis.

201. Oblationibus praesentatis, Consecratus assurgit et una cum Episcopis assistantibus de throno descendet atque iterata reverentia ad Episcopum, procedet ad Altare maius ibique consistet a latere in cornu Epistolae.

202. Episcopi assistentes, comitantes eum, quum pervenerint ante Altare, dimittent mitras et locum sument a lateribus Consecrati, stantes tamen uno gradu infra locum, quo constitit Consecratus.

203. Legile cum Missali afferetur ad Altare maius in usum Consecrati ab uno ex Cappellanis eius.

204. Quum de throno Consecratus descenderit, secundus Diaconus assistens tollet gremiale Episcopo, qui dimittet anulum et chirothecas.

205. Ministri lotionis ad thronum ascendent, postquam descenderit Consecratus.

206. Ad lotionem manuum Episcopi, Canonici et Praelati, si qui aderunt, stabunt; ceteri omnes adstantes genuculabunt.

207. Episcopus posteaquam manus abluerit, recepto anulo ac sumpto baculo, descendet de throno et procedet ad Altare, prosecuturus Missam pontificalem, observatis omnibus iis, quae praescripta sunt cap. IX. lib. V. exceptis animadversionibus, quae sequuntur.

208. Organa, si sonabitur illis pro qualitate ritus, cessabunt pulsari statim ac pervenerit Episcopus ad Altare.

209. Episcopus elata voce recitabit secretas omnes, easque recitabit etiam Consecratus, qui simul cum ipso concelebrabit

210. Una tantum hostia praeparabitur et infundetur in calicem quantitas vini sufficiens pro Communionem utriusque.

211. Benedictio thuris cum precibus pro thurificatione oblatorum et Altaris praescriptis, recitabuntur tantum ab Episcopo consecrante.

212. Postquam Diaconus thurificaverit Consecrantem, incensabit Consecratum, post eum duos Episcopos assistentes, qui thurificationem accipient retinentes mitram in capite, eam tamen post thurificationem statim dimittent.

213. Consecrans non ante actionem istam lavabit manus.

214. Ad *Orate fratres*, Consecratus osculabitur Altare, sed non convertetur ad populum.

215. Praefatio, *Pater noster* et *Pax Domini* cantabitur a Consecrante, Consecratus autem recitabit illa elata voce, sequens cantum.

216. Postquam Consecratus et Consecrans recitaverint *Sanctus* et *Agnus Dei*, cantabitur utrumque a choro, postea continuabitur Missa elata voce.

217. Consecrans pacem praebebit Consecrato, deinde Ministris et Assistentibus, ut praescriptum est in Missa pontificali solemniori.

218. Exceptis hisce peculiaribus animadversionibus, de reliquo Missae Consecrans et Consecratus peragent quae iam descripta fuerunt cap. praeced. num. 138.

219. Advertetur etiam, ut cantores cantent *ψ. Communio*, postquam illum legerint Consecrans et Consecratus.

220. Postquam Consecrans donaverit benedictionem solemnem et publicata fuerit indulgentia a Presbytero assistente, reponetur faldistorium in medio suppedaneo Altaris et in eo sedebit Episcopus consecrans, qui baculum dimittet et a lateribus suis habebit Diaconum et Subdiaconum.

221. Cappellanus a libro meminerit recipere ex abaco Pontificale, praesentandum Episcopo, ut infra.

222. Presbyter assistens cum Diaconis assistentibus se recipient ad loca sua.

223. In promptu erunt Cappellani Consecrati cum mitra, cum chirothecis et cum baculo et clericus cum vasculo aquae sanctae et aspersorio.

224. Sedente Episcopo, deducetur ante ipsum ab Episcopis assistentibus Consecratus, qui reverentia facta contexitim ad Crucem Altaris et ad Episcopum ipsum, geniculabit ante Consecrantem eundem.

225. Caeremoniarius vel unus ex Cappellanis imponet capiti Consecrati pileolum.

226. Nisi benedicta fuerit mitra, Diaconus mitram exuet Episcopo consecranti, qui assurgit atque orationem super illam recitabit, post quam, accepto a Diacono aspersorio, asperget illam aqua benedicta, sedebit rursus et Diaconus reponet ei mitram. Notandum autem quod in benedictione mitrae et chirothecarum, Episcopi assistentes recitare orationes praescriptas non debeat.

227. Episcopus mitram accipiet e manibus Diaconi: Episcopi assistentes vittas accipient eiusdem mitrae eamque imponent capiti Consecrati, recitantes formulam *Imponimus, Domine* etc.

228. Caeremoniarius vel alter Cappellanus tollet anulum Consecrato.

229. Chirothecas, nisi benedictae fuerint, benedicet Episcopus, ut supra de mitra.

230. Episcopus a Diacono accipiet chirothecam dexteram et adiuvente primo Episcopo assistente, imponet illam dexterae Consecrati, deinde a Diacono eodem accipiet sinistram, quam adiuvente secundo Episcopo assistente induet sinistrae

Consecrati, recitans interea cum eisdem Episcopis assistentibus formulam *Circumda Domine* etc.

231. Diaconus annulum Consecrati tradet Episcopo, qui eius digito inseret illum.

232. Assurget Episcopus consecrans: primus Episcopus assistens ad sinistram Consecrati accedet, secundus recedet aliquantulum versus partem Evangelii super gradus ipsos Altaris.

233. Episcopus consecrans accipiet Consecratum per manum dexteram, primus Episcopus assistens per manum sinistram, ille autem assurget et deducetur ab eis sessum ad faldistorium. Post haec Episcopus consecrans, acceptum e manibus Diaconi baculum pastorem tradet Consecrato, qui sinistra illum recipiet.

234. Subdiaconus, statim ac de faldistorio surget Episcopus, meminerit transire in latus Evangelii.

235. Consecrato inthronizato ab Episcopo consecrante, Diaconus Consecranti exuet mitram.

236. Episcopi assistentes sibi ipsi exuent mitram et consistent prope Consecrantem, videlicet primus a dextris eius in gradu infra suppedaneum, secundus a dextris primi Assistantis efficientes cum eodem quamdam ferme lineam, habentes Altare a sinistris suis.

237. Diaconus et Subdiaconus stabunt a tergo Episcopi consecrantis.

238. Episcopus intonabit *Te Deum* et cantores prosequentur; poterit adiungi organorum sonus, licet id non sineret ritus Missae.

239. Intonito *Te Deum*, Episcopi assistentes sibi mitram capiti reponent et descendant ante Altare, Consecratus surget de faldistorio, de Altari descendet, convertetur ad ipsum, et reverentia facta cum praedictis Assistantibus ad Crucem Altaris et ad Consecrantem, Assistantes, exeuntes de Presbyterio, medium inter se deducunt Consecratum, qui egressus de presbyterio, dextera aperta benedicet adstantes. Tres praedictos Episcopos praecedent duo saltem Cappellani et sequentur quatuor alteri Cappellani.

240. Ad ψ *Te ergo quaesumus* geniculabunt Episcopus, Ministri et reliqui. Si Consecratus et Episcopi assistentes redierint ad Altare ante versiculum praedictum, morabuntur ante Altare et ad cantum versiculi illius, mitra dimissa, genuflectent in infimo gradu super pulvinos ibi appositos.

241. Episcopi assistentes ante Altare reversi, sibi exuent mitram et una cum Consecrato reverentiam conficient ad Crucem Altaris et Consecrantem.

242. Consecratus ascendet ad Altare et sedebit faldistorio; Episcopi assistentes stabunt prope Consecrantem, ut in intonatione hymni *Te Deum*.

243. Completo cantu *Te Deum*, Consecrans intonabit antiphonam *Firmetur*, quam prosequuntur cantores cum *Gloria Patri*.

244. Antiphona a cantoribus repetita, Episcopus consecrans cantabit ψ . *Domine exaudi* etc. *Dominus vobiscum* et orationem *Deus omnium* etc. quae recitabitur etiam ab Episcopis assistentibus.

245. Cantata praedicta oratione, Consecratus dimittet baculum, assurgit et super sinistram suam convertetur ad Altare, a clerico aliquo remoto faldistorio. Deinde osculabitur Altare et impertietur benedictionem, cantans *Sit nomen Domini* etc. ac priusquam dicat *Pater*, accipiet baculum sinistra et benedictet adstantes trina benedictione.

246. Benedictione a Consecrato impertita, Diaconus reponet mitram Episcopo consecranti, et Episcopi assistentes sibi rursus reponent mitram conversi ad Consecratum.

247. Consecratus, nec mitram nec baculum dimittens, transibit in latus Epistolae super suppedaneum et conversus ad Consecrantem geniculabit et cantabit *Ad multos annos*, tono in Pontificali notato. Id repetet secunda vice in medio Altari super ipsum suppedaneum et conversus ad Consecrantem, vocem tamen efferens hemitonio, postremo repetet verba eadem tertia vice, altero etiam hemitonio efferens vocem, genuflectens ante Consecrantem. Assurgit ac dimisso pastorali, amplexum accipiet a Consecrante, deinde a duobus Episcopis assistentibus.

248. Post amplexum Consecratus de Altari descendet me-

dius inter Episcopos assistentes, et cum ipsis salutabit Crucem Altaris et Consecrantem. Procedent iunctim ad Altare seu Cappellam minorem, ubi dimisso baculo et mitra, facta etiam reverentia ad Crucem Altaris huius, ascendent in suppedaneum.

249. Si Consecrans fuerit Archiepiscopus, postquam responderit salutationi Consecrati et Episcoporum assistentium, convertetur ad Altare et Diaconus exuet ei mitram, deinde S. Pallium, quod super Altare deponet. Si usu Pallii non gaudebit, Diaconus exuet ei mitram tantum.

250. Consecrans incipiet ultimum Evangelium S. Ioannis et signabit Altare, postea Diaconus reponet ei mitram. Recepto pastorali, recitans Evangelium praedictum redibit in thronum, medius inter sacros Ministros, praeeunte Presbytero assistente, et sequentibus Diaconis assistentibus et Cappellanis a mitra, baculo etc. Absoluto autem Evangelio, sacra paramenta dimittet.

251. Consecrans recitabit integrum Evangelium idem in suo Altari, tum descendet inde cum Episcopis assistentibus, salutabit Crucem eiusdem Altaris et sedens scabello, a Caeremoniario et Cappellanis suis exuetur sacris paramentis, annulo nempe, chirothecis, mitra, manipulo, planeta et reliquis: postmodum induetur mantelletum et mozzeta.

252. Episcopi assistentes etiam exuent paramenta et resument mantelletum et mozzetam.

253. Canonici paramenta dimittent et recipient habitum choralem. Praesto erunt clerici cum caustris allaturi indumenta praedicta et recepturi paramenta.

254. Episcopus, exutus paramentis rursus induet cappam, deinde a Subdiacono dementur ei caligae et scandalia, ut in Missis pontificalibus.

255. Id ipsum fiet Consecrato a Cubiculario suo.

256. Tum Consecrans, cum Consecratus recitabunt preces ad gratiarum actionem.

257. Interim referentur quatuor pulviui super gradum infimum in usum Episcoporum, qui peracta gratiarum actione, orabunt apud Altare maius, postea ad SS. Sacramenti, eodemque ordine, quo accesserunt, de ecclesia discedent.

DE PLURIUM EPISCOPORUM
CONSECRATIONE.

CAPUT VI.

1. **F**ieri quandoque potest, ut eodem die et ab eodem Episcopo consecrante peragenda sit Consecratio Episcoporum plurium electorum.

2. Super methodum, sequendam in circumstantia ista, quasdam regulas generales tradere, censemus opportunum, quin repetamus eadem, quae duobus praecedentibus capitulis fuse tradita sunt.

De rebus praeparandis.

3. Ad Altare SS. Sacramenti praeparabitur genuflexorium cum strato et pulvinis, quod sufficiens sit pro cunctis Episcopis.

4. Relate ad ornatum et ad praeparationes in Altari maiore, nihil variandum occurrit. Dabitur opera tantum, ut augeatur ante Altare ipsum pulvinorum numerus, qui numero Episcoporum respondeat.

5. Praeparabitur Altare unum, quod augebitur in longitudinem, prout opus fuerit. Quamquam plures sint Episcopi consecrandi, Altare instruetur Cruce et quatuor tantum candelabris cum cereis. Super mensam tamen praeparabitur pro singulis Episcopis legile cum Missali et paramenta iam pro Episcopo notata; quo autem ordine disponenda sint, docebitur inferius.

6. Ante idem Altare ponentur tot scabella quot erunt Episcopi, comprehensis duobus Assistentibus, quorum numerus nunquam augetur, licet plures sint Electi Consecrandi.

7. Praeparabitur etiam pro singulis Electis Canon pontificalis, ex quo quisque leget praeparationem ad Missam et gratiarum actionem post Missam.

8. Quod attinet ad apparatus abacorum, nil prorsus immutatis quae superioribus capitulis tradita sunt, dabitur opera, ut hostia adhibenda in Missa sit formae maioris, quam consuetae, eo quod illius dimidium dividendum sit in tot particulas, quot erunt Episcopi consecrandi; itemque maioris formae erit calix et praeparabitur una pluresve ampullae vini, quod satis esse possit ad Communionem Episcoporum eorundem.

9. Aderunt etiam faldistoria plura cum vestibus albis, pro numero Episcoporum, et adhibebuntur in eorum inthronizatione in exitu functionis. Quocirca curabitur, ut in longitudinem augeantur gradus Altaris maioris et eius quoque mensa, ut commode possint Episcopi consecrati manere apud ipsum, tum in concelebratione, tum etiam in inthronizatione praedicta.

10. In abaco Electi sive Electorum praeparabitur, praeter ea quae ibidem notata sunt, urceus, pelvis et mantile pro singulis Episcopis, ac si numerus respondens haberi non posset, urceus unus adhiberi poterit pro duobus ac tribus etiam Episcopis eoque casu manutergium seu mantile erit ingens, vel etiam singula mantilia in singulos Episcopos; insuper aderunt chirothecae albi coloris, mitra, caligae, sandalia et annulus pro unoquoque illorum, atque expediet, ut haec sint signata, ut quisque possit uti illis, quae sunt ei propria seu magis idonea. Praeparabuntur etiam pro singulis Episcopis binae vitae, purificatoria singula ad abstergendum caput et singuli calices cum purificatoriis pro purificatione eorundem.

11. Relate ad oblationes, in promptu erunt pro singulis Electis intorticia, panes et doliola, vel etiam quae adhibebit unus, poterunt iis uti et alteri, ut loco suo docebitur.

12. Prope abacum eundem praeparabuntur pulvini sufficienti numero propter prostrationem et baculus pastoralis pro unoquoque Episcopo consecrando.

13. In Sacrario autem numerus sedium (si illuc Episcopi congregabuntur) respondeat ipsorum numero, itemque superpellicia pro Cappellanis.

De Functione.

14. Si Episcopi assistentes et Electi in accessu ad ecclesiam expectabunt Episcopum consecrantem in ipsius ecclesiae limine (prout in antecessum statutum erit) Assistentes stabunt a sinistra portae. Assistens primus stabit prope portam, secundus a sinistris primi; a sinistris secundi Assistentis, primus Electus; a sinistris huius, secundus atque ita porro.

15. Si Electi et Assistentes in accessu ad ecclesiam coibunt cum Consecrante, servabitur methodus sequens. Si duo fuerint Electi, Consecrans ibit medius inter eos, a dextris eius primus Assistens, a sinistris Assistens secundus; primus Electus a dextris primi Assistentis, secundus a sinistris Assistentis secundi. Si Electi tres fuerint numero, Consecrans incedet medius inter Assistentes, quorum primus a sinistris eius, a dextris autem secundus: Electus primus a sinistris primi Assistentis, Electus secundus a dextris Assistentis secundi, tertius Electus a sinistris primi Electi. Si plures fuerint Electi methodus eadem servabitur.

16. In adoratione SS. Sacramenti et in brevi oratione apud Altare maius, eundem ordinem servabunt, ut incedentes per ecclesiam.

17. Quoad praeparationem ad Missam, sive functio celebraretur cum cantu sive fiat sine cantu, servabitur quidquid traditum est capitulis superioribus. Nisi ad manus erit sufficiens numerus Canonum pontificalium, unus illorum poterit adhiberi a duobus Episcopis.

18. Caligae et sandalia induentur unicuique Electo a respectivis cubiculariis, quando eis innuetur a Caeremoniario, quum actio ista dependeat etiam a modo quo tractabitur functio, nempe cum cantu aut sine ipso.

19. Electi lavabunt manus et relate ad urceum et pelvim observabitur quod superius dictum est de Canone. Deinde respectivi Cappellani Electos induent sacris paramentis.

20. Postquam Consecrans ascenderit ad Altare et Electi cum Assistentibus ituri erunt ante Altare maius, non immutabunt locum, id enim posset ordinem turbare; sed quo loco

erunt tam Assistentes, quam Electi convertentur ad Crucem Altaris sui, conficient reverentiam, deinde eodem ordine, quo stabunt, procedent ante Altare maius.

21. Electi in examine sedebunt ad unam eandemque lineam e regione Consecrantis, Assistentes autem facie aliquantulum ad invicem conversa, ut notatum est capitulis praecedentibus.

22. Si Electi praestituri erunt iuramentum, genuflectent iunctim ordine eodem super infimum gradum ante Episcopum consecrantem, ante quem positum erit scabellum cum libro continente formulam iuramenti. Dignior Electorum formulam leget elata et clara voce; qua lecta, unus ex Cappellanis amovebit scabellum cum libro et Consecrans super genua sustinebit Missale apertum. Electus primus manus extensas imponet super Missale ac dicet *Sic me Deus adiuvet* etc. Assurget, salutabit Episcopum et sedebit scabello suo. Electus secundus geniculabit ante Consecrantem ac dicet - Et ego N. Electus Ecclesiae N. iuro in omnibus et per omnia, ut supra, in forma iuramenti iam lecta, facere et observare pro ecclesia N. mihi commissa - Tum imponet manus super Missale ac dicet - *Sic me Deus adiuvet* etc. - Assurget, salutabit Consecrantem et sedebit scabello suo. Haec eadem deinceps exsequentur singuli, qui supere-runt. Si inter Electos adesset quidam destinatus Ecclesiae *in partibus infidelium*, recitabit formulam iuramenti, sed omittet legere quae respiciunt Episcopos residentiales.

23. Sedentibus post iuramentum Electis, Consecrans leget examen *Antiqua Sanctorum Patrum* etc. singulari numero. Ad responsa unusquisque Electus, unus post alium, assurget, nudabit caput et respondebit ut in Pontificali: Consecrans tantum plurali numero dicet - *Haec omnia et cetera bona tri-buat vobis Dominus* etc. - et reliquum - *Haec vobis fides au-geatur a Domino* etc. -

24. Electi, unus post alium, initio facto a seniore, oscu-labuntur manum Consecrantis, recedent versus latus Evangelii, ut stent a sinistris Consecrantis et in ordinem disponentur, ut infra.

25. Consecrans descendet de Altari et conversus ad ipsum,

incipiet Confessionem. Electi respondebunt, stantes omnes a sinistris eius hoc ordine. Electus primus stabit a sinistris Consecrantis, secundus Electus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi, quartus a sinistris tertii et sic de reliquis, si aderunt.

26. Quum Consecrans ascendet ad Altare, Electi se disponent eodem ordine, quo erant principio, dum processerunt ante Altare maius, et reverentia facta ad Altare, redibunt ad Sacellum suum, sedebunt scabellis et exuti pluviali, a Cappellanis suis induentur aliis paramentis ibidem indicatis.

27. Postquam Electi induti fuerint paramentis missalibus, quum ascendere debeant ad Altare suum, servabunt methodum sequentem ad confusionem vitandam. Consurgent itaque cum Assistentibus et convertentur ad Altare suum; Assistens primus, qui aderit a latere Evangelii, transibit super suppedaneum et veniet in latus Epistolae; prope Assistentem primum ibit Electus, qui sedebat a sinistris eius, et consistet in latere Epistolae ad Missale praeparatum; prope Electum praedictum ibit alter qui sedebat a sinistris eius, et accedet ad Altare versus latus Epistolae et consistet a sinistris Electi, qui stabit prope Assistentem primum, eodemque modo reliqui ac postremo ibit secundus Assistens, qui consistet in latere Evangelii. Quando autem redire ante Altare ipsum debebunt, se movebit primus Assistens, post eum Electus qui proximus erit ei, deinceps reliqui et ultimo secundus Assistens.

28. Ad admonitionem *Episcopum oportet* etc. Assistentes et Electi se disponent ut in examine.

29. Invitatio ad orationem recitabitur plurali numero, videlicet *Oremus fratres carissimi, ut his Electis utilitati Ecclesiae providens.* etc.

30. Ad Litanias procumbent Electi a sinistris Consecrantis ordine isto; Electus primus a sinistris Consecrantis, secundus Electus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi et ita porro, si qui supererunt.

31. Formula benedictionis in Litiis dicetur plurali numero, *Ut hos praesentes Electos.*

32. Impositio Evangelii super scapulas et impositio manuum super caput cuiusque Electi fiet successive singulis. Ita-

que primus ascendet ad Altare, geniculabit ante Consecrantem, accipiet utramque impositionem, descendet ante Altare ibique in genua procumbet. Deinde secundus, tum tertius et ita porro.

33. Praefatio cantabitur plurali numero et durante cantu illius, Electi aderunt genuflexi ante Altare eodem ordine, quo erant tempore Examinis.

34. In unctione capitis cuiusque Electi fiet ut in impositione manuum.

35. Post secundam praefationis partem, quae cantabitur etiam numero plurali, fiet unctio manuum primi Electi, tum secundi et deinceps reliquorum.

36. Expleto cantu psalmi *Ecce quam bonum* et repetita in cantu antiphona *Unquentum* etc. ascendet ad Altare primus Electus et genibus flexis accipiet baculum, anulum et Evangelium atque admittetur ad amplexum. Descendet de Altari et consistet loco suo, stans in pedes. Tum ascendet Electus secundus, qui et ipse, ut primus, accipiet baculum, anulum Evangelium atque amplexum, et sic deinceps reliqui.

37. Peracta omnium consecratione, Electi redibunt ad Altare suum, Cappellani abstergent eorum caput, lavabunt manus et exsequuntur quidquid praescriptum superioribus capitulis fuit.

38. Ad praesentandas oblationes methodus sequens servabitur. Si obiecta oblationum erunt propria singulis Episcopis, curabitur, ut disponantur eorum delatores ita ut possint commode se adiungere proprio Episcopo: sin autem praedicta obiecta fuerint unica et in usum omnium, delatores disponentur quo modo innutum est capitulis superioribus. Itaque Consecrati, lecto Offertorio, redibunt ante scabella sua methodo superius tradita. Sedente Consecrante faldistorio in medio Altari, duo Episcopi assistentes mitra caput operient et medium inter se primum Consecratum deducunt ante Consecrantem. Primum Consecratum sequentur Cappellani quinque, deferentes intorticia, panes et doliola. Tum secundus Consecratus, quem item sequentur Cappellani sui deferentes obiecta modo nominata propter oblationem. Pari modo tertius Consecratus cum Cappellanis suis, ut supra, et sic reliqui si aderunt.

39. Quod si obiecta primi Episcopi Consecrati adhibenda essent etiam a ceteris Episcopis, secundus, tertius ceterique Episcopi Consecrati sequentur primum, ut supra, non vero habebunt apud se Cappellanos praedictos.

40. Quum ante Consecrantem venerit primus Episcopus cum Assistentibus, consistent isti in plano ante gradus Altaris et Consecratus, conscensis gradibus, geniculabit ante Consecrantem. Cappellani cum oblationibus incedent a dextris Consecrati, eique tradito obiecto praesentando, dextere transibunt ad sinistram eius ut obiectum ipsum recipiant e manibus Consecrantis, relaturi illud ad abacum. Si tamen res, ab uno adhibita, ab aliis etiam adhibebuntur, non referentur ad abacum, sed Cappellani receptis obiectis e manibus Consecrantis redibunt in latus Epistolae prope medium Altaris, ut praesto sint ad ea tradenda successive reliquis Episcopis.

41. Episcopus primus consecratus, praesentatis oblationibus, assurgat ac recedet in latus Epistolae et in eius locum succedet secundus Episcopus consecratus, qui suam oblationem peraget, ut primus, idemque facient reliqui.

42. Episcopi consecrati aderunt apud Altare post Offertorium eodem ordine, quo innotum est in Litaniis, videlicet Episcopus primus adstabit propius dexteram Consecrantis, secundus Episcopus a dextris primi Consecrati, tertius Episcopus a dextris secundi atque ita reliqui si aderunt.

43. Advertetur ut infundatur in calicem quantitas vini sufficiens, quae satis esse possit tam Consecrantis, quam Consecratorum communioni.

44. Advertent etiam Episcopi, ut verba Consecrationis proferant iunctim cum Consecrante.

45. Pax a Consecrante donabitur unicuique Episcopo consecrato et quisque Episcopus consecratus donabit eam singulis Assistentium.

46. Consecrans meminerit dividere integrum dimidium Hostiae in tot aequales particulas, quot erunt Episcopi consecrati.

47. Unusquisque Episcopus se communicabit prius Hostia, dein Calice; advertent autem in sumendo calice, ut supersit

quod sumant reliqui; Episcopus ultimus sumet totum. Postquam Communionem acceperint, quisque Episcopus se purificabit ex calice, qui praeparatus erit pro singulis ipsorum.

48. Post Communionem, quando Episcopi transibunt in alterum latus Altaris, primus ipsorum aderit prope medium, secundus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi, atque ita reliqui, si aderunt.

49. Benedictione Missae a Consecrante donata, reponetur faldistorum in medio Altaris, ut sedeat Consecrans.

50. Cappellani cuiusque Episcopi accipient chirothecas et mitras cum pileolis eorum, ab eisdem imponetur pileolus capiti Consecrati cuiusque.

51. Assistentes deducunt ante Consecrantem primum Episcopum consecratum, cui ipse imponet mitram et chirothecas cum annulo. Deinde idem Episcopus primus assurgit, descendet de gradibus et consistet in pedes ante Altare. Duo Assistentes ducent ante Consecrantem secundum Episcopum, cui pariter imponet mitram et chirothecas ut primo. Hoc ipsum fiet ceteris.

52. Interim a respectivis Cappellanis in promptu habetur faldistorum et baculus pastoralis adhibendus a singulis Episcopis.

53. Postquam mitra, chirothecae et annulus impositus erit Episcopis omnibus, Consecrans assurgit ac recedit in latus Evangelii.

54. Cappellani Episcoporum consecratorum ponent faldistoria in suppedaneo et faldistorium adhibitum a Consecrante, erit in loco digniori.

55. Episcopi consecrati stabunt unus post alium ante Altare, iuxta ordinem consecrationis.

56. Collocatis, ut supra, faldistoriis, accedet ad Altare Episcopus primus: Consecrans accepta eius dextra ac primus Assistens sinistra, ducent eum sessum ad faldistorium quo ordine docebitur infra. Inthronizato Episcopo primo Consecrans tradet baculum pastorem in sinistram. Postea sessum ducet secundum, ut supra, eique tradet baculum, itemque tertium et reliquos, si aderunt.

57. Quod ad ordinem sedendi, Episcopi regulam sequentem observabunt. Si duo fuerint Episcopi, primus sedebit versus latus Evangelii, secundus a sinistris primi versus latus Epistolae. Si tres fuerint Episcopi, primus sedebit in medio, secundus a dextris primi, tertius a sinistris primi. Si fuerint quatuor, primus habebit a sinistris suis secundum, a dextris tertium; quartus autem adstabit secundo a sinistris, et idem servabitur ordo si plures numero fuerint.

58. Intonito a Consecrante *Te Deum*, duo Assistentes procedent ante Altare, primus videlicet in latus Evangelii, secundus Assistens versus latus Epistolae. Episcopi consecrati consurgent iunctim et quin mutant locum, descendant de Altari seque adiungent Assistentibus. Servantes locum eundem, convertentur ad Altare, reverentiam conficient ad Crucem et ad Consecrantem, dein convertentur versus populum eoque modo procedentes ad lineam, incedent per ecclesiam et benedicent adstantes.

59. In reditu ad Altare, subsistent ante ipsum et expectabunt dum cantetur ψ . *Te ergo quaesumus*, ut genuflectant, si nondum cantatus fuerit. Sin autem versiculus iste cantatus iam fuerit, post reverentiam ad Crucem et Consecrantem, unus post alium sessum redibunt ad faldistorium, ut supra traditum est, et Assistentes recedent apud Consecrantem.

60. Cantata plurali numero a Consecrante oratione *Deus, omnium fidelium pastor* etc. consurgent Episcopi de respectivo quisque faldistorio, in quo sederant, et unus post alium descendant in planum a latere Altaris in partem Epistolae. Episcopus primus stabit propius Altari, secundus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi et ita porro.

61. Cappellani amovebunt faldistoria de suppedaneo et reponent illa seorsim.

62. Amotis a suppedaneo faldistoriis, ascendet ad Altare ipsum primus Episcopus consecratus, qui benedictionem impertietur, deinde acclamationes faciet Consecranti.

63. Quando Episcopus primus benedictionem donabit, ceteri Episcopi mitra nudabuntur a Cappellanis suis et ad benedictionem perstabunt in pedes.

64. Postquam primus Episcopus acceperit amplexum a Consecrante et ab Assistentibus, descendet de Altari et consistet in latere Evangelii.

65. Tunc ad Altare ascendet Episcopus secundus, qui donabit benedictionem, deinde acclamationes faciet, ut primus.

66. Episcopus primus ad benedictionem, quam donabit secundus, nudabitur mitra a Cappellano suo; hoc ipsum exsequentur reliqui.

67. Episcopus secundus, postquam amplexum, ut supra, acceperit, descendet in latus Evangelii et consistet a dextris primi Episcopi.

68. Ascendet ad Altare tertius Episcopus, qui benedictionem impertietur, acclamationes faciet et post amplexum consistet a dextris secundi. Id ipsum fiet respective a ceteris.

69. Postquam Episcopi omnes donaverint benedictionem, acclamationes fecerint et admissi fuerint ad amplexum, una cum Assistentibus redibunt ante Altare, ordine saepius innuto, conficient reverentiam ad Crucem et Consecrantem et reverentur ad Altare suum. Ibi dimittent baculum et mitram ac methodo iam demonstrata legent ultimum Evangelium: deinde reversi ante scabella respectiva, mitra in capite et baculo sinistra resumpto, salutabunt Consecrantem, qui accedet ad thronum vel ad faldistorium, dimissurus vestes sacras.

70. Adiuvantibus Cappellanis suis, dimittent sacra paramenta ac resumpto mantelleto et mozzeta, exuentur sandaliis et caligis a Cubiculariis suis, atque ut in principio, legent e Canone pontificali preces gratiarum actionis.

71. Postremo quo ordine accesserunt ad ecclesiam, discedent ex ipsa et Consecrati in limine ecclesiae ipsius approximabunt ad Consecrantem, cui gratias agent pro Consecratione quam ipsis impertitus erit.

QUAE SINT ANIMADVERTENDA SI CONSECRANS ESSET
 CARDINALIS, CONSECRANDUS AUTEM PRAESUL;
 SI CONSECRANS ET CONSECRANDUS ESSENT AMBO CARDINALES;
 SI CONSECRANS ESSET PRAESUL, CONSECRANDUS VERO
 CARDINALIS.

CAPUT VII.

§. 1.

1. Si Consecrans erit Cardinalis et Consecrandus erit Praesul, poterit Consecrans uti throno in praeparatione ad Missam, in induendis ac dimittendis paramentis sacris et in recitandis precibus gratiarum actionis.

2. Praeparabitur ad Altare SS. Sacramenti genuflexorium cum strato et pulvinis pro Cardinali, et in pavimento a lateribus genuflexorii pulvini tres pro Electo et Assistentibus.

3. Ad Altare maius praeparabitur faldistorium cum pulvinis pro Cardinali, ante illud, et in pavimento Presbyterii a lateribus eiusdem faldistorii, pulvini tres pro Electo et Assistentibus. Doliolis autem et panibus apponetur stemma tantum Consecrantis.

4. Aequum esset, ut Electus et Assistentes convenirent in residentiam Cardinalis, coituri cum ipso ad ecclesiam. Si hoc fieri non posset, expectabunt eum in limine ecclesiae, ut notatum est in capitulis superioribus.

5. Cardinalis, quum steterit in limine ecclesiae, induet cappam et aspersione accepto a Superiore ecclesiae, signabit seipsum, deinde porriget illud primo Assistenti, secundo Assistenti et Electo. Si Cardinalis fuerit Episcopus ordinarius, asperget etiam adstantes, sin minus, restituet aspersionem Superiori ecclesiae et abstinebit aspergendo adstantes.

6. In accessu ad ecclesiam et incedendo in ipsa, praecedet Cardinalis et post ipsum Episcopi, servato ordine antiquitatis, videlicet primus Assistens in medio, secundus a dextra primi et Electus a sinistra primi.

7. Ad Altare SS. Sacramenti, Cardinalis genuclabit in genuflexorio et Episcopi in pulvinis ad hanc rem praeparatis in pavimento, videlicet primus Assistens a sinistra genuflexorii, secundus Assistens a dextra genuflexorii et Electus a sinistra primi Assistantis.

8. Eadem methodus servabitur in brevi precatione ante Altare maius: de oratione autem assurgens cum Episcopis, Cardinalis salutabit Crucem, dein Episcopos et procedet ad thronum, si aderit, vel ad faldistorium positum in latere Epistolae. Tunc duo Assistentes medium inter se accipient Electum eumque ducent ad Sacellum sive Altare pro ipso praeparatum.

9. In functione nulla occurrit variatio.

10. Advertet primus Assistens, ut in formula postulatio- nis dicat - Eminentissime ac Reverendissime Pater, postulat etc.

11. Electus, seu potius Consecratus quum daturus erit benedictionem in fine functionis, postquam cantaverit *Benedicat vos omnipotens Deus* et sinistra acceperit baculum pastorem, convertetur ad Cardinalem consecrantem eique se inclinabit

12. In oratione ante Altare maius et ante Altare SS. Sacramenti et in discessu de ecclesia, servabitur methodus indica- ta in accessu.

§ 2.

13. Si Consecrans et Electus fuerint ambo Cardinales, ad Altare Sacramenti praeparabitur genuflexorium cum strato et pulvinis quatuor, nempe binis ad brachia et binis ad genua. Pro Episcopis assistentibus pulvini duo praeparabuntur a lateribus genuflexorii in pavimento.

14. Cardinalis consecrans, respectu Electi, non utetur throno, sed sedebit faldistorio in latere Epistolae ante gradus Altaris. Pro Electo in suo Sacello, loco scabelli praeparabitur sedes cameralis inaurata cum pulvinis rubri coloris, cum postergali sed sine fulcris, qua utetur quum sedendum erit. In ipso Altari seu Sacello Electi ponentur sex candelabra cum cereis et Cruce. Electus utetur chordula rubri coloris auro inte- xta, cui appensa erit Crux pectoralis, et scotula cum candela tem-

pore functionis. Super panes et doliola apponentur stemmata respectiva Electi et Consecrantis. Aderit etiam scabellum, adhibendum in prostratione, ut docebitur infra.

15. Electus se adiunget Assistentibus in diaeta Consecrantis, iturus iunctim ad ecclesiam.

16. Duo Cardinales incedent iunctim et induent cappam notando quod praecedentia inter eos desumenda est ex die assumptionis ad Cardinalatus dignitatem. Duo Assistentes sequentur duos Cardinales in accessu ad ecclesiam et in incesso per ipsam. Si Consecrans fuerit Archiepiscopus in sua dioecesi seu provincia, non iubebit ante se deferri Crucem archiepiscopalem, quae tamen praeparabitur in ecclesia, quoniam utenda erit ad benedictionem in exitu Missae. Cardinalis consecrans, si fuerit in dioecesi sua, rogabit alterum Cardinalem ut dextra benedicat adstantes: hic autem non patietur id fieri nisi ab Cardinali Episcopo ordinario. In ingressu ecclesiae Superior praesentabit aspersorium illi Cardinali, qui gaudebit praecedentia, hic autem porriget illud Cardinali alteri, deinde signabit se ipsum, dabit illud tangendum Assistentibus, postremo si fuerit Episcopus ordinarius, asperget adstantes.

17. In adoratione SS. Sacramenti, Cardinalis uterque genuculabunt in genuflexorio et Assistentes in pulvinis ad hanc rem praeparatis extra genuflexorium, nempe Assistens primus a dextra, secundus a sinistra genuflexorii.

18. Hoc ipsum fiet in brevi oratione apud Altare maius, siquidem Cardinales genuculabunt in faldistoriis praeparatis et Episcopi in pulvinis.

19. Quum Cardinales ambo consurrexerint de oratione et confecerint reverentiam ante Crucem, se ad invicem salutabunt ac dirimentur. Consecrans perget ad faldistorium et Electus, adstantibus ei a lateribus duobus Assistentibus, accedet ad Cappellam suam.

20. Electus dum leget, utetur etiam scotula. Cappellani a libro tum Consecrantis, tum etiam Electi stabunt.

21. Si Electus utetur annulo cardinalitio, dimittet illum antequam lavet manus, neque amplius eum resumet in functione.

22. Familiares nobiles Consecrantis et Electi, qui respective ministrabunt lotionem manuum, quacumque circumstantia fungantur hoc officio, stabunt semper.

23. Electus, postquam paratus fuerit pluviali, caput bireto rubro cooperiet.

24. Advertet Consecrans, ut quando Electus procedet ad Altare, assurgat ac respondeat eius salutationi; quod etiam faciet quotiescumque Electus accedet ad Altare vel ab eo discedet.

25. In examine et in altera admonitione ante Litanias, Electus sedebit in eadem sede, qua usus erit in cappella sive Altari suo.

26. In postulatione primus Episcopus assistens utetur formula ista - Eminentissime ac Reverendissime Pater, postulat Sancta Mater Ecclesia Catholica, ut hunc praesentem Eminentissimum ac Reverendissimum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem ad onus Episcopatus sublevetis - Electus in actu postulationis stabit in pedes et capite detecto.

27. Iuramentum ab Electo praestabitur antecedenter. Quum responsurus erit in examine, non assurgat, sed sedens caput aperiet ac respondebit. Post examen non osculabitur manum Consecrantis.

28. In Litiis ponetur scabellum in gradu superiori Altaris a sinistris Consecrantis cum pulvinis duobus, uno ad brachia, altero ad genua, in quibus procumbet Electus.

29. In praesentandis oblationibus Consecratus stabit nec manum Consecrantis osculabitur.

30. In acclamationibus Consecratus stabit; cantans autem *Ad multos annos* se inclinabit Consecranti.

31. In reliqua functione peragentur omnia ea, quae respective praescripta sunt in capitulis superioribus.

32. In discessu de ecclesia observabitur quidquid innatum est in accessu.

§ 3.

33. Quod si Consecrans esset Praesul, Electus autem Cardinalis, locus erit animadversionibus sequentibus.

34. Apud Altare SS. Sacramenti praeparabitur genuflexorium cum strato et pulvinis pro Cardinali. Praeparabuntur etiam pulvini tres ad lineam genuflexorii super pavementum pro Consecrante et Assistentibus.

35. Item ad Altare maius aderit in presbyterio faldistorium pro Electo et pulvini tres ad lineam faldistorii ipsius pro Consecrante et Assistentibus.

36. Electus, quamvis sit Cardinalis, non sedebit in throno. Episcopus consecrans, etiamsi esset Ordinarius, sedebit faldistorio, neque utetur scotula.

37. In Altari seu Cappella Electi ponentur candelabra sex cum cereis et Cruce; scabello substituetur sedes cameralis sine fulcris. Electus utetur chordula rubri coloris auro intexta, cui appensa erit Crux pectoralis, et scotula quando legendum erit. Panibus et doliolis apponetur stemma Electi solum.

38. Consecrans cum Assistentibus convenient in diaetam Electi et cum ipso descendent ad ecclesiam. Electus induet cappam, itemque Consecrans si fuerit Ordinarius, sin minus induet mantelletum et mozzetam. Assistentes utentur mantelleto et mozzeta. Si Consecrans erit Archiepiscopus et aderit in sua dioecesi seu provincia, non iubebit ante se praeferri Crucem Archiepiscopalem, quae tamen praeparabitur in ecclesia, ut adhibeatur ad benedictionem in exitu Missae.

39. In accessu ad ecclesiam praecedet Electus, post ipsum Consecrans cum Assistentibus. In limine ecclesiae Electus a Superiore ecclesiae ipsius accipiet aspersionem, quo signabit seipsum, illud porriget Consecranti et Assistentibus, neque ullo modo asperget adstantes, nisi fuerit Ordinarius.

40. Ad Altare SS. Sacramenti, Electus geniculabit in genuflexorio, Consecrans a sinistris, primus Assitens a dextris et Assitens secundus a sinistris Consecrantis extra genuflexorium super pulvinos praeparatos.

41. Id ipsum observabitur in brevi oratione ante Altare maius.

42. Quum Consecrans, Electus et Assistentes surrexerint de oratione et reverentiam confecerint ad Crucem, se ad in-

vicem salutabunt. Electus, adstantibus a lateribus eius duobus Assistentibus, procedet ad Cappellam sive Altare suum, Consecrans autem accedet ad faldistorium.

43. Consecrans non utetur scotula: Cappellanus vel clericus, qui sustinebit ei librum, stabit. Electus vero utetur scotula.

44. Si Electus utetur annulo Cardinalitio, dimittet illum antequam lavet manus, nec toto functionis tempore resumet ipsum.

45. Familiares nobiles Consecrantis, dum ei ministrabunt lotionem, stabunt in pedes, nec solum prima vice, sed etiam in reliqua functione.

46. Electus postquam paratus erit pluviali, caput operiet bireto rubri coloris.

47. Consecrans, si fuerit Archiepiscopus in sua dioecesi seu provincia, utetur S. Pallio.

48. Meminerit singulis vicibus assurgere Consecrans et respondere salutationi Electi, quando hic accedet ante Altare vel ab ipso discedet.

49. In examine et in admonitione ante Litanias, Electus sedebit in sede eadem, qua sederit in Cappella sive Altari suo.

50. In postulatione primus Episcopus assistens utetur formula sequenti - Reverendissime Pater, postulat Sancta Mater Ecclesia Catholica, ut hunc praesentem Eminentissimum ac Reverendissimum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem ad onus Episcopatus sublevetis - Electus in postulationis actu stabit in pedes et capite nudato.

51. Iuramentum praestabitur ab Electo antecedenter. Quando respondebit in examine, non assurget, sed sedens caput nudabit tantum ac respondebit. Post examen manum Consecrantis non osculabitur.

52. In Litanis ponetur scabellum in gradu superiori Altaris, a sinistris Consecrantis cum pulvinis duobus, uno ad brachia, altero ad genua, super quos procumbet Electus.

53. In praesentandis oblationibus Consecratus stabit nec manum Consecrantis osculabitur.

54. In acclamationibus Consecratus stabit; cantans autem *Ad multos annos* se inclinabit Consecranti.

55. In reliqua functione observabitur totum id, quod superius exposuimus in capitulis respectivis.

56. In discessu denique de ecclesia servabitur methodus eadem, quae in accessu.

DE S. PALLII TRADITIONE
ELECTO ARCHIEPISCOPO.

CAPUT VIII.

1. **A**rchiepiscopus Electus, qui Romae non aderit, debet intra statutum tempus S. Pallium petere per Procuratorem suum. Quum autem receperit S. Pallium cum relativo Diplomate Pontificio, invitabit Episcopum aliquem, ut nomine Summi Pontificis imponat sibi Pallium et recipiat iuramentum fidelitatis. Aequum esset, ut actus impositionis fieret in ipsa ecclesia metropolitana, vel saltem in aliqua eiusdem dioecesis seu provinciae. Functio ista persolvenda est tempore matutino, quoniam hunc actum praecedere debet Missa, quae iuxta regulam celebranda esset ab Episcopo commissario.

De rebus praeparandis.

2. Ante Altare SS. Sacramenti praeparabitur genuflexorium cum strato et pulvinis pro Electo et Commissario. Ardebunt in Altari sex cerei saltem quando ibi orabunt ambo Episcopi.

3. Altare maius ornabitur sex candelabris cum cereis et Cruce simili candelabris, quae erunt plus minusve nobilia, iuxta ritum officii. Gradus cooperientur tapeto et apponetur pallium respondens colori officii. Si Episcopus commissarius celebrabit Missam, praeparabuntur in media mensa Altaris para-

menta missalia eius coloris, quem requirit officium diei, nempe planeta, stola, Crux pectoralis, cingulum, alba, amictus et versus latus Evangelii ponetur manipulus. In latere Epistolae aderit Missale cum legili seu cussino.

4. Ante Altare disponetur genuflexorium cum strato et pulvinis pro Electo et Commissario. In abaco a latere Epistolae disponentur quae opus sunt ad Missam, nempe calix cum purificatorio, patena, hostia, palla et corporale intra bursam; ampullae vini et aquae in pelvicula; campanula; intorticia pro elevatione; urceus cum pelvi et mantergium in lance; instrumentum pacis; canon pontificalis et scotula cum candela. Insuper praeparabitur stola cum pluviali albi coloris, mitra auri-phrygiata et pontificale (pars I.) pro Commissario. Nisi hic celebrabit Missam, praeparabitur etiam amictus cum stola et pluviali albi coloris et scotula cum candela. Hoc casu quum Missa celebretur ab alio, praeparabuatur in Sacrario paramenta Missalia et super Altare disponetur Calix pro Celebrante.

5. In latere Epistolae ante gradus Altaris statuatur faldistorium instructum veste albi coloris pro Commissario, et prope abacum scabellum unum cum pulvino, Missali et Pontificali utendo in iuramento Electi.

6. In latere Evangelii praeparabitur abacus alter, in quo disponentur paramenta coloris albi ab Electo adhibenda, nempe caligae cum sandaliis, amictus, alba, cingulum, Crux pectoralis, stola, tunicella, dalmatica, planeta et manipulus albi coloris, mitra pretiosa et S. Pallium positum in pelvi inaurata connecta albo velo ac prope eandem pelvim aderit lanx altera cum tribus spinulis.

7. Si Electus aderit in sua Metropolitana seu dioecesi seu provincia, ponetur thronus paratus albo colore et praeparabitur etiam Crux archiepiscopalis et baculus pastoralis. Si functio persolvetur extra locum iurisdictionis eius, ponetur faldistorium convestitum alba veste prope parietem presbyterii in latere Evangelii.

8. Canonici duo et Cappellani duo superpellicio induti assistent Commissario, quoad librum et scotulam.

9. Electo quoque assistent Canonici duo et clerici induti superpellicio, qui paramenta sacra ipsi ministrabunt.

10. In Sacratio, superpellicia pro inservientibus, vasculum aquae sanctae cum aspersorio, et paramenta pro Celebrante, nisi Missa a Commissario celebrabitur.

De functione.

11. Hora praestituta, si Electus aderit in sua Metropolitana, sonabitur campanula Sacrarii et Canonici procedent ad associandum eum, ut cap. IV. lib. V.

12. Nisi Missam celebrabit Commissarius, dum Capitulum proficiscetur ad associandos Episcopos, parabitur in Sacratio Celebrans, qui iunctis manibus procedet ad Altare, ibique expectabit dum Episcopi perveniant.

13. Commissarius aderit in diaeta Metropolitanam, cumque ipso accedet ad ecclesiam. Electus, si erit in dioecesi seu provincia sua, induet rochetum cum mozzeta; Commissarius autem, quum sit extra iurisdictionem suam, utetur etiam mantelleto.

14. In accessu ad ecclesiam, Electus incedet a dextris Commissarii in casu expresso, secus si Commissarius aderit in dioecesi sua, incedet a dextris Electi.

15. In limine ecclesiae Electus aspersorium accipiet a digniore Capituli, porriget illud Commissario deinde signabit seipsum, tum asperget adstantes. Si tamen Commissarius deget in dioecesi sua, quod praescriptum est pro Electo, exsequetur ipse.

16. In accessu Episcoporum ad ecclesiam sonabunt festivo more campanae et organa quoque, si hoc patietur ritus officii, quod celebrabitur.

17. Adorabunt SS. Sacramentum, geniculantes in genuflexorio, ordine supra notato; deinde procedent ad Altare maius et reverentia ad Crucem facta, geniculabunt in genuflexorio ibi apposito.

18. Si Commissarius celebrabit Missam, statim ac genuflexerit in genuflexorio, se sistent ei duo Cappellani cum canone et scotula, ipse autem leget psalmos, preces et orationes ad praeparationem. Electus manebit genibus flexis loco suo.

19. Absolutis precibus supradictis, assurgat Commissarius,

salutabit Electum, procedet ante Altare, ibique induetur vestibus sacris et celebrabit Missam. Librum Evangelii osculabitur Celebrans. Unus ex Cappellanis post *Agnus Dei*, accipiet ex abaco instrumentum Pacis, dabit illud osculandum Celebranti, deinde osculandum afferet Electo. Celebrans donans benedictionem in exitu Missae nullam inclinationem aut reverentiam faciet versus Electum.

20. Si Missa a Commissario non celebrabitur, Celebrans (qui oporteret ut esset Dignitas, vel saltem unus e Canonicis senioribus) aderit apud Altare, quum illuc advenient Episcopi, et facta ad eos reverentia, initium faciet Missae, quam prosequetur ritu praescripto cap. XXIII. lib. I. Librum Evangelii osculabitur dignior Episcoporum et pax praebebitur per instrumentum successive utrique.

21. Post consummationem, amoto calice de Altari, quicumque sit Celebrans, unus ex Canonicis Subdiaconis, iam indutus superpellicio, discedet de stallo suo, perget ad abacum in quo positum erit S. Pallium, accipiet utraque manu lancem cum Pallio et velo, deferet illam elatam ad altitudinem vultus sui et ponet super mediam mensam Altaris, coopertam, ut erit, velo eodem: clericus accipiet tres spinulas in lance easque afferet ad Altare cum Canonico Subdiacono et ponet prope Pallium.

22. Interim in promptu stabunt duo Canonici, quorum officium assistere Electo, alique duo, qui assistent Commissario, et clerici functuri officia sua. Canonici praedicti erunt induti superpellicio. Ad pedem Crucis relinquetur Canon apertus pro benedictione.

23. Sacro peracto, assurgat Electus, et comitantibus antecedentibus Canonicis, accedet ad thronum vel ad faldistorium suum, ut superius monuimus, ubi cum omni dexteritate detrahentur ei a cubiculario suo calcei usuales et induentur caligae cum sandaliis, postea dimissa mozzeta, parabitur a Canonicis amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica et planeta, imponetur brachio eius sinistro manipulus et cooperietur caput eius mitra pretiosa.

24. Commissarius, si celebraverit Missam, accedet ad faldi-

storium in latus Epistolae, ubi assistentibus et duobus aliis Canonicis, dimittet manipulum et planetam, stolamque etiam nisi fuerit albi coloris, et induet stolam cum pluviali albi coloris eique imponetur mitra auriphrygiata. Quod si Missam non celebraverit, accedet ad faldistorium, ut supra, ac dimissa mozzeta et mantelleto, induetur amictu, stola et pluviali albi coloris et cooperietur mitra auriphrygiata. Commissarius ibi sedens expectabit dum paretur Electus omnibus vestibus sacris superius descriptis.

25. Interim in promptu erit clericus translaturus faldistorium in suppedaneum Altaris, praeterea duo cum libro et scotula pro Commissario, et alter cum scabello, pontificali et pulvino, positurus haec ante Commissarium ipsum.

26. Electus, postquam imposita ei fuerit mitra, si fuerit in iurisdictione sua, baculum pastorem sinistra accipiet ac descendet de throno vel discedet de faldistorio. Discedet eodem tempore de faldistorio Commissarius, et facta ad invicem reverentia inter Electum et Commissarium, hic procedet ante Altare, salutabit Crucem, ascendet in suppedaneum ac sedebit in faldistorio ibi posito in latere Epistolae, humeris ad Altare conversis.

27. Statim ac sederit Commissarius, clericus ponet ante ipsum in gradu superiori Altaris scabellum cum pontificali aperto et ante scabellum apponet pulvinum, in quo geniculaturus erit Electus.

28. Commissario, ut supra, sedente, procedet Electus ante Altare, dimittet baculum, si uti licebit, nudabitur mitra et reverentia facta ad Crucem Altaris et ad Commissarium, genua submittet ante illum et formulam iuramenti fidelitatis leget ex Pontificali ad titulum *De Pallio*. Circa finem lectionis eius, clericus unus in promptu habebit Missale apertum. Electus in legenda formula praedicta poterit uti scotula.

29. Postquam Electus legerit formulam, clericus amovebit scabellum cum pontificali, Commissarius autem acceptum Missale apertum sustinebit utraque manu in gremio suo et praesentabit ipsum Electo, qui libro impositis ambabus manibus, dicet *Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia*. Commissarius restituet Missale clerico, a quo acceperit.

30. Postea Commissarius assurgit et appropinquans ad Altare amovebit velum a Pallio, accipiet Pallium ipsum utraque manu, advertens ut manu dextera accipiat partem duplicem illius, et recitans formulam *Ad honorem omnipotentis Dei etc.* imponet illud super scapulas Electi. Canonici duo supradicti, assistentes Commissario, advertent in actu isto, ut simbrias pluvialis eius attollant. Commissarius ipse curabit, ut pars duplex Pallii, quam dextera tenebit, respondeat super humerum sinistrum Electi, ac priusquam illi imponat Pallium idem, porriget ei osculandam Crucem, quae aderit in parte posteriore Pallii. Commissarius item accipiet tres spinulas easque infiget Pallio, videlicet pectori, scapulae sinistrae et a tergo.

31. Electus, imposito ipsi S. Pallio, assurgit et a clerico aliquo tolletur pulvinar, in quo genuflexerit. Commissarius autem, comitantibus duobus Canonice supradictis, transibit in latus Evangelii supra suppedaneum Altaris, ubi exuetur ei mitra.

32. Unus ex Cappellanis Electi, seu potius Archiepiscopi, accipiet Crucem Archiepiscopalem et genuflexus in medio infimo gradu, sustinebit eam ante ipsum.

33. Electus seu Archiepiscopus ascendet ad Altare, quod osculabitur in medio, tum conversus ad Crucem Archiepiscopalem, benedictionem solemnem populo impertietur.

34. Benedictione ab Archiepiscopo impertita, discedet Cappellanus cum Cruce Archiepiscopali, et reponetur mitra Archiepiscopo atque Commissario, qui de Altari iunctim descendunt et ante Crucem Altaris reverentiam conficiunt, deinde sibi ad invicem salutatione facta, redibunt ad sacras vestes dimittendas quo loco eas induerunt, ac resument eundem habitum, quo induti accesserunt ad ecclesiam.

35. Postremo revertentur ad genuflexorium et brevi orabunt ante Altare SS. Sacramenti, eodemque ordine quo accesserunt, discedent de ecclesia, et ante Archiepiscopum praefertur Crux Archiepiscopalis.

36. Si Pallii impositio fieret extra dioecesim seu provinciam Archiepiscopi, hic accepto Pallio, benedictionem non donabit, sed vestes sacras statim dimittet, ut supra, neque in discessu de ecclesia praefertur ante ipsum Crux Archiepiscopalis.

37. Si Commissarius fuerit Cardinalis, aut si Commissarius Praelatus esset, Archiepiscopus autem Cardinalis observabitur, servata proportione, quod in talibus adiunctis traditum est de Consecratione Episcopi cap. VII. libri huius.

38. Conferatur Caeremoniale Episcoporum lib. I. cap. XVI. Pontificale Romanum parte I. tit. *de Pallio*, quibus diebus S. Pallium utendum sit.

DE BENEDICTIONE ABBATIS.

CAPUT IX.

1. **I**n Pontificali Romano duplex praescribitur ritus pro Benedictione Abbatis; unus nempe de Abbate benedicendo *auctoritate Apostolica*, alter *auctoritate Ordinarii*.

2. Quia parvum inter utrumque extat discrimen, describemus tantummodo ritum pro benedictione Abbatis a Sede Apostolica constituti.

3. In ista autem benedictione omitemus totum id, quod ibi praescribitur de professione monastica Abbatis, siquidem in actuali disciplina Ecclesiae solet Abbas eligi Monachus iam professus.

4. Conveniens est, ut cum Episcopus, qui benedictionem impertiatur, tum Abbas qui accepturus illam erit, ieiunium pridie servant. Notandum est etiam, quod Abbas Electus in benedictione sua debet divino Eucharistiae Sacramento muniri.

5. Benedictio haec die Dominico seu festivo persolvetur.

6. Describetur functio ista exsequenda sine cantu. Sequenti autem capitulo eadem functio describetur solemniter exsequenda cum cantu, servata methodo, qua usi sumus capitulis superioribus de Consecratione Electi in Episcopum.

*De rebus praeparandis.**Ad Altare SS. Sacramenti.*

7. Altare SS. Sacramenti erit distinctum a principali, in quo peragetur functio. Apponetur genuflexorium cum strato et pulvinis, ut cap. IV. lib. V. praeterea pulvini tres pro Electo ac duobus Abbatibus assistentibus, qui pulvini oportet ut sint e panno laneo, non sericeo.

8. Ardebrunt in Altari cerei sex super candelabris maioribus, saltem quando ibi orabit Episcopus.

Ad Altare maius.

9. Gradus Altaris sternentur amplo tapeto: Altare ipsum instruetur tobaleis et pallio eius coloris, quem requirit officium, et desuper ponentur candelabra septem cum cereis et Crux ante septimum candelabrum, si Episcopus erit Ordinarius, sin minus, locus non est candelabro septimo. Si ritus officii patietur, poterunt candelabris interponi Reliquiaria aut vasa cum floribus.

10. Super mensam Altaris disponentur Episcopalia paramenta coloris officii currentis, videlicet planeta, chirothecae in lance, dalmatica, tunicella, stola, Crux pectoralis, eingulum, alba et amictus, quae paramenta cooperientur velo concolore ceteris paramentis.

11. Si Episcopus, qui functionem persolvat, erit Metropolitanus, non utetur S. Pallio, excepto casu quo benedictio incideret in diem, quo permitteretur usus eiusdem.

12. In latere Epistolae praeparabitur pulvinus vel legile cum Missali et utraque mitra, pretiosa nempe in latere Evangelii et auriphrygiata in latere Epistolae. Sed quibus diebus adhibetur color violaceus in vestibus sacris abstinebitur usu mitrae pretiosae, exceptis Dominicis III. Adventus et IV. Quadragesimae. Prope Missale aderit tabella cum oratione pro Electo, ut infra.

13. In latere Evangelii ponetur Missale clausum, signatum ad Missam currentem, quod osculabitur Episcopus, quum ascendet ad Altare, et cum Missali aderit etiam manipulus Episcopi.

14. Super infimum gradum praeparabitur pulvinus, in quo geniculabit Episcopus.

15. In plano presbyterii pulvini tres lanei pro Abbate Electo et Abbatibus assistentibus.

16. In latere Epistolae ante gradus collocabitur faldistorium pro Episcopo, instructum veste concolore ceteris paramentis.

17. In latere Evangelii constituetur alterum Altare, sufficienti intervallo ab Altari principali et a latere ipsius, instructum suppedaneo cooperto tapeto, pallio coloris quem requirit officium, lapide sacro cum tobaleis, et ornabitur Cruce ac quatuor candelabris cum cereis (a).

18. Super mensam Altaris huius ponetur legile cum Missali aperto et signato, sed ita inclinato, ut super ipsum possint disponi paramenta pro Electo. Missali inseretur tabella cum oratione pro Electo. Paramenta autem albi coloris pro Electo, quae ponentur super Missale, erunt manipulus, planeta, dalmatica, tunicella et Crux pectoralis aurea, sine ornatu gemmarum, quae clausas continebit Reliquias Sanctorum et appensa erit chordulae sericeae nigri coloris sine ullo auri ornamento, pontificale seu liber utendus in examine, pluviale, stola, cingulum, alba, amictus et superpelliceum. Paramenta haec erunt simplicia, neque ita ornata ut paramenta episcopalia.

19. Quod nisi Abbas gauderet usu Pontificalium, dalmatica, tunicella et Crux pectoralis non praeparabuntur.

20. Ad pedem Crucis Altaris ponetur apertus Canon pontificalis utendus in praeparatione et in gratiarum actione.

21. In lateribus Altaris huius disponentur paramenta pro Abbatibus assistentibus, videlicet mitra linea coloris albi, pluviale cum stola coloris officii et superpelliceum. Si Abbas benedicendus non gaudebit usu Pontificalium, praeparabuntur tantum pluvialia et superpellicea duo, adhibenda a Priore et Decano Monasterii, qui Electum comitabuntur et praesentabunt ante Episcopum.

22. Ante Altare istud ponentur scabella tria, aequalia

(a) Vide adnotationem num. 22. cap. IV. huiusce libri.

scabellis, quae in throno adhibentur, pro Electo et Assistentibus.

23. In eodem presbyterio statuentur abaci duo maiores, contacti alba tobalea, in quibus disponentur quae opus sunt, ut infra. Abacus in latere Epistolae erit in usum Episcopi, alter in latere Evangelii serviet Electo, et erit minor si usu Pontificalium Electus non gaudebit.

24. In abaco qui serviet Episcopo, in latere Epistolae, praeparabuntur candelabra duo cum cereis; Calix cum purificatoriis duobus, patena cum hostia et particula una, palla, corporale intra bursam; ampullae vini et aquae in pelvicula; campanula; cochleare ad infundendam aquam in calicem, si opus fuerit; urceus et pelvis cum mantili in lance; caligae cum sandaliis in lance pro Episcopo, gremiale concolor paramentis; canon pontificalis; scotula cum candela; pontificale (pars I.) intorticia pro elevatione. Prope abacum praeparabitur baculus pastoralis.

25. In altero abaco a latere Evangelii, qui serviet Electo, ponetur calix cum aliquanto vini et purificatorium, mappa linea propter Communionem, intorticia duo, totidem panes, alter inauratus, alter argentatus, doliola pari numero, alterum inauratum, alterum argentatum, super panes autem et doliola aderit stemma Episcopi et Monasterii; si Abbas gaudebit usu Pontificalium, caligae cum sandaliis sericeis albi coloris, non vero lamatis; chirothecae albi coloris sine opere phrygio; anulus cum unica gemma; mitra auriphrygiata cum pileolo laneo coloris nigri; ac si benedictio peragetur post emissum mandatum Apostolicum, praeparabitur in eodem abaco Mandatum seu Breve, tempore debito legendum.

26. Prope abacum eundem praeparabitur scabellum, in quo genuflectet Electus in Missa, pulvini duo ex panno propter prostrationem, ac si gaudebit usu Pontificalium, praeparabitur pastorale cum velo appenso.

27. Loco opportuno statuatur legile cum Pontificali pro cantoribus.

28. Intra presbyterium, vel extra ipsum, nisi locus fuerit capax, praeparabuntur scamna contacta panno viridis coloris, quibus sedebunt Monachi, dum persolvetur functio.

29. Ad balastrium seu cancellos Presbyterii disponentur fanalia sex cum intorticiis vel cereis.

30. Si benedictio fieret in Ecclesia monasterii, cui praeficitur Abbas, praeparabitur sedes choralis ornata strato et lodicibus consuetis, qua inthronizabitur novus Abbas.

In Sacrario.

31. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio et superpellicia pro inservientibus.

De functione

32. Hora praestituta convenient in Sacrarium Monachi induti cucullo sive habitu, quo utuntur in assistendo functionibus. Aderit etiam Abbas benedicendus, una cum aliis duobus, eum praesentaturis Episcopo, indutis mantelleto et mozzeta eiusdem coloris, quo utuntur in habitu monastico. Si usu pontificalium Abbas non gauderet, qui duo Monachi comitabuntur Abbatem, induent habitum monasticum, ut ceteri. Clerici assistentes induent superpelliceum.

33. Quum perventurus ad ecclesiam erit Episcopus, praedicti duo Abbates, medium inter se habentes Electum, accedent in limen ecclesiae, sequentibus Monachis binis, senioribus prope Abbatem incedentibus. Accedet etiam clericus unus superpellicio indutus, qui deferet vasculum aquae benedictae.

34. Clerici induti superpellicio procedent ad Altare et consistent apud abacos in latere Epistolae et in latere Evangelii, iuxta officium cui delecti erunt.

35. In accessu Episcopi ad ecclesiam, sonabitur festivo more campanis, ac si licebit per ritum officii, sonabunt organa quoque.

36. Episcopus induetur cappa, si erit Ordinarius, secus mantelleto et mozzeta.

37. Subeunti limen ecclesiae Episcopo Abbas, si aderit in ecclesia sua, secus Superior porriget cum osculis aspersorium aqua sancta perfusum, qua ille signabit seipsum et asperget

adstantes. Nisi fuerit **Episcopus ordinarius**, adstantes non asperget.

38. **Episcopus** ingredietur in ecclesiam, sequentibus **Abbatibus** et **Monachis** ordine iam innuto, et adorabit **SS. Sacramentum**.

39. **Episcopus** geniculabit in genuflexorio, **Abbates** super pulvinos post **Episcopum** et **Monachi** post **Abbatibus**. Si **Electus** non gaudebit usu **Pontificalium**, pulvini minime apponentur.

40. Eodem ordine procedent ad **Altare maius**; **Episcopus** genua flectet in pulvino posito super infimum gradum, **Abbatibus** post **Episcopum**, **Monachi** autem accedent ad scamna pro ipsis praeparata.

41. Post orationem assurgat **Episcopus** atque iterata ad **Crucem** reverentia, sessum veniet ad faldistorium, versis humeris ad **Altare**: **Abbatibus** etiam, medium inter se accipientes **Electum**, accedent ad alterum **Altare** ibi praeparatum et facta ad **Crucem** reverentia, sedebunt scabellis, humeris ad ipsum **Altare** conversis.

42. **Episcopo** assistent **Cappellani** duo superpellicio induti, caudatarius et quatuor soliti **Cappellani** a mitra, baculo, libro et scotula, induti et ipsi superpellicio: aderunt etiam alteri clerici duo, cum superpellicio, qui operam suam praestabunt, quum opus fuerit.

43. **Abbas** electus utetur **Cappellanis** duobus cum superpellicio, et **Converso** uno, qui caligas et sandalia induat ei, si gaudebit usu **Pontificalium**. **Abbatibus** assistentes habebunt singuli uterque **Cappellani** suum superpellicio indutum.

44. **Cappellani** cum **Canone pontificali** et scotula se sistunt **Episcopo**, qui leget psalmos praeparationis ad **Missam**.

45. Hoc tempore cubicularius exuet **Episcopo** calceos eique induet caligas et sandalia.

46. Clerici duo sustinebunt hoc tempore elatam cappam **Episcopi**, ut in **Pontificalibus**.

47. Se sistet etiam **Electo** **Cappellanus** suus cum **Canone**, ex quo leget psalmos, ut **Episcopus**.

48. Si **Abbas** supradictus gaudebit usu **Pontificalium**, **Conversus**, de quo supra, tollet ei calceos usuales et induet caligas cum sandaliis albi coloris.

49. Quum Episcopo caligae et sandalia imposita fuerint, itemque Electo, si uti licebit, absoluta recitatione psalmodiarum et repetitione antiphonae *Ne reminiscaris* etc. Episcopus nudabit caput, assurgens, convertetur versus Altare et recitabit preces cum orationibus.

50. Electus etiam cum Assistentibus caput aperiet, assurgens et quin convertatur ad Altare suum, recitabit preces et orationes, ut Episcopus.

51. Post orationes redibunt sessum, et Episcopus cum Electo recitabunt orationes ad paramenta. Electus omittet orationes ad chirothecas, ad mitram et ad annulum. Quod si usu Pontificalium non gaudebit, recitabit orationes communes Presbyteris.

52. Episcopus dimittet cappam, vel mozzetam cum mantelletum, Electus autem mantelletum cum mozzeta.

53. Episcopus tantum lavabit manus, quam ad actionem si erit Ordinarius, genuculabunt omnes, exceptis Canonicis Cathedralis, si aderunt, et Abbatibus, qui stabunt.

54. Post haec a Cappellanis suis Episcopus parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola, tunicella, dalmatica, chirothecis et planeta, Caeremoniarius seu Cappellanus, qui a dextris ei assistet, imponet ipsi mitram, deinde annulum.

55. Abbas, quin lavet manus, a Cappellanis suis induetur superpellicio, amictu, alba, cingulo, stola in pectore decussata ac pluviali albi coloris, et manu accipiet biretum.

56. Assistentes sibi induent superpelliceum, stolam, pluviale et mitram lineam albi coloris: nisi tamen Electus gaudebit usu Pontificalium, duo Monachi assistentes induent superpelliceum et pluviale. Notandum autem, quod Abbates assistentes sibi ipsi mitram debent imponere ac tollere.

57. Episcopo mitra cooperto, Electus caput operiet bireto et Assistentes mitra, vel bireto iuxta distinctionem traditam superius.

58. Episcopus baculum sinistra accipiet, assurgens ac procedet ad Altare. Transiens ante Monachos et Clerum, dextera eos benedicet, si erit Ordinarius, et accedens ad Altare salutabit Electum cum Assistentibus.

59. Interea ponetur faldistorium in medio suppedaneo Altaris.

60. Episcopus salutata Cruce, ascendet ad Altare, sedebit faldistorio et baculum dimittet; Caeremoniarius autem vel Cappellanus suus imponet ei mitram auriphrygiatam, si tamen utetur pretiosa, et gremiale super genua.

61. Electus cum Assistentibus, postquam salutaverint Episcopum, salutabunt Crucem Altaris sui et procedent in medium ante Altare maius ibique contextim salutabunt Crucem et Episcopum.

62. Cappellani respectivi afferent tria scabella pro Electo et Assistentibus; scabellum Electi ponent in plano Presbyterii in conspectu Episcopi, reliqua duo Assistentium, a lateribus Electi aliquantulum conversa ad invicem ita ut efficiant quemdam ferme semicirculum.

63. Cappellani a libro et a scotula consistent prope Episcopum a sinistris eius.

64. Cappellanus primi Assistentis accipiet ex abaco Pontificale, utendum in postulatione.

65. Si Electus praestiturus erit iuramentum, unus ex Cappellanis Episcopi accipiet scabellum unum, quod ponet in secundo gradu Altaris: super eodem scabello ponet Missale apertum, quod notavimus superius praeparandum esse in Altari et osculandum ab Episcopo, dein ponet pulvinar super gradum primum ante scabellum.

66. Postquam Electus et Assistentes perbreve tempore con sederint, aperient caput et consurgent.

67. Senior Assistentium postulabit ab Episcopo benedictionem, legens formulam ex Pontificali, nempe *Adest, Reverendissime Pater, Electus Monasterii* (et hoc loco indicabitur Monasterium) *Ordinis Sancti* (et proferetur nomen Sancti seu Sanctorum, quorum Electus profitebitur institutum) *diocesis* (et nominabitur dioecesis) vel dicetur *vestras diocesis, quem etc.* cum iis quae sequuntur in Pontificali.

68. Episcopus quaeret *Habetis mandatum Apostolicum?* Assistentens supradictus respondebit *Habemus*: Episcopus subiunget *Legatur.*

69. Electus cum Assistentibus sedebunt et cooperient caput.

70. Monachus cancellarius seu secretarius Ordinis tradet Breve Apostolicum uni ex Cappellanis Episcopi, qui stans in plano prope Altare a latere Epistolae, facie versa ad latus Evangelii, leget Breve praedictum. Advertet Cappellanus iste, ut legat prius nomen Summi Pontificis, postea nomen illius, cui Breve directum est, quod nomen a tergo Brevis scriptum extat. Quando in lectione Brevis nominabitur Summus Pontifex, Episcopus et Assistentes, si utentur mitra, inclinabunt caput, Electus autem sibi detrahet de capite biretum.

71. Lecto Mandato, seu Brevi Apostolico, Electus nudabit caput, assurget et bireto tradito Caeremoniario aut Cappellano, qui ipsi assistet, leget iuramentum formula in Pontificali praescripta, posito ad hanc rem super scabellum Pontificali quod adhibitum fuit in postulatione.

72. Absoluta lectione iuramenti, amovebitur Pontificale a Caeremoniario seu Cappellano, Episcopus accipiet Missale, quod apertum sustinebit genibus suis et a clerico uno tolletur scabellum, in quo erat liber.

73. Electus imponet manus Missali et dicet *Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia*; Episcopus subiunget *Deo gratias*.

74. Assurget Electus, redibit sessum ad scabellum suum et caput operit bireto.

75. Sedente Electo, cui a latere sinistro adstabit Cappellanus cum Pontificali aut cum libro Examinis, Episcopus tantum non vero Assistentes (ut praescriptum est in consecratione Episcopi) leget Examen, et in fine singularum interrogationum Electus nudabit caput, assurget ac respondebit quemadmodum notatur in eodem Pontificali.

76. Advertet Episcopus variationem in ultima interrogatione, quum id pendeat a qualitate Abbatis, utrum nemp sit subiectus S. Sedi, an Episcopo, qui exsequetur benedictionem, an alii Episcopo; ideoque non esset abs re, si interrogatio praedicta, accurate scripta in chartae plagula, Pontificali ipsi insereretur Episcopi commoditati.

77. Examine peracto, Electus aperiet caput, biretum tradet Cappellano suo, procedet ad Altare, geniculabit ante Episcopum eiusque manum osculabitur.

78. Assistentes caput nudabunt, consurgent et manebunt apud scabella sua, quin Electum ante Episcopum comitentur.

79. Electus, osculatus manum Episcopi, assurget et consistet ante Altare, versus latus Evangelii.

80. Episcopus dimittet gremiale, assurget, descendet de Altari, convertetur ad ipsum, ibique dimissa mitra per Caeremoniarium aut per primum Cappellauum suum, facta cum Electo ante Crucem reverentia, exordietur Missam, adstante a sinistris eius Electo, qui respondebit.

81. Interim faldistorium removebitur de medio Altari et statuatur versus latus Epistolae.

82. Referentur a respectivis Cappellanis tria scabella ad Altare Electi.

83. Assistentes etiam poterunt recitare Confessionem cum Cappellano proprio, vel etiam respondere Episcopo, ut Electus.

84. Episcopus post *Indulgentiam* etc. recipiet manipulum brachio sinistro et dicto *Oremus*, nulla salutatione Electo facta, ascendet ad Altare, osculabitur ipsum ad verba *Quorum Reliquiae hic sunt*, dein osculabitur Missale seu textum Evangelii ac reposito faldistorio in medio Altaris sedebit, ut antea, et a Caeremoniario aut a primo Cappellano suo reponetur ei mitra auriphrygiata et gremiale super genua.

85. Quando Episcopus, dicto *Oremus*, ascendet ad Altare, Electus medium locum sumens inter Assistentes suos, reverentur Crucem Altaris eiusdem et accedet ad Altare suum ibique salutata Cruce sedebit ut antea.

86. Assistentes in hac et in actionibus sequentibus advertent, ut servetur ordo antiquitatis, quum adstare debeat senior eorum a dextris, alter a sinistris Electi, ideoque quum opus erit, locum commutabunt, ut hunc ordinem servant.

87. Electus sedens scabello suo, a Caeremoniario seu Cappellano exuetur pluviali, imponetur ei Crux pectoralis, exordietur stola, ut a lateribus ei pendeat super pectus, et firmabitur cingulo, induetur tunicella, dalmatica, planeta, et postremo recipiet manipulum in brachio sinistro.

88. Sin autem Electus carebit usu Pontificalium, exuetur pluviale, recipiet manipulum in brachio sinistro et induetur planeta.

89. Parato Electo, tolletur a Caeremoniario aut a primo Cappellano gremiale et mitra Episcopo, qui surget de faldistorio et transibit ad legile inchoaturus Missam.

90. Electus assurget, convertetur cum Assistentibus ad Altare suum, removebitur scabellum, ac dicens orationem *Aufer a nobis* etc. ascendet cum Assistentibus ad Altare, quod osculabitur in medio et interim in promptu ibi erit legile cum Missali, quod semper aderit in media mensa.

91. Episcopus et Electus voce intelligibili incipient Missam ab introitu eamque prosequuntur usque ad ultimum versiculum Gradualis vel Tractus aut Sequentiae, cum animadversionibus sequentibus; videlicet Episcopus vadet in medium Altaris ad *Kyrie*, ad *Gloria in excelsis*, si recitandum erit; ad *Pax vobis* vel *Dominus vobiscum* convertetur ad populum. Electus autem nunquam discedet de medio Altaris sui, osculabitur Altare priusquam dicat *Dominus vobiscum* post *Kyrie* et post *Gloria in excelsis*, sed in salutatione ista non convertetur ad populum.

92. Ad primam Missae orationem recitabitur oratio propria pro *Electo* et dicetur sub unica conclusione eiusdem primae orationis, deinde recitabuntur orationes reliquae, secundum qualitatem officii.

93. Interim super gradus anteriores Altaris maioris a latere Evangelii ponentur pulvini adhibendi in prostratione Electi ac restituentur ante Altare ipsum duo scabella pro Assistentibus.

94. Legetur Missa usque ad versiculum supradictum, post quem veniet Episcopus ad medium Altaris, sedebit faldistorio eique reponetur mitra auriphrygiata a Caeremoniario, vel a primo Cappellano suo.

95. Electus cum Assistentibus descendet de Altari suo, conficiet reverentiam ante Crucem et caput cooperient, Assistentes tamen mitra, si eius usu gaudebunt, prout superius distinctum est.

96. Quam venerint ante Altare primarium, Electus et Assi-

stentes reverentiam contextim conficient ad Crucem et Episcopum.

97. Electus accedet ad latus Evangelii et procumbet super gradus in pulvinis ibi praeparatis. Assistentes geniculabunt apud scabella ibi posita. Episcopus assurget, convertetur ad Altare et geniculabit in pulvino posito ante faldistorium.

98. Episcopus intonabit antiphonam *Ne reminiscaris*, quam prosequentur cantores simul cum psalmis poenitentialibus, vel isti legentur ab Episcopo cum Cappellanis, et a Monachis respondebitur alternatim.

99. Repetita antiphona praedicta, cantores duo Litanias cantabunt, in quorum fine post versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis*, etc. assurget Episcopus tantum et baculo sinistra sumpto, conversus ad Electum benedicet eum duobus vicibus, dicens *Ut hunc Electum* etc. ut in pontificali.

100. Litanis absolutis, assurget Episcopus cum adstantibus cunctis, sed Electus manebit prostratus.

101. Caeremoniarius aut Cappellanus exuet mitram Episcopo, qui convertetur versus Electum et cantabit versiculos, ut in Pontificali, atque orationem *Concedo, quaesumus* etc. Postea subiiciet orationem alteram *Cunctorum bonorum* usque ad conclusionem *Quod ipse praestare digneris, qui vivis et regnas Deus*.

102. Electus assurget de prostratione et geniculabit ante Episcopum, qui manibus ante pectus apertis, cantabit praefationem touo feriali.

103. Postmodum Episcopus ad praefationis verba *Ut qui per manus nostrae* etc. (quam prosequetur cantare, ut supra) imponet utramque manum capiti Electi usque ad verba *separetur indignus* inclusive. Deinde manibus ante pectus extensis cantabit ultimam eiusdem praefationis partem *Suscipiat te, Domine* etc. Conclusionem autem praefationis dicet submissa voce et iunctis manibus.

104. Post haec Episcopus recitabit reliquas tres orationes.

105. Interim ab uno ex Cappellanis Episcopi in promptu habebitur liber Regulae, baculus pastoralis et annulus tradendus Electo, si tamen gaudebit usu Pontificalium, atque vasculum aquae sanctae cum aspersorio, si benedicendus erit baculus et annulus.

106. Praefatione finita, Episcopus sedebit et Caeremoniarus vel primus eius Cappellanus reponet ipsi mitram.

107. Caeremoniarus porriget Episcopo librum Regulae, quem praesentabit Abbati et hic imponet libro manus, recitante Episcopo formulam *Accipe regulam a sanctis Patribus etc.*

108. Deinde Episcopus restituet librum Regulae Caeremoniario ac nisi baculus benedictus erit, Caeremoniarus idem exuet mitram Episcopo.

109. Assurget Episcopus et recitabit orationem super baculum sibi praesentatum ab uno ex Cappellanis Abbatis. Post orationem Caeremoniarus vel Cappellanus suus praesentabit ei cum osculis aspersionem et Episcopus baculum aqua sancta asperget.

110. Episcopus sedebit et Caeremoniarus reponet ei mitram.

111. Tum Episcopus accipiet baculum eumque tradet Abbati qui accipiet illum utraque manu, dicens ei *Accipe baculum. etc.*

112. Nisi annulus erit benedictus ac si Abbas gaudebit usu Pontificalium, Caeremoniarus tollet mitram Episcopo, qui assurget et orationem recitabit super annulum, sibi praesentatum ab uno ex Cappellanis Abbatis in lance, deinde asperget illum, ut supra.

113. Post haec sedens Episcopus cum mitra in capite, inseret annulum digito dextero annulari Abbatis, dicens *Accipe annulum etc.*

114. Caeremoniarus aut Cappellanus exuet mitram Episcopo, qui assurget et conversus ad Abbatem recitabit alteram orationem *Te omnipotens etc.*

115. Post orationem Episcopus sedebit: Caeremoniarus vel Cappellanus reponet ei mitram: Assistentes appropinquabunt ad ipsum: Episcopus amplexum praebebit Abbati, qui amplexu. Episcopi accepto, assurget et amplectetur Abbates assistentes, prius seniore, deinde alterum.

116. Descendent de Altari Abbas cum Assistentibus, et reverentia facta contextim ad Episcopum et ad Altare, accedent ad Altare suum, ibique salutabunt Crucem et ascendent ad illud.

117. Caeremoniarius vel Cappellanus mitram exuet Episcopo, qui assurgens redibit ad Missale in latus Epistolae et simul cum Abbate Missam prosequetur ab ultimo versu Gradualis vel Tractus aut Sequentiae usque ad totum versiculum Offertorii.

118. Interim faldistorium de Altari removebitur.

119. Episcopus et Abbas in isto Missae tractu observabunt modum praescriptum in Consecratione Episcoporum cap. IV. num. 126 et seqq. libri huius.

120. Disponentur etiam oblationes deferendae a Monachis quinque, videlicet tradentur primo duo intorticia ardentia, secundo panis inauratus, tertio panis argentatus, quarto doliolum auratum, quinto doliolum argentatum. Hi consistent ad lineam prope Abacum vel prope Altare Abbatis.

121. Ad Altare autem primum afferetur calix cum patena et reliquis, ampullae vini et aquae; advertetur autem, ut cum hostia sit etiam particula consecranda.

122. Lecto Offertorio, Episcopus recedet aliquantulum versus latus Evangelii, et reponetur faldistorium in medio suppedaneo.

123. Episcopus sedebit faldistorio et a Caeremoniario aut Cappellano cooperietur mitra pretiosa, si licebit uti, secus auriphrygiata.

124. Abbas medius inter duos Assistentes de suo Altari descendet, salutabit Crucem et sequentibus Monachis oblationes deferentibus, ordine superius descripto, accedet ad Altare maius.

125. Interim unus ex Cappellanis Abbatis ponet in medio presbyterio scabellum, in quo aderit Missale apertum et pulvinus quoque ad geniculandum.

126. Quum ante Altare venerit Abbas cum Assistentibus, conficiet contextim reverentiam ad Altare et Episcopum, ascendet in suppedaneum et geniculabit ante Episcopum. Assistentes consistent ante infimum gradum. Monachi, oblationes deferentes, accedent unus post alium ad dexteram Abbatis eique porrigent oblationes, quas statim ac Abbas tradiderit, transibunt ad sinistram eius, recepturi easdem et ad abacum relaturi. Abbas offerens Episcopo intorticia, panes et doliola, oscula-

bitur manum eius, dum singula praesentabit. Episcopus tradet ea Cappellano suo, qui adstabit dextrae, hic autem Monacho, qui eadem attulerit. Praesto erunt interea Ministri lotionis.

127. Abbas, postquam praesentaverit oblationes, assurgit et perget geniculatum apud scabellum supradictum ibique manebit tempore Missae.

128. Assistentes, dempta sibi mitra, si utentur, consistent a lateribus, sed stabunt; genua tantum submittent, quam geniculabit Chorus.

129. Episcopus postquam discesserit Abbas, dimittet anulum et chirothecas, eique se sistent Ministri lotionis, et lavabit manus.

130. Ad hunc actum, ut alias notatum est, genuflectent adstantes omnes, exceptis Praelatis, si qui aderunt, et Canonicis Cathedralis, qui stabunt capite nudato, dummodo Episcopus sit Ordinarius.

131. Deinde Caeremoniarius vel Cappellanus reponet anulum Episcopo, eique exuet mitram.

132. Episcopus assurgit ac remoto faldistorio, convertetur ad Altare et simul cum Abbate prosequetur Missam elata voce.

133. Abbas recitabit totum id, quod dicit Episcopus, exceptis Consecrationis verbis, quae solus Episcopus secreto pronuntiabit. Abbas autem assistet semper iunctis manibus neque faciet Crucis signum aliamve actionem. Simul cum Hostia consecrabitur etiam particula una. Episcopus dum lavabit manus, utetur mitra, ut in Pontificalibus, genuflectentibus ad actionem istam cunctis adstantibus, ut saepius monuimus. Abbas in Canone non dicit *et me indigno servo tuo*, sed nominabit Episcopum ordinarium dioecesis, in qua fiet benedictio. Recitato *Agnus Dei* cum prima oratione, quae sequitur, Abbas assurgit, accedet ad Altare, ascendet in suppedaneum et genuflexione facta ad Sacramentum, osculabitur Altare iunctim cum Episcopo et ab ipso pacem accipiet. Tum iterabit genuflexionem ad Sacramentum, descendet de Altari et reversus ad scabellum, stans praebebit pacem Assistenti seniori, deinde alteri Assistenti, et rursus genuflexus prosequetur Missam usque ad totam summptionem Calicis. Clerici duo afferent ad Altare mappam et Abbas

genua flectet in extremitate suppedanei. Unus ex Cappellanis Abbatis in promptu habebit calicem cum vino et purificatorio. Episcopus, Calice palla cooperto, genuflectet ad Sacramentum, ponet S. Particulam in patena, genuflectet iterum atque accepta Particula manu dextra, patena sinistra, convertetur ad Abbatem, cui ministrabit divinam Eucharistiam, dicens *Corpus Domini nostri* etc. Abbas osculabitur manum Episcopi, antequam S. Communionem accipiat. Episcopus convertetur ad Altare; Abbas assurget, descendet de Altari, accipiet purificationem et redibit geniculatum ad scabellum usque ad exitum Missae, quam cum Episcopo recitare prosequetur ad orationem *Placeat* etc. inclusive. Episcopus in ultima lotionem manuum utetur mitra pretiosa vel auriphrygiata, iuxta distinctionem superius innutam, et ad actionem istam genuflectent adstantes omnes; exceptis Canonicis Cathedralis et Praelatis, si aderunt, ut saepius notavimus.

134. Dicta oratione *Placeat*, Episcopus osculatus Altare, mitram resumet per Caeremoniarium aut Cappellanum et benedictionem donabit, utens etiam Pastoralis.

135. Si fuerit Archiepiscopus, impertietur benedictionem sine mitra sed cum Pastoralis, conversus ad Crucem archiepiscopalem, quae sustentabitur ab uno ex eius Cappellanis, genuflexo ante Altare.

136 Interim praeparabuntur mitra et chirothecae imponendae Abbati, si gaudebit usu Pontificalium, quae si non erunt benedictae, afferetur ad Altare vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

137. Benedictione impertita, Episcopus recedet aliquantulum in latus Evangelii, et reponetur faldistorium in medio suppedaneo Altaris.

138. Episcopus cum mitra in capite sedebit faldistorio et baculum dimittet.

139. Abbas, accepto in capite pileolo, ascendet ad Altare et genuflectet ante Episcopum.

140. Si mitra, Abbati imponenda, nondum erit benedicta, Caeremoniarius vel Cappellanus exuet mitram Episcopo.

141. Tunc Episcopus assurget, benedicet mitram, quam ei

praesentabit unus ex Cappellanis Abbatis, deinde asperget eam aqua benedicta.

142. Postea sedebit Episcopus et a Caeremoniario vel Cappellano cooperietur mitra.

143. Accipiet mitram eamque imponet capiti Abbatis, dicens *Imponimus Domine*, etc.

144. Tum, nisi fuerint benedictae chirothecae, Caeremoniarius vel Cappellanus exuet mitram Episcopo, qui assurgens benedicet illas atque asperget, ut supra, deinde rursus sedebit et reponetur eius capiti mitra.

145. Caeremoniarius anulum e digito Abbatis educet, et Episcopus acceptam chirothecam dexteram induet manui dexteræ Abbatis, deinde sinistram manui sinistrae, dicens *Circumda Domine* etc. Postea Episcopus anulum ei super chirothecam reponet in digito dextro annulari.

146. Si benedictio fiet in ecclesia Abbatis, sonabunt ad actum istum campanae omnes festivo more, et Episcopus assurgens, cumque ipso Abbas venient in chorum, et Episcopus sessum adducet Abbatem ad sedem, quae propria Abbatis est. Sedente ibi Abbate eique tradito pastorali in sinistram, Episcopus dicet *Accipe plenam et liberam* etc.

147. Quod si benedictio in ecclesia Abbatis non fiet, Episcopus assurgat et Abbatem inthronizabit faldistorio, eique tradito baculo, dicet *Sta in iustitia et sanctitate* etc.

148. Episcopus recedens in latus Evangelii vel ad dextram Abbatis in choro, dimittet mitram et intonabit *Te Deum* quod in cantu cantores prosequuntur.

149. Si Abbas usu Pontificalium gaudebit intonito *Te Deum*, assurgat, de sua sede descendet sive de Altari, reverentiam faciet ad Episcopum dein ad Altare, et medius inter Assistentes suos incedet per ecclesiam et benedictionem donabit adstantibus. Redibit ad Altare vel in chorum et sedebit faldistorio vel in sede sua.

150. Sin usum Pontificalium non habebit, omittentur quae supra descripta sunt hac de re, et Episcopus, benedictione in exitu Missae impertita, inthronizabit Abbatem vel sedi vel faldistorio et recitabit alterutram ex formulis praedictis. Abbas

ab Episcopo inthronizatus caput sibi cooperiet bireto. Postea Episcopus intonabit *Te Deum*.

151. Abbati sedenti, sive post benedictionem donatam per ecclesiam, si utetur pontificalibus, sive post intonationem *Te Deum*, si pontificalium usu carebit, se sistent Monachi unus post alium, reverentiam ante eum facient eiusque manum et vultum osculabuntur. Advertent Monachi ut reverentiam facient etiam Episcopo et Altari.

152. Hoc tempore Assistentes Abbatis stabunt prope Episcopum a dextris eius.

153. Absoluto *Te Deum*, perstans Episcopus sive in latere Evangelii, sive a dextris Abbatis, conversus ad Abbatem ipsum recitabit in cantu versiculos cum oratione, qua completa, si Abbas aderit in choro, Episcopus mitra et baculo resumptis, redibit ad Altare et consistet in latere Evangelii. Abbas autem sequens Episcopum, procedet ad Altare.

154. Episcopus, si Abbas usu Pontificalium gaudebit, dimittet mitram et baculum, secus retinebit ea propter acclamationem, ut docebitur infra.

155. Quum ad Altare pervenerit Abbas, Assistentes recedent apud Episcopum et sibi dement mitram, si utentur.

156. Sin Abbas sedebit faldistorio, assurget, convertetur ad Altare et removebitur faldistorium.

157. Abbas qui gaudebit usu Pontificalium, donabit benedictionem, cantans *Sit nomen Domini* etc. Dictis autem verbis *Benedicat vos omnipotens Deus*, accipiet sinistra baculum et priusquam donet benedictionem, salutabit Episcopum, deinde trinam populo benedictionem impertietur.

158. Post benedictionem Episcopus a Caeremoniario vel Cappellano rursus cooperietur mitra, itemque sibi mitram imponent etiam Assistentes.

159. Abbas, largita benedictione, geniculabit in latere Evangelii versus Episcopum et semel tantum cantabit *Ad multos annos*.

160. Sin carebit usu Pontificalium, resumpta ab Episcopo post orationem mitra, Abbas dimisso bireto, et genuflexus, ut supra, ante Episcopum cantabit semel tantum *Ad multos annos*.

161. Assurget Abbas et excipietur ad amplexum ab Episcopo, dein ab Assistentibus.

162. Descendet Abbas de Altari medius inter Assistentes et conversus ad Altare, faciet reverentiam Cruci et Episcopo, postea redibit ad Cappellam seu Altare suum.

163. Abbate de Altari profecto, Episcopus mitram dimittet, convertetur ad Altare et recitabit ultimum Evangelium.

164. Abbas, reversus ad Altare suum, deponet mitram, si utetur, et consensu suppedaneo, recitabit ultimum Evangelium cum Episcopo.

165. Interim reponetur faldistorium pro Episcopo in latere Epistolae ante gradus Altaris maioris, ac tria scabella pro Abbate et Assistentibus ante Altare Abbatis.

166. Completo ultimo Evangelio Caeremoniarius vel Cappellanus mitram reponet Episcopo, qui sinistra accipiet baculum et de Altari descendet.

167. Abbas quoque cum Assistentibus, resumpta mitra et baculo, si utetur, descendet de Altari suo et reverentia facta ad Crucem, consistent ante scabella, humeris ad Altare conversis.

168. Episcopus, ubi descenderit de Altari, convertetur ad ipsum et salutabit Crucem, deinde convertetur ad Abbatem et Assistentes, eosque etiam salutabit et hi respondebunt salutationi eius. Episcopus inde perget ad faldistorium et paramenta dimittet.

169. Etiam Abbas cum Assistentibus dimittent paramenta et resument habitus, quibus ante functionem erant induti.

170. Paramenta reponentur super Altare, quomodo ibi erant ante functionem.

171. Paramentis ab Episcopo et Abbate dimissis se sistet ambobus respectivus Cappellanus cum Canone et uterque eorum leget preces gratiarum actionis.

172. Episcopus dimittet caligas cum sandaliis, idemque faciet Abbas, si usus fuerit.

173. Reponetur pulvinus in infimo Altaris gradu pro Episcopo, et in presbyterio pro Abbatibus.

174. Peracta gratiarum actione, Episcopus redibit ad Al-

tare et geniculabit in infimo gradu, brevi tempore orans. Id ipsum faciet Abbas et Assistentes genuflexi post Episcopum.

175. Postremo quo ordine in principio descriptum est, accedent ad SS. Sacramentum adorandum et Episcopus associabitur ad portam ecclesiae, ubi Abbas aget ei gratias pro benedictione sibi impertita.

176. In recessu Episcopi de ecclesia, si ipse fuerit Ordinarium, sacra aera turris sonabunt in laetitiae argumentum.

DE BENEDICTIONE ABBATIS
SOLEMNITER PERSOLVENDA.

CAPUT X.

1. **A**nimadversiones omnes superiori capitulo praemissae, in praesenti omittuntur.

De rebus praeparandis.

2. Ecclesia, in qua peragetur functio, parabitur festivo more, si patietur ritus officii eius diei, quo fiet benedictio.

Ad Altare SS. Sacramenti.

3. Genuflexorium cum strato et pulvinis praeparabitur pro Episcopo, ut cap. IV. libri V. et in pavimento ponentur pulvini tres lanei coloris violacei pro Abbate eiusque Assistentibus, qui geniculabunt a tergo Episcopi.

4. Ardebunt in Altari sex cerei saltem quando ibi orabit Episcopus.

Ad Altare maius.

5. Super Altare ponentur septem candelabra cum cereis et ante candelabrum septimum aderit Crux aequalis candelabra-

bris, quae erunt plus minusve nobilia pro qualitate officii. Gradus sternentur amplo tapeto; Altare autem, praeter tobaleas, ornabitur pallio nobili congruente colori officii.

6. Super mensam disponentur paramenta Episcopi, qui benedictionem exsequetur, videlicet planeta, chirothecae in lance, dalmatica cum tunicella, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae cooperientur velo concolore eisdem. Si officium erit solemne, cum ceteris paramentis praeparabitur etiam pluviale propter orationem cantandam post Horam tertiam: nisi vero officium sit solemne, oratio praedicta cantabitur ab Episcopo cappa induto.

7. Etiam si fuerit Archiepiscopus, non praeparabitur S. Pallium, excepto casu, quo benedictio incideret in diem, quo uti liceret.

8. A lateribus Altaris ponetur utraque mitra, pretiosa nempe et auriphrygiata. Si color officii erit violaceus, ponetur in latere Evangelii mitra tantum auriphrygiata, exceptis Dominicis III Adventus et IV Quadragesimae, in quibus adhibetur etiam pretiosa.

9. In latere Evangelii praeparabitur baculus pastoralis pro Episcopo.

10. Ante Altare statuatur faldistorium cum pulvinis, in quo geniculabit Episcopus, et post ipsum pulvini tres ex panno violaceo pro Abbate et Assistentibus eius.

11. Prope latus Epistolae aderit scamnum paratum pro sacris Ministris.

12. In latere eodem aut in altero Evangelii, basis ad firmandam Crucem archiepiscopalem, si Praelatus qui exequetur benedictionem, fuerit Archiepiscopus.

13. Thronus Episcopi parabitur conopoeis, baldachino et lodicibus coloris currentis; tria scabella praeparabuntur pro Assistentibus Episcopo et pulvinus utendus ab Episcopo in genuflexionibus. Gradus contegentur tapeto congruente.

14. Aequum esset etiam, ut planum presbyterii cooperiretur viridi tapeto.

15. Si benedictio locum habebit in ecclesia monasterii, cui Abbas praeficitur, contra thronum Episcopi ponetur thro-

nus minor cum duobus tantum gradibus tapeto contactis; ac thronus, cathedra et baldachinum pannu serico albi coloris convestientur.

16. Si Abbas benedicendus non gaudebit usu Pontificalium, non praeparabitur thronus praedictus, sed in choro parabitur pannu convenienti sedes Abbatis et removebitur genuflexorium, si ante ipsam adesset (a).

17. Contra thronum Episcopi, vel alio loco, prout videbitur commodius, constituetur Altare amovibile in usum Abbatis, quod habeat lapidem sacrum, tobaleas, candelabra quatuor cum cereis et Crucem, pallium concolor ceteris paramentis et suppedaneum tapeto contactum (b).

18. Super mensam Altaris huius disponentur paramenta pro Electo, videlicet legile cum Missali, et signacula apponentur ad Missam currentem, ad Ordinem Missae et in ipso Missali inseretur tabella seu folium separatum, in quo scripta erit oratio *pro Electo* ut in Pontificali; manipulus, planeta, dalmatica, tunicella, Crux pectoralis, liber pro Examine vel Pontificale, pluviale, stola, cingulum, alba et amictus. Quicumque sit color officii currentis paramenta Electi semper sunt albi coloris.

19. Si Abbas benedicendus careret usu Pontificalium, inter paramenta non ponentur dalmatica, tunicella, et Crux pectoralis.

20. A lateribus Altaris huius aderunt paramenta pro Assistentibus, videlicet mitra linea albi coloris, pluviale cum stola coloris officii, amictus et superpelliceum. Sin Abbas benedicendus careret usu Pontificalium, praeparabuntur pluvialia duo eiusdem coloris ac supra, et superpellicia duo utenda a Priore et Decano monasterii.

21. Ante Crucem Altaris huius ponetur Canon apertus.

22. Ante Altare idem, tria scabella pro Electo et Assistentibus, aequalia scabellis throni.

(a) Id tamen intelligendum est si benedictio celebrabitur in ecclesia monasterii ac si chorus situs erit prope Altare maius.

(b) Vide adnotationem num. 22. cap. IV. libri huius.

In abacis.

23. Statuentur abaci duo maiores, alba tobalea contexti, in quibus disponentur res sequentes. Abacus in latere Epistolae, qui erit proximus Altari, serviet Episcopo qui benedictionem celebrabit: alter positus sive in latere Evangelii, sive prope Altare minoris formae, vel alio loco, iuxta amplitudinem Presbyterii, serviet Electo.

24. Si Abbas careret usu Pontificalium, abacus eius erit minor abaco, qui serviet Episcopo.

25. In abaco, qui destinatus erit Episcopo, ponentur candelabra duo cum candelis pro Acolythis, calix cum duobus purificatoriis, patena cum hostiis duabus maioribus et particula una, palla, corporale intra bursam; ampullae vini et aquae in pellicula, cochleare ad infundendam aquam in calicem, si opus fuerit, et patera praegustationis; campanula; urceus cum pelvi et duobus mantilibus in lance, velum humerale simplex, si lotio manuum ministrabitur Episcopo a Magistratu; caligae et sandalia in lance et bina vela ad cooperiendum ea, quando afferentur a Subdiacono; canon, scotula cum candela, pontificale (pars I); Missale cum veste, et inserta ipsi aderit oratio pro Electo, ut in pontificali; Evangeliarium cum veste et manipulus Episcopi; Epistolarium cum veste, velum humerale pro Subdiacono; gremiale aequale paramentis; manipuli pro Ministris; instrumentum Pacis, si donanda erit laicis, thuribulum cum navicula; intorticia pro elevatione; breviarium maius vel manuale chorale pro oratione Tertiae; breviarium vel libellus pro cantu Capituli Tertiae; formula Indulgentiarum; vasculum aquae sanctae cum aspersorio, si necesse erit in functione, ut infra.

26. In altero abaco, qui positus erit in usum Electi, aderit liber Regulae, Pontificale utendum a primo Assistente in solo actu postulationis, calix cum aliquanto vino et purificatorium, mappa linea pro Communione, intorticia duo totidemque panes quorum alter auratus, alter argentatus, doliola pari numero, plena vini, alterum auratum, alterum argentatum: super panibus et doliolis ponetur stemma Episcopi et Mona-

sterii. Si Abbas gaudebit usu Pontificalium, in eodem abaco caligae et sandalia ex serico albi coloris, sine opere phrygio; annulus aureus cum unica gemma; mitra auriphrygiata cum pileolo laneo nigri coloris, ac si fiet benedictio ex Mandato Apostolico, aderit etiam Mandatum ipsum seu Breve, legendum quum tempus erit.

27. Prope abacum eundem, scabellum utendum ab Electo tempore Missae, pulvini duo ex panno violaceo adhibendi in prostratione, ac si gaudebit usu Pontificalium, in promptu erit etiam baculus cum velo appenso.

28. Praeparabitur etiam faldistorium utendum ab Episcopo, quum sedendum erit apud Allare et pulvinus unus ad genuflectendum. Si Celebrans fuerit Archiepiscopus, statuatur basis ad firmandam Crucem archiepiscopalem.

29. Canistri quoque viminei ad manus erunt, in quibus transferri possint indumenta canonicalia, postquam Canonici parati erunt.

In choro.

30. Paramenta pro Canonicis disposita super sedilia, videlicet tunicellae cum amictu pro Subdiaconis, dalmaticae cum amictu pro Diaconis, comprehensis Diaconis assistentibus, planetae cum amictu pro Presbyteris, pluvialia cum amictu pro Dignitatibus, comprehenso pluviali utendo a Presbytero assistente. Sin autem adhibendae essent planetae plicatae, substituentur istae tunicellis et dalmaticis atque aderunt in canistris debito tempore cum aliis paramentis pro Canonicis et Dignitatibus transferendae ex Sacratio ad Altare; Super abaco Episcopi praeparabitur etiam stola latior in usum Diaconi, et planetae plicatae pro Ministris.

31. In choro pariter aut in presbyterio disponentur scamna cum postergali, contacta panno viridis coloris, in usum Monachorum functioni assistentium.

32. Ad balaustrium seu cancellos presbyterii ponentur candelabra cum cereis sex vel intorticiis.

33. Paramenta pro Diacono et Subdiacono, nempe amictus

duo et pari numero albae ac cingula, stola et dalmatica pro Diacono, tunicella pro Subdiacono.

34. Si utendae essent planetae plicatae, aderunt ut supra notatum est, super abaco simul cum stola latiore Diaconi.

35. Pluvialia quatuor pro Cappellanis a mitra, baculo, libro et scotula.

36. Si Praesul qui benedictionem celebrabit, fuerit Archiepiscopus, praeparabitur etiam amictus, alba, cingulum ac tunicella, vel planeta plicata pro Subdiacono crucifero.

37. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio, utendum in ingressu Episcopi.

38. Focus cum igne et forcipes ferreae.

39. Superpellicia pro inservientibus.

De Functione.

40. Hora ad functionem praestituta, post recitationem Matutini, Laudum et Primae, si ecclesia erit Cathedralis, dabitur signum consuetum campanula Sacrarum ad associandum Episcopum, ut cap. IV. lib. V.

41. Monachi induti cucullo praesto erunt in Sacratio, et cum Clero ipsi quoque in limine ecclesiae Episcopum excipient.

42. Abbas Electus cum Assistentibus suis aderit in diaeta Episcopi et induent habitum praelatitium monasticum, nempe mantelletum et mozzetam. Si Abbas carebit usu Pontificalium, qui duo Monachi assistent Abbati, induent habitum monasticum.

43. Si functio celebraretur in ecclesia Monasterii, Abbas cum Assistentibus suis, Clerus et Monachi convenient in Sacrarium et quum Episcopus venturus erit, Abbas cum Assistentibus, Clerus, Monachi et clericus cum vasculo et aspersorio procedent ad limen ecclesiae, Episcopum excepturi.

44. Priusquam Episcopus perveniat ad ecclesiam, se parant Diaconus et Subdiaconus, quatuor Cappellani, qui pluviale debebunt induere, et clerici inservientes induent superpellicium, qui deinde bini procedent ad Altare et consistent locis respectivis, expectantes Episcopum. Si Canonici seu Clerus

se pararet post Tertiam, procedet ad Altare Subdiaconus solus, paratus amictu, alba et cingulo, et consistet apud scamnum Ministrorum in latere Epistolae. Ceteri omnes se parabunt, ut docebitur inferius.

45. In adventu Episcopi ad ecclesiam sonabunt festivo more campanae, organa quoque si qualitas officii hoc requiret.

46. Episcopus indutus erit cappa, quam de more induet in limine ecclesiae, quum eo pervenerit.

47. Quum autem pervenerit in limen ecclesiae et cappam, ut supra, induerit, a Digniore Capituli, si fuerit in Cathedrali, vel e manibus Abbatis, si in ecclesia Monasterii, vel a Superiore ecclesiae, si neque cathedralis neque abbatialis fuerit, accipiet aspersorium aqua sancta perfusum et signabit seipsum, deinde asperget adstantes.

48. Episcopus ingreditur in ecclesiam, sequetur eum Abbas medius inter Assistentes suos, deinde Clerus et Monachi, et SS. Sacramentum adorabit.

49. Episcopus geniculabit in genuflexorio, Abbas inter assistentes in pulvinis positus a tergo Episcopi, Clerus autem cum Monachis post Abbatem, cui tamen, si carebit usu pontificalium, pulvini non apponentur.

50. Adorato SS. Sacramento, procedent eodem ordine ad Altare maius, quo quum venerit Episcopus, geniculabit in faldistorio, Abbas autem cum Assistentibus in pulvinis positus a tergo Episcopo, eadem, ut supra, distinctione.

51. Canonici in chorum ingressi, petent subsellia sua, ac si officium erit festivum, unusquisque (dimissis prius insignibus choralibus) supra rochetum vel superpellicium induet sibi amictum et paramentum respondens ordini, cui erit addictus. Restabunt prope Episcopum Diaconi assistentes et Presbyter assistens, qui deinceps induet habitum sacrum simul cum praedictis Diaconis.

52. Quod si incideret una ex Dominicis Adventus aut Quadragesimae, geniculabunt singuli locis suis et deinceps induent paramenta.

53. Monachi accedent ad scamna ipsis praeparata ibique geniculabunt donec Episcopus cum Abbatibus genuflexus erit.

54. Quando parati erunt, Canonici, si tamen utentur paramentis, innuente Caeremoniario, assurgat Episcopus, Abbas et Assistentes et reverentia profunda salutabunt Crucem. Episcopus, inclinatione facta ad Abbatem et Assistentes eius, discedet ab ipsis et perget ad thronum, comitantibus Diaconis assistentibus. Transiens autem ante chorum, dextera Clerum benedict.

55. Clerici duo de medio tollent faldistorium cum pulvinis, in quo genuflexerit Episcopus, et ponent seorsim.

56. Abbas Electus medius inter Assistentes suos accedat ad Altare ipsi praeparatum, ibique reverentiam conficiat ad Crucem et sedebunt scabellis, humeris ad Altare conversis. Abbas Electus sedebit in medio, a dextris eius Assistens senior, a sinistris Assistens alter.

57. Episcopus, consensu throno, sedebit et Presbyter assistens habitu choralis indutus ad thronum a latere ascendet.

58. Clerici duo, qui supplebunt Cappellanis a libro et scotula (si forte isti iam essent parati pluviali) accepto ex abaco cauone pontificali cum scotula, accedent cum debitis reverentiis ad thronum et consistent in gradu superiori a latere, prope secundum Diaconum assistentem.

59. Ministri, Cappellani, clerici ceterique inservientes meminert salutare Electum et Assistentes, quum transibunt ante illos.

60. Postquam Episcopus sederit brevi tempore, nudabit caput, biretum tradet primo Diacono assistenti, assurgat ac secreto recitabit *Pater noster* et *Ave Maria*.

61. Se-sistent Episcopo Cappellani cum libro et scotula.

62. Presbyter assistens veniet ante Episcopum eique sustinebit librum, quem ipsi apertum tradiderit Cappellanus.

63. Episcopus se signabit et cantabit *Deus in adiutorium meum intende*, chorus respondebit *Domine ad adiuvandam etc.*

64. Presbyter assistens restituet librum Cappellano, qui cum altero a scotula recedet, ut prius, ad latus throni.

65. Post *Gloria Patri* Presbyter assistens descendet a latere de throno et redibit ad locum suum.

66. Postea cantabitur hymnus; antiphonam ille intonabit

ad quem iuxta usum ecclesiae spectabit, et cantores duo superpellicio induti, ante Altare vel in medio presbyterio, intonabunt primum psalmum Tertiae, deinceps reliquos duos.

67. Intonito praedicto psalmo, sedebit Episcopus et caput operiet bireto, quod ei tradet primus Diaconus assistens.

68. Redibunt ante Episcopum Cappellani a libro et scotula, qui ante eum sustinebunt Canonem apertum, unde leget psalmos et preces ad praeparationem, ut in Missa pontificali cap. IX. lib. V.

69. Post intonationem psalmi supradicti, Subdiaconus perget ad abacum eodemque ordine quo in Missa pontificali traditum est, caligas et sandalia afferet ad thronum et Episcopo inducet.

70. Si Missa erit festiva, in principio tertii psalmi distribuentur clericis paramenta episcopalia, secus distribuentur quum cantata fuerit Tertia.

71. Item, nisi oratio Tertiae cantabitur ab Episcopo cum pluviali, principio psalmi tertii ascendent in thronum ad assistentiam Episcopi alteri duo Canonici: Diaconi assistentes cum Diacono ministraturo ad Altare, pergent in Sacrarium ad sacra paramenta induenda, quemadmodum traditum est cap. III. de ordinatione solemnium num. 55. et seq.

72. Episcopus parabitur sive sub finem Tertiae, sive post Tertiam, quo modo descriptum est citato capitulo, videlicet cap. III. numeris praedictis, cantabitur Capitulum, Responsorium et oratio, ut ibidem praescribitur.

73. Distributis clericis paramentis Episcopi, clericus unus vel etiam duo portabunt faldistorium super suppedaneum Altaris in medium, utendum ab Episcopo.

74. Clerici delecti paramentis deferendis Canonice advertent, ut ea deferant debito tempore, quando post Tertiam debent paramenta induere: hoc ipsum advertent Cappellani a mitra, baculo, libro et scotula, qui pluviale debent induere et Subdiaconus a Cruce, qui parandus erit, si Celebrans fuerit Archiepiscopus.

75. Quando parabitur Episcopus, Canonici descendent ad circumum.

76. Dum Episcopus induetur paramentis missalibus, Electus dimittet mantelletum et mozzetam; quod facient etiam Assistentes, si utentur.

77. Assistentes induent superpelliceum, stolam, pluviale et mitram lineam albi coloris: sin autem Abbas Electus carebit usu Pontificalium, qui duo Monachi assistent ei, sibi induent superpelliceum et pluviale. Notandum, quod Abbates assistentes sibi ipsi mitram debent induere et exuere.

78. Electus, quin lavet manus, a Cappellanis suis induetur superpellicio, amictu, alba, cingulo, stola in pectore decussata ac pluviali albi coloris et manu biretum sumet.

79. Clerici tres ante Altare transferent tria scabella, quibus sedebunt Electus et Assistentes; alter autem accipiet Pontificale, utendum ab Assistente primo in postulatione, deinceps ab Electo in Examine.

80. Mitra Episcopo a Diacono imposita, Electus caput operiet bireto, et Abbates assistentes sibi imponent mitram aut biretum, iuxta distinctionem superius allatam.

81. Postquam Diaconus et Subdiaconus paramentis sacris induerint Episcopum, Presbyter assistens annulum inseret digito eius, ut in Missa pontificali.

82. Diaconus et Subdiaconus non assument brachio sinistro manipulum, nec Subdiaconus deferet Evangeliarium cum manipulo Episcopi. Si Ministri praedicti deberent induere planetas plicatas, accedent ad abacum, planetas induent sine manipulis et revertentur in thronum.

83. Paratus, ut supra, Episcopus baculum pastorem sinistra accipiet, assurgat ac de throno descendet, iturus ad Altare.

84. Assurgente Episcopo, de throno ad Altare ituro, consurgat Clerus in choro et nudabit caput. Surgent etiam Electus, qui sibi exuet biretum, et Assistentes, qui mitram non dimittent, si gestabunt eam; sin uterentur bireto, caput aperient, ut Electus.

85. Episcopus ad Altare procedet ordine sequenti: praebit Subdiaconus iunctis manibus, sequetur Diaconus a sinistris Presbyteri assistentis; tum Episcopus medius inter Dia-

conos assistentes, sequente Caudatario, qui syrnam vestis eius sustentabit; post Caudatarium incedent duo Cappellani a mitra et baculo, postremo reliqui duo a libro et scotula.

86. Quum Episcopus transibit per chorum, benedictet Clerum, quumque venerit ante Electum et Assistentes donabit etiam eis benedictionem. Sin autem Electus esset exemptus et gauderet usu Pontificalium, reverebitur eos.

87. Interim prope Altare in promptu habebitur a clerico gremiale Episcopi et ab altero mitra auriphrygiata, tradenda Cappellano a mitra, si Episcopus adhibebit mitram pretiosam.

88. Diaconus et Subdiaconus, quum pervenerint ut supra, ante Altare, consistent ad pedem illius et inter eos medium locum sumet Episcopus, recedentibus Presbytero assistente et Diaconis assistentibus.

89. Episcopus cum Ministris ceterisque Assistentibus, reverentiam ante Altare conficiet.

90. Presbyter assistens ac Diaconi assistentes se recipient in chorum ad stallum quisque suum.

91. Episcopus ascendet ad Altare, sedebit faldistorio, versis humeris ad Altare, et baculum dimittet.

92. Diaconus adstabit Episcopo a dextris, Subdiaconus a sinistris.

93. Cappellani a libro et scotula accipient Pontificale et scotulam ex abaco et consistent prope Episcopum a latere Subdiaconi.

94. Diaconus sedenti Episcopo exuet mitram pretiosam, si utetur ea, et imponet alteram auriphrygiatam: gremiale etiam ponet super eius genua.

95. Consenso Altari ab Episcopo, Electus et Assistentes convertentur ad Altare suum, reverentiam conficiet ante Crucem et procedent ante Altare, incedente Electo inter Assistentes.

96. Clerici huic rei delecti, ut supra, advertent ut transferant tria scabella eaque statuunt ante Altare ita ut scabellum Electi stet e regione Episcopi, et scabella Assistentium a lateribus Electi, sed aliquantulum ad invicem conversa ita ut quemdam semicirculum efficiant.

97. Electus cum Assistentibus ante Altare quum venerint, conficiet reverentiam contextim ad Crucem et Episcopum ac brevi tempore sedebunt. Electus caput operiet bireto, idemque facient Assistentes, nisi utantur mitra.

98. Si Electus praestiturus erit iuramentum, unus ex Cappellanis vel clericis ponet ante Episcopum scabellum supraque ipsum Pontificale apertum, ante ipsum autem, pulvinum, in quo geniculabit Electus.

99. Unus ex Clericis Pontificale ex abaco accipiet ac primo Assistenti porriget, utendum in postulatione.

100. Postquam Electus et Assistentes brevissimo tempore sederint, caput aperient et assurgent. Senior Assistentium, qui adstabit Electo dextrorsum, postulationem faciet Episcopo, ut in Pontificali, idest *Adest Reverendissime Pater, Electus Monasterii* (hic nominabitur titulus Monasterii) *Ordinis Sancti* (indicabitur nomen Sancti sive Sanctorum Institutorum Ordinis quem profitetur Abbas) *Dioecesis* (nominabitur Dioecesis) vel dicetur *Dioecesis vestrae, quem* etc. cum iis quae sequuntur in Pontificali. Episcopus quaeret *Habetis mandatum Apostolicum?* Assistens supra-dictus respondebit *Habemus*. Episcopus subiiciet *Legatur*.

101. Electus cum Assistentibus sedebunt et caput operient, ut supra.

102. Monachus cancellarius sive Secretarius Ordinis, tradet Breve Apostolicum uni ex Cappellanis Episcopi, qui stans in plano prope Altare in latere Epistolae, facie versa ad latus Evangelii, leget Breve sibi traditum. Advertet, ut legat prius nomen Summi Pontificis, deinde illius cui Breve directum est, quod nomen scriptum extat a tergo Brevis eiusdem.

103. Quando in legendo Brevi nominabitur Summus Pontifex, Episcopus inclinabit caput, Electus sibi exuet biretum et Assistentes si gestabunt mitram, inclinabunt caput, secus sibi exuent biretum.

104. Lecto Mandato seu Brevi Apostolico, caput aperiet Electus, assurgat ac bireto tradito Caeremoniario, vel Cappellano qui assistet ei, leget iuramentum formula praescripta in Pontificali.

105. Lecta formula iuramenti, Pontificale a Caeremoniario

vel a Cappellano amovebitur, Episcopus accipiet Missale, quod apertum super genibus sustinebit et a clerico amovebitur scabellum, in quo erit Pontificale. Electus imponet manus Missali ac dicet *Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia*; Episcopus adiiciet *Deo gratias*.

106. Assurget Electus, redibit ad scabellum suum et caput operiet bireto.

107. Sedeute Electo, cui adstabit a latere sinistro Cappellanus, qui sustinebit ei Pontificale vel librum Examinis, Episcopus tantum, non Assistentes (ut fieri debet in consecratione Episcopi) leget Examen, et in fine cuiusque interrogationis Electus nudabit caput, assurget et respondebit, ut notatum est in Pontificali.

108. Advertet Episcopus variationem in ultima interrogatione, quae dependet a qualitate Abbatiae, utrum subiecta sit S. Sedi, an Episcopo qui celebrabit benedictionem, an alii Episcopo. Quocirca necesse erit scribere in pagella variationem istam et inserere eam Pontificali, Episcopi commoditati.

109. Examine absoluto, Electus nudabit caput, biretum tradet Cappellano suo, procedet ad Altare, geniculabit ante Episcopum, osculabitur manum eius assurget ac recedet in planum ante Altare.

110. Assistentes consurgent, nudabunt caput ac manebunt apud scabella sua, quin comitentur Electum.

111. Sub finem Examinis praesto erunt Acolythi cum manipulis Ministrorum, clericus alter in promptu habebit Evangeliarium cum manipulo Episcopi, thuriferarius praeparabit thuribulum.

112. Ad Altare quoque redibunt Presbyter assistens, qui consistet prope Altare a latere Epistolae et Diaconi assistentes, qui locum sument in latere opposito, ne tamen transitum impediunt Electo.

113. Postquam Electus osculatus erit manum Episcopi, Diaconus et Subdiaconus descendent de Altari et facta contextim reverentia ad Episcopum et Altare, pergunt ad abacum ibique sibi inducent manipulum brachio sinistro. Subdiaconus accipiet Evangeliarium cum manipulo Episcopi, quod utraque manu sustinebit ante pectus.

114. Redibunt ad Episcopum, ut antea; Diaconus tollet ei gremiale; tunc Episcopus assurgit de faldistorio, descendit de Altari et convertetur ad ipsum.

115. Presbyter assistens statim accedit ad dexteram Episcopi, sed paullum retro, Electus ad sinistram Episcopi, ad sinistram Electi Diaconus, ad sinistram Diaconi Subdiaconus; sed paullum retro, ut de Presbytero assistente dictum est. Diaconi assistentes locum sument a tergo Episcopi et a tergo Diaconorum assistentium stabunt Cappellani a mitra, baculo etc.

116. Quum Episcopus conversus erit ad Altare, Diaconus ei mitram exuet.

117. Episcopus inchoabit Missam, seu Confessionem; Cantores autem cantabunt introitum, deinde *Kyrie*.

118. Electus respondebit Episcopo, itemque Ministri et ceteri Assistentes.

119. Assistentes Electo, qui manebunt apud scabella sua, quum nullos habeant Cappellanos assistentes, poterunt respondere Episcopo in Confessione.

120. Interim ab uno vel duobus clericis amovebitur faldistorium de medio Altaris; Cappellanus a libro deponet Pontificale super abacum et accipiet Missale; clerici designati ante Altare Electi reportabunt scabella pro Electo et Assistentibus.

121. Subdiaconus manipulum inducet brachio Episcopi post *Indulgentiam* etc. Electus autem propter actionem istam recedet aliquantulum ab Episcopo, eique rursus appropinquabit, Missam prosecuturus.

122. Dicto *Oremus* ab Episcopo, Abbates assistentes se adiungunt Electo. Episcopus et Electus se ad invicem salutabunt et hic cum Assistentibus praedictis rediit ad Altare suum; Episcopus autem cum Ministris et Assistentibus suis prosequetur ritu praescripto Missam pontificalem.

123. Electus cum Assistentibus reversus ad Altare suum, salutabit Crucem et sedebit scabello, humeris ad ipsum Altare conversis. Assistentes, ut Electus, sedebunt scabellis suis, senior a dextris, alter a sinistris Electi et caput operient mitra, vel bireto.

124. Se sistet Electo clericus cum Canone pontificali, ex

quo leget psalmos *Quam dilecta* etc. Hoc tempore Cubicularius, vel Conversus eius ordinis habitu talari indutus, educet ei calceos usuales et induet sandalia albi coloris cum sandaliis similibus, si gaudebit usu Pontificalium.

125. Continuabitur interea Missa pontificalis ordine praescripto, et quum Episcopus post thurificationem Altaris accedet ad thronum, transiens ante Electum, nullam ei faciet reverentiam, quum occupetur in recitatione psalmorum etc.

126. Postquam Electo impositae erunt caligae et sandalia (si eorum usu gaudebit) et absolverit recitationem psalmorum aliarumque precum, Caeremoniarius vel Cappellanus, qui ei assistet, exuet ei pluviale, et imponet Crucem pectoralem e collo pendentem, expediens stolam, quam habebat in pectore decussatam, deinde ipsi induet tunicellam, dalmaticam et planetam ac brachio sinistro inducet manipulum. Quod si Electus careret usu Pontificalium, exuetur pluviali, inducetur manipulus eius brachio sinistro et induetur planeta.

127. Parato Electo, Assistentes eius sibi de capite detrahent mitram vel biretum, et simul consurgentes cum Electo convertentur ad Altare, ac reverentia facta Cruci illius, ascendent in suppedaneum. Assistentes iuxta ordinem antiquitatis locum sument a dextris et a sinistris Electi, quod observabunt etiam deinceps in reliquis actionibus.

128. Electus dicet orationem *Aufer a nobis*, osculans Altare ad illa verba *Quorum Reliquiae* etc. et nunquam se movens de medio Altaris Missam leget ex Missali collocato in media ipsius Altaris mensa.

129. Notabitur quousque processerit Missa sollemnis, quia si exempli gratia nondum recitatum erit *Kyrie*, Electus expectabit ibi, recitaturus ipsum submissa voce eodem tempore cum Episcopo: item omnia ea, quae cantabit Episcopus in Missa, Electus recitabit submissa voce una cum Episcopo. Ad *Gloria in excelsis*, si recitandum erit, Electus stabit eodem statu ac supra, recitabit hymnum praedictum cum Assistentibus, deinde sedebit, ut antea, caput operiens bireto, et congruens cum choro in cantu verborum *Adoramus te* etc.

130. Absoluto cantu hymni angelici, si cantandus erit,

Electus cum Assistentibus redibit ad Altare suum: osculato dein Altari, non conversus ad populum dicit *Dominus vobiscum* et orationes. Advertatur collecta *pro Electo* recitanda sub unica conclusione cum prima oratione Missae. Deinde rursus sedebit et completo cantu Epistolae, redibit ad Altare suum, ubi simul cum Episcopo leget Epistolam et Graduale usque ad ultimum versiculum ipsius, vel tractus aut Sequentiae.

131. Episcopus quoque post cantum Epistolae, quum Subdiaconus osculatus erit manum eius, leget Graduale, ut supra.

132. Electus postquam legerit Graduale modo supra innuto, descendet de Altari et consistet ante scabellum stans versis humeris ad Altare ipsum, quod etiam facient Assistentes, qui mitra caput cooperient, si eius usu gaudebunt.

133. Episcopo, postquam legerit, ut supra, Graduale, tollitur gremiale a secundo Diacono assistente, accipiet sinistra baculum pastorem, assurgit, descendet de throno et accedet ad Altare.

134. Presbyter assistens praecedet Episcopum, qui incedit medius inter Diaconos assistentes et per chorum transiens benedicit Clerum; Caudatarius sequetur Episcopum et syrman vestis eius sustentabit, post caudatarium quatuor Cappellani a mitra, baculo, libro et scotula.

135. Quando Episcopus transibit ante Electum, salutabit ipsum, vel donabit ei benedictionem, iuxta regulam superius expositam.

136. Interim ab uno vel duobus clericis reponetur pro Episcopo faldistorium in medio suppedaneo Altaris maioris, et pulvinar, in quo geniculabit.

137. Diaconus et Subdiaconus venient ante Altare, ut se adiungant Episcopo.

138. Cappellanus a libro deponet Missale super abacum et accipiet Pontificale, utendum in benedictione.

139. Ponentur etiam pulvini duo ex panno violaceo a latere Evangelii super gradus Altaris propter prostrationem Electi.

140. Electus caput operiet bireto et sequetur cum Assistentibus suis Episcopum ad Altare procedentem. In promptu stabunt clerici duo, scabella Assistentium translaturi.

141. Quum ante Altare venerit Episcopus, recedent Presbyter assistens et Diaconi assistentes. Succedent in assistentiam Episcopi Diaconus et Subdiaconus.

142. Episcopus, ante Altare progressus, reverentiam ad Crucem cum Ministris et Assistentibus conficiet, ascendet ad Altare, dimittet baculum pastorem et geniculabit in faldistorio.

143. Electus ante Altare ubi venerit, caput nudabit bireto, quod tradet Cappellano suo, reverebitur Crucem, deinde procumbet a sinistris Episcopi super gradus Altaris in pulvinis praeparatis.

144. Assistentes Electi mitram in capite retinentes, si eius usu gaudebunt, secus dimisso bireto, geniculabunt apud scabellum utriusque ipsorum praeparatum ante Altare quo loco erant tempore Examinis.

145. Cappellanus a libro Pontificale accipiet et apertum praesentabit Episcopo, qui genuflexus erit quique intonabit antiphonam *No reminiscaris*, quae cantabitur a cantoribus simul cum psalmis poenitentialibus. Post cantum psalmorum repetetur antiphona et cantores duo genuflexi ante Altare cantabunt Litanias, quibus respondebunt adstantes.

146. Sub finem Litaniarum in promptu erunt Cappellani cum scotula et cum baculo.

147. Cantato *ŷ. Ut omnibus fidelibus defunctis etc.* assurgat Episcopus cum Ministris et baculum sinistra accipiet; convertetur versus Electum et versiculos super eum cantabit *Ut hunc Electum etc.* et benedicet ipsum, ut in Pontificali. Abbates assistentes non recitabunt versiculos praedictos nec donabunt benedictionem.

148. Post benedictionem recedent Cappellani a libro et a scotula, Episcopus dimittet baculum, procumbet iterum super faldistorium et cantores resument cantum Litaniarum easque complebunt.

149. Absolutis Litiis, Electus manebit prostratus. Episcopus assurgat et cum ipso Clerus in choro. Removebitur a clerico pulvinus, in quo geniculaverit Episcopus, qui consensu Altaris suppedaneo, stabit aliquantulum conversus ad Electum prostratum.

150. Diaconus exuet Episcopo mitram. Episcopus iunctis manibus cantabit versiculos, ut in Pontificali, et orationem *Concede quaesumus* etc. Subiunget deinde alteram orationem *Cunctorum bonorum* etc. usque ad conclusionem *Quod ipse praestare digneris, qui vivis et regnas Deus.*

151. Electus de prostratione assurgit et geniculabit ante Episcopum, qui manibus ante pectus expansis cantabit praefationem tono feriali.

152. Deinde Episcopus ad illa eiusdem praefationis verba *Ut qui per nostrae manus* etc. (quae cantare prosequetur, ut supra) imponet utramque manum capiti Electi usque ad verba *separetur indignus*, inclusive. Postea manibus ante pectus expansis cantabit ultimam partem praefationis *Suscipiat te Domine* etc. Conclusionem autem praefationis dicet iunctis manibus et submissa voce. Tum elata voce recitabit reliquas tres orationes.

153. Hoc tempore ab uno pluribusve clericis, prope Altare a latere dextero Evangelii, in promptu habebitur liber Regulae tradendus Electo, ac si gaudebit usu pontificalium, baculus pastoralis et annulus; vasculum etiam aquae sanctae cum aspersione, si benedicenda erunt obiecta haec.

154. Expleto cantu praefationis, Episcopus sedebit faldistorio et Diaconus ei reponet mitram.

155. Diaconus porriget Episcopo librum Regulae, et Episcopus praesentabit illum Abbati, qui manus libro eidem imponet, dum ab Episcopo recitabitur formula *Accipe regulam* etc.

156. Episcopus librum restituet Diacono, hic clerico. Si Abbas gaudebit usu pontificalium, ac si benedicendus erit baculus, Diaconus mitram exuet Episcopo, qui assurgit, recitabit orationem super baculum sibi praesentatum ab uno ex Cappellanis Abbatis, et accepto aspersione e manibus Diaconi, baculum ipsum asperget aqua benedicta.

157. Episcopus aspersione reddito Diacono, sedebit et a Diacono ipso cooperietur mitra.

158. Episcopus a Diacono baculum accipiet et porriget Abbati, qui utraque manu accipiet, et Episcopus illum adhuc sustinens recitabit formulam *Accipe baculum* etc. Baculum deinde Diaconus recipiet ac restituet clerico a quo illum acceperit.

159. Si nondum erit benedictus annulus, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgit et orationem recitabit super anulum sibi in lance praesentatum ab uno ex Cappellanis Abbatis, dein asperget illum aqua sancta, ut supra, et sedebit.

160. Reposita a Diacono mitra Episcopo, hic recipiet a Diacono anulum, quem inseret digito dextro annulari Abbatis, dicens *Accipe anulum* etc.

161. Diaconus mitram tollet Episcopo, qui assurgens et conversus ad Abbatem recitabit orationem *Oremus. Te omnipotens* etc.

162. Post orationem Episcopus rursus sedebit et Diaconus ei reponet mitram. Assistentes Abbatis accedent ad eum. Episcopus amplexum dabit Abbati, qui amplexu ab Episcopo accepto, assurgit et amplectetur primum Assistentem suum, deinde secundum.

163. Cappellanus a libro deponet Missale super abacum et recipiet Missale.

164. Clerici duo advertent, ut reportent ante Altare Electi scabella Assistentium.

165. Descendent de Altari Abbas cum Assistentibus suis, qui facta contextim reverentia ad Altare et Episcopum, accedent ad Altare suum, ibique salutabunt Crucem et consistent ante scabella, humeris ad Altare ipsum conversis.

166. Revertentur ante Altare Diaconi assistentes et Presbyter assistens.

167. Episcopus, postquam Abbas cum Assistentibus ad Altare suum pervenerit, accipiet sinistra baculum, surget de faldistorio, descendet de Altari medius inter Ministros et ad Altare conversus, salutabit Crucem.

168. Episcopus, praesente Presbytero assistente, medius inter Diaconos assistentes, sequentibus caudatario et quatuor Cappellanis a mitra, baculo, libro et scotula, revertetur ad thronum; transiens ante Abbatem et Assistentes salutabit eos vel donabit benedictionem, ut notatum superius est; transiens autem per chorum dextra Clerum benedicit.

169. Ministri redibunt ad locum suum in latus Epistolae.

170. Episcopus conscenso throno, sedebit, dimittet bacu-

lum, reponetur ei gremiale a primo Diacono assistente eique se sistent Cappellani cum Missali et scotula ac leget ultimum versiculum Gradualis vel tractus aut Sequentiae, deinde *Munda cor meum* et Evangelium.

171. Abbas cum Assistantibus suis ascendet ad Altare suum et leget ultimum versiculum Gradualis vel tractus aut sequentiæ, *Munda cor meum* et Evangelium, quod tamen non osculabitur nec dicet *Per evangelica dicta* etc. Redibit sessum, ut antea, et cum ipso Assistentes.

172. Interim a choro cantabitur versiculus Gradualis seu Tractus sive Sequentiae.

173. Dum legere Evangelium Episcopus incipiet, Diaconus librum afferet ad Altare et sient ea omnia quae praescripta fuerunt in Missis pontificalibus.

174. Ad cantum Evangelii Abbas cum Assistantibus stabunt. Quando Episcopus intonabit *Credo*, Abbas cum Assistantibus ascendent ad Altare suum et simul recitabunt *Credo*, postea redibunt sessum, ut in principio.

175. Sub finem Symboli disponentur oblationes quae afferentur a Monachis quinque illius Monasterii, cuius Abbas benedicitur. Caeremoniarius tradet primo duo intorticia ardentia, secundo panem inauratum, tertio panem argentatum, quarto doliolum auratum, quinto alterum doliolum argentatum et iuxta positionem presbyterii disponentur ita, ut possint ordinatim sequi Abbatem quem ascendet ad thronum.

176. Praesto erunt etiam qui ministrare Episcopo debent lotionem, praesertim si actionem istam fungeretur Magistratus.

177. Expleto cantu Symboli, Diaconus assistens secundus tollet gremiale et mitram Episcopo, qui assurgens cantabit *Dominus vobiscum*, *Oremus* et leget versiculum Offertorii.

178. Abbas cum Assistantibus suis ascendet ad Altare suum, osculabitur illud, dicet *Dominus vobiscum* non conversus ad populum, et leget versiculum Offertorii.

179. Episcopus sedebit et Diaconus assistens primus cooperiet eum mitra pretiosa, si utenda erit, secus mitra auriphrygiata eique reponet gremiale.

180. Abbas cum Assistentibus descendet de Altari suo et cum ipsis Crucem Altaris salutabit; Assistentes, si mitrae usu gaudebunt, caput ipsa cooperient et medium inter se ducent Abbatem ad thronum. Si transeundum erit ante Altare maius, conficiant reverentiam, quam facient etiam Episcopo, quum ante thronum pervenerint. Monachi cum oblationibus unus post alium sequentur Abbatem ordine superius innuto, et ipsi quoque genuflexionem ad Altare maius et ad Episcopum conficiant ut supra.

181. Abbas ab Assistentibus suis adducetur in thronum et genuclabit ante Episcopum. Monachi cum oblationibus et ipsi in thronum ascendent, accedent ad dexteram Abbatis, porrigent ipsi oblationes et immediate transibunt ad sinistram eius. Abbas praesentabit intorticia Episcopo, cuius osculabitur manum quo momento illa Episcopus accipiet. Episcopus tradet illa primo Diacono assistenti, hic autem clerico vel monacho eidem, qui attulerit ea, et ab ipso referentur ad abacum. Id ipsum fiet de panibus et doliolis.

182. Abbas, praesentatis oblationibus, assurgit et una cum Assistentibus suis descendit de throno, procedit ad Altare maius ibique expectabit ante latus Evangelii. Assistentes medium inter se continebunt Abbatem ac dimittent mitras, si utentur.

183. Clericus unus in promptu habebit scabellum, in quo ponetur Missale pro Abbate et pulvinus, in quo genuclabit.

184. Statim ac de throno descenderit Abbas, secundus Diaconus assistens tollet gremiale Episcopo, qui dimittet anulum et chirothecas.

185. Ministri lotionis ascendent ad thronum, quum inde descenderit Abbas.

186. Ad lotionem manuum Episcopi stabunt Abbas cum Assistentibus, Canonici et Praelati, si aderunt, ceteri omnes adstantes genuclabunt.

187. Profectis Ministris lotionis, Episcopus accepto baculo surget, descendit de throno et accedit ad Altare, prosecuturus Missam pontificalem, observando totum id, quod praescriptum est cap. IX. lib. V. exceptis animadversionibus sequentibus.

188. Quando Episcopus transibit ante Abbatem et Assistentes, qui stabunt in plano ante Altare, ut supra, salutabit eos vel donabit ipsis benedictionem, iuxta distinctionem superius allatam.

189. Abbas, statim ac Episcopus ante Altare pervenerit, procedet ante Altare, sed aliquantulum longe ab ultimo gradu, ne impediatur actiones Ministrorum, ibique genucabit in pulvino, qui appositus erit; habebit ante se positum in scabello Missale apertum, ex quo leget Missam. Assistentes stabunt prope eum et genucabunt tantum quando genucabit Chorus.

190. Organa, si licebit sonare pro qualitate officii, sonare cessabunt statim ac ad Altare pervenerit Episcopus.

191. Episcopus elata voce recitabit secretas omnes simul cum Abbate, qui nullum Crucis signum aliumve faciet actum, sed semper erit genuflexus apud scabellum suum, iunctis manibus.

192. Praeter Hostiam ponetur super patenam particula una, consecranda pro Communionem Abbatis.

193. Benedictio thuris et reliquae preces praescriptae in thurificatione Altaris recitabuntur ab Episcopo tantum.

194. Quando Diaconus incensabit Episcopum, assurgat Abbas, duplici ductu incensabitur a Diacono, deinde rursus submittet genua. Episcopus lavabit manus, dicens psalmum consuetum. Postmodum Abbates Assistentes sive duo Monachi assistentes thurificationem accipient.

195. In reliqua Missa observabitur quod traditum est capitulo IX. praecedenti num. 133.

196. Postquam Episcopus largitus erit benedictionem et a Presbytero assistente publicata erit Indulgentia, reponetur faldistorium ad medium Altaris in suppedaneo, sedebit in illo Episcopus, dimittet baculum et utetur assistentia Diaconi et Subdiaconi.

197. Presbyter assistens cum Diaconis assistentibus redibunt in chorum ad stallum suum.

198. Cappellanus a libro advertet ut resumatur ex abaco Pontificale in usum Episcopi ut infra.

199. In promptu erunt clerici cum mitra, cum chirothe-

cia, cum baculo Abbatis, si gaudebit usu pontificalium, et cum vasculo aquae sanctae cumque aspersorio, si chirothecae et mitra nondum erunt benedictae.

200. Sediti Episcopo se sistet Abbas, qui geniculabit ante ipsum. A Caeremoniario aut a Cappellano capiti Abbatis imponetur pileolus.

201. Si nondum mitra erit benedicta, Diaconus mitram exuet Episcopo, qui assurgit et recitabit orationem praescriptam super mitram, quae sustinebitur a clerico; tum accipiet a Diacono aspersorium et mitram asperget aqua benedicta.

202. Episcopus iterum sedebit faldistorio, mitra cooperietur a Diacono, et receptam a Diacono ipso mitram Abbatis imponet ipsius capiti dicens *Imponimus, Domine* etc.

203. Caeremoniarius vel Cappellanus annulum educet e digito Abbatis.

204. Si benedicendae erunt chirothecae, Episcopus illas benedicet, ut supra.

205. Sedens Episcopus cum mitra in capite, accipiet chirothecam dexteram et dextrae Abbatis induet illam, deinde sinistram sinistrae, recitans interea formulam *Circumda Domine* etc. Tum acceptum e manibus Diaconi annulum Abbatis inseret digito eius annulari dextro.

206. Si benedictio peragetur in ecclesia propria Abbatis, Episcopus assurgit et manu dextera Abbatis accepta, ducet eum ad thronum praeparatum, ut supra, in latere Epistolae, eique postquam sederit, tradet baculum in sinistram, dicens *Accipe planam* etc. Ad hunc actum sonabunt festivo more omnes campanae ecclesiae et Monasterii.

207. Sin autem benedictio fiet extra ecclesiam Abbatis, Episcopus assurgit et manu dextera Abbatis accepta, ducet eum sessum ad faldistorium suum eique tradet baculum in sinistram recitans formulam *Sto in iustitia* etc.

208. Diaconus et Subdiaconus sequentur Episcopum ad sedem Abbatis, itemque Cappellanus cum libro etc.

209. Episcopus stans a dextra Abbatis, si hic sedebit throno suo, vel recedens in latus Evangelii, si Abbas sedebit faldistorio, nudabitur mitra a Diacono et intonabit *To Deum*, quod in cantu prosequetur Clerus in choro.

210. Si Abbas gaudebit usu Pontificalium, intonito *Te Deum*, assurget, descendet de sede sua vel de Altari, reverentiam ad Episcopum et ad Altare faciet, ac medius inter Assistentes suos incedet per ecclesiam et benedictionem donabit adstantibus.

211. Redibit ad Altare sive in chorum et sedebit faldistorio vel sede sua.

212. Si carebit usu Pontificalium, omitteretur quod descriptum supra est, et Episcopus, benedictione solemni impertita, immediate inthronizabit Abbatem vel sedi in choro vel faldistorio et formulam respectivam recitabit. Abbas inthronizatus ab Episcopo, sibi ipse imponet biretum et Episcopus exutus mitra a Diacono, intonabit *Te Deum*, ut supra.

213. Postquam Abbas benedictionem per ecclesiam donaverit ac sederit, sive gaudebit usu pontificalium, sive non gaudebit, post intonationem *Te Deum*, Monachi unus post alium se sistent ante eum, reverentiam ipsi facient, eiusque manum osculabuntur et vultum. Advertent etiam, ut reverentur Episcopum et Altare.

214. Hoc tempore Assistentes manebunt prope Episcopum a sinistris eius.

215. Expleto cantu *Te Deum*, perstans adhuc Episcopus vel in latere Evangelii vel a dextra sedis Abbatis, conversus ad Altare recitabit in cantu versiculos cum oratione, post quam, si Abbas sedebit in choro vel throno suo, Episcopus rursus coopertus mitra a Diacono et sinistra recepto baculo pastorali, comitantibus Ministris, ut supra, redibit ad Altare et consistet in latere Evangelii. Abbas medius inter Assistentes suos sequetur Episcopum et procedet ad Altare.

216. Si Abbas gaudebit usu Pontificalium, Episcopus quum venerit in latus Evangelii, dimittet baculum et mitra nudabitur a Diacono, secus eam retinebit propter acclamationem, ut infra.

217. Quum Abbas ad Altare pervenerit, Assistentes recedent ad dexteram Episcopi, et mitram sibi exuent, si utentur.

218. Si Abbas sedebit faldistorio, assurget, convertetur ad Altare, amoto faldistorio.

219. Abbas, usu gaudens Pontificalium, donabit benedictionem, cantans *Sit nomen Domini* etc. Dictis autem verbis *Benedicat vos omnipotens Deus*, accipiet sinistra baculum et priusquam benedictionem donet, reverebitur Episcopum, deinde trinam populo benedictionem impertiatur.

220. Episcopus mitra cooperietur a Diacono, Assistentes sibi ipsi mitram imponent.

221. Abbas, benedictione impertita, geniculabit in latere Epistolae et una tantum vice cantabit *Ad multos annos*.

222. Si carebit usu Pontificalium, recepta ab Episcopo mitra post orationem, Abbas, dimisso bireto, genuflexus, ut supra, ante Episcopum cantabit una tantum vice *Ad multos annos*.

223. Assurget Abbas et excipietur ad amplexum ab Episcopo, dein ab Assistentibus suis.

224. Descendet de Altari medius inter suos Assistentes et cum ipsis salutabit Crucem, postea Episcopum. Accedent iunctim ad Altare suum, ubi dimisso baculo et mitra ac reverentia facta ad Crucem, ascendent in suppedaneum.

225. Episcopus quum responderit salutationi Abbatis et Assistentium, mitra a Diacono nudabitur, convertetur ad Altare, incipiet ultimum Evangelium S. Ioannis, signabit Altare, tum a Diacono reponetur ei mitra. Resumpto deinde baculo, praeeunte Presbytero assistente, recitans Evangelium praedictum, redibit in thronum, medius inter Ministros, sequentibus Diaconis assistentibus et Cappellanis a mitra, baculo, libro et scotula et completo Evangelio, dimittet paramenta sacra.

226. Abbas Evangelium idem integrum recitabit in Altari suo, ex quo deinde cum Assistentibus descendet, reverebitur Crucem Altaris eiusdem et sedens scabello, ut in principio, a Caeremoniario vel a Cappellanis suis exuetur sacris paramentis, videlicet annulo, chirothecis, manipulo, planeta et reliquis. Si usu Pontificalium carebit, exuetur planeta, stola, manipulo et reliquis atque induetur mantellecto et mozzeta.

227. Assistentes etiam paramenta dimittent et resument habitum, quo induti erant ante officium.

228. Canonici, dimissis paramentis, resument habitum choralem, ideoque praesto erunt clerici cum canistris allaturi indumenta choralia et recepturi paramenta,

229. Episcopus, exutus paramentis, induet iteram cappam et a Subdiacono tollentur ei caligae et sandalia, ut in Missis pontificalibus.

230. Hoc ipsum fiet Abbati a suo Converso, si usus fuerit caligis et sandaliis eique reponentur calcei usuales.

231. Episcopus et Abbas recitabunt ex Canone pontificali preces gratiarum actionis.

232. Faldistorium cum pulvisis pro Episcopo ante Altare restituatur.

233. Peracta gratiarum actione, Episcopus et Abbas cum Assistentibus et Clero quoque, ordine descripto in principio, orabunt ante Altare maius, deinde ad Altare SS. Sacramenti et associabitur Episcopus ad portam ecclesiae, ubi Abbas ei gratias agat pro benedictione sibi impertita.

234. Si Episcopus fuerit Ordinarius, quum discedet de ecclesia, pulsabuntur festivo more campanae.

DE BENEDICTIONE
PLURIUM ABBATUM.

CAPUT XI.

1. **D**uobus superioribus capitulis ritum descripsimus servandum in benedictione Abbatis solemniter aut privatim persolvenda.

2. Non potest nisi raro contingere, ut peragenda sit plurius Abbatum benedictio, si excipiat circumstantia Capituli generalis in aliquo Ordine monastico, cuius Abbates electi teneantur accipere benedictionem abbatialem.

3. Si tamen id accideret, quin frustra repetamus instructiones praecedentibus capitulis traditas, satis esse videtur quasdam regulas generales proferre, quae opus sint ad circumstantiam supra allatam.

4. Ad Altare SS. Sacramenti aderit numerus sufficiens pulvinarium, qui respondeat numero Electorum et Abbatum assistentium.

5. Quod ad ornatum Altaris maioris nulla occurrit variatio: notandum tamen, quod numerus pulvinarium ante Altare augendus est, ut satis sit numero Electorum et Assistentium.

6. Pro Electis unum tantum praeparabitur Altare, quod augebitur in longitudinem, si opus fuerit. Altare istud instruetur Cruce et quatuor tantum candelabris, quamvis plures sint Abbates benedicendi. Singulis ipsorum praeparabitur super Altari Missale et paramenta pro uno Abbate iam alibi notata, quo ordine docebitur inferius.

7. Ante idem Altare tot scabella ponentur, quot Abbates accepturi benedictionem, et pro duobus Assistentibus etiam, quorum numerus est immutabilis, licet Abbates benedicendi sint plures.

8. Singulis Electis singuli aderunt Canones pontificales, quibus utentur in praeparatione ad Missam et in gratiarum actione.

9. Relate ad obiecta praeparanda super abacum, praeter illa quae superius notata sunt, praeparabuntur particulae quae satis sint numero Abbatum, et poterunt etiam poni in pyxide.

10. In promptu erunt faldistoria plura cum veste albi coloris ad inthronizandos Abbates in fine functionis. Quocirca curabitur, ut augeatur suppedaneum et ceteri Altaris gradus, ut commode possint Abbates sedere faldistoriis, quae ibi apponentur.

11. In Abaco Electorum, praeter obiecta notata, praeparabitur pro singulis ipsorum calix cum vino et purificatorio propter purificationem post Communionem. Item intorticia, panes et doliola vini plena pro singulis, vel etiam quibus utitur unus, licebit alteris uti. Si Electi gaudebunt uso Pontificalium, disponentur pro singulis eorum caligae et sandalia, chirothecae, mitrae, annuli et prope abacum praeparabitur baculus pastoralis cum velo appenso, ab unoquoque eorum utendus.

12. Procurabitur numerus pelyinorum sufficiens prostrationi.

13. In Sacratio aderunt sedes numero sufficienti Electis (si illuc convenient) et superpellicia pro Cappellanis.

De functione

14. Quin repetamus quae superioribus capitulis tradita sunt, variationes tantum, quae poterant occurrere, notabimus.

15. Abbates assistentes cum Electis expectabunt Episcopum in limine ecclesiae a sinistra ingressus. Assistens primus stabit prope portam in parte interiori, secundus a sinistris primi, Electus primus a sinistris secundi Assistantis, secundus Electus a sinistris primi Electi, tertius a sinistris secundi Electi, eodemque ordine reliqui, si aderunt.

16. Incedentes per ecclesiam Electi et Assistentes sequentur Episcopum ordine sequenti. Si duo fuerint Electi, primus incedet a dextra, secundus a sinistra, ita ut Electus primus stet a sinistris primi Assistantis et Electus secundus a dextris Assistantis secundi. Si tres numero fuerint Electi, primus eorum incedet in medio, secundus a dextris primi, tertius a sinistris primi: si quatuor, primus incedet a dextris, secundus a sinistris primi, tertius a dextris primi, quartus a sinistris secundi. Eadem methodus servabitur, si numerus eorum maior esset.

17. Ordo praescriptus in ingressu per ecclesiam, servabitur, etiam in adoratione ad Altare SS. Sacramenti et in brevi oratione ante Altare maius.

18. Quod ad praeparationem ad Missam, sive functio celebretur cum cantu, sive sine cantu, observabitur quod praescriptum fuit in capitulis superioribus. Nisi Canon singulis Abbatibus parari posset, canone uno utentur Electi duo.

19. Si Electi gaudebunt usu Pontificalium, ponentur eis caligae et sandalia a respectivis suis conversis, quando monebit Caeremoniarius, eo quod actio ista pendeat a modo, quo peragetur benedictio, cum cantu nempe vel sine cantu.

20. Electi non lavabunt manus, et quum parabitur Epi-

scopus, ipsi quoque a respectivis Cappellanis induentur sacris paramentis.

21. Quum Episcopus ad Altare ascenderit, Electi cum Assistentibus procedentes ante Altare maius, non commutabunt locum; posset enim inde oriri confusio; sed quo loco erunt tum Electi, tum Assistentes, convertentur ad Crucem Altaris sui, reverentiam conficient, deinde quo ordine stabunt, venient ante Altare et Episcopum.

22. Electi in examine sedebunt ad lineam e regione Episcopi, Assistentes aptem facie aliquantum ad invicem conversa.

23. Si Electi praestituri erunt iuramentum, genuflectent iunctim eodem ordine super infimum gradum Altaris ante Episcopum, cui appositum erit scabellum cum libro, continente formulam iuramenti. Primus inter Electos leget formulam voce alta et intelligibili. Formula autem lecta a primo, unus ex Cappellanis amovebit scabellum cum libro, et Episcopus apertum sustinebit Missale genibus suis. Electus primus manus extensas super Missale imponet ac dicet - Sic me Deus adiuvet etc. - Assurget, salutabit Episcopum et sessum accedet ad scabellum suum. Electus secundus geniculabit ante Episcopum ac dicet - Et ego Electus Monasterii *N.* ordinis *S. N.* dioecesis *N.* iuro in omnibus et per omnia, ut supra in forma iuramenti iam lecta, facere et observare pro Monasterio *N.* mihi commissio - Postea manus imponet Missali, dicens - Sic me Deus adiuvet etc. - Assurget, reverebitur Episcopum et sessum recedet ad scabellum suum; idem facient deinceps ceteri, si aderunt.

24. Episcopus leget Examen singulari numero et ad responsa unusquisque Electus, unus post alium, caput aperiet, assurget et respondebit, ut notatum est in Pontificali. Episcopus dicet pluraliter tantum - Haec omnia et cetera bona tribuat vobis etc. - Variationem etiam advertet Episcopus in ultima interrogatione, ut superius inuimus.

25. Electi unus post alium, initio facto a primo, osculabuntur manum Episcopi et recedent in latus Evangelii; quo ordine mox declarabitur.

26. Episcopus descendet ante Altare, ac mitra dimissa, incipiet Confessionem. Electi respondebunt ei, stantes omnes

a sinistris eius, nempe primus stabit a sinistris Episcopi, secundus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi, quartus a sinistris tertii atque ita reliqui, si aderunt.

27. Quando Episcopus ad Altare ascendet, Electi recipient ordinem, quem servabant ab initio dum sedebant in examine, et reverentia ad Altare confecta, redibunt ad Altare suum, sedebant scabellis et exuti pluviali, a Cappellanis suis induentur aliis paramentis, ibi indicatis.

28. Postquam Electi induti erunt paramentis missalibus, quum debeant ascendere ad Altare minoris formae, ad confusionem vitandam, servabunt ordinem sequentem. Assurgent cum Assistentibus et convertentur ad Altare suum; Assistens primus, qui aderit in latere Evangelii, transibit super suppedaneum et veniet in latus Epistolae; prope Assistentem primum ibit Electus, qui sedebat a sinistris eius, et consistet in latere Epistolae ad Missale praeparatum: prope Electum eundem incedet alter, qui sedebat a sinistris eius, procedet ad Altare versus latus Epistolae et consistet a sinistris Electi, qui erit prope primum Assistentem, eodemque modo reliqui, ultimo loco ibit secundus Assistens, qui consistet in latere Evangelii. Quum autem redeundum erit ante Altare idem ad scabella, se movebit Assistens primus, post eum Electus, qui propior erit ei, deinde ceteri, postremo Assistens secundus.

29. Collecta pro Electis dicetur ab Episcopo numero plurali, quod etiam observabunt in secreta et in postcommunione.

30. In prostratione Electi erunt a sinistris Episcopi ordine, quem descripsimus in Confessione, videlicet primus proquambet a sinistris Episcopi, secundus a sinistris primi Electi, tertius a sinistris secundi atque ita deinceps, si plures fuerint.

31. In Litanis benedictio ab Episcopo donabitur pluraliter *Ut hos electos* etc. Orationes et praefatio dicentur etiam plurali numero; impositio manuum tantummodo *Ut qui per manus nostrae* etc. fiet super singulos eademque formula super unumquemque singulariter repetetur.

32. Traditio libri Regulae et insuper traditio annuli, si gaudebunt usu Pontificalium, fieri poterit pluraliter vel etiam singulariter unicuique.

33. Quod ad modum praesentandi oblationes, advertatur quod traditum est cap. VI. de Consecratione plurium Episcoporum num. 38. et ordo idem servari poterit.

34. Abbates erunt ante Altare genuflexi, recitantes cum Episcopo Missam, eodem ordine quo sederint in Examine.

35. Pax ab Episcopo praebebitur unicuique Abbati, servato ordine antiquitatis, et unusquisque Abbas, reversus ad locum suum, donabit eam Assistentibus.

36. In Communione genuflectent omnes in extremitate suppedanei, primus versus latus Epistolae, secundus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi atque ita porro, si qui supererunt.

37. Benedictione ab Episcopo in fine Missae impertita, reponetur in medio Altaris faldistorium, in quo Episcopus ipse sedebit.

38. Cappellani Abbatum accipient chirothecas, mitras et pileolos eorum. Singuli Cappellani suis Abbatibus imponent capiti pileolum.

39. Abbates consurgent et a clericis tollentur de presbyterio Missalia et scabella, quibus usi erunt Abbates in Missa.

40. Assistentes ducent Abbatem primum ante Episcopum, qui imponet ei mitram, chirothecas et anulum. Postea primus Abbas praedictus assurget, de Altari descendet et consistet in pedes ante Altare. Assistentes adducent ante Episcopum Abbatem secundum, cui mitram, chirothecas et anulum Episcopus, ut primo, imponet, idemque pariter deinceps faciet reliquis.

41. Advertent respective Abbatum Cappellani, ut in promptu habeant faldistorium et baculum pastorem pro singulis Abbatibus.

42. Episcopus, postquam mitram et chirothecas cum anulo imposuerit cunctis novis Abbatibus, assurget ac recedet versus latus Evangelii.

43. Ponentur a Cappellanis super suppedaneum Altaris faldistoria et illud, quo usus erit Episcopus, honoratiorem locum obtinebit.

44. Dispositis, ut supra, faldistoriis, accedet ad Altare pri-

mus Abbas et Episcopus dextera eius accepta, inthronizabit eum faldistorio, quo ordine docebitur inferius, eique tradet baculum in sinistram. Deinde inthronizabit secundum eique tradet pastorale. Postmodum tertium et reliquos, si supererunt.

45. Quod spectat ad ordinem, quo sedendum erit, servabitur sequens regula. Si duo fuerint Abbates, primus sedebit versus latus Evangelii, alter a sinistris primi versus latus Epistolae. Sin fuerint tres, primus sedebit in medio, secundus a dextris primi, tertius a sinistris primi. Sin quatuor numero fuerint, primus a sinistris suis habebit secundum, tertium a dextris, quartus sedebit a sinistris secundi, et ordinem servabunt eundem, si numero fuerint maiori.

46. Inthronizatis Abbatibus cunctis, Episcopus dicet formulam *State in iustitia* etc. numero plurali.

47. Intonito ab Episcopo *Te Deum*, duo Assistentes procedent ante Altare, videlicet primus in latus Evangelii, secundus in latus Epistolae. Abbates consurgent iunctim, et quin commutent locum, descendant de Altari, reverentiam conficient ad Crucem et Episcopum, convertentur ad populum atque ita procedentes ad lineam incedent per ecclesiam et benedicent adstantes.

48. In reditu ad Altare consistent ante ipsum ut genuflectant ad *ψ. Te ergo quaesumus* etc. nisi cantatus fuerit. Sin autem cantatus erit, post reverentiam ad Crucem et Episcopum, redibunt unus post alium, sessum ad faldistorium, ut supra, et Assistentes recedent prope Episcopum.

49. Cantato pluraliter ab Episcopo *ψ. Confirma* etc. et orationem *Exaudi, Domine, preces nostras* etc. assurgent Abbates de faldistorio, in quo singuli sederint, et unus post alium descendant in planum lateris Epistolae a latere Altaris. Primus stabit propior Altari, secundus a sinistris primi, tertius a sinistris secundi eodemque ordine ceteri.

50. Cappellani faldistoria de suppedaneo removebunt et seorsim reponent.

51. Remotis de Altari faldistoriis, ascendet illuc primus Abbas, donabit benedictionem et acclamabit Episcopo.

52. Donante benedictionem Abbate primo, ceteri Abbates

nudabuntur mitra a Cappellanis suis et ad benedictionem stabunt.

53. Postquam primus Abbas acceperit amplexum ab Episcopo et Assistentibus, descendet de Altari et subsistet in latere Evangelii.

54. Ascendet ad Altare secundus Abbas, qui benedictionem donabit et acclamationem faciet, ut primus.

55. Abbas primus ad benedictionem, quam impertiatur secundus, nudabitur mitra a Cappellano suo, quod idem fiet a ceteris.

56. Abbas secundus postquam amplexum, ut supra, acceperit, descendet in latus Evangelii et consistet a dextris primi Abbatis.

57. Ascendet ad Altare tertius Abbas, qui benedictionem donabit, acclamationem faciet et post amplexum consistet a dextris secundi. Haec eadem peragentur respective a ceteris, si plures fuerint.

58. Postquam Abbates omnes benedictionem dederint, acclamationem fecerint et admissi fuerint ad amplexum, redibunt simul cum Assistentibus ante Altare, ordine iam innuto, reverentiam conficiant ad Crucem et ad Episcopum, postea revertentur ad Altare suum. Ibi dimittent baculum et mitram, legent ultimum Evangelium et reversi ante scabella propria, mitram gestantes capite, baculum sinistra manu, salutabunt Episcopum, in thronum vel ad faldistorium euntem, vestes sacras dimissurum.

59. Adjuvantibus Cappellanis suis, sacra vestimenta dimittent, et resumpto mantelleto ac mozzeta, tollentur eis a respectivis Conversis sandalia et caligae atque ut in principio, e Canone pontificali legent preces gratiarum actionis.

60. Si Abbates carebunt usu Pontificalium, observabitur quod traditum est capitulo praecedenti cum animadversionibus hic indicatis.

61. Postremo eodem ordine quo accesserunt ad ecclesiam, discedent ex eadem; quum autem perveuerint in limen ipsius, appropinquabunt ad Episcopum eique gratias agent pro benedictione, quam sibi impertiverit.

DE BAPTISMO
AB EPISCOPO INFANTIBUS CONFERENDO.

CAPUT XII.

1. **B**aptismum solemniter infantibus administrandum reservatur Episcopo in Sabbato sancto et in Sabbato Pentecostes, si officia dierum illorum celebrabit.

2. Fieri quandoque potest, ut Sacramentum istud conferendum ab Episcopo sit etiam extra utrumque supra nominatum diem; quocirca trademus instructiones de ritu in tali circumstantia observando.

3. Baptismum administrandum esset in ecclesia parochiali, ad hanc rem instructa fonte baptismali. Non semper tamen, propter circumstantias, id in praxi fieri poterit. Quapropter in describendo ritu rationem habebimus utriusque casus.

Quae sint praeparanda.

4. Ante Altare SS. Sacramenti ponetur genuflexorium cum strato et pulvinis eius coloris, qui praescriptus est cap. IV. lib. V.

5. Ardebunt sex cerei in candelabris maioribus, saltem quando Episcopus ibi orabit in accessu ad ecclesiam et in discessu de ipsa.

6. Ad Altare maius, sive aliud Altare prope quod Episcopus parabitur vestibis sacris, praeter sex candelabra cum cereis et Crucem candelabris similem, ponetur pallium albi coloris, cui superponetur alterum violaceum, tollendum functionis tempore, ut inferius docebitur. Gradus Altaris coequentur tapeto.

7. Super mensam Altaris disponentur paramenta episcopalia, videlicet pluviale coloris violacei cum stola simili, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae paramenta contigentur velo sericeo coloris violacei; prope paramenta pone-

tur formale simplex in lance et in latere Evangelii mitra auri-phrygiata (a).

8. Prope Altare aderit baculus pastoralis.

9. Super abacum alba tobalea contectum praeparabitur urceus, pelvis ac mantilia seu manutergia duo in lance, candelabra duo cum candelis pro Acolythis, rituale aut pontificale (pars IV.) scotula cum candela, pelvicula cum sale benedicendo, et nomina baptizandi caractere maiori scripta in chartae plagula.

10. Prope abacum, vel alio loco, praeparata aderit Crux hastilis.

11. Loco solito, videlicet in latere Epistolae, ante gradus Altaris, faldistorium cum veste albi coloris, cui superposita erit altera coloris violacei.

12. In medio gradus infimi Altaris ponetur alter pulvinus, in quo geniculabit Episcopus.

13. Aperietur fons baptismalis et ante ipsum sternetur tapetum satis longum, quod extendatur etiam extra septa seu balaustrium baptisterii; poterunt etiam sterni duo, videlicet unum ante fontem, alterum ante ingressum seu cancellos baptisterii.

14. In sacello Fontis, vel extra ipsum, iuxta loci amplitudinem, praeparabitur abacus contectus alba tobalea, in quo disponentur haec: formale pretiosum in lance, pluviale albi coloris cum stola simili, urceus cum pelvi, mantilia seu manutergia duo in pelvicula, aliquantulum medullae panis et mali medici in lance, vascula S. Chrismatis et Olei sacri Catechumenorum in lance cum aliquantulo gossipio soluto, cochleare ad effundendam aquam baptismalem, si baptismum administraretur per infusionem, candela tradenda baptizato, vestis candida imponenda baptizato et aliquot manutergia, quibus abstergatur caput baptizati.

15. Ad portam ecclesiae in parte interiori praeparabitur

(a) Interdum pro exorcismis, qui baptismum praecedunt, vidi mitram simplicem lineam albi coloris adhiberi. A Caeremoniali lib. I. cap. XVII. sequens regula generalis statuitur - Simplici mitra utitur Episcopus feria sexta in Parasceve, et in officiis et Missis Defunctorum -.

tapetum, explicandum postquam Episcopus in ecclesiam ingressus erit.

16. Sin autem ecclesia fonte baptismali carebit, confertur baptisma ad Altare maius et in abaco praeparabuntur quae superius enumerata sunt, disponenda in Fonte, quibus adiungetur aqua baptismalis in ampulla, gremiale lineum cum lemniscis pro Episcopo et pelvis maior, qua recipiatur aqua baptismalis, quae defluet de capite baptizati. Notandum, quod aqua baptismalis haurienda est de Fonte ecclesiae cathedralis, seu matricis, vel paroeciae baptizandi, secundum speciales cuiuscumque dioecesis ordinationes.

17. Extra balaustrium, sive in ingressu externo presbyterii supradicti Altaris maioris extendetur tapetum, in quo statuetur faldistorium propter actiones praescriptas extra baptisterium peragendas.

18. In Sacrario vasculum aquae sanctae et superpellicia pro inservientibus.

De functione.

19. Hora praestituta, convenient in Sacrarium clerici, qui assistere debebunt functioni, octo numero et induent superpellicium, itemque Cappellani seu Presbyteri, quorum officium assistere Episcopo.

20. Episcopus si fuerit Ordinarius excipietur a Clero in limine ecclesiae et Superior ecclesiae ipsius porriget ei aspersorium, quo asperget se ipsum et adstantes.

21. Patrinus et matrina cum baptizando morabuntur extra ecclesiam.

22. Episcopus visitabit Altare SS. Sacramenti, sequente Clero: procedet inde ad Altare maius, sive ad Altare in quo peragetur functio, geniculabit in pulvino praeparato in medio gradu infimo ac brevi tempore orabit.

23. Assurget de oratione, reverebitur Crucem et sessum accedet ad faldistorium, adstantibus ei a lateribus Cappellanis duobus superpellicio indutis.

24. Distribuentur clericis paramenta episcopalia et cura-

bitur ab aliquo, ut praesto sint ad portam ecclesiae patrinus, matrina et baptizandus.

25. Episcopus mozzetam dimittet ac retinens biretum in capite lavabit manus eique lotionem ministrabunt sui familiares nobiles et defectu illorum supplebunt clerici duo.

26. Episcopus, dimisso bireto, a Cappellanis suis induetur amictu, stola, alba, cingulo, Cruce pectorali, deinde stola et pluvioli violaceo, cui apponetur formale. A Cappellano primo imponetur eius capiti mitra et baculum sinistra accipiet.

27. Dum parabitur Episcopus, clerici tres designati accipiant Crucem cum candelabris, ardentibus cereis, et consistent prope ingressum presbyterii.

28. Episcopus, postquam erit paratus, veniet ante Altare, salutabit Crucem et proficiscetur ad portam ecclesiae.

29. Praeibit Crux media inter Acolythos, sequetur Clerus, si aderit, et inter clericos unus ipsorum deferet lancem cum sale et manutergium, deinde Episcopus medius inter duos Cappellanos, sequentibus clericis a mitra et baculo, reliquisque duobus a libro et scotula, quorum alter rituale seu pontificale, alter scotulam portabit, postremo familiaribus eius nobilibus, si aderunt.

30. Unus vel duo clerici transferent faldistorium ad portam ecclesiae, nisi aderit iam alterum praeparatum in limine ipso, et dabitur opera, ut de Altari tollatur pallium violaceum, relicto altero albi coloris.

31. Clerus, quum in limen ecclesiae pervenerit, disponetur in duplicem ordinem, Crux cum candelabris consistet a sinistra portae, advertendo ut stet ferme e regione Episcopi, clericus salem deferens se sistet prope dexteram faldistorii; a sinistris faldistorii duo clerici cum libro et scotula, post faldistorium reliqui duo a mitra et baculo: Episcopus faldistorio sedebit, adstantibus ei a lateribus Cappellanis duobus (a).

32. Patrinus et matrina cum obstetrice, quae ulnis sustinebit infantem eumque praesentabit Episcopo, immorabuntur extra portam ecclesiae.

(a) Vide adnotationem num. 7. cap. I. lib. IV. appositam, cuius initium *Non erit supervacaneum* etc.

33. Episcopus faldistorio sedens, proferens nomina, quibus placebit vocari baptizandum, interrogabit eum, dicens: *N. quid petis ab ecclesia Dei?* Patrinus, aut matrina respondebit *Fidem*. Subiiciet Episcopus *Fides, quid tibi praestat?* Et patrinus aut matrina: *Vitam aeternam*. Rursus Episcopus: *Si igitur vis ad vitam ingredi* etc. usque ad verba *sicut te ipsum* inclusive.

34. Episcopus assurget ac leviter halitabit versus faciem baptizandi, dicens *Exi ab eo* etc. Sedebit dein et dicens *Accipe signum Crucis* etc. signum Crucis in fronte eiusdem baptizandi pollice dextro efficiet ad verba *tam in fronte* et alterum in pectore ad verba *quam in corde*.

35. Cappellanus primus mitram exuet Episcopo, qui assurget et recitabit orationem *Oremus. Preces nostras* etc. In oratione ista, in sequentibus et in interrogationibus ubi litera *N.* signata est caractere rubro aut cursivo, proferenda sunt nomina baptizandi (a.) Post orationem praedictam, Episcopus manum extensam imponet capiti infantis et recitabit orationem *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc.

36. Accedet ad Episcopum clericus deferens lancem salis. A Cappellano primo reponetur mitra Episcopo, qui stans recitabit exorcismum super salem. Post illa verba *ad effugandum inimicum* tolletur ab eodem Cappellano mitra Episcopo, qui prosequetur precationem super salem *Proinde rogamus* etc.

37. Si sal benedictus fuerit, omittetur quod numero praecedenti praescriptum est.

38. Sale benedicto, vel onissa eius benedictione si iam fuerit benedictus, Episcopus sedebit faldistorio et mitra iterum cooperietur; accipiet indice et pollice dexteræ manus aliquot grana salis, iniiciet illa in os infantis, dicens *N. accipe salem* etc. absterget digitos mantili seu manutergio ac dicet *Pax tibi*; patrinus autem respondebit *Et cum spiritu tuo*.

39. Episcopus dimissa mitra, assurget ac recitabit alteram orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. Absoluta oratione, resumet mitram et stans subiunget exorcismum *Exorcizo te, imunde spiritus*, etc. deinde alterum *Ergo maledicte diabole* etc. atque

(a) Inspiciatur adnotatio subiecta num. 7. cap. I. lib. IV.

advertet, ut signum Crucis pollice efficiat in capite et in fronte infantis *Et hoc signum* etc. ut iam superius traditum est. Postea nudabitur mitra, imponet dexteram capiti infantis et pergens sustinere versus eum manum eandem protensam, recitabit orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc.

40. Post orationem faldistorio sedebit Episcopus eique reponetur mitra, assurget, extremitatem sinistram stolae imponet capiti infantis ac dicet *N. ingredi in templum Dei* etc. Patrinus dextera accipiet partem sinistram stolae et ingredietur in ecclesiam una cum Episcopo, incedens a sinistris eius, cum obstetrice, quae gestabit infantem.

41. Unus vel duo clerici transferent faldistorium extra cancellos baptisterii, nisi alterum aderit ibi iam praeparatum

42. Episcopus in ecclesiam ingressus, nudabitur mitra, baculum sinistra accipiet, ac recitans cum patrino *Credo in Deum* etc. et *Pater noster* etc. accedet ad baptisterium, praecedente Cruce et Clero, eodem ordine, quem statuimus observandum in accessu de Altari ad portam. Si antequam deveniatur ad baptisterium completa erit recitatio *Credo* et *Pater noster*, Episcopus rursus cooperietur mitra. *Credo* et *Pater noster* ab Episcopo recitabitur latine: patrinus autem poterit ea recitare patrio idiomate si latino sermone dicere esset ei difficile.

43. Episcopus ante cancellos fontis progressus, antequam eo ingrediatur, subsistet et dimisso baculo, ac resumpta mitra, humeris ad Fontem conversis et ante se habens infantem cum patrino, recitabit exorcismum *Exorcizo te, omnis immunde spiritus* etc.

44. Clericus, qui sustinebat lancem cum sale, deponet eam super abacum, et secum retinens mantile seu manutergium, accipiet vasculum Olei sacri Catechumenorum in lance et aliquantulum gossipii, redibit ad Episcopum et prope dexteram eius consistet. Praesto erunt etiam clerici recepturi paramenta violacea et altera subministraturi albi coloris.

45. Post exorcismum Episcopus sedebit faldistorio et pollice dextero sumet ex ore aliquantulum salivae ac tanget prius aures, postea nares infantis, dicens *Ephpheta* etc. ut in Rituali et pollicem suum manutergio seu mantili absterget. Perget Epi-

scopus sedere et interrogabit baptizandum *N. abrenuntias* etc. ut in Rituali.

46. Interim obstetrix expediet vestem infantis circa col- lum et pectus.

47. Episcopus pollicem dexterum intinget in Oleum sa- crum Catechumenorum et unctionem peraget in formam Cru- cis prius in pectore, postea super humeros infantis, proferens formulam *Ego te linio* etc. Unus ex Cappellanis praedictas ambas unctiones gossipio absterget. Episcopus quoque gossipio abster- get pollicem suum.

48. Episcopus a Cappellanis suis exuetur mitra, formali simplici, pluviali et stola violacei coloris; induetur stola et plu- viali coloris albi cum formali pretioso ac reponetur ei mitra. Paramenta violacea, quae dimittet Episcopus, reponentur super abacum. Clericus unus dextere tollet de faldistorio vestem viola- ceam, quando Episcopus assurget, ibique relinquet vel substituet vestem albi coloris, reponens violaceam super abacum cum cete- ris paramentis. In promptu erit etiam clericus alter, vel etiam duo, qui faldistorium transferant prope fontem baptismalem.

49. Paratus paramentis albi coloris Episcopus assurget et ingredietur intra septum baptisterii et sedebit faldistorio col- locato prope fontem baptismalem. Clericus cum Cruce et Aco- lythi cum candelabris ingredientur ipsi quoque intra Fontem et consistent tali modo, ut possint conspici ab Episcopo: si Fontis ambitus parum capax esset, approximabunt ad Fontem, quoad fieri poterit. Cappellani et clerici a mitra, baculo, libro et scotula intrabunt et ipsi intra septum baptisterii cum Episcopo.

50. Episcopus, sedens prope Fontem, ut supra, interro- gabit baptizandum *N. credis in Deum* etc. ut in Rituali, eique respondebit patrinus. Post interrogationem *N. vis baptizari?* et responsionem *Volo*, assurget Episcopus et appropinquabit ad Fontem.

51. Aderit clericus unus, qui sustinebit cochleare, quo ef- fundetur aqua, ut infra, alter cum manutergiis ad abstergendum caput infantis, tertius cum vasculo S. Chrismatis, quartus cum candela ardenti et veste candida.

52. Si baptismum conferatur per immersionem, Episcopus

assurgens, accedet ad Fontem, accipiet infantem ac dicens *N. Ego te baptizo*, tribus vicibus immerget in aquam caput eius, prima vice ad verba *in nomine Patris*, secunda *et Filii*, tertia *et Spiritus Sancti*, eumque reddet patrino aut matrinae, non vero obstetrici.

53. Sin baptismum conferatur per infusionem, a patrino et matrina accipietur infans, et ab eisdem sustinebitur inclinatus super sacrarium Fontis. Episcopus ad Fontem appropinquabit, cochleari accipiet aquam baptismalem, ac dicens *N. ego te baptizo*, aquam tribus vicibus in modum Crucis effundet super caput infantis, prima vice ad verba *in nomine Patris*, secunda *et Filii*, tertia *et Spiritus Sancti*, proferens prius nomina omnia, baptizato imposita.

54. Patrinus et matrina advertent, ut caput baptizati diligenter abstergant manutergiis, quae ipsis porrigentur a clerico.

55. Episcopus sedebit faldistorio, et absterso capite baptizati, pollicem dexterum in Sacrum Chrisma intinget, ac proferens formulam *Deus omnipotens* etc. unctionem peraget in formam Crucis super verticem capitis, non vero in fronte baptizati, ad verba *ipse te liniat* etc. Cappellanus unus unctionem baptizato absterget gossipio, pariterque gossipio Episcopus absterget pollicem suum.

56. Episcopus accipiet vestem candidam seu pannum lineum albi coloris eumque explicatum imponet capiti baptizati, dicens *Accipe vestem candidam* etc. Deinde accipiet candellam ardentem eamque tradet patrino vel matrinae, quae accipiens illam osculabitur manum Episcopi et ipse dicit *Accipe lampadem ardentem* etc. Postremo nomina omnia, baptizato imposita, proferens Episcopus, dicit ei *N. vado in pace et Dominus sit tecum*.

57. Episcopus lavabit manus et pollicem absterget medulla panis et mali medici. Patrinus et matrina osculabuntur manum Episcopi et una cum baptizato discedent.

58. Episcopus, praeunte Cruce et Clero, eodem ordine quo accesserit ad portam, revertetur ad Altare, apud quod paramenta assumpserit et reverentia facta ad Crucem Altaris, sedebit faldistorio, dimittet baculum et vestibus sacris exuetur.

Resumpta mozzeta, orabit apud Altare praedictum, deinde transibit ad alterum, in quo asservabitur SS. Sacramentum, postremo de ecclesia discedet.

59. Parochus, vel alius quispiam curam geret notandi nomina patrini, matrinae, obstetricis, patris ac matris infantis diem et horam, qua natus est etc. ut referatur in librum baptismorum.

60. Si Fonte baptismali ecclesia carebit, Episcopus post exorcismos peractos ad portam ecclesiae, non accedet ad fontem, sed ad Altare maius, dum interea recitabit *Credo et Pater noster*. Consistet ante balastrium Altaris maioris, ibique exsequetur quae peragenda essent extra baptisterium, videlicet recitabit exorcismum, unctionem efficiet per Oleum sacrum Catechumenorum, dimittet paramenta violacea et induet albi coloris. Indutus pluviali albi coloris, ut supra innutum est, ingredietur in presbyterium et sessum ibit ad faldistorium collocatum in medio suppedaneo Altaris maioris, ibique administrabit baptismum per infusionem. Dum in proeinctu erit administrandi baptismi, ponetur super genua eius gremiale lineum et pelvis ad excipiendam aquam, quae defluet de capite infantis, cui dabit deinde vestem candidam et candelam. Lotis manibus, descendet de Altari et apud faldistorium loco solito positum in latere Epistolae dimittet paramenta.

61. Si plures fuerint infantes baptizandi, observetur methodus capitulo II. lib. IV. praescripta.

DE BAPTISMO ADULTI
AB EPISCOPO CONFERENDO.

CAPUT XIII.

1. **I**n Sabbato sancto aut in vigilia Pentecostes conferendum adultis esset baptismum. Si qua de causa administrandum esset alio tempore, spectabit ad Episcopum statuere, quid erit agendum, et aequum esset ut ab ipso Episcopo administra-

retur. Qui quidem post baptismum conferet etiam confirmationem neophyto et celebrabit Missam, in qua neophytum ipsum ad S. Communionem admittet, si capax erit haec quoque Sacramenta recipiendi.

Quae sint praeparanda.

2. Ante Altare, in quo asservatur SS. Sacramentum, statuetur genuflexorium cum strato et pulvinis, vel faldistorium cum pulvinis, et ardebunt sex cerei in candelabris maioribus, saltem quando Episcopus ibi orabit in accessu ad ecclesiam et in discessu de eadem, ut cap. IV. lib. V.

3. Altare maius ornabitur sex candelabris cum cereis albi coloris et Cruce aequali candelabris. Gradus Altaris cooperientur amplo tapeto. Aderit pallium violaceum superpositum alteri albi coloris. Si color officii esset rubrus, vel viridis, pallio coloris albi supponetur alterum, quod congruat colori officii quod celebratur.

4. Super mensam Altaris disponentur paramenta Episcopalia, quae sunt pluviale violaceum cum stola simili, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, in lance autem formale simplex: paramenta haec contegentur velo coloris violacei. In latere Evangelii mitra auriphrygiata cum vimpa seu velo.

5. Baculus pastoralis ponetur prope Altare.

6. In medio gradu infimo, pulvinus, in quo geniculabit Episcopus.

7. In latere Epistolae ante gradus anteriores Altaris collocabitur faldistorium instructum veste violacea, cui supponetur altera albi coloris.

8. Super abacum alba tobalea coopertum, candelabra duo cum cereis pro Acolythis; urceus cum pelvi et manutergia duo in lance; pontificale, vel rituale, et scotula cum candela: aliquantulum salis in pelvicula; nomina baptizando imponenda, caractere maiusculo scripta in chartae plagula, quae poterit inseri pontificali seu rituali, in commodum Episcopi. Praeterea praeparabitur Missale cum legili vel cussino; Canon pontificalis; calix cum purificatorio, patena cum hostia et particula una,

cum palla et bursa in corporali; ampullae vini et aquae in pellicula; campanula; intorticia pro elevatione; mappa pro Communione; planeta cum manipulo et stola quoque, nisi albus esset color officii; insuper si Episcopus esset Ordinarius, eique placebit alteri Missae interesse, necesse est instrumentum Pacis.

9. Si conferetur S. Confirmatio, in abaco eodem aderit vasculum S. Chrismatis in lance, aliquantulum gossipii soluti, medulla panis et mali medici pro lotionem manuum Episcopi, pontificale (pars I.) et candela Episcopo offerenda, si talis usus in illa dioecesi vigeat.

10. Prope abacum ponetur Crux hastilis.

11. Extra balastrium praeparabitur scabellum unum, utendum a Catechumeno in Missa, ac si plures Catechumeni fuerint, scamnum contextum panno viridi.

12. In parte interiori ingressus ecclesiae in promptu habebitur tapetum explicandum post Episcopi in ecclesiam ingressum.

13. In baptisterio prope fontem baptismalem sternetur tapetum, alterum in ingressu baptisterii in parte exteriori.

14. Praeparabitur eodem loco abacus contextus alba tobalea, in quo aderint in lance vascula Olei sacri Catechumenorum et sacri Chrismatis cum aliquantulo gossipio soluto: cochleare ad hauriendam aquam baptismalem, pluviale albi coloris cum stola simili; formale pretiosum; candela tradenda baptizato et vestis candida, qua ipse induetur. Urceus cum pelvi, manutergia duo in lance, et in altera lance aliquantulum medullae panis et mali medici; ac manutergia aliquot ad abstergendum caput baptizandi.

15. Si ecclesia carebit fonte baptismali, illa omnia, quae praeparanda essent super abacum in baptisterio, disponentur super alium abacum in presbyterio Altaris maioris, quibus obiectis (exceptis quae notata sunt pro lotionem manuum Episcopi) adiungetur vas unum plenum aquae baptismalis, quae subministrabitur a Cathedrali sive a Paroecia pro legibus uniuscuiusque dioecesis, gremiale lineum Episcopi, et pelvis maior ad colligendam aquam, quae defluet de capite baptizati.

16. In Sacrario praeparabitur vasculum aquae sanctae cum

aspersorio et superpellicia pro inservientibus, qui undecim numero aut duodecim sunt, videlicet tres clerici pro Cruce bastili et candelabris a lateribus Crucis; quatuor pro libro, scotula, mitra et baculo; unus pro sale et Oleis sacris; Cappellani duo a lateribus Episcopi; unus vel duo clerici translaturi faldistorium, quum opus fuerit.

De Functione.

17. Hora ad functionem praestituta congregabitur Clerus in Sacrarium, induet superpelliceum et excipiet Episcopum, ut notatum est num. 20. capit. praecedentis.

18. Episcopus SS. Sacramentum adorabit, deinde procedet ad Altare maius, ibique salutabit Crucem, geniculabit in pulvino posito in medio gradus infimi, orabit brevi tempore, assurgat, iterabit reverentiam ante Crucem et accedet ad faldistorium, in quo sedebit.

19. Distribuentur clericis paramenta episcopalia et in promptu erunt ministri consueti cum instrumentis lotionis Episcopi manibus ministrandae.

20. Episcopus faldistorio sedens, duos Cappellanos habebit hinc inde a lateribus; dimittet mozzetam et retinens in capite biretum, lavabit manus.

21. Lotis manibus ac dimisso bireto, Episcopus parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali coloris violacei et formali quoque, si fuerit Episcopus dioecesanus.

22. Episcopus, pluviali indutus, assurgat, convertetur ad Altare, et posito a clerico ante faldistorium pulvino, geniculabit et orabit paulisper « ut tantum Sacramentum digne valeat ministrare » quemadmodum praescribit Rituale Romanum (*tit. Ordo baptismi adultorum*).

23. Praesto erunt apud faldistorium duo clerici cum libro et scotula, aliique duo cum mitra et baculo.

24. Episcopus de oratione assurgat, atque ex libro, qui praesentabitur ei, alta voce ac tono choralis, sed sine cantu, intonabit *Ÿ. Deus in adiutorium* etc. cum *Gloria Patri*. Clericus unus attendet ad amovendum pulvinum, in quo genuflexe-

rit Episcopus. Post versiculos supradictos recitabit integram antiphonam *Effundam super vos* etc. et incipiet psalmum *Domine Dominus noster* etc. quem cum duobus sequentibus recitabit alternatim cum Cappellanis, et clericis. Post versiculum primum primi psalmi antedicti, sedebit faldistorio et a Cappellano primo cooperietur mitra. A Cappellano secundo accipiet baculum, quem sustinebit sinistra. Absolutis tribus psalmis, sedens etiamtum faldistorio, repetet antiphonam integram (a).

25. Repetita antiphona, tolletur a secundo Cappellano baculus et a primo mitra Episcopo, qui assurget ac super sinistram suam convertetur ad Altare. Clerici cum libro et scotula locum sument ante Episcopum in parte faldistorio opposita. Episcopus, conversus ad Altare, subiunget versiculos *Kyrie eleison* etc. et orationes; si plures essent Catechumeni, advertat Episcopus, ut recitet tertiam orationem pluraliter, vel si una erit foemina, ut faciat variationem debitam in eadem tertia oratione.

26. Accipietur Crux hastilis et candelabra accensis candelis, a clericis huic officio designatis, ab altero autem lanx cum sale et manutergium, in promptu etiam unus vel duo clerici stabunt translaturi faldistorium, nisi alterum iam adesset praeparatum ad portam ecclesiae. Catechumenus habitu decenti, non albi coloris, indutus cum patrino cumque catechista praesto erit extra portam ecclesiae. Si plures fuerint Catechumeni atque inter eos adessent etiam foeminae, mares stabunt a dextris, foeminae a sinistris Episcopi, sed extra limen ecclesiae (b).

27. Post supradictas orationes Episcopus sedebit faldistorio, mitra iterum cooperietur et baculum sinistra recipiet.

28. Ad portam ecclesiae procedetur ordine sequenti. Praeibunt tres clerici cum Cruce et candelabris; sequentur ceteri clerici, si aderunt, bini, inter quos unus deferet lancem salis, et manutergium. Postremo incedet Episcopus medius inter duos Cap-

(a) Est in more positum, ut Episcopus tantum recitet totum versiculum *Gloria Patri* in fine cuiusque psalmi et psalmum sequentem incipiat.

(b) Vide adnotationem num. 7. cap. I. lib. IV. subiectam, cuius initium *Non erit supervacaneum*.

pellanos, qui fimbrias pluvialis sustentabunt. Clerici a mitra et baculo sequentur Episcopum, post eos ibunt reliqui duo cum libro et scotula, et qui deferet librum meminerit afferre etiam chartae plagulam, in qua scripta fuerint nomina Catechumeno imponenda; hos sequentur familiares nobiles Episcopi. In discessu de Altari fiet ab unoquoque reverentia vel genuflexio ad Crucem.

29. Quum ventum erit ad portam ecclesiae, clerici cum Cruce et candelabris subsistent prope illam a sinistris Episcopi, ita ut Crux stet in conspectu eius, quod etiam observabunt quando erunt apud fontem baptismalem; reliqui clerici dirimentur in ordines duos a lateribus, Episcopus sedebit faldistorio, clerici cum libro et scotula stabunt a sinistris eius, a tergo faldistorii reliqui duo a mitra et baculo, clericus cum lance salis prope dextram Episcopi et duo Cappellani a lateribus Episcopi, ministraturi quae opus sunt, ut docebitur inferius. Catechumenus cum patrino stabit in pedes extra limen ecclesiae et e regione Episcopi.

30. Episcopus, faldistorio sedens, baculum dimittet et interrogabit Catechumenum, dicens *Quo nomine vocaris?* Catechumenus sive latino sive vulgari sermone proferet nomina, quae sibi velit ut imponantur. Episcopus latine proferens nomina omnia ad literam *N.* prosequetur *Quid petis ab Ecclesia Dei?* et ita reliquas omnes interrogationes, inclusive usque ad illam *Credis in Spiritum Sanctum* etc. ad quam Catechumenus respondebit *Credo.*

31. Quo loco in interrogationibus vel in orationibus extat notata litera *N.* exprimetur nomen Catechumeni primum. Nomina cuncta ipsi imposita proferentur in prima interrogatione, ut supra, in collatione baptismi et quando dimittetur in exitu functionis, ut iam notavimus capite praecedenti.

32. Post interrogationem supra innutam *Credis in Spiritum Sanctum* etc. Episcopus assurget, ter sufflabit leviter versus faciem Catechumeni et dicet *Exi ab eo* etc. Deinde in formam Crucis versus faciem eius halitabit, subiungens *N. accipe spiritum bonum per istam insufflationem* et signum Crucis dextera efficiens versus eundem, prosequetur *et Dei benedictionem. Pax tibi.*

33. Sedebit Episcopus faldistorio et prosequetur *N. accipe* etc. ac dum dicet Catechumeno *Accipe signum Crucis* etc. pollice dextro Crucis signum signabit in fronte eius ad verba *in fronte*, alterum in pectore ad verba *in corde* et sedens prosequetur *Sumo fidem* etc. In eadem tamen oratione seu potius admonitione, animum intendet ad variationem faciendam, iuxta sectam, cui addictus erit Catechumenus, et prosequetur *Colo Deum omnipotentem*.

34. Si plures erunt Catechumeni, recedet primus et succedet secundus, deinde tertius, eo quod exorcismi superius indicati repetendi sunt super singulos. Si aderunt foeminae, prius super mares, postea super foeminas exorcismi fient.

35. Exorcismis absolutis super omnes Catechumenos, Episcopus, dimissa mitra, assurgit et recitabit orationem *Oremus. Te deprecor, Domine* etc. Quam orationem dicet pluraliter, si plures erunt Catechumeni.

36. Sedebit Episcopus, mitra rursus cooperietur, et Catechumeno, qui ad eum appropinquabit, pollice dextro signabit aures, oculos, ceterosque sensus externos corporis, dicens *Signo tibi aures* etc. ut in rituali: quando signabitur super scapulas, Catechumenus convertetur aliquantulum; in expressione autem *signo te totum in nomine* etc. Episcopus Crucis signum faciet versus eum.

37. Haec eadem exsequetur super reliquos singillatim, sive mares sive foeminas.

38. Episcopus mitram dimittet, assurgit, recitabit orationem *Oremus. Preces nostras* etc. Deinde alteram *Oremus. Deus qui humani generis* etc. postea tertiam *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc. quam dum recitabit, manum imponet capiti Catechumeni.

39. Si baptizandi fuerint numero plures, Episcopus manum capiti imponet singulorum, postea recitabit tertiam orationem praedictam, manu elata et extensa versus eosdem.

40. Accedet ad Episcopum clericus, sustinens pelliculam salis. Episcopus mitra cooperietur et stans recitabit exorcismum super salem *Exorcizo te creatura salis*, usque ad verba *ad effugandum inimicum* inclusive, post quae, dimissa mitra, prosequetur orationem *Proinde rogamus* etc.

41. Si sal iam erit benedictus in usum baptismi, omittitur benedictio notata numero praecedenti.

42. Si Catechumenus fuerit ethnicus sive idolatra, post benedictionem salis, recitabitur ab Episcopo oratio *Oremus. Domine Sancte* etc. quae quidem oratio omittetur pro Iudaeis aliisque sectis.

43. Oratio haec recitabitur pluraliter, si plures fuerint ex secta ethnicorum sive idolatrarum; sin inter multos unus tantum esset, recitabitur singulari numero.

44. Episcopus sedebit, iterumque cooperietur mitra; pollice et indice dexteræ manus accipiet aliquantulum salis eumque infundet in os Catechumeni, dicens *N. Accipe salem* etc. *Pax tibi*. Respondebit Catechumenus *Et cum spiritu tuo*. Actio ista repetetur singillatim cuique Catechumeno, si plures erunt numero.

45. Episcopus mitram dimittet, assurget ac recitabit orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. quae oratio recitabitur pluraliter, si pluribus catechumenis administrabitur baptismum.

46. Post haec, si inter Catechumenos essent mares et foeminae, recedent foeminae aliquantulum et manebunt ante Episcopum mares tantummodo.

47. Expleta oratione supradicta, Episcopus sedebit ac mitram resumet: tum dicet Catechumeno *Ora, cecite, flecte genua et dic Pater noster*. Catechumenus in genua procumbet et elata voce recitabit *Pater noster* inclusive ad verba *Sed libera nos a malo*. Episcopus dicet ei *Leva, comple orationem tuam et dic Amen*. Catechumenus assurget ac dicet *Amen*. Episcopus patrino dicet *signa eum* et patrinus pollice manus dextræ efficiet signum Crucis in fronte Catechumeni, dicens *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Episcopus dicet Catechumeno *Accede*, et signum Crucis in fronte illius pollice dextero signabit, dicens *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Si Catechumeni plures essent, Episcopus dicet plurali numero *Orato, ceciti, flectite genua* etc. eosque signabit unum post alium.

48. Episcopus dimittet mitram, assurget, manum dexteram imponet capiti Catechumeni et recitabit orationem *Oremus. Deus Abraham* etc. Resumet mitram et stans recitabit iunctis manibus

exorcismum *Ergo maledicto diabole* etc. advertens, ut Crucis signum pollice dextrae manus efficiat in fronte Catechumeni dum dicet *quod nos fronti eius damus*. Si plures essent Catechumeni, Episcopus exorcismos recitabit plurali numero et dexteram singulis Catechumenis imponet, eamque deinde elatam et extensam versus eosdem sustinebit dum recitabit orationem supra nominatam, itemque in exorcismo efficiet signum Crucis in fronte uniuscuiusque, dicens *quod nos fronti eorum damus*.

49. Episcopus denuo sedebit ac secunda vice dicet *Ora, Electe* etc. vel *Orate Electi* etc. eademque omnia fient quae notata sunt praecedenti num. 47.

50. Assurget rursus Episcopus non dimittens mitram, manum dexteram catechumeno seu catechumenis imponet ac dimissa mitra recitabit orationem *Oremus. Deus immortale praesidium* etc. singulari vel plurali numero. Oratione absoluta, cooperietur mitra, et stans recitabit iunctis manibus exorcismum *Audi, maledicto Satana* etc.

51. Sedebit ac tertia vice dicet catechumeno *Ora, Electe* etc. ac si plures fuerint, dicet *Orate Electi* etc. pariterque quae fient num. 47. notata sunt.

52. Assurget mitram in capite retinens, manum dextram capiti Catechumeni imponet, vel singillatim super unumquemque, et manu eadem elata atque extensa versus eosdem, recitabit exorcismum *Exorcizo te, immunde spiritus* etc. deinde, iunctis adhuc manibus et stans recitabit reliquum exorcismum *Ergo maledicte diabole*, etc. advertens, ut signet Crucis signum in fronte catechumeni vel catechumenorum, dum proferet illa verba *quod nos fronti eius, vel eorum damus*.

53. Nisi inter Catechumenos adessent foeminae, continuabitur functio usque ad orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc. ut sequenti num. 60. Si aderunt foeminae, recedent aliquantulum mares et Episcopo se sistent foeminae cum matris suis.

54. Episcopus mitram gestans in capite, dicet, si una erit catechumena, *Ora, electa, flecte genua et dic Pater noster*: ac si fuerint plures dicet *Orate, electae, flectite genua et dicite Pater noster*. Catechumena vel catechumenae procumbent in genua et

recitabunt *Pater noster* usque ad verba *Sed libera nos a malo*, inclusive. Episcopus subiiciet *Leva, comple orationem tuam et dis Amen, vel Levate, complete orationem vestram* etc. Catechumena seu Catechumenae assurgent ac respondebunt *Amen*. Episcopus dicet matrinae *Signa eam*, vel matrinis, si plures erunt, *Signate eas*. Unaquaeque matrina dextero pollice efficiet signum Crucis in fronte Catechumenaе suae, dicens *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Episcopus dicet *Accede* vel *Accedite*, et sedens signum Crucis pollice dextro efficiet in fronte Catechumenaе, dicens similiter *in nomine Patris* etc. idque singillatim unicuique.

55. Episcopus mitram dimittet et assurgens dextram imponet capiti Catechumenaе et recitabit orationem *Oremus. Deus coeli, Deus terras* etc. Si plures essent Catechumenaе, dextera tanget caput uniuscuiusque et recitabit plurali numero orationem, manum elatam sustinens et extensam versus illas. Mitra rursus cooperietur et iunctis manibus, stans recitabit exorcismum *Ergo maledicte diabolo* etc. Crucis signum pollice efficiens super frontem Catechumenaе ad illa verba *quod nos fronti eius damus*, ac si plures erunt, efficiet signum Crucis in fronte uniuscuiusque, dicens *quod nos fronti earum damus*.

56. Sedebit Episcopus et Catechumenaе seu Catechumenis dicet *Ora, electa* vel *Orale electas* etc. secunda vice, omnia prorsus ut num. 54. capituli huius.

57. Episcopus assurget, dextram Catechumenaе seu Catechumenarum capiti imponet ac dimissa mitra, dicet orationem *Oremus. Deus Abraham, Deus Isaac* etc. manu dextera imposita capiti Catechumenaе, vel extensa versus omnes Catechumenas.

58. Oratione absoluta, sedebit Episcopus, cooperietur mitra et dicet tertia vice *Ora, electa* vel *Orale, electas* etc. et peraget quae eodem num. 54. inuimus.

59. Assurget ac mitram in capite retinens manum dextram capiti Catechumenaе vel Catechumenarum imponet, methodo superius tradita, et recitabit exorcismum *Exorcizo te, immundo spiritus* etc. Tum iunctis manibus subiiciet alterum exorcismum *Ergo maledicte, diabolo* etc. signans pollice dextro Crucis signum in fronte Catechumenaе seu Catechumenarum, quando proferet verba *quod nos fronti eius, vel fronti earum damus*.

60. Si inter Catechumenos aderunt mares et foeminae, re-
dibunt ante Episcopum et disponentur mares a dextris, foemi-
nae a sinistris eius, qui manum dexteram imponet singulorum
capiti, nempe unicuique masculo et foeminae successive, ea-
demque manu extensa, mitra dimissa, recitabit orationem *Ore-
mus. Aeternam ac iustissimam pietatem etc.*

61. Post haec Episcopus, resumpta mitra, porriget extre-
mitatem sinistram stolae Catechumeno, dicens ei *N. ingredi
in sanctam Ecclesiam Dei etc.* si plures fuerint Catechumeni di-
cet *Ingridimini in sanctam etc.* Si masculi plures erunt Catechu-
meni, primus eorum altera manu stolam, altera secundum Ca-
techumenum tenebit, secundus tenebit manu tertium et ita
porro. Si mares essent et foeminae, illi incedent a dextris,
istae a sinistris; prima Catechumena tenebit altera manu sto-
lam, altera secundam Catechumenam, secunda tenebit manu
tertiam, itemque ceterae si plures erunt.

62. Catechumenus sive catechumeni in ecclesiam ingressi,
dimittent stolam Episcopi, procumbent in genua et oscula-
buntur pavementum. Idem facient Catechumena; tum consur-
gent et stolam resument.

63. Interim faldistorium afferetur ad baptisterium, si non
aderit, vel ante balastrium Altaris maioris super tapetum ibi
praeparatum. Meminerint de Altari maiore tollere pallium vio-
laceum, relicto pallio albi coloris. Hoc fiet, dum Episcopus
peraget exorcismos in limine ecclesiae.

64. Crux cum Acolythis proficiscetur ad baptisterium, vel
ad Altare maius; Clerus Crucem sequetur ordine superius
descripto.

65. Stola a Catechumenis resumpta, Episcopus dimittet
mitram, accipiet baculum pastorem et medius inter eos pro-
cedet ad baptisterium vel ad Altare maius, recitans *Credo et
Pater noster*. Catechumeni cum patris suis et Catechumena
cum matris suis recitare ea poterunt tam latino, quam vul-
gari sermone. Si antequam deveniatur ad Fontem sive ad Al-
tare maius, Episcopus compleverit recitationem illorum, mitra
iterum cooperietur.

66. Quum devenerit Episcopus ante ingressum baptisterii,

vel aute ingressum balaustrii Altaris maioris, recipiet mitram, dimittet baculum, subsistet ante faldistorium et convertetur versus populum, seu versus Catechumenos, qui stabunt in pedes ante ipsum. Si fuerint plures Catechumeni, mares locum sument a dextris, foeminae a sinistris Episcopi.

67. Episcopus stans in pedes dextram imponet capiti Catechumeni, ac si plures fuerint, eam imponet singulis, deinde elatam sustinens et protensam recitabit exorcismum *Nec te latet, Satana* etc.

68. Clericus, qui deferet lancem cum sale, deponet eam super abacum, accipiet vasculum Olei sacri Catechumenorum in lance, aliquantulum gossipii soluti, retinebit mantile seu manutergium et redibit prope dexteram Episcopi. In promptu erunt patrini et matrinae, expedituri vestem circa collum et pectus Catechumeni.

69. Post exorcismum sedebit Episcopus eique se sistet Catechumenus; Episcopus autem pollice dextero accipiet ex ore paullulum salivae et ipsa tanget aures et nares Catechumeni, dicens *Ephpheta* etc. et prosequetur verba *tu autem effugare* etc. Pollicem deinde suum absterget manutergio.

70. Rursus interrogabit Catechumenum *quis vocaris?* et ipse respondebit proferens nomina sibi imposita, latino vel vulgari sermone. Episcopus proferens nomina supradicta, subiunget *N. abrenuntias Satanae?* et prosequetur reliquas interrogationes, ut in Rituali. Patrinus aperiet circa collum vestem Catechumeni et Episcopus, intincto pollice dextero in Oleum sacrum Catechumenorum, peraget unctionem in formam Crucis super pectus et humeros Catechumeni, recitans formulam *Ego te linio* etc.

71. Episcopus pollicem suum gossipio absterget et alter ex Cappellanis absterget unctiones Catechumeni, cui deinde patrinus alligabit vestem; Episcopus autem prosequetur *Exi, immunde spiritus* etc.

72. Si plures erunt Catechumeni, recedet primus et succedet secundus, super quem fient quae numeris praecedentibus traditum est; deinde tertius, quartus et reliqui; postea foeminae, una post aliam, ut mares.

73. Sub finem exorcismi huius in promptu erunt clerici

cum paramentis albi coloris pro Episcopo, alter cum candelis tradendis Catechumenis; alter cum vestibus candidis, alter cum manutergiis ad abstergendum eorum caput; alter cum vasculo S. Chrismatis, ac si deerit fons baptismalis, a clericis duobus in promptu habebitur gremiale lineum in usum Episcopi, pelvis maior, supponenda capiti baptizandorum, cochleare ad fundendam aquam et vas cum aqua baptismali. Praesto erit clericus vel clerici duo ad transferendum faldistorium.

74. Peractis ab Episcopo super omnes Catechumenos actionibus superius innutis, tolletur ei mitra, formale simplex, pluviale et stola coloris violacei, atque induetur stola et pluviali albi coloris, formali pretioso et recipiet mitram.

75. Dum Episcopus assurgit ut induatur stola et pluviali albi coloris, clericus unus dextere tollet de faldistorio vestem violaceam, eamque ponet super abacum, relicta altera albi coloris, iam antea praeparata.

76. Paratus albis paramentis Episcopus assurgit et a clericis transferetur faldistorium prope fontem baptismalem, vel in medium suppedaneum Altaris maioris, si deerit in ecclesia fons baptismalis. Faldistorium autem transferetur, ut superius inuimus, nisi alterum praeparatum fuerit in antecessum. Episcopus ingrediatur in septum baptisterii et sedebit ante Fontem; si fons baptismalis deerit, intrabit in presbyterium et, reverentia facta ad Crucem, ascendet ad Altare ac sedebit faldistorio posito in medio suppedaneo.

77. Se sistet Episcopo Catechumenus, seu primus Catechumenorum, si numero plures erunt, eumque interrogabit *Quis vocaris?* Respondens Catechumenus proferet nomina latino vel vulgari sermone. Subiunget Episcopus *N. credis* etc. et prosequetur interrogationes usque ad illam, cui Catechumenus respondit *Volo*. Tunc Episcopus ipse vel Catechista excitabit Catechumenum ad perfectum animi de commissis dolorem.

78. Si aderit fons baptismalis, assurgit Episcopus et proximabit fonti. Catechumenus etiam cum patrino accedet ad fontem et caput ponet super labrum seu concham fontis. Patrinus dextram imponet super humerum dexterum Catechumeni. Episcopus, cochleari hausta aqua baptismali, proferens nomina

omnia Catechumeno imposita, dicet *N. ego te baptizo* et aquam tribus vicibus in modum Crucis super caput eius effundet, prima vice dicens *in nomine Patris*, secunda vice *et Filii*, tertia *et Spiritus Sancti*.

79. Si in ecclesia, in qua conferetur baptismum, receptus esset usus illud administrandi per immersionem, Episcopus cum patrino sustentabunt Catechumenum subter brachia et admo-vens eum ad fontem, ter caput eius immerget in aquam dum formulam proferet, ut supra.

80. Si baptismum conferetur ad Altare, quia in ecclesia deerit fons baptismalis, sedente Episcopo in faldistorio posito in suppedaneo Altaris maioris, explicabitur super genua eius gremiale lineum, quod taeniis cohibebitur ad nodos faldistorii et insuper ponetur pelvis maior ad excipiendam aquam, quae de capite baptizati decurret. Hic genuflexus erit ante Episcopum, qui aquam super caput eius effundet eique conferet baptismum per infusionem ut supra.

81. Patrinus admodum diligenter caput neophyti absterget manutergio, quod ei porriget clericus, qui habebit illud in promptu.

82. Capite neophyti abstereso, si Episcopus aderit ad fontem baptismalem, sedebit faldistorio; sin sederit apud Altare, amovebitur ab eo pelvis, qua excepta erit aqua baptismalis delapsa de capite baptizati. Episcopus pollicem intinget in sacrum Chrisma et proferens formulam *Deus omnipotens* etc. inunget summitatem capitis neophyti, dicens *ipso te, linial Chrismate salutis*. Pollicem suum Episcopus, et unus ex Cappellanis Episcopi unctionem super neophytum factam, gossipio absterget.

83. Accipiet Episcopus vestem candidam eamque induet neophyto, dicens *Accipe vestem candidam* etc. (a).

84. Candelam ardentem Episcopus accipiet ac tradet neophyto, qui dum accipiet illam, osculabitur dextram Episcopi eam porrigentis ac dicentis *Accipe lampadem ardentem* etc.

85. Postremo Episcopus, omnia proferens nomina neophyto imposita, dicet ei *N. vade in pace* etc. neophytus autem respondebit *Amen*.

(a) Vide adnotationem suppositam num. 52 cap. III. lib. IV.

86. Assurget neophytus et recedet a latere, ut locum cedat reliquis Catechumenis si aderunt. Episcopus singulis maribus singulisque foeminis iterabit ea omnia, quae fecerit primo, et notata sunt a num. 77. usque ad 85. praesentis capituli.

87. Baptizatis Catechumenis omnibus, si functio peracta sit apud Fontem baptismalem, procedetur ad Altare maius, ubi conferetur neophytis Sacramentum Confirmationis. Praeibit Crux cum Acolythis, sequentur bini qui de Clero sunt, tum Episcopus cum Cappellanis suis et clericis a libro, scotula etc. ultimo loco neophyti cum patrinis et matrinis suis, notando, quod praecedere mares, sequi foeminae debent.

88. Clero ad Altare progresso, clericus gestator Crucis deponet eam quo loco posita erat in functionis initio, Acolythis autem relinquent candelabra super abacum; Clerus occupabit locum sibi attributum; Episcopus salutabit Crucem, ascendet ad Altare, sedebit faldistorio praeparato in medio suppedaneo et baculum pastoraalem dimittet. Neophytus, si unus erit, geniculabit in gradibus Altaris ante Episcopum; si plures erunt, geniculabunt ante Altare, mares tamen dextrorsum, foeminae sinistrorsum, vel geniculabunt ad balastrium Altaris.

89. Non opus est, ut Episcopus lavet manus priusquam administret sacram Confirmationem, siquidem lavit eas in principio functionis. Adstabunt Episcopo sinistrorsum duo clerici cum libro et scotula, alter cum vasculo S. Chrismatis se sistet versus dextram eius. Patrini et matrinae secum habebunt fasciolam seu taeniam circumducendam capiti confirmandorum.

90. Episcopus dimittet mitram, assurget et conversus ad confirmandos, dicet *Spiritus Sanctus superveniat* etc. Subiunget deinde versiculos et orationem, quam recitabit ambabus manibus versus confirmandos protensis.

91. Post orationem Episcopus iterum cooperietur mitra et baculum sinistra accipiet. Si unus aut duo fuerint Confirmandi geniculabunt ante eum, secus Episcopus assurget, de Altari descendet, accedet quo loco aderunt Confirmandi eosque unum post alium confirmabit observando ea omnia, quae capitulo I. libri huius tradita sunt.

92. Episcopus habere poterit sermonem circumstantiis cou-

gruentem, qui respiciat neophytos, ante vel post Confirmationem, prout videbitur magis expedire. Neophyti, dum Episcopus verba facit, sedebunt scamno ipsis praeparato.

93. Expleta Confirmationis administratione, neophyti accedent ad balastrium et geniculabunt apud ipsum extra presbyterium, interfuturi Missae, quae ab Episcopo celebrabitur, et in qua ad S. Communionem admittentur.

94. Episcopus, postquam Confirmationem administraverit, vel post homiliam, descendet de Altari et conversus ad ipsum ante infimum gradum, dimittet mitram, formale et pluviale, a Cappellanis autem suis parabitur planeta. Nisi color praescriptus sit albus, dimittet etiam stolam albi coloris et recipiet alteram eius coloris, quem requirit officium.

95. Si oportebit mutare pallium, fiet expedite tempore isto. Item collocabitur super altare Missale eaque omnia, quae ad Missam opus sunt; et in Missa Episcopus consecrabit particulas pro Communione neophytorum, qui S. Eucharistiam excipient genuflexi ad balastrium.

96. In gratiarum actione post Missam, poterit Episcopus genuflectere faldistorio eodem, quo usus erit in functione, vel ponetur genuflexorium cum strato et pulvinis.

97. Post Missam et post debitam gratiarum actionem, Episcopus facta ad Altare maius reverentia, adorabit SS. Sacramentum et de ecclesia discedet, associatus a Clero, quemadmodum in eius ingressu descriptum fuit.

DE CAEREMONIIS OMISSIS IN BAPTISMO INFANTIUM
AB EPISCOPO SUPPLENDIS.

CAPUT XIV.

1. **R**aro quidem fieri potest, ut Episcopus baptismi infantium supplere debeat caeremonias; quin immo non videtur id posse unquam facere iure, siquidem in Rituali romano

describitur ritus in baptismo tantum ab Episcopo servandus. Cum tamen posset forte accidere, ut Episcopus deberet huic actum persolvere, non existimavimus omittenda, quae in praedicta functione essent peragenda.

De rebus praeparandis.

2. Ante Altare SS. Sacramenti genuflexorium cum strato et pulvinis, ut capitulo IV. lib. V. in candelabris maioribus Altaris ardebunt sex cerei, quando Episcopus adorabit SS. Sacramentum.

3. Altare maius, vel aliud Altare, ubi Episcopus sacris vestibus induetur, ornabitur sex candelabris cum cereis et Cruce aequali candelabris, pallio albi coloris et altero violaceo, huic superposito, commutando tempore functionis. Gradus Altaris sternentur tapeto.

4. Super mensam Altaris disponentur paramenta episcopalia, videlicet formale simplex in lance, pluviale cum stola violacei coloris, cingulum, alba et amictus quae paramenta contigentur velo violaceo. In latere Evangelii mitra auriphrygiata et prope Altare baculus pastoralis.

5. In latere Evangelii abacus contactus alba tobalea, in quo praeparabitur urceus cum pelvi, manutergia duo in lance, duo candelabra cum cereis pro Acolythis, pontificale (pars IV.) vel rituale maioris formae, quod ritum supradictum contineat per extensum, scotula cum caudela, sal benedicendus in lance et nomina baptizati scripta literis grandiusculis in chartae plaga ad Episcopi commoditatem.

6. Prope abacum aderit Crux hastilis seu processionalis.

7. Loco solito in latere Epistolae, faldistorium cum veste albi coloris superposita altera violacea, et pulvinus super infimum gradum, in quo geniculabit Episcopus.

8. Aperientur Cancelli fontis baptismalis ibique sternetur tapetum satis longum, ut pertingat etiam extra septum baptisterii, vel duo ponentur tapeta, unum ante Fontem, alterum ante ingressum seu cancellos baptisterii.

9. In abaco alba tobalea contecto praeparabitur formale

pretiosum, pluviale albi coloris cum stola simili, urceus cum pelvi, manutergia duo in lance, medulla panis et mali medici in lance, vascula cum S. Chrismate et Oleo sacro Catechumenorum in lance cum aliquantulo gossipio, candela trandenda baptizato et vestis candida ipsi imponenda.

10. In limine ecclesiae ex parte interiori ponetur tapetum, extendendum postquam Episcopus ingressus erit in ecclesiam.

11. Si ecclesia destituta erit fonte baptismali, functiones ad Fontem exsequendae, persolventur ad Altare maius, ubi praeter ea quae inuimus relate ad Fontem, sternetur tapetum ante balaustrium seu presbyterium Altaris eiusdem.

12. In Sacrario erit in promptu vasculum aquae sanctae cum aspersorio et superpellicea pro numero inservientium.

13. Clericorum inservientium numerus erit sequens: tres pro Cruce et candelabris, quatuor pro mitra, baculo, libro et scotula, unus pro sale et Oleis sacris, Cappellani autem seu Presbyteri duo induti superpelliceo ad assistentiam Episcopi.

14. Baptizatus praesentabitur a patrino vel a matrina et obstetrice, quae infantem iu ulnis sustinebit.

De Functione.

15. Episcopus ad portam ecclesiae excipietur a Clero, adorabit SS. Sacramentum, deinde procedet ad Altare maius, ubi quoque brevi tempore orabit et genuclabit in pulvino praeparato super infimum gradum Altaris: reverentiam ad Crucem iterabit et sessum veniet ad faldistorium, stantibus a lateribus Cappellanis duobus assistentibus superpellicio indutis.

16. Distribuentur clericis paramenta episcopalia, et aderit qui admoneat patrinum seu matrinam, ut praesto sit ad portam ecclesiae cum infante.

17. Episcopus, adiuvantibus Cappellanis eius assistentibus, dimittet mozzetam et capite bireto cooperto lavabit manus, ministrantibus ei lotionem familiaribus nobilibus, iisque absentibus supplebunt clerici duo.

18. Induetur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali violaceo, cui affigetur formale, cooperietur mitra ab Assistente primo et baculum pastoralem sinistra recipiet.

19. Dum parabitur Episcopus, tres clerici designati accipient Crucem et consistent versus ingressum Presbyterii.

20. Episcopus assurgat, veniet ante Altare, salutabit Crucem et procedet ad portam ecclesiae ordine sequenti :

21. Praeibit Crux inter Acolythos candelabra gestantes, sequetur clericus deferens lanceam salis et mantile, Clerus, si aderit, et incedent bini, Episcopus medius inter Cappellanos suos, sequentibus clericis a mitra et baculo, deinde reliquis duobus deferentibus scotulam et librum, intra quem advertatur ut adsit chartae plagula scriptis nominibus baptizati; postremo incedent familiares nobiles Episcopi.

22. Clericus unus faldistorium transferet ad portam ecclesiae nisi alterum iam ibi adesset praeparatum, itemque, profecto de Altari Episcopo, amovebitur pallium violaceum, relicto altero albi coloris.

23. Ubi Clerus pervenerit ad portam ecclesiae, Crux cum candelabris consistet a sinistris Episcopi : Clerus disponetur in duplicem ordinem a lateribus (quod idem fiet apud baptisterium) clericus sustinens pelliculam salis locum sumet prope dexteram faldistorii, a sinistris faldistorii clerici cum libro et scotula: Episcopus sedebit faldistorio medius inter Assistentes suos; clerici autem a mitra et baculo stabunt a tergo Episcopi.

24. Patrinus vel matrina cum obstetrice, quae sustinebit infantem eumque praesentabit Episcopo, restabunt extra ecclesiam.

25. Episcopus sedens vocabit baptizatum, proferens nomina illi imposita nempe *N. quid petis ab Ecclesia Dei?* Patrinus, seu matrina respondebit *Fidem*. Episcopus subiunget alteram interrogationem : *Fides quid tibi praestat?* Patrinus : *Vitam aeternam*. Episcopus autem : *Si igitur vis ad vitam ingredi* etc. usque ad verba *sicut teipsum* inclusive.

26. Assurgat deinde Episcopus, sufflabit leviter in faciem baptizati ac dicet *Exi ab eo* etc. Sedebit iterum, dicet *Accipo signum Crucis*, et pollice dextero efficiens Crucis signum in fronte baptizati, dicet *tam in fronte*, alterum deinde faciens in pectore, dicet *quam in corde*, et prosequetur *sume fidem* etc.

27. Primus Cappellanus assistens exuet mitram Episcopo, qui assurgens recitabit orationem *Oremus. Precors nostras* etc.

28. Notetur, quod tum in ista ceterisque orationibus, tum etiam in interrogationibus quo loco notata extat litera *N.* proferenda sunt nomina seu nomen baptizato impositum (*a*).

29. Absoluta praedicta oratione, Episcopus dextram imponet capiti baptizati, deinde sustinens eamdem versus eum protensam, recitabit alteram orationem *Omnipotens sempiternae Deus* etc. (Advertantur variationes huius orationis in Rituali notatae).

30. Post orationem Assistens primus mitram reponet Episcopo, qui stans recitabit exorcismum super salem, quem ipsi praesentabit clericus; ad illa verba *Proinde rogamus Te* etc. exuetur mitra, quoniam illa est oratio pro benedictione salis.

31. Si sal iam esset ad hunc usum benedictus, praedicta benedictio omittetur.

32. Sale benedicto, rursus sedebit Episcopus, cui mitra a primo assistente reponetur: deinde indice et pollice dextrae accipiens aliquot grana salis, ingeret illa in os baptizati dicens *N. accipe salem* etc. digitos mantili absterget, subiunget *Pax tibi*, et Patrinus respondebit *Et cum spiritu tuo*.

33. Episcopus nudabitur mitra et assurgens recitabit orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. (Advertatur variatio notata in oratione ista). Cooperietur iterum mitra ab Assistente primo et stans recitabit exorcismum *Exoro te immunde spiritus* etc. *Ergo maledicte diabole* etc. faciens etiam Crucis signum pollice dextero in fronte baptizati dum proferet verba *quod nos fronti eius damus* etc.

34. Episcopus nudabitur mitra, ut supra, et dextram imponet capiti baptizati, prosequetur sustinere dextram protensam versus eundem et recitabit orationem *Oremus. Aeternam ac iustissimam* etc. (Advertantur variationes in hac oratione notatae).

35. Post orationem Episcopus faldistorio sedebit, mitram resumet, assurget ac sipistram extremitatem stolae imponet baptizato dicens *N. ingredi in templum Dei* etc. Extremitas stolae accipietur a patrino, qui locum sumens a sinistris Episcopi, intrabit in ecclesiam cum infante, cum obstetrice et cum matrina si aderit.

(a) Vide adnotationem subiectam num. 7. cap. I. Lib. IV.

36. Clericus huic rei designatus portabit faldistorium extra cancellos baptisterii, nisi faldistorium alterum iam sit ibi praeparatum.

37. Ingessus, ut supra, in ecclesiam Episcopus mitra nudabitur, accipiet sinistra baculum pastorem et recitabit *Credo in Deum ac Pater noster*, procedens versus baptisterium. Patrius et matrina poterunt utrumque recitare vulgari idiomate si difficile eis esset latino. Si compleatur recitatio *Credo et Pater* priusquam deveniatur ad fontem baptismalem, Episcopus mitra iterum cooperietur.

38. Episcopus aute cancellos Fontis progressus priusquam ingrediatur, subsistet ac dimisso baculo et recepta mitra, conversus ad baptizatum recitabit exorcismum *Exorcizo te, omnis immunde spiritus* etc. (Advertatur variatio in exorcismo notata).

39. In promptu habebitur a clerico uno Oleum Catechumenorum cum aliquantulo gossipio soluto et manutergium seu mantile utendum ab Episcopo. Ad manus etiam erunt paramenta episcopalia albi coloris.

40. Post exorcismum sedebit Episcopus faldistorio et pollice dextero accipiet ex ore suo paullulum salivae, qua tanget nares auresque infantis, dicens *Ephpheta quod est adaperire* etc. ut in Rituali, et pollicem absterget gossipio vel mantili. Pergens sedere Episcopus, interrogabit baptizatum, dicens *N. abrenuntias* etc. ut in Rituali.

41. Patrinus vel obstetrix expediet vestem seu fasciam baptizati in pectore et in scapulis: Episcopus, intincto in Oleum sacrum Catechumenorum pollice dextero, unctionem faciet in modum Crucis recitans formulam *Ego te linio* etc prius in pectore, postea super scapulas baptizati; unus ex Cappellanis unctiones super infantem peractas gossipio absterget, Episcopus pollicem suum.

42. Post haec tolletur Episcopo mitra, formale simplex, pluviale et stola violacea et induetur stola et pluviali albi coloris, formali pretioso ac reponetur eius capiti mitra. Dum as surget Episcopus dimissurus pluviale violaceum, clericus unus dextere tollet de faldistorio tegumentum violaceum, relicto altero albi coloris a principio praeparato. Praesto erit clericus

cum vasculo sacri Chrismatis et gossipio: in promptu etiam erit vestis candida et candela.

43. Episcopus, mitra rursus coopertus, ingredietur in sacellum, sive septum baptisterii, ibique sedebit faldistorio et sedens interrogabit baptizatum, dicens *N. credis in Deum* etc. Patrinus responsum dabit.

44. Post interrogationem *Credis in Spiritum Sanctum* etc. Episcopus, intincto pollice dextero in sacrum Chrisma, unctionem faciet in capite baptizati (non vero in fronte eius) quum proferet verba *ipse te liniat* in formula *Deus omnipotens* etc. Pollicem suum gossipio absterget et Cappellanus unus absterget unctionem in capite baptizati peractam.

45. Episcopus accipiet vestem candidam seu pannum lineum albi coloris eumque explicabit et capiti baptizati imponet dicens *Accipe vestem candidam* etc.

46. Tum accipiet candelam ardentem, quae porrigetur ei ab uno ex Assistentibus, eamque tradet patrino, qui dum illam accipiet, osculabitur manum Episcopi, et ipse dicet *Accipe lampadem ardentem* etc.

47. Postremo Episcopus dicet baptizato: *N. vade in pacem* etc.

48. Post haec Episcopus manus lavabit adhibens medullam panis et mali medici: patrinus autem cum matrino osculabitur manum Episcopi et recedent.

49. Episcopus, antecedente Cruce, eodem ordine quo accessit ad portam principalem ecclesiae, revertetur ad Altare, ubi indutus fuit vestibus sacris; dimittet paramenta, et resumpta mozzeta, orabit apud Altare praedictum, deinde apud alterum, in quo asservatur SS. Sacramentum et de ecclesia discedet.

50. Si in ecclesia deerit fons baptismalis, Episcopus loco adeundi ad Fontem, dum recitabit *Credo* et *Pater*, procedet ante Altare maius. Subsistet ante balastrum, facturus exorcismum et unctionem Olei sacri Catechumenorum, de qua supra, et post ipsum dimittet pluviale cum stola violacei coloris.

51. Indutus pluviali albi coloris, ingredietur in presbyterium, sedebit faldistorio posito in medio suppedaneo Altaris, faciet interrogationes et unctionem sacri Chrismatis, tradet vestem candidam et candelam.

52. Postquam laverit manus, descendet de Altari, et apud faldistorium positum in latere Epistolae sacra paramenta dimittet.

DE RITU SUPPLENDI AB EPISCOPO CAEREMONIAS
IN BAPTISMO ADULTI OMISSAS

CAPUT XV.

1. **V**ide animadversionem principio capituli superioris positam.

De rebus praeparandis.

2. Ante Altare, in quo asservatur SS. Sacramentum (quod aliud erit ab Altari in quo peragetur functio) praeparabitur genuflexorium cum strato et pulvinis, ut cap. IV. libri V. et quo tempore ibi orabit Episcopus, accendentur sex cerei in maioribus candelabris Altaris.

3. Ad Altare maius sternentur tapeto maiori gradus ipsius et ponentur sex candelabra cum cereis et Crux aequalis candelabris: ornabitur pallio violaceo, quod superponetur alteri albi coloris. Sin officium requireret colorem alium, praeparabitur etiam pallium coloris respectivi.

4. Super mensam Altaris disponentur paramenta episcopalia, quae sunt pluviale violaceum cum stola simili, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae paramenta contegentur velo coloris violacei. Aderit etiam formale simplex in lance. A latere Evangelii, mitra auriphrygiata et prope Altare baculus pastoralis.

5. In latere Epistolae ante gradus Altaris statuatur faldistorium cum tegumento violaceo, superposito alteri albi coloris et pulvinus unus super infimo gradu.

6. Super abacum alba tobalea contectum ponentur candelabra duo cum candelis pro Acolythis, urceus cum pelvi et manutergia in lance, pontificale (pars IV.) vel rituale, scotula cum candela, lanx cum sale et nomina baptizato imposita, scripta caractere grandiusculo. Praeterea praeparabitur legile, seu cussinus cum Missali, canon pontificalis, calix cum purificatorio, patena cum hostia et particula una pro baptizato, palla, corporale intra bursam, ampullae vini et aquae in pelvicula, campanula, intorticia pro elevatione, planeta cum manipulo, et stola quoque, nisi esset albi coloris, mappa pro Communione, ac si Episcopus erit Ordinarius et vellet post functionem interesse alteri Missae, opus erit instrumentum Pacis. Praeparabitur etiam pro administranda Confirmatione vasculum S. Chrismatis in lance cum aliquantulo gossipio, candela Episcopo praesentanda, si vigebit talis usus, pontificale (pars I.) et medulla panis ac mali medici in lance pro lotionem manuum Episcopi.

7. Prope abacum aderit Crux hastilis: ad balastrium, scabellum in usum baptizati, quando intererit Sacro, ac si plures erunt, aderunt scabella, vel scamnum sine postergali, panno coopertum.

8. In limine ecclesiae in parte interiori praeparabitur tapetum, explicandum postquam Episcopus ingressus erit in ecclesiam.

9. Ad Baptisterium. Tapetum unum ante ingressum, alterum ante Fontem: super abaco alba tobalea contecto, vascula Olei sacri Catechumenorum et S. Chrismatis in lance et aliquantulum gossipium solutum, pluviale albi coloris cum stola simili et formale pretiosum, candela tradenda baptizato et vestis candida, qua induetur.

10. Si ecclesia destituta erit fonte baptismali, ea omnia quae praeparanda essent in baptisterio, praeparabuntur in abaco intra presbyterium Altaris maioris.

11. In Sacrario praeparabitur vasculum aquae sanctae cum aspersorio et superpellicia pro inservientibus.

12. Ad sacram functionem obeundam opus sunt clerici tres pro Cruce et candelabris, Cappellani duo, qui assistant Episcopo, clerici quatuor pro libro, scotula, baculo et mitra et

clericus alter ad afferendum salem et Olea sacra. Unus vel etiam duo, ad transferendum faldistorium.

De functione.

13. Hora praestituta accedet Episcopus ad ecclesiam et excipietur a Clero. Adorabit SS. Sacramentum, deinde procedet ad Altare maius, ibique genuflexus in pulvino posito super infimum gradum, brevi tempore orabit; assurgens, iterabit reverentiam ante Crucem et ibit ad faldistorium, ubi dimissa mozzeta, capiti imponet biretum, lavabit manus, lotionem ei ministrantibus suis familiaribus nobiles, iisque absentibus supplebunt clerici duo: postea dimittet biretum.

14. Dum Episcopus lavabit manus, distribuentur paramenta clericis, qui tradent eadem Cappellanis assistentibus Episcopo, et ab his induetur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali violaceo, cui apponetur formale.

15. Episcopus pluviali indutus, assurgens et conversus ad Altare gemiculabit in pulvino posito ante faldistorium, ac brevi tempore orabit.

16. Praesto erunt interea prope Episcopum duo clerici cum libro et scotula.

17. Assurgens Episcopus de oratione eique se sistent clerici cum libro et scotula; ipse voce gravi, sed sine cantu intonabit *Ÿ. Deus in adiutorium etc.* cum *Gloria Patri*. Recitabit antiphonam *Effundam super vos etc.* incipiet psalmum *Domine, Dominus noster etc.* quem prosequetur cum reliquis duobus psalmis recitare una cum Cappellanis suis et clericis. Post primum versiculum psalmi primi sedebit faldistorio, cooperietur mitra et baculum sinistra accipiet. Sedens repetet post psalmos antiphonam, ut supra (a).

18. Post repetitionem antiphonae, mitra exuetur Episcopus, qui assurgens, convertetur ad Altare, recitabit *Kyria eleison* cum reliquis precibus et orationibus, ac si plures essent ba-

(a) Vide adnotationem subiectam numero 24. cap. XIII. libri huius.

ptizati, recitabit ultimam orationem pluraliter; itemque si foemina esset dicet *electae nostrae*.

19. Post orationes Episcopus rursus sedebit faldistorio, cooperietur mitra et baculum pastorem sinistra recipiet.

20. Clerici huic officio designati, accipient Crucem et candelabra cum cereis ardentibus et procedetur ad portam ecclesiae, ubi praesto erit baptizatus habitu decenti indutus, non vero albi coloris, et patrinus a sinistris eius.

21. Si plures essent baptizati et inter eos adessent etiam foeminae, mares stabunt a dextris, foeminae a sinistris Episcopi, unusquisque cum respectivo patrino seu matrina, sed semper extra portam ecclesiae.

22. Procedetur ad portam ecclesiae ordine sequenti. Praeibit Crux cum candelabris, clericus deferens lancem salis et mantile, Clerus si aderit, Episcopus medius inter Cappellanos suos, clerici a mitra et baculo, sequentibus reliquis duobus a libro et scotula, ultimo loco familiares nobiles Episcopi.

23. Clericus unus transferet faldistorium ad portam ecclesiae, nisi alterum ibi iam aderit praeparatum.

24. Crux cum candelabris consistet a sinistris Episcopi, quod observabitur etiam in baptisterio, Clerus disponetur a lateribus hinc inde et Episcopus sedebit faldistorio, posito ferme in limine portae. Baptizatus cum patrino manebit extra portam ecclesiae, stabit in pedes et e regione Episcopi.

25. Episcopus sedens faldistorio interrogabit baptizatum, dicens *Quo nomine vocaris?* Ille autem respondebit proferens nomina, quibus appellabitur, latino vel vulgari sermone. Episcopus subiicit *N.* (proferens nomina omnia) *quid petis ab Ecclesia Dei?* etc. atque ita reliquas omnes interrogationes, inclusive usque ad illam *Credis in Spiritum Sanctum* etc.

26. Quando in interrogationibus aut in orationibus notata extat litera *N.* exprimenda sunt nomina seu nomen baptizati (*a*).

27. Episcopus post interrogationes assurget, sufflabit leviter tribus vicibus in faciem baptizati ac dicet *Exi ab eo* etc. Deinde halitabit in modum Crucis versus faciem eius et dicet

(a) Vide adnotationem num. 7. capit. I. lib. IV.

N. accipe spiritum bonum per istam insufflationem, et signum Crucis dextera efficiens versus illum, prosequetur et Dei benedictionem. Pax tibi.

28. Sedebit faldistorio Episcopus, et dicens *Accipe signum Crucis*, pollice manus dextrae efficiet Crucis signum in fronte baptizati, ad verba *in fronte* et alterum in pectore, ad verba *in corde*, deinde prosequetur *sume fidem* etc. advertens variationem iuxta sectam, cui addictus erat baptizatus, et prosequetur *cole Deum omnipotentem* etc.

29. Si plures erunt baptizati, iterabit Episcopus actiones omnes hactenus indicatas super unumquemque illorum, prius super mares postea super foeminas.

30. Absolutis interrogationibus, insufflationibus etc. super omnes baptizatos, Episcopus dimittet mitram, assurget ac recitabit orationem *Oremus. Te deprecor, Domine* etc. quae pluraliter recitabitur, si baptizati fuerint plures.

31. Rursus sedebit Episcopus et mitra cooperietur: appropinquabit ei baptizatus, et pollice dextero signabit eius aures, oculos ceterosque sensus corporeos, dicens *Signo tibi aures* etc. ut in Rituali. Quando baptizatus signandus erit super scapulas, convertitur aliquantulum.

32. Id ipsum fiet singillatim super ceteros, si aderunt, sive mares, sive foeminas.

33. Episcopus dimittet mitram et stans recitabit orationem *Oremus. Preces nostras* etc. deinde alteram *Oremus. Deus qui humani generis* etc. post quam dextram imponet capiti baptizati et recitabit tertiam orationem *Oremus Omnipotens sempiternus Deus* etc. (Advertantur variationes in hac postrema oratione faciendae).

34. Si plures fuerint baptizati, omnes praedictae orationes dicentur pluraliter, et ante tertiam orationem Episcopus manum imponet capiti uniuscuiusque, deinde recitabit illam, sustinens manum eandem versus eos protensam.

35. Mitra rursus cooperietur Episcopus et exorcismum super salem stans in pedes recitabit, dicens *Exorcizo te* etc. usque ad verba *ad effugandum inimicum*, post quae dimissa mitra, prosequetur orationem *proinde rogamus te* etc. Si ad hunc usum benedictus iam esset sal, omittetur eius benedictio.

36. Si baptizatus erat antea ethnicus sive idolatra, post benedictionem salis recitabit Episcopus alteram orationem *Oremus. Domine sancte* etc. Si plures baptizati essent, provenientes de secta ethnicorum sive idolatrarum, recitabitur pluraliter; sin inter multos unus adesset, ut supra, recitabitur singulari numero.

37. Sedebit Episcopus et cooperietur mitra: accipiet aliquot grana salis pollice et indice dexteræ manus eaque ingeret in os baptizati, dicens *N. accipe salem* etc. *Pax tibi*, cui respondebit baptizatus *Et cum spiritu tuo*. Si baptizati essent plures, actio ista iterabitur super singulos. Episcopus digitos suos absterget mantili seu manutergio.

38. Dimittet mitram, assurget et recitabit orationem *Oremus. Deus patrum nostrorum* etc. quæ oratio pluraliter recitabitur, si fuerint plures baptizati (advertatur variatio in oratione ista).

39. Post orationem prædictam, si inter baptizatos adessent mares et foeminae, istae recedent seorsim et ante Episcopum restabunt mares tantum.

40. Episcopus dicet baptizato: *Ora electe, flecte genua et dic Pater noster*. Baptizatus procumbet in genua et recitabit *Pater noster* inclusive ad verba *Sed libera nos a malo*. Episcopus dicet ei: *Leva, comple orationem tuam et dic Amen*. Baptizatus dicet *Amen*. Deinde Episcopus patriuo: *Signa eum* et patrinus pollice dextero efficiet signum Crucis in fronte baptizati, dicens *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Tum Episcopus baptizato dicet *Accedo*, cui appropinquanti Episcopus pollice dextero faciet in fronte signum Crucis, dicens *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*.

41. Si plures sint baptizati, ea omnia dicet Episcopus pluraliter, nempe *Orate, Electi, flectite genua* etc. et signabit unum post alium.

42. Episcopus dimittet mitram, assurget, imponet dextram capiti baptizati et recitabit orationem *Oremus. Deus Abraham, Deus Isaac* etc. *Ergo maledicte diabole* etc. et pollice dextero faciet Crucis signum in fronte baptizati ad illa verba *quod nos fronti eius dumus*.

43. Si baptizati plures essent, oratio et exorcismus, de quibus supra, pluraliter recitabuntur ab Episcopo, qui manum singulis imponet ante orationem, eamque protensam versus eosdem sustinebit dum orationem supradictam recitabit et singulis Crucis signum pollice dextero in fronte efficiet ad verba *quod nos fronti eorum damus*.

44. Episcopus sedebit et secunda vice dicet *Ora, Electo*, vel *Orate Electi*, ut supra.

45. Postea retinens in capite mitram et stans imponet dexteram super baptizatum seu baptizatos, tum mitra dimissa, recitabit orationem singulari vel plurali numero; *Oremus Deus immortale praesidium* etc. post orationem, resumpta mitra, stans in pedes et iunctis manibus, recitabit exorcismum *Audi maledicte Satana* etc. (Advertatur variatio in exorcismo).

46. Rursus sedebit Episcopus ac tertia vice dicet *Ora Electo*, vel *Orate Electi*, ut supra.

47. Assurget postmodum cum mitra in capite, imponet manum baptizato, vel singillatim super unumquemque, eademque manu versus eos protensa, recitabit exorcismum *Exorcizo te immunde spiritus* etc. et pergens stare iunctis manibus, recitabit exorcismum alterum *Ergo maledicte diabole* etc. Advertens ut signum Crucis faciat, ut supra, ad verba *quod nos fronti eius damus* vel *fronti eorum damus*.

48. Si foeminae inter baptizatos non aderunt, peragetur functio usque ad orationem *Aeternam ac iustissimam*, ut num. 56. capituli praesentis, omissis exorcismis, qui pro foeminis praescribuntur.

49. Sin adessent etiam foeminae, recedent mares et illae cum matris suis se sistent ante Episcopum, qui sedens cum mitra in capite si fuerit una, dicet *Ora, Electa flecte genua et dic Pater noster*, si plures, dicet *Orate, Electae* etc. Baptizata, seu baptizatae geniculabunt ac dicent *Pater noster* inclusive ad verba *Sed libera nos a malo*. Episcopus subiunget *Leva, comple orationem tuam et dic Amen*, vel *Levate, complete* etc. Baptizata seu baptizatae assurgent et dicent *Amen*. Tum Episcopus matrinae vel matris dicet *Signa eam* vel *Signate eas*. Unaquaeque matrina tunc pollice dextero faciet signum Crucis in fronte ba-

ptizatae, dicens *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*. Postea dicet Episcopus *Accede vel Accedito*, ac signum Crucis pollice dextero in fronte cuiusque baptizatae et ipse faciet, dicens pariter *in nomine Patris* etc.

50. Episcopus dimittet mitram, assurget, manum imponet capiti baptizatae ac dicet orationem *Oremus. Deus coeli, Deus terrae* etc. Si baptizatae plures erunt, manum imponet singularem capiti et recitabit orationem pluraliter, manum eandem versus eas protensam sustinens.

51. Mitram resumet Episcopus, et stans recitabit iunctis manibus exorcismum *Ergo maledicte diabole* etc. signum Crucis pollice efficiens super frontem baptizatae seu baptizatarum ad verba *quod nos fronti eius vel earum damus*.

52. Episcopus denuo sedebit iterumque dicet *Ora, Electa vel Orate Electae*, omnia prorsus, ut supra.

53. Postquam Episcopus singulas in fronte signaverit, assurget, manum imponet capiti baptizatae seu baptizatarum ac dimissa mitra, manu dextera protensa, dicet orationem *Oremus. Deus Abraham, Deus Isaac* etc.

54. Oratione completa, Episcopus sedebit rursus et mitra coopertus, dicet tertia vice *Ora, Electa* etc.

55. Assurget Episcopus mitram in capite retinens, manum imponet capiti baptizatae, ordine supradicto, et recitabit exorcismum *Exorcizo te, immunde spiritus* etc. Iunctis deinde manibus, recitabit exorcismum alteram *Ergo, maledicte diabole* etc. advertens, ut Crucis signum pollice dextero faciat in fronte baptizatae, seu baptizatarum dum dicet: *quod nos fronti eius vel earum damus*.

56. Si inter baptizatos erunt mares, redibunt ante Episcopum, et disponentur mares a dextris, foeminae a sinistris eius, qui dextram imponet super baptizatum, ac si plures erunt super singulos eorum earumque successive, et manu versus eos protensa, dimissa prius mitra, recitabit orationem *Asternam ac iustissimam pietatem tuam* etc. (Advertatur variatio in oratione ista notata).

57. Episcopus extremitatem stolae porriget baptizato, dicens *N. ingredi in sanctam Ecclesiam Dei* etc. Si plures essent

baptizati, dicet *Ingridimini in sanctam* etc. Si plures essent masculi, primus tenebit altera manu stolam, altera secundum baptizatum, item secundus tertium, et ita de reliquis, si supere-runt. Quod si fuerint mares simul et foeminae, masculi incedent dextrorsum, foeminae sinistrorsum, quarum prima tenebit altera manu stolam, altera secundam, secunda tenebit tertiam, tertia quartam et ita porro.

58. Baptizatus, seu baptizati in ecclesiam ingressi, dimittent stolam Episcopi, procumbent in genua et osculabuntur pavementum. Interim asportabitur faldistorium ad baptisterium, si aderit, vel ante balaustrium Altaris maioris.

59. Crux cum Acolythis dirigitur ad baptisterium, vel ad Altare maius, sequetur postea Clerus, ordine supradicto.

60. Baptizatus seu baptizati resument stolam Episcopi, qui dimittet mitram, accipiet baculum pastorem et cum ipsis procedens ad baptisterium, vel ad Altare maius, recitabit *Credo* et *Pater noster* simul cum baptizato et patrino, qui poterunt ea recitare vulgari sermone, si latino esset eis difficile.

61. Episcopo reponetur mitra, quum pervenerit ante baptisterium vel ante balaustrium Altaris maioris, et conversus ad populum, nempe versus baptizatum seu baptizatos, stantibus masculis a dextris eius, foeminis a sinistris, imponet manum super illum, vel super singulos eorum successive, eamque sustinens protensam, recitabit exorcismum *Nec te lalet Satana* etc. (Advertatur variatio in exorcismo notata).

62. Post exorcismum Episcopus sedebit ac si plures baptizati essent, se sistet ei primus atque Episcopus pollice dextero sumens ex ore suo aliquantulum salivae, tanget aures et nares baptizati, dicens *Ephpheta, quod est adaperire* etc. deinde prosequetur *Tu autem effugare* etc. Pollicem suum Episcopus mantili abterget.

63. Interim patrinus vestes expedit circa collum et petus baptizati. Clericus unus prope Episcopum sustinebit vasculum Olei sacri Catechumenorum, aliquantulum gossipii soluti et mantile.

64. Episcopus sedere pergens, interrogabit rursus baptizatum, dicens *Quis vocaris?* et ille seu latino seu vulgari ser-

mone respondebit, proferens nomina sibi imposita. Episcopus pronuncias nomina, prosequetur *N. abrenuntias Satanae?* eodemque modo reliquas interrogaciones.

65. Post haec Episcopus intinget pollicem dexterum in Oleum sacrum Catechumenorum et inunget baptizatum in pectore et super scapulas, dicens *Ego te linio* etc. et pollicem suum gossipio absterget. Unus ex Cappellanis unctiones super baptizatum peractas gossipio absterget, patrinus autem ei componet seu alligabit vestes. Episcopus tunc prosequetur *Ezi immunde spiritus* etc.

66. Si fuerint plures baptizati, recedet primus et succedet alter, super quem Episcopus easdem caeremonias iterabit ut super primum, tum super ceteros, itemque super foeminas, si aderunt. Hoc tempore in promptu habebuntur paramenta albi coloris, utenda ab Episcopo.

67. Postquam Episcopus actiones supra descriptas peregerit super omnes baptizatos, dimittet mitram, formale simplex, pluviale et stolam violaceam; induetur autem stola et pluviali albi coloris, formali pretioso et mitram recipiet. Dum assurgit Episcopus, dimissurus pluviale violaceum, tolletur dextere a clerico tegumentum violaceum faldistorii, relicto altero albi coloris, nisi alterum ad hanc rem praeparatum iam aderit prope Fontem.

68. Episcopus introibit ad baptisterium et sedebit ante Fontem: si ecclesia destituta erit Fonte baptismali ingrediatur in presbyterium Altaris maioris et sedebit faldistorio posito in medio suppedaneo Altaris.

69. Interim in promptu habebitur ab uno pluribusve clericis vasculum sacri Chrismatis, aliquantulum gossipii, vestis candida et candela ardens.

70. Se sistet Episcopo baptizatus seu primus baptizatorum, si plures fuerint, eumque Episcopus interrogabit *Quis vocaris?* et ille respondens dicit nomina sua seu latino seu vulgari sermone. Episcopus ad literam *N.* proferens nomina praedicta, dicit *Credis in Deum* etc. eodemque modo sequentes interrogaciones.

71. Baptizatus geniculabit ante Episcopum, qui pollicem

dexterum intinget in S. Chrisma, et proferens formulam *Deus omnipotens* etc. inunget eum in vertice capitis ad illa verba *ipse te liniat Chrismate salutis* etc. Episcopus pollicem suum, capellanus autem unctionem super baptizatum factam gossipio absterget.

72. Tum Episcopus accipiet vestem caudidam, quam statim induet baptizato, dicens *Accipe vestem candidam* etc.

73. Item accipiet candelam ardentem eamque tradet baptizato, qui accipiens illam manu dextera, osculabitur manum Episcopi illam porrigentis, dum dicit *Accipe lampadem ardentem* etc.

74. Postremo Episcopus proferens nomina baptizati, dicit *N. vade in pace* etc. baptizatus autem respondebit *Amen*.

75. Assurget baptizatus et recedet seorsim, ut locum det reliquis, si aderunt.

76. Quod spectat ad S. Confirmationem et ad Missam, in qua baptizatus sive baptizati ad sacram Eucharistiam admitteuntur, observabitur totum id, quod cap. XIII. num. 86. et seqq. libri huius descriptum est.

DE SACRAMENTO MATRIMONII CORAM EPISCOPO CELEBRANDO CUM BENEDICTIONE NUPTIARUM.

CAPUT XVI.

De rebus praeparandis.

1. **A**ltare parabitur caudelabris sex cum cereis et Cruce simili, tobaleis, pallio albi coloris et tapeto super gradus strato. Si tamen Missam pro sponso et sponsa celebrare non liceret, iuxta exceptiones statutas a rubricis seu decretis S. Rituum Congregationis, quas recensemus num. 51. praesentis capituli, apponetur pallium eius coloris, quem requirit officium.

2. Super mensam Altaris disponentur paramenta Episcopalia, videlicet pluviale cum stola albi coloris, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus: formale pretiosum etiam in lance ponetur prope paramenta praedicta, quae contegentur velo albi coloris. In latere autem Evangelii aderit mitra auriphrygiata cum vimpa seu velo.

3. Prope Altare praeparabitur baculus pastoralis.

4. Si Missam Episcopus sit celebraturus pro benedictione nuptiarum, cum ceteris paramentis praeparabitur planeta et manipulus albi coloris et, si celebranda esset Missa respondens officio, ut supra innuimus, aderit etiam stola, quae cum planeta et manipulo erit coloris respondentis officio.

5. In latere Epistolae praeparabitur legile vel cussiuis cum Missali propter Missam.

6. Loco solito ante latus Epistolae, faldistorium cum veste albi coloris.

7. Ante Altare genuflexorium cum strato et pulvinis in usum Episcopi.

8. Abacus contegetur alba tobalea et super ipsum praeparabitur rituale vel pontificale (pars. IV.) ornatum veste albi coloris, scotula cum candela, annulus sponsae tradendus, in lance argentea, vasculum aquae benedictae cum aspersorio. Si Episcopus celebraturus erit Missam, praeparabitur calix cum purificatorio, patena cum hostia et particulis duabus, palla et corporale intra bursam; ampullae vini et aquae in pelvicula; campanula; urceus cum pelvi et mantile in lance; intorticia pro elevatione; canon pontificalis; mappa linea explicanda ante sponsos in Communione. Opportunum etiam erit scribere in chartae plagula nomen et cognomen sponsi et sponsae in commodum Episcopi.

9. Si Episcopus alteri Missae interesse vellet, opus erit instrumentum Pacis.

10 Pro sponsis praeparabitur scamnum sine portergali, contactum panno viridi, ante quod genuflectent et commoditati eorum licebit pulvinum supponere genibus tantum. Scamnum illud collocandum esset extra Presbyterium (a). Si Altare

(a) Usus praeparandi genuflexorium cum strato et pulvinis ad brachia et genua sponsorum nequaquam probatur, siquidem genuflexorium tali modo

instructum erit balaustrio, sponsi locum sument ante ipsum et poterit eis ad summum apponi pulvinar ad genua.

11. Illud notetur, quod si Episcopus, qui celebrabit functionem, non erit Ordinarius, necesse erit mandatum regulare Curiae episcopalis. Notabuntur autem nomina testium ut referantur in attestationem de matrimonio secuto, tradenda Parocho proprio sponsorum.

De Functione.

12. Sponsi ac testes praesto erunt in ecclesia seu sacello, in quo celebrabitur functio, quadrantem horae ferme ante horam praestitutam.

13. Episcopus, si fuerit dioecesanus utetur rochetto cum mozzeta, sin minus, induet rochetum cum mantelleto, et mozzeta quoque, secundum regulas, quae cap. II. libri V. traditae sunt.

14. In limine ecclesiae seu sacello aderit clericus sustinens vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

15. Episcopus excipietur a Superiore ecclesiae, qui ei praesentabit aspersorium, osculans manum ipsius dum porriget; Episcopus autem asperget seipsum et adstantes, si fuerit dioecesanus, sin minus, accipiet digito aquam benedictam ex aspersorio et signabit se.

16. Aderit etiam quispiam alius de Clero, excipiendi causa Episcopum, praesertim si ipse esset dioecesanus.

17. Adorabit SS. Sacramentum, si functio peragetur publice in ecclesia, deinde procedet ad Altare, in quo celebrabitur functio.

18. Ante genuflexorium quum venerit, salutabit Crucem Altaris, et geniculabit in genuflexorio.

19. Sponsi geniculabunt loco ipsis praeparato.

20. Cappellani duo, superpellicio induti, accipient canonem et scotulam cum candela ardenti ex abaco, et canonem delatum aperient ante Episcopum super pulvinum genuflexorii.

ornatum spectat solum ad Episcopum proprium, ad Cardinales, ad Legatum pontificium et Principes regnantes.

21. Episcopus recitabit psalmos praeparationis; alter ex Cappellanis sustinebit scotulam, alter operam dabit volvendis foliis libri, servatis regulis traditis cap. V. libri V.

22. Praeparatione absoluta, a Cappellanis praedictis afferetur ad Altare, cum debitis reverentiis, canon et scotula; haec ponetur prope Missale, ille aperietur et apertus collocabitur ad pedem Crucis.

23. Episcopus assurgit et reverentia facta ad Crucem, venit ad faldistorium et sedebit. Cappellani Episcopo assistentes, exuent ei mozzetam vel mantelletum.

24. Se sistunt Episcopo Ministri lotionis: ipse, extenso super eius genua mantili, gestans biretum in capite et sedens, lavabit manus. Si fuerit Episcopus dioecesanus, ad actum istum genuflectent adstantes omnes, quod fiet etiam quotiescumque deinceps lavabit manus.

25. Clerici huic rei designati, paramenta episcopalia ex Altari accipient.

26. Episcopus, lotis manibus, sibi ipse exuet biretum et tradet Cappellano suo, qui deponet illud super genuflexorium una cum mozzeta vel mantelleto.

27. Cappellani supradicti assistentes Episcopo, induent eum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola albi coloris et pluviali simili, cui apponetur formale pretiosum. Cappellanus primus imponet capiti Episcopi mitram auriphrygiatam, Cappellanus alter tradet ei in sinistram baculum pastorem.

28. Dum parabitur Episcopus, clerici duo accipient pontificale vel rituale, alter autem ponet super Altare pelliculam cum annulo benedicendo et in promptu habebit vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

29. Paratus Episcopus assurgit et accedet ad Altare, quo priusquam ascendat, reverentiam faciet ad Crucem.

30. Clericus unus faldistorium ponet in medio Altaris supra suppedaneum.

31. Episcopus sedebit faldistorio et baculum dimittet: a sinistris eius consistet clericus qui sustinebit pontificale seu rituale, cui inserta erit charta cum nominibus sponsorum, et alter cum scotula.

32. Sponsi accedent ad Altare et genuculabunt ante Episcopum, sponsa adstante sponso sinistrorsum. Testes appropinquabunt sponsis. Sponsi, si utentur chirothecis, propter actionem istam dimittent eas.

33. Episcopus vulgari sermone interrogabit sponsum, utens formula in Rituali statuta, idest — *N. vis accipere N. hic praesentem in tuam legitimam uxorem iuxta ritum Sanctae Matris Ecclesiae?*— Sponsus autem clara voce, ut audiri possit a testibus, respondebit —*Volo*— Deinde Episcopus interrogabit sponsam, dicens pariter sermone vulgari — *N. vis accipere N. hic praesentem in tuum legitimum maritum iuxta ritum Sanctae Matris Ecclesiae?*— Sponsa, clara voce, ut supra, respondebit —*Volo*—.

34. Episcopus eos iubebit dexteram iungere dexterae, dum ipse dicet *Ego coniungo vos in matrimonium: in nomine Patris ☩ et Filii ☩ et Spiritus ☩ Sancti. Amen*, tria Crucis signa super illos efficiens.

35. Cappellanus exuet mitram Episcopo, qui assurget, convertetur ad Altare et benedicet annulum, ut praescribitur in Rituali, idemque Cappellanus elatam sustinebit eius fimbriam pluvialis. Post orationem pro benedictione annuli, Cappellanus supradictus porriget aspersorium Episcopo, osculans manum eius, qui annulum asperget aqua benedicta et aspersorium restituet Cappellano.

36. Post haec Episcopus sedebit faldistorio, et mitra coopertus a Cappellano antedicto, recipiet ab ipso annulum, quem tradet sponso, ut illum inserat digito annulari sinistrae manus sponsae.

37. Dum sponsus digito sponsae inducet annulum, Episcopus benedictionem donabit dicens *In nomine Patris ☩ et Filii ☩ et Spiritus ☩ Sancti.*

38. Cappellanus mitram exuet Episcopo, qui assurgens, convertetur ad Altare et recitabit preces *Confirma hoc Deus* atque orationem *Respice quaesumus Domine* etc.

39. Post orationem Sponsi consurgent et descendent ad balastrium seu quo loco erant in principio; Episcopus descendet de Altari, et remoto faldistorio, conversus ad Altare

ipsum, exuetur formali ac pluviali et a Cappellanis suis induetur planeta albi coloris, vel si celebranda erit altera Missa iuxta regulas deinceps tradendas, exuetur etiam stola albi coloris et induetur stola ac planeta coloris reponentis officio.

40. Episcopus celebrabit Missam lectam, in qua consecrabit particulas duas pro Communione sponsum et fiet benedictio nuptiarum quae tamen omittitur, si mulier sit vidua.

41. Hinc si benedictio praedicta facienda sit, dum Celebrans dicet *Pater noster*, sponsi redibunt ante Altare ibique geniculabunt. Clericus cum pontificali se sistet a tergo Episcopi.

42. Episcopus, recitato *Pater noster* eique responso *Sed libera nos a malo*, non subiungens *Amen*, genuflectet ad Sacramentum et conversus ad sponsum versus cornu Epistolae, recitabit orationes *Praesta, quaesumus* etc. et *Deus qui potestatem* etc.

43. Orationibus recitatis, convertetur Episcopus ad Altare, et genuflexione facta ad Sacramentum, recipiet patenam dextera et prosequetur Missam ab oratione *Libera nos* etc.

44. Sponsi redibunt ad locum suum, et super scamnum vel super balaustrium, apud quod erunt genuflexi, expandetur mappa pro Communione.

45. Episcopus divinam Eucharistiam administrabit sponsum et prosequetur Sacrum usque ad *Ite Missa est* vel ad *Benedicamus Domino*.

46. Sponsi redibunt ante Altare ac genuflectent; aderit clericus cum pontificali a sinistris Episcopi, alter a dextris cum vasculo aquae sanctae et aspersorio.

47. In promptu etiam erit clericus unus, repositurus faldistorium super Altare, si Episcopus admonitionem faciet et sedere ipsi placebit.

48. Episcopus, dicto *Ite Missa est*, vel *Benedicamus Domino*, recitabit super sponsum orationem *Deus Abraham* etc. non praemittens *Oremus*. Postea sedens faldistorio, vel etiam stans, brevi sermone admonebit eos, quemadmodum innuit rubrica Missalis nempe ut — sibi invicem servant fidem: orationis tempore et praesertim ieiuniorum casti maneant, et vir uxorem, atque uxor virum diligat: et in timore Dei permaneant.— Tum sum-

pto aspersorio e manibus Cappellani dextrorsum adstantis , asperget eos aqua benedicta.

49. Spousi redibunt ad locum suum ; Episcopus conversus ad Altare dicet orationem *Placeat tibi* etc. donabit benedictionem et complebit Missam.

50. Descendet de Altari , dimittet vestes sacras , et re-sumpta mozzeta vel mantelletto genuflexabit in genuflexorio , operam dabit gratiarum actioni et discedet de ecclesia seu de Sacello.

51. Quod spectat ad Missam in celebratione nuptiarum celebrandam, notandum, quod Missa *pro Sponso et Sponsa* notata in Missali post Missas votivas, celebrari potest quibuslibet diebus, exceptis illis, quibus occurrit officium de ritu primae et secundae classis, Dominicis ceterisque festis praeceptivis, quibus celebrabitur Missa de officio currente cum oratione *pro Sponso et Sponsa*. Inter festa praeceptiva numeranda illa quae sunt, quae in aliquo regno aut proviucia a S. Sede antiquata essent. Vetatur iusuper huius Missae celebratio inter octavam Epiphaniae, in Vigilia ac tota octava Pentecostes et inter octavam de festo SS. Corporis Christi, locis illis tantum, quibus ex privilegio octava illa celebratur ad instar Epiphaniae.

52. Relate ad Missam *pro Sponso et Sponsa*, omittetur *Gloria* et *Credo*, recitabitur oratio secunda et tertia, quomodo praescribunt rubricae pro Missis votivis (Rubricae generales Missalis tit. VII *de commemorationibus* num 3). *Benedicamus Domino* in fine, et legetur semper Evangelium S. Ioannis *In principio erat* etc.

53. Quando autem recitanda erit Missa respondens officio, advertatur quod adiungenda est commemoratio *pro Sponso et Sponsa*, quae oratio recitanda est festis primae et secundae classis, nunquam sub unica conclusione, sed separatim ab oratione officii; in ceteris autem festis ac Dominicis recitabitur post commemorationes omnes a rubrica praescriptas, itemque in festis secundae classis, si fiet commemoratio simplicis, recitabitur post istam (a).

(a) Anno a Virginis partu 1751. editum fuit in folio maiori opus , cui titulus - Pontificalis ritus pro Sacramento Matrimonii celebrandum iuxta Rituale Romanum Pauli V. P. M. iussu editum a Francisco Diez *Manuale Sacr. Caerem. lib. 7.*

DE IMPOSITIONE PRIMI LAPIDIS
NOVAE ECCLESIAE
AB EPISCOPO PERSOLVENDA.

CAPUT XVII.

1. **A**d novam ecclesiam aedificandam requiritur assensus Episcopi, qui locum eius delineabit et constituet reditus necessarios ad ecclesiam ipsam et inservientes eius alendos.

2. Rebus omnibus constitutis, quae ad hunc finem opus erunt, in substructionibus huius sacri aedificii ponendus erit lapis primarius et benedicendum solum, in quo aedificabitur.

3. Quapropter sicut excavationes ad fundamenta ponenda, vel nisi poterunt fieri fossiones priusquam benedicatur, describetur lineis earum locus.

4. Lapis primarius collocandus omnino erit in fundamentis; quamobrem quo loco respondebit angulus dexter absidæ, scilicet latus Evangelii Altaris maioris, in quo incipientur uniones parietum, quando consecrabitur ecclesia, fundamentum fiet profundum, quoad requiret altitudo aedificii.

5. In hac igitur parte ceterisque etiam, si iam effossa erit terra ad fundamentum ponendum, sicut munitiones lignæ, ne quod gravius accipiatur incommodum.

randa in Regali Ecclesia Ss. Iacobi et Iudephonsi Hispanorum de Urbe Caeremoniarum Magistro ad hunc usum concinnatus -. Praeterquam quod nulla ibi extat formalis approbatio, rubricæ illius sunt novæ et fere dixerim singulares, quarum una praescribit, ut sponso et sponsæ detur pax cum instrumento, utque Episcopus in administranda iis divina Eucharistia utatur formula - Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam æternam. *Et quilibet respondet* : Amen - Penes lectores erit iudicare ane principiis liturgicis cohaereat utrumque. Aegre ferimus quod huiusmodi informè rituale insertum sit, tamquam regulare quicquam, Pontificali Romano Urbini edito anno 1818. sumptibus fratrum De Romanis, quamquam nulla præditum sit confirmatione; siquidem editio caret recognitione Ordinarii aut Inquisitoris S. Officii, quemadmodum a suprædictis Constitutionibus Pontificiis præcipitur.

6. Praeparabitur lapis undequaque perfecte quadratus, qui palmi amplitudinem aequet, ponendus in fundamentis. Lapis iste non esto laevigatus nec pumice expolitus, sed ferme rudis, ut in ipso possit Episcopus cultro effingere Crucem.

7. Fiet etiam arcula marmorea cum operculo a latere claudendo, intra quam claudetur lapis praedictus. In parte superiori arculae inseretur annulus ferreus, ut faciliter demitti possit in fundamenta. Intra arculam istam includi poterit unum vel plura numismata, quae congruant rei, ac tubus vitreus cum pergamena scripta, quae memoret actum.

8. Praeparabitur etiam Crux lignea maioris formae, quae hominis staturam aequet, imponenda quo loco erigendum erit Altare maius.

De rebus praeparandis.

9. Si placebit Episcopo post impositionem primi lapidis celebrare Missam, in medio solo benedicendo praeparabitur Altare instructum pallio, candelabris, Cruce, tobaleis ac tapeto. Circa Altare erigetur tentorium sufficiens, quod possit Altare ipsum tegere ac defendere praesertim a vento radiisque solis. Sin Missa non celebrabitur, omittetur praeparare Altare supradictum.

10. Si quis locus proximus ac decens erit, ubi se parare possit Episcopus, disponetur ad hanc rem, secus parare se poterit ibidem, ubi erit peragenda benedictio.

11. In medio solo benedicendo praeparabitur faldistorium cum veste albi coloris, collocatum super exiguo tapeto, et a latere aderit pulvinar ad genuflectendum.

12. A dextris vel etiam a sinistris faldistorii ponetur abacus maioris formae albo mantili coopertus, in quo disponentur res ad functionem necessariae: videlicet vas amplum, seu concha decens cum aqua benedicenda; aliquantulum salis in lance; vasculum ad hauriendam aquam, cum fuerit benedicta, aspergillum ex hyssopo; mantile unum pro Episcopo; lapis fundamentalis extra arculam supradictam; prope lapidem arcula ipsa, et aliquantulum gypsi triti in lance testacea ad obturandum

operculum arculae, si opus fuerit; culter vel aliud ferrum acuminatum cum manubrio ex ebore vel ebene in usum Episcopi; resticula longa, convestita serico vel alio panno, liganda annulo arculae ad dimittendum lapidem in fundamentum; pontificale (pars II); scotula cum candela; canon pontificalis; tabella cum formula indulgentiae; paramenta episcopalia, quae sunt mitra auriphrygiata cum velo seu vimpa pro ministro illius; formale pretiosum, pluviale cum stola albi coloris, Crux pectoralis, cingulum, alba et amictus, quae omnia contegentur velo albi coloris; baculus pastoralis in longitudinem positus super abaco, nisi quis alius modus succurrat sustinendi eum; postremo intorticia duo.

13. Prope abacum ponetur Crux hastilis firmata basi.

14. Alter etiam abacus aderit, in quo disponentur paramenta a Ministris utenda, videlicet duo numero amictus et albae totidemque cingula: stola albi coloris pro Diacono; praeterea superpellicea sufficienti numero.

15. Loco opportuno statuatur legile cum pontificali pro cantoribus.

16. Quo loco ponendus erit primus lapis, aderit calx cum lateribus et petra, ut immediate possit ipse lapis obstrui muro.

17. Pridie functionem a Presbytero ad hanc rem delegato, qui poterit induere superpelliceum, quo loco erigendum erit Altare primarium, Crux praedicta lignea collocabitur, ut conspici possit.

18. Si Episcopus celebraturus erit Missam, disponentur ad Altare ut supra dispositum, omnia ea quae ad Missam opus sunt.

19. Si alio loco parabitur Episcopus, paramenta eius et Ministrorum, Crux et intorticia praeparabuntur loco eodem, ex quo in processionem se conferent ad aream novae ecclesiae.

20. Ad functionem istam persolvendam requiruntur Diaconus et Subdiaconus: Subdiaconus alter, vel clericus Crucifer: clerici duo pro intorticiis: alter clericus pro vasculo: quatuor clerici seu Cappellani pro mitra, baculo, libro et scotula: item duo qui transferant lapidem ad fundamentum: quatuor aut sex cantores: caementarii quatuor, ad summum sex induti sacco, qui lapidem muro ocludant: lapidarius.

In Functione.

21. Hora statuta congregabitur Clerus in locum determinatum, clerici et cantores induent superpelliceum : Ministri sacri se parabunt amictu, alba, cingulo et Diaconus stola etiam diaconali.

22. Quum Episcopus erit adventurus accendentur duo intorticia et Crux accipietur a clericis designatis, qui consistent a dextris faldistorii.

23. Episcopus induetur rochetto et mozzeta ; mantelletum etiam adhibebit, si fuerit extra dioecesim suam, ut declaratum fuit cap. II. lib. V.

24. Clerus obviam procedens Episcopo occurret ei in limine fundamentorum, exceptis Ministris, qui praesto erunt a lateribus faldistorii, et clericis cum Cruce et intorticiis.

25. Episcopus salutabit Crucem et sedebit faldistorio, facie ad populum versa.

26. Distribuentur clericis paramenta episcopalia.

27. Diaconus exuet Episcopo mozzetam, vel mantelletum, si utetur, et adiuvante Subdiacono, induet eum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali, cui apponetur formale. Deinde Diaconus imponet ei mitram et Episcopus baculum sinistra accipiet.

28. Si sacra indumenta ab Episcopo et Ministris alio a functionis loco assumpta essent, ideoque ad functionis locum esset procedendum, servabitur ordo sequens.

29. Praeibunt tres clerici cum Cruce et intorticiis ardentibus; cantores bini, superpellicio induti; Clerus sive clerici bini, dignioribus propius Episcopum incedentibus; Episcopus medius inter Ministros, qui populum benedicet dextra, si fuerit in sua dioecesi; Cappellani a mitra et baculo, dein reliqui duo a libro et scotula; postremo familiares nobiles Episcopi, si qui aderunt.

30. Quum ad locum functionis venerint et dispositi fuerint ordine iam innuto, Episcopus faldistorio sedebit brevi tempore. Tum assurget et stans medius inter Ministros, accedet ad abacum eique se sistent Cappellani cum libro et scotula.

31. Crux cum intorticiis collocabitur contra Episcopum vel a latere, ita tamen ut Crux stet in conspectu eius.

32. Episcopus exorcizabit salem dicens *Adiutorium nostrum* etc. *Exorcizo te* etc. Post exorcismum Episcopus dimittet baculum et Diaconus exuet ei mitram. Tum recitabit orationem super salem. Oratione recitata, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui recipiet sinistra baculum et recitabit exorcismum super aquam. Post exorcismum Episcopus dimittet baculum, Diaconus tollet ei mitram, et recitabit orationem super aquam. Qua oratione absoluta, accipiet pugillum salis et dicens *Commixtio* etc. demittet illum in aquam ad instar Crucis, dum proferet verba *In nomine Patris* etc. Diaconus, si opus fuerit, porriget Episcopo manutergium, quo absterget manum, deinde prosequetur alteram orationem *Deus invictae virtutis* etc.

33. Completa oratione, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui baculum sinistra recipiet.

34. Clericus, cuius officium sustinere vasculum aquae benedictae, extrahet ex concha vasculum unum ipsius aquae plenum et accipiet aspergillum ex hyssopo, tradendum Diacono, ut infra.

35. Clerici cum Cruce et intorticiis procedent versus locum, ubi pridie posita erit Crux lignea, sequetur eos Episcopus cum Ministris; clericus sustinens vasculum aquae benedictae adstabit Diacono dextrorsum; Cappellani a mitra, baculo etc. sequentur Episcopum.

36. Quum ventum erit ad locum praedictum, clerici cum Cruce et intorticiis consistent a dextris Episcopi: cantores autem immediate intonabunt antiphonam *Signum salutis* etc. eamque prosequentur canendo cum psalmo *Quam dilecta tabernacula* etc. cuius in fine addent *Gloria Patri*.

37. Interim Episcopus, tradito ipsi a Diacono aspergillum cum osculis, asperget illam terrae partem, in qua stabilietur deinceps Altare primarium; tum Diacono restituet aspergillum.

38. Fine facto canendi psalmi nec repetita antiphona, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit orationem *Oremus Domine Deus* etc. advertens ut nominet Sanctum illum, in cuius honorem condetur nova ecclesia. Ut ista, ita reliquae orationes, quae sequuntur, cantandae sunt tono feriali.

39. Absoluta oratione, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui recepto baculo, eodem ordine, ac supra, redibit ad abacum. Ibi dimittet baculum et mitra exuetur a Diacono.

40. Episcopus benedicet lapidem primarium, recitans versiculos notatos in Pontificali cum duabus orationibus, quibus recitatis, aspergillum accipiet a Diacono et lapidem anteditum asperget aqua benedicta.

41. Diaconus, recepto aspergillo, tradet Episcopo cultrum sive aliud instrumentum cuspidatum ad signandum lapidem, et Episcopus in singulis partibus Crucem triplicem signabit in medio, dicens *In nomine Patris* ✠ *et Filii* ✠ *et Spiritus* ✠ *Sancti*; adstantes autem respondebunt *Amen*. Id faciet in singulis lapidis faciebus, idest sex vicibus. Episcopus deponet cultrum, deinde dicet alteram orationem *Oremus. Benedic, Domine* etc.

42. Interim a clerico vel a Caeremoniario claudetur lapis intra arculam marmoream, de qua supra, et addentur numismata ac pergamena; operculum eius obturabitur gypso a lapidario, ne aqua et calx intus penetrent ex fessuris.

43. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo.

44. Redibit Episcopus ante faldistorium et geniculabit in pulvino posito ante ipsum, facie versa ad locum Altaris maioris, sive ad Crucem maiorem ligneam.

45. Geniculante Episcopo, in genua procumbent adstantes omnes, et cantores duo genuflexi a tergo Episcopi cantabunt Litanias, quibus respondebunt adstantes.

46. Litanis absolutis, assurget Episcopus et ceteri omnes cum ipso. Diaconus mitram exuet Episcopo, qui paullulum conversus ad abacum, in quo positus erit lapis supradictus, cantabit orationem *Oremus. Actiones nostras* etc.

47. Post orationem Episcopus intonabit antiphonam *Mane surgens Iacob*, quam prosequuntur cantores cum psalmo *Nisi Dominus aedificaverit domum* etc. post quem cantabitur *Gloria Patri*, sed antiphona non repetetur. Diaconus reponet mitram Episcopo, postquam ipse intonuerit antiphonam praedictam.

48. Interim caementarii in promptu habebunt calcem reliquamque materiam, qua obstruendus erit lapis supradictus. Annulo ferreo, infixo in parte superiori arculae, inseretur lon-

ga resticula, ut arcula lapidem claudens demitti possit in fundamentum.

49. Psalmo absoluto, procedetur ad ponendum lapidem in fundamento; praeibit Crux cum intorticiis, clerici duo, qui deferent lapidem supradictum; sequetur Episcopus cum Ministris et cum clerico sustinente vasculum aquae, postea consueti Cappellani a mitra etc.

50. Quum ventum erit ad angulum, seu locum, in quo apertum erit cavum ad ponendum lapidem, Crux consistet a dextris Episcopi, qui ad cavum ipsum accedet, non tamen appropinquans extremitati. Tunc Episcopus dextram imponet super lapidem, dicens *In fide Iesu Christi collocamus lapidem istum in hoc fundamento*, eademque manu benedicens illum, dicet *in nomine Patris* etc. tum ope resticulae supradictae demittetur a clericis lapis in fundamentum.

51. Lapide posito in fundamento, Diaconus Episcopo tradet aspergillum, quo lapidem eundem asperget, dicens integram antiphonam *Asperges me* etc. deinde recitabit alternatim cum Ministris totum psalmum *Miserere* cum *Gloria Patri* in fine.

52. Interim, detracta lapidi resticula, qua demissus fuit, caementarii statim desuper iniicient calcem et caementum super illum, ut nequeat amplius dimoveri loco.

53. Tunc Episcopus cum Cruce et Ministris, ut supra, procedet ante Crucem ligneam, quo quum venerit, intonabit antiphonam *O quam metuendus est*, quam prosequentur cantores simul cum psalmo *Fundamenta eius* etc.

54. Episcopus, accepto aspergillo e manibus Diaconi, praeeunte Cruce cum intorticiis, medius inter Ministros, sequentibus Cappellanis superius nominatis, procedens a dextris Crucis, idest versus partem respondentem lateri Evangelii Altaris maioris, quod ibi erit construendum, asperget fundamenta iam aperta vel saltem lineis descripta et illorum tertiam partem asperget. Ibi subsistet et restituet aspersorium Diacono.

55. Interim clericus deferens vasculum, infundet in ipsum, si opus fuerit, novam aquam sanctam, atque ita prosequetur deinceps.

56. Crux cum intorticiis convertetur versus Episcopum.

57. Completo a cantoribus cantu psalmi cum *ÿ. Gloria Patri* etc. et repetita antiphona, Diaconus exuet mitram Episcopo. Episcopus cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua*, omnesque genua flectent, exceptis Episcopo, clericis cum Cruce et intorticiis, et Cappellanis cum libro et scotula; Subdiaconus subiunget in cantu *Levate*, omnesque consurgent. Id ipsum fiet deinceps. Episcopus cantabit orationem *Omnipotens et misericors Deus* etc.

58. Post orationem Episcopus intonabit antiphonam *Pax aeterna*, quam in cantu prosequuntur cantores.

59. Diaconus reponet mitram Episcopo, deinde ipsi tradet aspergillum.

60. Episcopus ordine supra innuto perget aspergere alteram tertiam partem fundamentorum, quo quum pervenerit, subsistet et aspergillum Diacono restituet.

61. Clerici cum Cruce et intorticiis subsistent et convertentur versus Episcopum.

62. Fine facto cantandi antiphonam, Episcopus retinens mitram in capite recitabit invitationem *Omnipotentem Deum, fratres carissimi* etc.

63. Deinde Episcopus intonabit antiphonam *Bene fundata est*, quam in cantu prosequuntur cantores cum psalmo *Lactatus sum*.

64. Interim ab Episcopo aspergetur ultima tertia pars fundamentorum, quam post aspersionem restituet aspergillum Diacono et redibit in medium terrae sive areae ecclesiae prope Crucem ligneam ibi positam.

65. Expleto cantu psalmi cum *Gloria Patri* et repetita antiphona, conversus Episcopus versus ecclesiam, seu locum, cui respondebit porta principalis ecclesiae aedificandae, dimittet mitram, quam ipsi exuet Diaconus. Episcopus cantabit *Oremus* (Ministri autem *Flectamus genua* et *Levate*) atque orationem *Deus, qui ex omnium* etc.

66. Post orationem Episcopus per Diaconum resumet mitram et antecedente Cruce cum intorticiis ac sequentibus ceteris Ministris, ut supra, accedet ad faldistorium.

67. Ibi Diaconus exuet ei mitram et pileolum.

68. **Episcopus, versa facie ad Crucem ligneam, geniculabit in pulvino et intonabit hymnum *Veni creator Spiritus*, qui continuabitur a cantoribus.**

69. **Post cantum primae strophae assurgat Episcopus et Diaconus reponet ei pileolum.**

70. **Consurgent etiam adstantes, qui genuflexerant cum Episcopo.**

71. **Hymni cantu absoluto, Episcopus cantabit orationem *Descendat quassumus Domine* etc. non praeponens *Oremus* : subiunget deinde *Oremus* cum altera oratione *Deus, qui omni loco* etc.**

72. **Post haec Episcopus sedebit faldistorio et Diaconus ei reponet mitram.**

73. **Episcopus, si placebit, homiliam habebit ad populum, hortans ipsum ut pecuniam conferat in aedificationem novae ecclesiae.**

74. **Post homiliam Episcopus assurgat, et non conversus ad Crucem ligneam, quae sita erit in loco Altaris maioris, solemnem populo benedictionem impertietur, post quam Diaconus publicabit indulgentiam, legens formulam usitatum.**

75. **Episcopus dimittet vestes sacras, resumet mozzetam vel mantelletum et discedet comitatus a Clero usque ad locum, in quo ab eodem exceptus fuit.**

76. **Ministri et ceteri sacra indumenta dimittent apud abacos.**

77. **Si loco apposito Episcopus indutus fuerit paramentis, processionaliter illuc redibitur eodem ordine ac supra, ibique paramenta dimittentur.**

78. **Quod si Episcopus velit celebrare Missam, Ministri comitabuntur eum ante Altare, ubi dimisso baculo, exuetur a Diacono mitra, formali ac pluviali: tunc Ministri praedicti recedent et in assistentiam Episcopi succedent Cappellani eius.**

79. **Missa celebrabitur votiva de Sancto, in cuius honorem nova ecclesia aedificatur, id tamen intelligi volumus, si licebit per rubricas, quum functio ista incidere possit in diem, quo non liceat Missas votivas celebrare quamvis solemnes.**

80. **Supersedemus monere, ut locus de industria compositus ad Missam celebrandam sit conveniens ac decens non modo**

quod spectat ad ornatum et positionem Altaris, sed etiam quoad parietes, fenestras, aliasque accessiones, quibus posset indecens videri.

DE ECCLESIAE DEDICATIONE
SEU CONSECRATIONE.

CAPUT XVIII.

1. **U**na cum ecclesia consecrandum etiam est Altare unum propter integritatem et validitatem actus, siquidem ecclesia dedicatur *propter altare*. Aequum esset, ut consecraretur Altare primarium, vel altare dedicatum Sancto Titulari, si Altaris primarii alius esset titulus.

2. Altare consecrandum ex toto lapideum sit oportet, mensa autem superior constare debet ex uno integro lapide. Si stipites, quo mensa fulcitur, non poterit totus esse lapideus, fiet lateritius, nempe ex calce et lateribus coctis, sed habebit quatuor columellas, seu pilas exiguas lapideas in angulis, quae mensam sustentent, ut comprobetur Altare in suis partibus praecipuis esse lapideum. In media mensa praedicta, sed aliquantulum versus partem anteriorem constructur urnula seu parvum sepulcrum formae quadrae cum poste, cui innitetur lapis claustrum ad includendas Reliquias. Lapis claustrum esse debet solidus ne infringatur, debetque aequare planum mensae ipsius (a). Super men-

(a). In antiquis altaribus, quorum multa adhuc extant in veteribus basilicis Urbis, nulla est arcula cavata in media crassitie mensae, ideoque Reliquiae conditae sunt intra vas aliquod in interna stipitis parte. Quoniam anno coeptae sint Reliquiae in mensa reponi, non constat; videtur tamen referri posse ad reformationem in Pontificale Romanum invecam iussu Clementis VIII. vel iisdem ferme temporibus. Repositio Reliquiarum in mensa satis commoda est, quippe quae conficitur exiguo temporis spatio, sed tamen Altare subiacet execrationi, siquidem lapis, quo clauditur urnula, est valde friabilis. In hisce instructionibus sequuti sumus modum secundum repositi-

sam incidendae sunt Cruces quinque in locis principalium unctionum, una videlicet in medio, ceterae in quatuor angulis. Advertatur ut Crux incidenda in medio, stet extra lapidem urnulae, ceterae autem quae erunt in angulis, sint dimidium ferme palmum intra mensam. In media parte anteriori stipitis pingatur Crux, super quam fiet unctio, id tamen si stipes esset lateritius; nam si lapideus esset et innexam haberet Crucem metallicam aut marmoream, alteram Crucem apponere non oportet. Infra gradum candelaborum, vel in lateribus inferioribus mensae negotium dabitur artifici, ut quinque ad summum sex orbiculos metallicos, non ferreos, plumbo conglutinet, quibus possit firmari tobalea cerata et reliquae tobaleae.

3. Opus est capsula formae quadrae cum operculo simili, quae cum S. Reliquiis claudetur in urnulam. Capsula ista erit ex lamina plumbea, expolita intus et extra: posset etiam fieri ex argento. Erit autem eiusdem amplitudinis atque interioris partis urnulae, sed aliquantulo subtilioris crassitei seu altitudinis propter sigillum in medio ibi apponendum.

4. Parietibus internis ecclesiae affigentur Cruces duodecim ad altitudinem palmorum decem a pavimento, quae nunquam dimoveri loco possint; Cruces istae poterunt esse vel pictae muro, aut marmoreae vel etiam metallicae, nunquam lignae aut alius fragilis materiae, quum super ipsas sacra unctio facienda sit. Altera autem ab altera aequis intervallis distabit, iuxta amplitudinem ecclesiae et parietum eius principalium, in quibus sitae erunt; curabitur tamen ne absint procul ab Altaribus. Opus sunt duodecim ocelli metallici vel ferrei muro infigendi palmum dimidium infra unamquamque Crucem, totidemque cornucopiae metallicae aut ferreae inauratae vel etiam

tionis. Nihil tamen obstat, quin urnula fiat in stipite; eius autem os sive apertura esto satis lata, ut Episcopus possit unctiones facere in angulis internis. Porro apertura, de qua supra, fieri poterit in parte anteriori aut in posteriori, vel etiam in alterutro latere, dummodo tamen in ipso consecrationis actu obturetur calce, lateribus coctis et lapidibus ita, ut sit undequaque et penitus clausa, ne, nisi labefactetur Altare ipsum, possint ullo modo extrahi S. Reliquiae.

ex ligno inaurato, ad singulas candelas sustinendas (a). Praeparabitur scabellum gradatum, commodum, constans quatuor aut quinque gradibus cum plano latiori in superiori parte, cumque fulcimentis solidis a lateribus, quam conscendere Episcopus debet, facturus unctiones super parietes.

5. In porta ecclesiae primaria incidetur Crux utrique stipiti ad altitudinem palmorum sex in quibus unctio fiet ab Episcopo. Si stipites essent lateritii, possent fieri binae exiguae Cruces lapideae et muro ipsi innecti.

6. Curabitur, ut ecclesia possit libere circumiri in partibus externis.

*De rebus praeparandis.
Pro repositione sacrarum Reliquiarum
pridie vespere facienda..*

7. Praescribitur a Pontificale Romano, ut vespere praecedenti consecrationem, reponantur et obsignentur ab Episcopo S. Reliquiae, quae condendae sunt in Altari, et serventur loco decenti et apposite praeparato.

8. Ad hanc rem ornabitur decenter alia ecclesia sive oratorium aliquod ecclesiae dedicandae proximum, vel cubiculum aliquod adiacens, et defectu totali cuiuslibet loci idonei, poterit de industria construi tentorium. Ceterum quicumque ex praedictis locis sit, decenter ornabitur. Si deerit Altare, praeparabitur abacus contactus alba tobalea, super quo collocabitur thalamus seu feretrum ad reponendas S. Reliquias. Feretrum hoc habebit tabulam, binis vectibus instructam, cum urna sive arca decenti et ornata pannis sericeis rubri coloris. Si loco supra dicto erit Altare, exponentur super Altari Reliquiae in urna conditae et feretrum ponetur seorsim, utendum postridie mane in actu consecrationis.

(a) Quod ad candelas Crucibus parietum apponendas, praescribitur a rubrica, ut candela ponatur in capite seu vertice Crucis ipsius eodem modo, quo in benedictione Coemeterii insiguntur vertici Crucis — Et ad caput cuiuslibet Crucis figatur unus clavus, cui affigatur una candela etc. — Nos autem sequuti sumus communem usum collocandi cornucopias cum candela non in summitate, sed ante singulas Cruces.

9. Praeparabitur abacus alter, in quo disponentur obiecta, quae opus sunt ad actionem istam, videlicet stola rubri coloris pro Episcopo, pergamena scripta ut in Pontificali et sub-signata ab Episcopo, tria grana thuris reponenda cum S. Reliquiis, scotula cum candela, aliquantum lemnisci sericei rubri, forfices, tubulus cerae hispanicae, annulus signatorius episcopalis, medius aut minimus, capsula cum operculo, superius descripta, ad reponendas sacras Reliquias.

10. Reliquiae erunt duorum saltem Sanctorum Martyrum, clausae singulae in singulis chartis distinctis, nomine Sancti notato super chartam ipsam et afferentur ab Episcopo.

11. Opus est pulvino ad genuflectendum.

12. Prope thalamum aderunt candelabra duo cum cereis, qui ardebunt in nocte, dum fient vigiliae.

13. In eodem loco disponentur scamna, genuflexoria, breviaria, lumina, eaque omnia, quae opus sunt in vigiliis celebrandis quo modo praescribitur a rubricis Pontificalis Romani (a).

(a) Vespere ante consecrationem ecclesiae sive altaris celebrandae vigiliae sunt ante Reliquias Sanctorum Martyrum, quae in ipso consecrationis actu conduntur in altari. Ioseph Catalano, doctissimus vir, in commentariis ad Pontificale Romanum, multa exempla profert de vigiliis a veteribus ante S. Reliquias tota nocte celebratis. In saeculis a nobis remotioribus dividebatur nox in tempora quatuor seu partes distinctas. Tribus primis recitabantur nocturna, unum ab altero divisum; quarta autem parte sub lucis ortum recitabantur Laudes. (Conf. S. Thomam in epist. ad Corinth. cap. XIV. Baronium in annalib. ad an. 51. num. 69. Suarez de Religione tom. II. lib. IV. cap. IV). Variata modo ecclesiastica disciplina et intermissa in noctem recitatione officii, recitantur iunctim tres vigiliae, seu tria nocturna matutina cum Laudibus, mane diversis horis, iuxta varios usus et consuetudines Cleri tum saecularis tam regularis, et consequenter ommissa vigiliarum nocturnarum disciplina suppletur, inquam, recitatione nocturnorum matutini una cum Laudibus. Quare exempla omnia a Catalano allata nihil aliud sunt, quam monumenta veteris disciplinae. Romae tamen quum supradictae consecrationes celebrantur, in principio vigiliarum solet a quibusdam ecclesiasticis recitari matutinum cum laudibus plurium Martyrum; deinde a duobus, quatuor, sex etiam personis fere semper laicis continuatur in totam noctem oratio; hac enim ratione interpretata est rubrica Pontificalis. Mihi autem videtur, nisi fallor, Pontificale praescribere recitationem nocturnorum cum laudibus tantummodo. Eius verba haec sunt - Celebrandaeque sunt vigiliae ante Reliquias ipsas et canendi nocturni et matuti-

14. Curae erit respectivis superioribus, ne in celebratione vigiliarum oriantur incommoda.

15. Quam ieiunium praeceptivum praescribatur pridie consecrationem Episcopo consecrant^o, et iis qui consecrationem postulaverint, si ageretur de integro populo, indicetur modis observatis a Curia episcopali.

*De rebus praeparandis pro Consecratione
Extra portam ecclesiae.*

16. Suspendetur in altum, si opus fuerit, velarium aliquod ad arcendum solem.

nae laudes in honorem Sanctorum, quorum Reliquiae sunt recondendae -. In Pontificali, ut neminem latet, retentae sunt phrases multae, antiquitatis propriae; ideoque sententia illa *celebrandae sunt vigiliae* afferre offensivum nequaquam debet, quum immediate ibi declaretur quid significet, videlicet quod in vigiliis istis *canendi sunt nocturni et matutinae laudes*. Haec eadem interpretatio, nisi allucinamur, fuit S. Rituum Congregationis circa rubricam Pontificalis modo allatam. Ipsa enim Rmo Episcopo Cenomanensi respondit - Pontificalis verba intelligenda esse, quod celebrentur vigiliae cum matutino, laudibus, hymnis, canticis de communi sine nomine expresso, quum non sint partes officii diei 14. Iunii 1845. (Decr. num. 4863. vol. VIII. pag. 425.) Iam vero tam Pontificale, quam S. Rituum Congregatio praescribunt, ut in vigiliis recitetur Matutinum cum laudibus. Hac igitur recitatione adimpletur praescriptio iniuncta, nec videtur protrahenda esse in noctem totam; id enim neque a Pontificali neque a S. Rituum Congregatione praescribitur. Si in antedictis vigiliis recitandum tantum est matutinum cum laudibus de communi plurimorum martyrum, singulare sane esset pluries eandem recitationem iterare sine ratione sufficienti. Idem P. Catalanus §. XXV. vol. II. pag. 37. queritur, quod multum negligatur ecclesiarum altariumque consecratio, idque crimini vertit Episcopis - Puto equidem, inquit, Episcoporum ingluviem exactionesque importunas causam dedisse populis, ut minime curarent suas dedicari ecclesias -. Quasnam abusiones inuat suis temporibus vigentes, prorsus ignoro. Nullas temporibus nostris abusiones possumus deplorare. Usu autem didici in exercitio honorifici officii mei, quod quum agitur de ecclesia vel altari dedicando, maior et fortasse unica difficultas quae oritur, est prorsus vigiliarum in totam noctem celebratio, quae tamen difficultas dilueretur interpretatione, quam dat rubricae S. Rituum Congregatio. Ceterum haec est nostra de controversia ista privata opinio, quam libenter subiicimus auctoritati, cuius est in huiusmodi quaestionibus proferre iudicium definitivum.

17. Prope portam praeparabitur faldistorium cum veste albi coloris super exiguum tapetum. Aderit pulvinar ad genuflectendum.

18. Legile maioris formae cum Pontificali (pars II.) pro cantoribus.

19. A dextris prope portam ipsam statuatur abacus contectus alba tobalea, in quo ponetur vas decens plenum aquae benedicendae (a) aliquantulum salis in lance, vasculum vacuum ad hauriendam aquam quando opus sit, manutergium in usum Episcopi, aspergillum ex hyssopo. Quum autem super abacum eundem collocandum sit feretrum cum S. Reliquiis, praeparantur in eo candelabra quatuor cum candelis, debito tempore accendendis.

In Sacrario.

20. Stola una albi coloris, cingulum, alba, amictus et Pontificale pro Diacono ecclesiae custode. Altera stola, cingula duototidemque albae et amictus pro Diacono et Subdiacono.

21. Superpellicia pro clericis et cantoribus.

22. Crux hastilis cum intorticiis duobus.

23. Praeparabitur etiam herba virens spargenda extra ecclesiam et circa ipsam in partibus eius exterioribus.

24. Si post Consecrationem cantabitur Missa, in promptu erunt ea omnia, quae opus sunt, ut cap. IV. libri II. et cap. XIII. libri V.

Intra Ecclesiam.

25. Altaria omnia esse debent denudata et fontes lustrales apud portas ecclesiae erunt vacui.

26. Describentur super pavimentum lineae duae latae palmum unum, quae se intersecent a quatuor angulis ecclesiae, super quas spargendus erit cinis, ut in ipso possint inscribi alpha-beta duo, graecum et latinum. Hisce lineis ponetur signum respondens loco literarum, ut ipsae sint regulariter delineatae et

(a) Haec autem aqua, postquam erit benedicta, peracta dedicatione, poterit infundi in fontes lustrales apud fores ecclesiae.

inter unam alteramque literam intersit aequale intervallum. Si ecclesia fuerit satis ampla, loco linearum supplebitur viginti quatuor areolis formae quadrae pro alphabeto graeco et viginti tribus pro latino, quemadmodum praescribit Pontificale.

27. In media ecclesia praeparabitur faldistorium cum tegumento albi coloris super exiguo tapeto et pulvinar ad genuflectendum.

28. Duodecim crucibus in parietibus ecclesiae apponentur cornucopiae cum candelis.

29. Legile maioris formae cum Pontificali pro cantoribus ponetur loco idoneo, ne impedimento sit actionibus persolvendis.

30. Hastae cum gossipio cerato ad accendendas candelas.

Prope Altare dedicandum.

31. In presbyterio altaris huius, si fuerit capax, vel prope sacellum ipsum ponetur abacus tobalea contactus cum quatuor candelabris, sustentibus candelas: super ipsum quum tempus erit, ponetur feretrum cum S. Reliquiis. Duo insuper abaci maioris formae, contacti tobaleis albis ad praeparanda quae opus sunt ad dedicationem, eaque sunt copia sufficiens cineris satis cribrati, spargendi super pavementum, qui ponetur intra duo quaedam vasa seu recipientia ex aere, atque ut spargi possit, opus sunt batilla duo lata, ferrea, totidemque cribra ex crine parum denso, quibus cribris suum erit manubrium. Tabellae cum literis utriusque alphabeti, graeci et latini. Aliquantulum salis in lance. Aliquantulum cineris in lance. Ampulla vel phiala exigua plena vini in pelvicula. Vas decens aquae plenum. Vascula Olei sacri Catechumenorum et S. Chrismatis in lance. Ampullae argenteae plenae Oleis sacris praedictis in lance. Ligula utenda ab Episcopo ad ponendum caementum in sepulcro Reliquiarum. Tabellae cum formulis aspersionum, unctionum etc. (a). Pontificale minoris formae, vel tabella, in qua

(a) In praxi multum afferet incommodum uti Pontificali in aspersionibus et unctionibus. Quapropter in unaquaque earum actionum adhiberi solet tabella distincta, in qua scripta est formula aspersionis aut unctionis cum nomine Sancti illius, cui dedicatur ecclesia vel altare. Ne tamen oriatur

scripta extent S. Concilii Tridentini decreta, a Diacono legenda. Vasculum vacuum ad hauriendam aquam sacratam, quando erit opus. Aspersorium ex hyssopo. Spathulae duae lignae ad eradendum ex altari ceram ac thus combustum. Aliquantulum scaliolae vel gypsi triti in scutella cretacea. Thuribulum cum navicula plena thuris. Thuribulum alterum cum navicula, substituendum primo, quando necesse sit. Operculum sepulcri Reliquiarum. Libra una gossipii soluti. Spongiae duae maiores et manutergia quatuor maiora ex tela rudi. Cruces quinque ex gossipio cerato cum quinque et viginti granis incensi: grana autem sint aequalia et laevigata, ut ipsis possit facile superponi Crux ex gossipio cerato: quatuor capita crucium sint iam arsa oportet, ut faciliter accendi possint. Aliquantulum gossipii cerati ad Cruces praedictas accendendas. Conchula exigua cretacea ad reponendum thus combustum. Urceus cum pelvi et manutergia duo in usum Episcopi in lance. Aliquantulum medullae panis et mali medici in lance. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio. Chrismale, seu tobalea ex tela alba cerata, quae totam mensam altaris contegat, cum ocellis ad eam firmandam. Tobaleae cuiusque altaris in canistro. Si Episcopus celebrabit Missam lectam post dedicationem, praeparentur quae sunt ad rem, videlicet planeta cum manipulo albi coloris, cussinus vel legile cum Missali, calix cum purificatorio, patena, hostia, palla et bursa cum corporali, ampullae vini et aquae in pelvicula, campanula, canón, intorticia pro elevatione. Prope abacos istos aderit concha maioris formae ex aere, in qua reponentur obiecta purificanda vel inicienda in sacrarium.

aequivocatio in usu, ad eas distinguendas, scribi solet in capite cuiusque-cum aqua-cum oleis - ad parietes. - Notanda etiam est circa titulum Altaris expressio; quoniam si altare dedicatur in honorem B. Virginis sub titulo quovis, satis est dicere - ad nomen et memoriam eiusdem gloriosae Virginis Mariae - Sin altare dedicabitur SS. Crucifixo, dicendum erit - ad memoriam Passionis Domini nostri Iesu Christi - quod observabitur etiam in similibus aliis casibus.

Seorsim.

32. Candelabra cum cereis et Crux cuiusque altari; advertatur ut Crux collocetur decenter. Tapetum pro altari dedicando et reliquis altaribus. Focus cum igne ardenti et forcipes: scala utenda in unctionibus faciendis Crucibus parietum.

In Sacello, quo exponentur S. Reliquiae.

33. Faldistorium cum tegumento albi coloris. Scabella duo pro Ministris sacris. Pulvinar ante Altare seu feretrum S. Reliquiarum. Abacus contactus alba tobalea, in quo praeparabitur scotula, pontificale (pars. II.) pro Episcopo, pluviale albi coloris cum stola, cingulo, alba, amictu, formali, mitra auri-phrygiata cum velo utendo a Cappellano. Urceus cum pelvi et manutergia duo in lance. Pontificale utendum a cantoribus. Baculus pastoralis prope abacum. Intorticia et cerei a Clero utendi in processione. Quatuor planetae rubri coloris cum totidem cingulis, albis et amictibus pro Presbyteris delaturis S. Reliquias.

34. Non erit abs re numerum innuere personarum, quibus opus est in functione ista, et cerae quoque adhibendae. Quoad primum, aderit Diaconus et Subdiaconus: Diaconus alter, ecclesiae custos: Presbyteri quatuor ad S. Reliquias deferendas. Presbyter unus indutus superpelliceo, qui thurificare debet altare, dum fiet dedicatio: Presbyter alter, primo substituendus, si opus fuerit. Presbyteri octo vel clerici cum intorticiis aut cereis in processione: octo saltem cantores: clerici tres pro Cruce et intorticiis: clerici quinque, quorum officium sustinere librum, scotulam, mitram, baculum pastorem et Olea sacra, vasculum etc. Sacrista cum clericis suis inservientibus ad ornanda altaria: lapidarius habitu decenti indutus: duo pluresve baiuli, induti sacco alicuius confraternitatis ad transferendam scalam in Crucibus inungendis. Quod autem spectat ad ceram, comparabuntur cerei sex, ponderis convenientis altari, quod dedicatur, quatuor insuper aut sex cerei pro singulis reliquis altaribus, intorticia octo, singula bilibria pro processione,

altera duo, quinquelibralia pro functione, candelae duae pro scotula, cerei pro altari seu thalamo in quo exponentur S. Reliquiae, candelae parvae commoditati vigiliarum, candelae octo, singulae semissales, pro abacis in quibus ponentur S. Reliquiae; candelae duodecim ponderis convenientis Crucibus parietum, gossipium ceratum ad accendendum.

De expositione S. Reliquiarum pridie vespere.

35. Functioni huic locus erit sub solis occasum.

36. Antequam adveniat Episcopus accendentur cerei circa thalamum sive altare, ac si opus fuerit, accendentur etiam in-torticia duo.

37. Clerus universus, vel pars ipsius, superpellicio assumpto, expectabit Episcopum in aditu loci, quo fiet expositio praedicta: Superior ecclesiae porriget Episcopo aspersionem aqua sancta perfusum. Episcopus induet habitum praelaticum servata regula cap. II. lib. V. praescripta.

38. Si aderit Altare, Episcopus geniculabit in gradu infimo super pulvinar et brevi tempore orabit, sin minus procedet recta ad abacum ibique sibi collo imponet stolam supra mantelletum vel mozzetam. Quum ibi in promptu sit capsula superius indicata, ponet intra ipsam reverenter Reliquias Sanctorum, servato ordine dignitatis, videlicet primum Reliquias Apostolorum, tum Martyrum, deinde Confessorum, si aderunt etc. Repositis Sanctorum Reliquiis, ponet inter easdem tria granathuris et pergamenam iam a se subscriptam, quam poterit, si opus sit, pluribus plicaturis complicare. Operculo deinde claudet capsulam, quae ab ipso vel ab altero ecclesiastico ex eius mandato, ligabitur lemnisco, ad instar fasciae, sericeo rubri coloris, decussato super capsulam ipsam, cuius in media parte, ubi convenient utrumque caput lemnisci, imprimetur sigillum episcopale super cera hispanica, ita ut sigillum sit evidenter impressum.

39. Episcopus utraque manu accipiet capsulam cum S. Reliquiis eamque reponet intra urnam feretri, claudet operculum urnae et stolam dimittet.

40. Genuculabit ante altare sive feretrum et orabit ante S. Reliquias. Postea discedet comitatus a Clero usque ad ingressum sacelli seu loci, quo expositio Reliquiarum peracta fuerit.

41. Profecto Episcopo, incipientur celebrari vigiliae cum recitatione Matutini et Laudum. Si Reliquiae fuerint plurium Sanctorum Martyrum, recitabitur officium desumptum ex Comuni plurimorum Martyrum cum oratione *Deus qui nos conspiciis*, ut in Breviario die XIV. Octobris (a). Nulla fiet commemoratio, siquidem officium est votivum.

De Dedicacione.

42. Functionis istius faciendum esset initium quatuor aut quinque ante meridiem horis, respectu habito maioris minorisve ecclesiae amplitudinis. Clerus congregabitur in ecclesiam dedicandam. Clerici, cantores ceterique inservientes ecclesiastici induent superpellicium in Sacratio: Ministri sacri amictum, albam et cingulum, Diaconus autem stolam etiam albi coloris diaconalem. Eodem modo parabitur Diaconus, cuius officium erit custodire ecclesiam. In eodem Sacratio aderit lumen ardens ad accendendum candelas ante Cruces et intorticia.

43. Populus in ecclesiam non admittetur, secus difficile admodum erit cogere eum ut inde exeat: si plures ecclesiae erunt portae, patebit porta tantum principalis.

44. Quum Episcopus perventurus ad ecclesiam erit, Clerus superpellicio indutus veniet in limen ecclesiae excepturus eum, simul cum Diacono custode; duo Ministri consistent a lateribus faldistorii positi in media ecclesia, manu sustentantes biretum et facie versa ad portam principalem; clerici cum Cruce hastili et intorticiis locum sument versus faldistorium prope Diaconum.

(a) Solent in Altari claudi duorum triumve Sanctorum Martyrum Reliquiae, quae desumuntur ex sacris Romae coemeteriis. Hoc casu recitabitur oratio supra innuta. Si tamen essent Sancti proprii, quorum officia sint approbata in Breviario, ut ex. gr. Ss. Vincentius et Anastasius, Ss. Fabianus et Sebastianus, poterit recitari officium proprium.

45. Episcopus habitu praelatio indutus in ecclesiam ingrediens, quin accipiat aspersorium, procedet ad faldistorium in quo sedebit facie conversa ad portam principalem, stante a lateribus eius Clero in binos ordines disposito. Iubebit accendi cereos ante duodecim Cruces positas in parietibus, idque fiet a clerico uno et praecipiet inservientibus ut submoveant de ecclesia populum, si aderit.

46. Accensis candelis et profecto de ecclesia populo, procedetur ad locum, in quo erunt S. Reliquiae expositae. Praeibit Crux gestata a clerico superpellicio induto, inter clericos duos sustinentes intorticia ardentia; sequentur clerici bini, deinde Sacerdotes iuxta ordinem hierarchiae; Episcopus medius inter Diaconum et Subdiaconum, sequentibus eius familiaribus nobilibus, si aderunt.

47. Egresso de ecclesia Episcopo, claudetur porta, neque accessus dabitur cuiquam. Diaconus supradictus adstabit portae principali ad custodiam ipsius.

48. Quum processio pervenerit ad Sacellum, in quo pridie vespere expositae fuerunt S. Reliquiae, clerici cum Cruce et intorticiis consistent sinistrorsum prope altare seu mensam, quae ibi aderit, ut superius innutum est; ceteri clerici locum sument circa altare; cantores prope legile; Episcopus simul cum Ministris sacris geniculabit super pulvinum et brevi tempore orabit, deinde assurget, ad faldistorium accedet in latere Epistolae praeparato ibique sedebit facie versa ad populum; Ministri adstabunt ei a lateribus.

49. Distribuentur immediate clericis paramenta episcopalia et in promptu stabunt familiares nobiles, vel clerici duo, ministraturi Episcopo lotionem manuum. Clerici duo accipient librum et scotulam et consistent prope faldistorium.

50. Brevi interposita mora, Episcopus exuet capiti biretum, assurget, convertetur ad altare et voce elata, sed sine cantu, leget antiphonam totam *Ne reminiscaris* etc. cantores cum Clero prosequentur recitare sine cantu et pausatim psalmos poenitentiales.

51. Lecta antiphona, Episcopus iterum sedebit, exuetur a Diacono Cruce pectorali, mozzeta vel mantelletto, et bireto

caput cooperiet. Lavabit manus eique sui familiares nobiles vel clerici duo ministrabunt lotionem. Dimittet biretum et a Diacono, adiuvante Subdiacono, induetur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviale ac si deget in sua dioecesi, assumet etiam formale super pluviali. A Diacono autem cooperietur mitra, et baculum pastorem sinistra accipiet. Induto sacris paramentis Episcopo, Ministri sedebunt a lateribus eius et caput bireto cooperient. Clerici duo ante Episcopum sustinebunt scotulam et librum, ex quo ille simul cum Ministris et Clero leget psalmos poenitentiales (a). Completa psalmorum eorumdem recitatione, Episcopus tantum repetet integram antiphonam *Ne reminiscaris* etc.

52. Post haec Episcopus cum Clero procedet ad portam principalem ecclesiae dedicandae. Praeibit Crux cum intorticiis, sequentur cantores, Clerus (et incedent bini) postremo Episcopus cum Ministris, quos sequentur Clerici seu Cappellani a baculo, libro, mitra et scotula.

53. Quum ventum erit ad portam ecclesiae, Crux cum Acolythis subsistet a dextra portae ipsius ita tamen, ut in conspectu sit Episcopi; cantores accedent ad legile; Clerus disponetur circa portam in semicirculum et Episcopus cum Ministris ante portam, facie ad ipsam conversa.

54. Episcopus dimittet baculum, mitra nudabitur a Diacono et intonabit antiphonam *Adesto Deus* quae a cantoribus continuabitur in cantu cum notis praescriptis. Cantu antiphonae completo, subiunget in cantu *Oremus* et orationem *Actiones nostras* etc. (Iuvat autem hoc loco monere quod tum oratio ista, tum reliquae omnes de dedicatione cantandae sunt tono feriali). Post orationem mitra iterum cooperietur a Diacono, et faldistorio ante portam collocato, geniculabit super pulvinum. Clerus omnesque pariter adstantes genua flectent, exceptis tribus clericis, qui sustinebunt Crucem et intorticia.

55. Cantores duo prope Episcopum cantabunt Litanias, ut notatum est in Pontificali, quibus respondebunt adstantes; seu non duplicabuntur ut in Sabbato sancto et in Sabbato Pente-

(a) Episcopus solet omnium psalmorum incipere versiculum primum recitare totum *γ. Gloria Patri* etc.

costes. Cantato ✠. *Propitius esto* ac responso *Exaudi nos, Domine, cessabitur* a cantu earum et Episcopus ac ceteri omnes consurgent.

56. Episcopus accedet ad abacum et aquam benedicet ritu, qui describetur (a). Curandum, ut Crux stel in conspectu Episcopi quum ipse debeat versus illam inclinare caput, dicens *Oramus*. Episcopus cum mitra in capite exorcizabit salem: dimissa mitra orationem super salem recitabit: rursus mitra coopertus a Diacono, exorcizabit aquam; mitra iterum dimissa, aquam benedicet: Diaconus praesentabit ei lancem salis: ipse accipiet salis pugillum, et tribus vicibus in modum Crucis illum miscebit in aquam, dum dicet *In nomine Patris* etc. Si opus fuerit manum absterget mantili ibi praeparato, quod ei porriget Diaconus, deinde sine mitra recitabit alteram orationem.

57. Aquae benedictione absoluta, clericus hauriet eiusdem aquae vasculum unum et accipiet etiam aspergillum ex hyssopo.

58. Episcopus mitra rursus a Diacono coopertus redibit ante portam ecclesiae facie ad ipsam conversa: ibi Diaconus exuet ei mitram, deinde praesentabit ipsi aspergillum ex hyssopo aqua sancta perfusum. Episcopus intonabit ant. *Asperges me*, quam prosequuntur cantores, asperget seipsum, Clerum et adstantes, iterumque a Diacono coopertus mitra expectabit dum compleatur cantus antiphonae praedictae. Interea Crux cum intorticiis consistet a dextris Episcopi.

59. Completo antiphonae indicatae cantu, immediate a cantoribus intonabitur responsorium *Fundata est* etc. Episcopus autem exsequetur aspersionem primam super muros externos ecclesiae. Anteibit Crux cum intorticiis; Episcopus medius inter Ministros et clericus cum vasculo aquae sanctae, qui a dextris Diaconi incedet, ut quando necesse sit, possit aspergillo attingi aqua benedicta. Episcopus muros asperget versus summitatem et aspersionem faciet in modum Crucis, dicens *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*, non adiungens *Amen*. Procedens a dextris suis, iugiter asperget parietes.

60. Si tota ecclesia circumiri libere non possit, quum eo pervenerit ubi cessare oportebit, abruptet aspersionem et transibit ad sinistram, atque actum istum prosequetur non a porta ecclesiae, sed ex eo loco, ubi resumitur actio ista, ut prosequatur circuitionem a dextris suis ad sinistram. Si eccle-

siae adnexum erit coemeterium, eodem ritu muros etiam coemeterii asperget. Clericus deferens vasculum aquae sanctae, alteram aquam in vasculum infundet, si opus fuerit.

61. Prima aspersione peracta, redibit Episcopus ante portam. Crux subsistet a dextris Episcopi. Cantores cessabunt a cantu. Diaconus recipiet aspergillum quod tradet clerico sustinenti vasculum aquae sanctae, deinde exuet mitram Episcopo. Episcopus conversus ad portam ecclesiae cantabit *Oremus*, Diaconus *Flectamus genua*, omnesque genuflectent, exceptis Episcopo, clericis a libro et scotula, clericisque cum Cruce et intorticiis; Subdiaconus cantabit *Levate* et consurgent omnes. (Id observabitur in cantu orationum omnium, in quibus praeponitur invitatio supradicta). Episcopus cantabit orationem, post quam rursus a Diacono mitra coopertus, accipiet dextera baculum pastorem, appropinquabit portae eamque percutiens extremitate baculi, dicet elata voce *Attollite portas* etc. Diaconus custos respondebit *Quis est iste Rex gloriae?* Et Episcopus: *Dominus fortis* etc. Si difficile esset, ut Diaconus custos audiret vocem Episcopi aut Episcopus vocem Diaconi, poterit aliquantulum aperiri porta.

62. Cantores immediate intonabunt ac prosequuntur cantum responsorii *Benedic, Domine* etc. Episcopus autem, dimisso pastorali, resumet aspersorium et secundam aspersionem exequetur ad parietes externos ecclesiae eodem modo ac primam, sed versus fundamenta.

63. Post aspersionem secundam redibit ante portam Episcopus, cantabit secundam orationem iterumque pulsabit portam exequens quod praescriptum fuit in prima. Clerici cum Cruce et intorticiis in reditu post secundam aspersionem advertent, ut stent a sinistris Episcopi, neu transeant ad dextram.

64. Episcopus post secundam percussorem portae dimittet baculum. Cantores cantabunt responsorium *Tu Domine* etc. Diaconus iterum tradet aspergillum Episcopo, qui tertiam aspersionem externam super ecclesiam faciet ut praecedentes, advertens, ut aspergat muros versus medium sive, ut praecipit Pontificale *circa altitudinem faciei suae* utque procedat a sinistra ad dexteram suam.

65. Tertia aspersione peracta, Episcopus redibit ante portam dimittet aspergillum et a Diacono nudabitur mitra: recitabit ritu praescripto tertiam orationem et post ipsam Diaconus

ei reponet mitram. Resumet baculum pastorem, appropinquabit portae, eamque pulsabit dicens *Attollite portas* etc. Diaconus custos respondebit *Quis est iste Rex gloriae?* Episcopus una cum toto Clero subiunget *Dominus virtutum ipse est Rex gloriae* et immediate adiicient. *Aperite, aperite, aperite.* Diaconus custos portam aperiet ecclesiae et adiuvabitur a clerico aliquo, si opus erit.

66. Episcopus cum Ministris tantum ingrediatur primus in ecclesiam et signum Crucis in limine ipso efficiet extremitate baculi pastoralis, dicens *Ecce Crucem Domini fugiant phantasmata cuncta.* Annunciabit deinde pacem, dicens elata voce *Pax huic domui*, a Diacono custode respondebitur ei *In introitu vestro et Clerus respondebit Amen.*

67. Diaconus custos, functus iam officio suo, recedet in Sacrarium et vestes sacras dimittet.

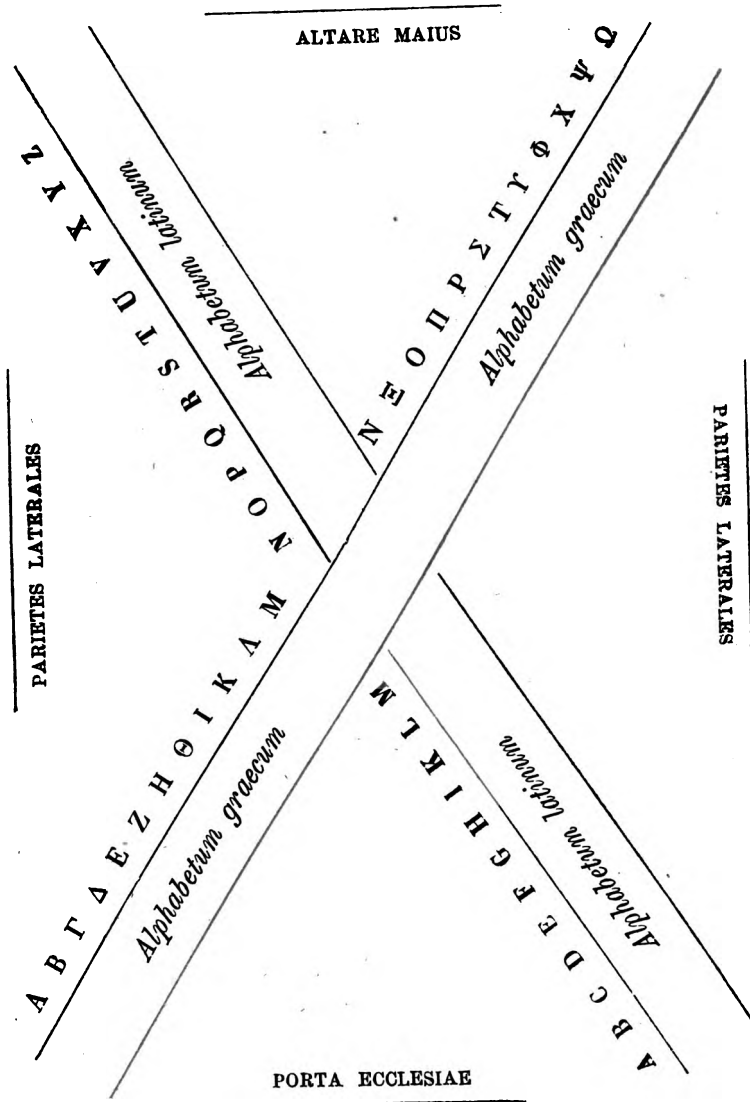
68. Episcopus recedet in latus internum portae a dextris suis, ut in ecclesiam ingrediantur clerici cum Cruce et intorticiis, cantores, clerici inservientes et lapidarius Quibus ingressis personis, claudetur iterum porta et reliquum Cleri omnique populus extra ecclesiam manebit.

69. Porta ecclesiae clausa, a cantoribus cantabitur ant. *Pax aeterna* et altera *Zachae festinans*, dum procedent ad medium ecclesiae. Crux cum intorticiis subsistet a latere et a dextris Episcopi, cantores ad legile, Episcopus cum Ministris stabit ante faldistorium in media ecclesia, facie versa ad Altare primum, clerici et reliqui inservientes prope Episcopum.

70. Completo cantu utriusque antiphonae supra indicatae, Diaconus exuet mitram et pileolum Episcopo, qui genibus flexis in pulvino intonabit hymnum *Veni creator Spiritus*, neque assurget nisi completo cantu strophae primae. Astantes omnes geniculabunt, exceptis tribus clericis cum Cruce et intorticiis. Post primam stropham consurgent omnes, et stabunt usque ad finem cantus hymni praedicti.

71. Ubi assurrexerit Episcopus, clerici ad hoc delecti spargent cinerem super utramque lineam vel super areolas in pavimento ut ibi describantur duo alphabeta, de quibus supra. Clerici quatuor opus sunt ad actionem istam: eorum unus sustinebit vas cum cinere, alter cribrum, tertius cinerem accipiet batillo eumque imponet in cribrum et efficiet ut decidat in

terram, quartus extra eum apponet tabellam cum litera respu-
 dente e regione Episcopi, quando ipse literam delineaturus erit.
 Norman habes in subiecto schemate.

72. Posteaquam assurrexerit Episcopus, reponetur ei pileolus a Diacono. Item absoluto hymni cantu, a Diacono mitra reponetur Episcopo, qui genuflectet in pulvino ante faldistorium. Genuflectent adstantes omnes, exceptis clericis cum Cruce et intorticiis et illis qui operam dabunt spargendo cinerem, si nondum actionem istam peregerint. Cantores duo cantabunt Litanias, quibus respondebitur ab adstantibus. In ipsis invocantur duabus vicibus Sancti Martyres, quorum Reliquiae clausae fuerint in altari, et nomen Sancti illius, in cuius honorem dedicatur ecclesia et Altare; advertatur autem, ut nominentur iuxta ordinem hierarchicum (a). Cantato *ψ. Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. consurgent Episcopus cum duobus Ministris, et clerici a baculo, libro et scotula. Episcopus, eodem manens vestigio, accipiet baculum sinistra et benedicet ecclesiam atque altare cum versiculis in Pontificali notatis. Postquam haec cantata fuerint, dimittet baculum, genuflectet iterum, et a cantoribus resumetur cantus Litaniarum a *ψ. Ut nos exaudire digneris* usque ad finem.

73. Litanii absolutis, Episcopus assurgit, mitra exuetur a Diacono et cantabit utramque orationem *Praeveniat* et *Magnificare*, praemittendo primae *Flectamus genua*.

74. Post orationes istas rursus cooperietur mitra a Diacono et baculum accipiet dextra. Transibit ad sinistram portae, praecedente Cruce, quae stabit e regione eius, et incipiet ac prosequetur extremitate baculi signare super cinerem alphabetum

(a) Notetur ordo, quo Sancti nominandi sunt in Litanii. Si locus iam erit Sancto in Litanii, ut esset ex. gr. S. Stephanus, S. Laurentius, repetetur invocatio altera vice in loco suo. Sin autem esset Sanctus, qui in Litanias non est recensitus, invocabitur bis in ordine suo post Sanctos omnes in illis nominatos et ante versiculum omnibus communem, videlicet *Omnes sancti Martyres, Omnes Sancti Pontifices et Confessores*. Si ecclesia aut altare dedicabitur in honorem B. Virginis sub quovis titulo, nominabitur duabus vicibus *Sancta Maria*: si dedicabitur alicui mysterio de vita aut passione Iesu Christi, dicetur bis *Fili Redemptor mundi Deus*. Si ecclesia dedicata erit Sancto alicui et altare, quod consecrabitur, alium habebit titulum, dicetur in Litanii *Ut ecclesiam hanc ad honorem tuum et nomen Sancti N. et altare hoc ad honorem tuum et nomen Sancti N. consecranda* etc.

graecum. Crux cum clericis intorticia sustentibus procedent pedetentim dum Episcopus signabit literas.

75. Simulatque Episcopus incipiet signare literas, cantores inchoabunt cantum ant. *O quam metuendus est* etc. eaque cantata, subiungent in cantu primum versiculum cantici *Benedictus*. Repetent deinde antiphonam in cantu et prosequuntur pariter in cantu versiculum secundum cantici atque ita porro. Cantus protrahetur donec Episcopus signabit alphabeta, quocirca magister chori advertet ut debito tempore cantetur *Gloria Patri* cum repetitione antiphonae, itemque *Sicut erat* cum eadem repetitione.

76. Quando Episcopus incipiet signare alphabetum graecum, amovebitur de media ecclesia faldistorium cum pulvino ac tapeto et reponetur prope altare, quod consecrandum erit. Signata ab Episcopo litera prima, clericus unus tollet tabellam cum litera respondente, idque fiet ad secundam, tertiam et reliquas omnes. Tabellae reponentur super abacum. Episcopus, peracta scriptione alphabeti graeci, transibit ad lineam alteram a dextra portae et signans alterum alphabetum procedet versus latus Evangelii altaris principalis.

77. Signato alphabeto utroque, cessabitur a cantu antiphonae et versiculorum cantici, ut superius mouimus. Episcopus praeunte Cruce cum intorticiis accedet ad Altare dedicandum et subsistet longe ab ipso quinque aut sex passus. Dimittet baculum et a Diacono exuetur mitra. Genuculabit in pulvino, conversus ad Altare praedictum, et intonabit in cantu *Deus in adiutorium meum intende*: cantores respondebunt *Domine ad adiuvandum* etc. Assurget et cantabit *Gloria Patri* etc. cantores respondebunt *Sicut erat* etc. Id faciet secunda ac tertia vice, efferens vocem hemitonio singulis vicibus.

78. Rursus cooperietur mitra a Diacono et consecrabit aquam, quae utenda est in functione ista. Quapropter accedet ad abacum, in quo aderit concha aquae plena et reliqua. Ibi stante Cruce in conspectu eius, mitram retinens in capite, exorcizabit salem. Dimittet mitram et salem benedicet. Mitra resumpta, exorcizabit aquam. Rursus dimissa mitra, aquam benedicet. Deinceps benedicet cinerem. Pugillum salis dextera

accipiet et imponet super cinerem tribus vicibus in modum Crucis, dum dicet *In nomine Patris* etc. Manu eadem miscebit salem et cinerem, acceptumque dextera huius mixturae pugillum iniiciet in aquam tribus etiam vicibus in modum Crucis, dicens *In nomine Patris* etc. cavens ne aqua medefaciat manum. Absterget autem manum mantili, quod ei porriget Diaconus. Vinum benedicet. Accipiet a Diacono ampullam vel phialam cum vino benedicto, eodemque modo infundet illud in aquam, dicens *In nomine Patris* etc. Recitabit alteram orationem *Omnipotens sempiterna Deus, creator* etc. Resumpta mitra, leget super aquam orationem *Sanctificare per verbum Dei* etc. usque ad verba *stabilitas parietum*. Episcopus accipiet baculum pastorem et, praeunte Cruce cum intorticiis, accedet ad portam ecclesiae. Ibi extremitate inferiori baculi signabit cruces duas super portam, unam in alto alteram ad imum, et mitram in capite retinens prosequetur orationem *Sit positus Crux invicta liminibus* etc.

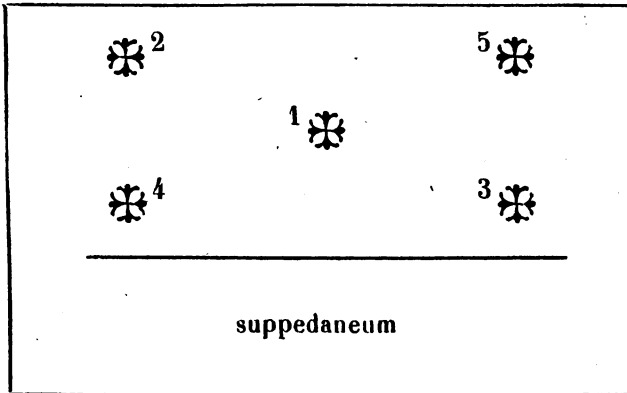
79. Oratione absoluta, redibit quo loco aquam benedixerit, dimittet baculum et recitabit invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc. Interim clericus extrahet de vase maiori vasculum unum aquae consecratae et afferet illud ad altare consecrandum.

80. Episcopus accedet ad altare consecrandum et consensu suppedaneo intonabit antiphonam *Introibo*, quam prosequentur cantores (a). Postquam antiphonam intonaverit, intinget pollicem dexterum in vasculum aquae sacrae et crucem signabit in media mensa dum dicet *Sanctificetur*: continuabit formulam triplex crucis signum efficiens ad verba *In nomine Patris* etc. Diaconus porriget ei vasculum et Subdiaconus sustinebit tabelam cum formula aspersionis (b). Aspersione pollice facta in medio, peraget alteram in angulo posteriori cornu Evangelii,

(a) Notanda probe est rubrica ad psalmum *Iudica me Deus* et reliquos. Post primum psalmi versiculum subiungitur *Repetitur tota antiphona praedicta, SI NECESSE FUERIT*. Finis est, ne sine cantu prosequetur functio. Si altaria plura dedicanda essent, antiphona repetetur post versiculum unumquemque, sin minus, repetetur post versiculum ultimum tantummodo.

(b) Inspiciatur adnotatio num. 31. capit. huius subiecta.

tertiam in angulo anteriori cornu Epistolae, quartam in angulo anteriori cornu Evangelii, quintam in angulo posteriori cornu Epistolae, ut in subiecto schemate;

postea pollicem absterget mantili, quod ei porriget Diaconus.

81. Post aspersiones istas Episcopus subsistet in medio suppedaneo, donec complebitur cantus psalmi et repetitio antiphonae, post quam Diaconus exuet ipsi mitram. Episcopus cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et subiunget orationem *Singulare illud propitiatorium* etc. Clericus, qui custodiet vasculum aquae sanctae, infundet in ipsum novam aquam sanctam et accipiet ex abaco aspergillum ex hyssopo.

82. Completa oratione, Episcopus intonabit ant. *Asperges me*, quam prosequentur cantores cum primis tribus versiculis psalmi *Miserere*. Diaconus Episcopo mitram reponet ac tradet aspergillum ex hyssopo, iam perfusum aqua supradicta. Episcopus asperget in gyrum mensam et stipitem altaris. Si altare versum erit ad populum ita ut possit libere circumiri, mensam et stipitem asperget contextim. Si adhaerebit muro et consequenter non possit circumiri, servabit methodum sequentem. Incipiens a medio aspergere stipitem in latere Epistolae, deinde latus stipitis, prosequetur aspergere mensam

totam, procedens a latere Epistolae ad latus Evangelii, tum latus stipitis in latere Evangelii; postea aspergens partem anteriorem stipitis in latere eodem, redibit in medium (a).

83. Tam in ista, quam in reliquis aspersionibus advertatur a cantoribus divisio versiculorum psalmi *Miserere*.

84. Prima aspersione peracta, expectabit dum completur etiam cantus trium versiculorum, qui praedictam antiphonam sequuntur; tunc iterum intonabit eandem antiphonam *Asperges me* et secundam aspersionem exsequetur eodem prorsus modo, quo praescriptum est in prima. Hoc autem fiet septies.

85. Post aspersionem septimam et postquam cantati fuerint ultimi duo versiculi psalmi supra nominati, descendet Episcopus de Altari, et antecedente Cruce cum intorticiis, asperget parietes ecclesiae internos versus pavimento. Initio aspersionis ducto ab altari maiore, incipiet aspergere latus Evangelii et procedet usque ad latus Epistolae Aspersionem autem exsequetur, nullum faciens Crucis signum, ut in muris ecclesiae externis. Simulatque Episcopus incipiet aspersionem, cantores, intonabunt et prosequentur cantum antiphonae *Haec est domus Domini* etc. cum psalmo *Laetatus sum*, cuius in fine non cantabitur *Gloria Patri*, nec repetetur antiphona. Reverso Episcopo quo loco incepit primam aspersionem, cantores intonabunt antiphonam *Exurgat Deus* etc. cum psalmo *In Ecclesiis*. Episcopus aspersionem secundam faciet, ut primam, advertens ut parietes aspergat in medio, sive ut praecipit Pontificale «circa altitudinem faciei suae» Redibit deinde, ut supra, prope Altare maius, et ad intonationem ant. *Qui habitat* etc. cum psalmo *Dioct Domino*, exsequetur aspersionem tertiam et parietes asperget versus summitatem. Hanc deinde aspersionem peraget ex parte opposita, videlicet initium faciet in latere Epistolae et procedet ad latus Evangelii.

(a) Aspersio ac thurificatio faciendae sunt ad stipitem et mensam, quia sunt binae partes essentielles, quae altare constituunt. Si altare adhaereret muro cum columnis alicuius ornatu, extraneum hoc est altaris substantiae, ideoque nec aspergendum est nec thurificandum.

86. Peracta aspersione tertia, redibit ante Altare maius. Quando autem a cautoribus intonabitur responsorium *Domus mea*, praecedente Cruce cum intorticiis, aqua sancta asperget pavementum in medio, procedens ex altari maiore ad portam ecclesiae principalem, et in reditu ex porta principali ad altare maius asperget aqua sancta pavementum in lateribus. Revertetur postmodum in mediam ecclesiam, et aquam sanctam asperget in altum ad quatuor coeli plagas. Completo cantu antiphonae supradictae, convertetur ad portam principalem et cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et duas orationes cum praefatione, manibus expansis ac tono feriali.

87. Hoc tempore in sacello, seu loco alio, quo aderunt expositae S. Reliquiae, dabitur opera, ut parentur amictu, alba, cingulo et planeta rubri coloris quatuor Presbyteri, qui deferre debebunt thalamum S. Reliquiarum. Praeparabuntur etiam intorticia uteuda in processione ac thuribulum cum igne.

88. Finito praefationis cantu, Episcopus cooperietur iterum mitra a Diacono et redibit ante altare. Ibi dimissa mitra, benedicet caementum, quo claudendum erit parvum sepulcrum S. Reliquiarum (a) recitans orationem *Summe Deus* etc. Residuum autem aquae sacrae effundetur a clerico quopiam ad basim stipitis altaris (b).

89. Ad accipiendas S. Reliquias procedetur ordine sequenti. Crux cum intorticiis: cantores qui habebunt Pontificale, vel libellos cum antiphonis et responsoriis in processione cantandis: deinde qui de Clero sunt, bini: clericus gestans vasculum S. Chrismatis in lance cum aliquantulo gossipio: Epi-

(a) Usu didici, quod si aqua in gypsum sive scaliolam infunditur eo tempore, quo praescribit Pontificale, quum interea non brevis mora interponatur, gypsum obdurescit tamquam lapis, neque potest amplius adhiberi ad claudendum lapidem urnulae. Quocirca alio prorsus modo tractanda res est. Benedicendum est gypsum non infusa aqua, et aliquantulum aquae sacrae servandum, ad infundendum in gypsum quo tempore opus est.

(b) Si multa copia aquae sacrae superesset, indecens esset eam effundere totam circa basim stipitis. Ut servetur ritus, poterit effundi exigua quantitas: residuum autem, peracta functione, infundetur in Sacarium.

scopus medius inter Ministros suos baculum sinistra sustinens: clerici a mitra et baculo: reliqui duo a libro et scotula.

90. Aperietur porta principalis ecclesiae, qua tamen aperta, vetabitur ne quis ingrediatur. Exhibet de ecclesia processio et dirigetur ad sacellum seu locum illum, in quo expositae sunt S. Reliquiae. Clericus gestans vasculum S. Chrismatis, subsistet in limine ecclesiae. Clericus alter advertet ut accendat cereos in abaco, in quo deponentur S. Reliquiae tam extra, quam intra ecclesiam.

91. Processio quum pervenerit ad sacellum seu locum supradictum, subsistet extra ipsum; ibi Episcopus dimittet mitram et cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Aufer a nobis* etc. Post orationem istam Episcopus a Diacono rursus cooperietur mitra, recipiet baculum et cum Ministris suis ingrediatur in antedictum sacellum. Intorticia aut cerei iam ardentes distribuentur Clero; Presbyteri parati praesto erunt apud thalamum, ubi aderit etiam thuriferarius cum thuribulo. Cantores antiphonas cantabunt cum psalmo *Venite exultemus*, vel antiphonam plurimorum SS. Martyrum, ut a Pontificali praescribitur. Completo antiphonae cantu, Episcopus dimittet baculum et mitra a Diacono nudabitur; cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Fac nos, quaesumus* etc. Tum rursus mitra cooperietur a Diacono, qui postea ministrabit ei incensum et Episcopus incensum in thuribulum demittet cum benedictione. Post haec intonabit antiphonam *Cum iucunditate exhibitis*, et recepto baculo pastorali, recedet a latere, ut locum transeundi praebet Presbyteris S. Reliquias gestantibus.

92. Ordinabitur processio versus ecclesiam. Anteibit Crux cum intorticiis: cantores, qui cantabunt antiphonam *Cum iucunditate* et reliquas: Clerus cum intorticiis: thuriferarius cum thuribulo, quod leviter agitans, adolebit S. Reliquias: quatuor Presbyteri, planetis rubri coloris induti, qui humeris supportabunt thalamum cum S. Reliquiis: Episcopus medius inter Ministros: clerici seu Cappellani a mitra, baculo, libro et scotula: familiares nobiles Episcopi, si aderunt. Processionem populus subsequetur.

93. Quum processio pervenerit ante portam ecclesiae, cantores subsistent prope portam ipsam et prosequentur cantare antiphonas supra innutas. Ceteri omnes, superiori numero nominati, servantes ordinem ibi indicatum, circumibunt exterius ecclesiam, initium facientes a dextris suis et procedentes a sinistris, iugiterque sine mora ac tono aequali cantantes *Kyrie eleison*. Ad hanc rem expediet ut adsint cantores duo. In circuitu externo cum S. Reliquiis observabitur quod superius traditum est in aspersione prima, nisi tota ecclesia posset libere circumiri.

94. Reversa ante portam ecclesiae processione, Crux cum intorticiis subsistet a sinistris portae eiusdem, thalamus deponetur super abacum, manentibus ibi in lateribus quatuor Presbyteris paratis planeta cum thuriferario, Clerus cum intorticiis disponetur in circulum prope Reliquias ipsas, ne tamen Episcopi impediatur conspectum, Episcopus sedebit faldistorio posito a dextra portae, assistentibus ei Ministris suis. Cantores cessabunt a cantu antiphonarum. Sedens Episcopus homiliam habebit ad populum, quae conveniat huiusmodi circumstantiae. Post homiliam Archidiaconus, si quis erit, secus Diaconus elata voce leget ac publicabit duo decreta S. Concilii Tridentini sess. XXII. cap. XI. *de reformat.* « Si quem Clericorum » et sess. XXV. *de reformat.* « Non sunt ferendi ». Relate ad fundatores ecclesiae et instrumentum stipulatione firmandum, difficile est ut possit accidere in praesentia, siquidem dos constituitur priusquam imponatur manus erectioni aedificii. Tamen, si adesset, fiet quod a Pontificali praescribitur.

95. Post haec Episcopus, sedens adhuc, intonabit responsorium *Erit mihi Dominus*, quod prosequentur cantores. Cantu completo, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgens et conversus ad portam cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Domum tuam Domine* etc. Post orationem rursus cooperietur mitra a Diacono, et cum Ministris, qui pluviale eius attollent, accedens ad stipitem dexterum portae eiusdem, intinget pollicem in S. Chrisma et faciet unctionem triplicem super crucem ibi incisam, dicens *In nomine Patris* ✠ *et Filii* ✠ *et Spiritus* ✠ *Sancti*; transibit deinde ad stipitem sinistrum,

eodemque ritu conficiet unctionem alteram : pollicem gossipio absterget et consistens in medio portae prosequetur formulam *Porta sis benedicta* etc. (a) Recedet versus faldistorium, et stans intonabit antiphonam *Ingreimini Sancti Dei*, quam prosequentur cantores.

96. Ordine superius notato intrabit processio in ecclesiam et populus sequetur Episcopum. Si magna turba sese urgetur populus, expediet ut designetur clericus aut custos quispiam, qui contineat eum ac iubeat ingredi ordinatim ad vitandam confusionem.

97. Processio dirigitur ad altare, quod consecrandum erit, quo quum pervenerit, Crux cum intorticiis consistet versus latus Evangelii, cantores ad legile, Clerus cum intorticiis efficient semicirculum circa Altare, thalamus deponetur super abacum, prope quem manebunt quatuor supradicti Presbyteri, Episcopus cum Ministris suis consistet ante Altare. Ibi Episcopus dimittet baculum et intonabit antiphonam *Exultabunt Sancti*, quam cantores prosequentur cum duobus psalmis *Cantate Domino* et *Laudate Dominum*. Clericus qui deferet vasculum S. Chrismatis, deponet illud super altare, quo afferet etiam lapidem, quo claudenda erit urnula, seu parvum sepulcrum.

(a) Hoc loco rubrica Pontificalis haec habet - Pontifex, accepta mitra, priusquam ingrediatur, intingit pollicem dexteræ manus in sanctum Chrisma, et cum eo in modum Crucis signat ostium Ecclesiae exterius, dicens etc. - Quando Episcopus intrat prima vice in ecclesiam post tertiam interrogationem *Atollite portas* etc. praescribitur ut porta iterum claudatur. Quando autem de ecclesia egreditur accepturus Reliquias, non praecipitur ut porta claudatur. Unctio igitur non est facienda super postes seu fustum ligneum, propterea quod si fieret super portam clausam, porta quodam modo clauderetur et obturaretur ingressui fidelium. Praeterea sacra unctio nunquam fit super materias fragiles, ut lignum, sed super petram, metallum et murum. Ideo contendimus exsequendam esse super stipites, in quibus apposite inciduntur binae exiguae Cruces. Catalanus, qui in suis doctis commentariis declinat cuiuscumque quaestionis practicae discussionem, nihilo minus hoc loco testatur praxim servatam in dedicationibus ecclesiarum - In dedicatione ecclesiae S. Hieronymi Charitatis et complurium aliarum ecclesiarum Urbis hunc ritum servatum vidi, ut in utroque ostii ecclesiae limine, dextro scilicet et sinistro Cruces prius sculptae sacro Chrismate ab Episcopo inungerentur. -

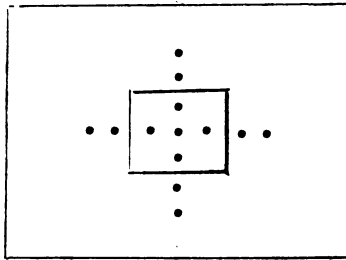
98. Dum a cantoribus repetetur antiphona supra indicata, Episcopus ascendet in suppedaneum altaris et a Diacono mitra nudabitur. Cantabit orationem *Oremus. Deus, qui in omni loco* etc. Post orationem recipiet mitram. Intinget pollicem in S. Chrisma et iunget quatuor angulos parvi sepulcri, dicens singulis vicibus *Consecratur et sanctificetur* etc. et benedicens dextra dum dicet *In nomine Patris* etc (a). Post unctiones absterget pollicem gossipio, exuetur mitra a Diacono et convertetur versus populum, non discedens de suppedaneo altaris. Quatuor saepius nominati Presbyteri accipient thalamum cum S. Reliquiis eumque admovebunt ad altare, Diaconus aperiet urnam et Episcopus utraque manu reverenter accipiet capsulam cum Reliquiis et conversus ad altare, reponet illam in parvum sepulcrum, intonans responsorium *Sub altare Dei*, quod prosequentur cantores. Thalamus reportabitur ad abacum et poterit aliquo velo cooperiri: extinguentur cerei qui ardebant in abaco ipso: quatuor Presbyteri delatores thalami recedent in Sacrarium et sacra paramenta dimittent. Lapidarius, accepta lance cum caemento, infundet aquam in ipsum, ut liquefiat et appropinquabit ad altare.

99. Dum cantabitur supradictum responsorium *Sub altare Dei*, Episcopus imponet incensum cum benedictione in thuribulum. Diaconus prius ei ministrabit incensum, postea tradet thuribulum. Episcopus cum profunda inclinatione ante et post thurificabit S. Reliquias triplici ductu. Restituet thuribulum Diacono, a quo deinde cooperietur mitra et accepto lapide sive operculo parvi sepulcri, intinget pollicem dextrum in S. Chrisma, et iunget partem quae spectat internum eiusdem sepulcri proferens formulam *Consecratur et Sanctificetur hic lapis. In nomine Patris* etc. Relinquet lapidem super altari, absterget pollicem gossipio, caementum trulla ponet super postem sepulcri, adiuvante lapidario, si opus fuerit, cavens ne caementum defluat super capsulam Reliquiarum. Accepto dein lapide sepulcri, intonabit antiphonam *Sub altare Dei*, claudet sepulcrum lapide, qui poterit firmari a lapidario, ut sit immobilis et bene

(a) Ut in ista, sic in reliquis unctionibus advertat Episcopus ut duplicem unctionem in modum Crucis faciat pollice intincto in Oleum sacrum, unam videlicet ad verbum *Consecratur*, alteram ad verbum *Sanctificetur*, ut innuitur in Pontificali.

obturatus. Cantores prosequuntur cantum antiphonae indicatae. Caementum quod forte adhaesisset mensae altaris, spongia tollitur, exinguntur intorticia, quae ad parvum sepulcrum claudendum opus fuerunt.

100. Cantu antiphonae absoluto, Episcopus dimittet mitram et cantabit orationem *Oremus. Deus quis ex omnium etc.* Post orationem reponetur ei mitra a Diacono ac rursus intincto pollice in S. Chrisma, unctionem conficiet super altare, dicens *Signetur et sanctificetur hoc altare in nomine Patris etc.* Advertet, ut unctionem istam exsequatur super mensam et super parvum sepulcrum, comprehendens utrumque, quasi iungens parvum sepulcrum mensae. Post unctionem pollicem absterget gossipio.

Diaconus ei ministrabit incensum, quod in thuribulum imponet cum benedictione *Ab illo benedicaris etc.* quam ut nunc, sic deinceps concludet cum verbis *In nomine Patris ☩ et Filii ☩ et Spiritus ☩ Sgnoti.* Diaconus exuet ei mitram, deinde tradet thuribulum. Intonabit antiphonam *Stetit Angelus*, rursus cooperietur mitra a Diacono, et incensabit altare undique (ut praescribit Pontificale) donec durabit huius antiphonae cantus. Absoluto cantu antiphonae, thuribulum restituet Diacono, qui mitram ei postea exuet. Episcopus stans in medio suppedaneo cantabit orationem *Oremus. Dirigatur oratio nostra etc.* postquam denuo cooperietur mitra a Diacono, descendet de altari et sessum veniet ad faldistorium collocatum in augulo graduum a latere Epistolae, ibique manebit cum Ministris suis (a).

(a) Si Episcopus consecrationem exsequens, fuerit Ordinarius, ac si prope Altare praeparatus erit thronus, in actione ista sedebit throno non in faldistorio.

101. Presbyteri vel clerici duo, sacro ordine constituti induti superpellicio, colligent spongiis aquam sacratam, quae supererit in altari, in stipite et in basi, ipsumque abstergent et exsiccabunt mantilibus e tela rudi. Spongiae et mantilia madefacta ponentur in concha ex aere, notata, superius inter res praeparandas, ut postea lavari possint et aqua lotionis iniicietur in sacrarium: item in concha eadem ponetur gossipium, quo Episcopus absterserit ac deinceps absterget pollicem suum, comburendum postea et iniiciendum in Sacrarium.

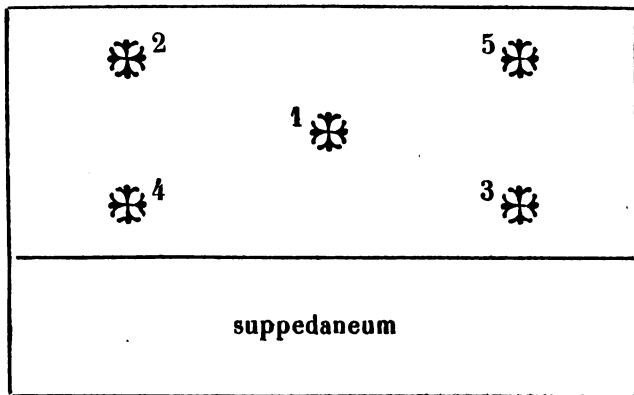
102. Postquam abstersum erit Altare, Episcopus sedens faldistorio, cum benedictione superius innuta imponet in thuribulum incensum, quod ei ministrabitur a Diacono. Praesto erit apud altare Presbyter superpellicio indutus, qui altaris eiusdem prosecuturus erit thurificationem, durante consecratione, et clericus in promptu habebit vasculum Olei sacri Catechumenorum in lance cum aliquantulo gossipio ac tabellam cum formula unctionum.

103. Incenso in thuribulum imposito, Episcopus de faldistorio assurgit, rediit ad altare, ascendit in suppedaneum et accepto ex manibus Diaconi thuribulo, nullam recitans formulam, thurificabit in modum Crucis super mensam semel tantum in medio et in quatuor angulis, ubi exsequendae erunt unctiones principales, videlicet prima in medio, altera in cornu posteriori Evangelii, tertia in cornu anteriori Epistolae, quarta in cornu anteriori Evangelii, quinta in cornu posteriori Epistolae. Episcopus thuribulum restituet Diacono, hic autem thuriferario. Thuriferarius thuribulum receptum praesentabit iterum Episcopo, qui, Diacono ipsi ministrante, incensum cum benedictione in illud reponet, ut supra.

104. Diaconus recipiet thuribulum ipsumque tradet Episcopo, qui intonabit Resp. *Dirigatur* et cantores prosequentur illud. Episcopus incensabit altare tribus vicibus, initium faciens a dextris suis. Si altare fuerit insulatum, sive ut aiunt, orientale, circumibit altare, thurificans contextim stipitem et mensam: si erit adhaerens muro incensabit partem anteriorem stipitis, latus Epistolae, totam mensam, procedens a latere Epistolae ad latus Evangelii, latus Evangelii, partem anteriorem stipitis,

in latere eodem et redibit in medium. Hoc, ut iam monuimus, faciet tribus vicibus (a). Peracta thurificatione, tradet thuribulum Presbytero, qui prosequi thurificationem debet, quique dum thuribulum accipiet, osculabitur manum eius. Presbyter de gradibus descendet et in plano Presbyterii iugiter circumiens altare ab uno ad alterum latus, incensabit illud eodem modo quo incensatur chorus in transeundo. Id peraget donec Episcopus redierit ad thurificandum altare. Postmodum, altari thurificato ab Episcopo, prosequetur ille thurificationem, toto consecrationis tempore.

105. Episcopus, tradito thuribulo ut supra, stans in medio suppedaneo intonabit antiphonam *Erexit Iacob*, quam cantores prosequentur cum psalmo *Quam dilecta*. Subdiaconus sustinebit tabellam cum formula unctionum, Diaconus lancem cum vasculo Olei sacri. Episcopus successive exsequetur quinque unctiones super mensam in medio et in quatuor angulis, ordine superius notato in aspersionibus ac thurificationibus, quibus peractis, pollicem gossipio absterget.

Dum a cantoribus repetetur antiphona post psalmum, imponet incensum in thuribulum, quod ei praesentabit Presbyter, cuius

(a) De modo exsequendi thurificationes istas vide adnotationem subiectam num. 82.

officium thurificare altare, et Diaconus ei ministrabit incensum. Quam opus fuerit, advertetur ut mutetur thuribulum cum igne. Item Presbytero supradicto poterit alter substitui, si necesse erit. Cantu absoluto, Episcopus accipiet thuribulum ab eodem Presbytero, qui dum thuribulum ei tradet, osculabitur manum eius; Episcopus intonabit responsorium *Dirigatur* et altare adolebit semel tantum a dextris quo ordine traditum est superius num. 104.

106. Altari thurificato, Episcopus thuribulum tradet Presbytero, qui prosequetur thurificationem Altaris. Diaconus exuet ei mitram sub finem cantus resp. *Dirigatur*. Episcopus cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Adsit, Domine* etc. Post orationem intonabit ant. *Mane surgens Iacob*, quae continuabitur a cantoribus cum psalmo *Bonum est confiteri Domino*. Reposita ipsi mitra a Diacono, quinque alias unctiones Oleo sacro Catechumenorum efficiet, ut antea, absterget pollicem et dum in cantu repetetur antiphona, iterum imponet incensum in thuribulum sibi praesentatum a Presbytero, qui thurificavit altare. Finito cantu, recipiet ab eodem Presbytero thuribulum, intonabit resp. *Dirigatur* et semel tantum adolebit altare, incipiens a dextris suis, ordine iam inuuto. Clericus, qui custodiet Olea sacra, tollet de altari vasculum cum Oleo sacro Catechumenorum et substituet alterum S. Chrismatis.

107. Episcopus, thurificato altari, thuribulum restituet Presbytero, qui prosequetur, ut ante, adolere altare. Fine facto canendi *Dirigatur*, dimittet mitram, cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Adesto* etc. post quam cantabit *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc. Intonabit deinde ant. *Unxit te Deus*, quae continuabitur a cantoribus cum psalmo *Eruclavit*. Mitra rursus coopertus, alias quinque unctiones, ut supra, S. Chrismate conficiet, quibus peractis pollicem gossipio absterget. Dum repetetur antiphona, reponet incensum cum benedictione in thuribulum praesentatum sibi a Presbytero, qui adolevit altare, thuribulum ab eodem recipiet, intonabit *Dirigatur*, thurificabit altare semel tantum, incipiens tamen thurificationem a sinistris suis, restituet thuribulum Presbytero, qui thurificationem prosequetur. Clericus, cui commissa erit sacro-

rum Oleorum custodia, advertet ut tollat de Altari vasculum S. Chrismatis et afferat ampullas cum Oleis sacris, quibus addet sufficientem copiam gossipii ad abstergendam manum Episcopi.

108. Incensato altari, Episcopus restituet thuribulum Presbytero, qui prosequetur altaris thurificationem, et post cantum responsorii *Dirigatur*, dimissa mitra, cantabit *Oremus* (Ministri *Flectimus genua*) et orationem *Descendat*. Intonabit antiphonam *Sanctificavit Dominus*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Deus noster refugium*. Mitra denuo cooperietur a Diacono, et accipiens ampullam S. Chrismatis dextra et alteram Olei sacri Catechumenorum sinistra, effundet iunctim Olea praedicta super medium mensae in longitudinem. Deponet ampullas, sibi attollet manicam manus dexteræ, deinde palma eiusdem manus expandet et illiniet Olea sacra super totam mensam, advertens ut ea diffundat prius versus latus graduum candelabrorum, sive in parte posteriori, deinde in parte anteriori, ita ut tota mensa sit illita Oleis sacris antedictis. Exsequens actum istum, nullam proferet formulam. Ministri autem advertent ut elatum sustineant eius pluviale, ne maculam ullam contrahat Olei. Eadem utentur diligentia ceteri inservientes, qui debebunt accedere ad altare. Post unctionem hanc Episcopus absterget manum gossipio et utetur, si opus sit, panno aliquo sive manutergio e tela rudi. Mundabit etiam annulum, si erit necesse, ac demittet manicam albae. Antiphona in cantu repetita, intonabitur ab Episcopo altera antiphona *Ecce odor*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Fundamenta eius*. Hoc tempore afferetur in ecclesiam, nisi iam praeparata esset, scala utenda in unctionibus ad Cruces parietum faciendis: clericus unus in promptu habebit alterum thuribulum cum igne, cum navicula et incenso, alter vasculum S. Chrismatis in lance, aliquantulum gossipii ac tabellam cum formula unctionum ad parietes.

109. Cantato psalmo *Fundamenta eius* nec repetita antiphona, Episcopus mitram in capite retinens, recitabit invitationem ad orationem *Lapidem hunc, fratres carissimi* etc. Deinde intonabit antiph. *Lapides pretiosi*, quam cum psalmo *Lauda Ierusalem Dominum* et cum reliquis antiphonis ac responsoriis cantare prosequentur cantores, durante parietum unctione. Episcopus de altari de-

scendet, antecedent eum thuriferarius cum thuribulo, clericus deferens vasculum S. Chrismatis, Cruz cum intorticiis et comitatus a Ministris suis, baculum sinistra sustinens, accedet ad Crucem, quae aderit in pariete post vel prope altare maius, aut in presbyterio in latere Evangelii, ubi iam collocata erit scala. Clerici cum Cruce et intorticiis consistent a sinistris scalae; clericus cum S. Chrismate prope dextram. Episcopus ante scalam progressus, dimittet baculum et ascendet super illam simul cum Ministris sacris, si longitudo et planum superius scalae erit sufficiens. Diaconus ei porriget vasculum S. Chrismatis et Subdiaconus sustinebit tabellam cum formula unctionis. Episcopus, pollice dextero in S. Chrisma intincto unctionem efficiet super Crucem in longitudinem et latitudinem ipsius, dicens *Sancti* ✠ *facetur et consec* ✠ *retur* etc. et benedicet dextra *In nomine Patris* ✠ *et Filii* ✠ *et Spiritus* ✠ *Sancti* (a). Absterget pollicem gossipio, quod ei praesentabitur a Diacono. Idem Diaconus absterget unctionem super parietem, si tamen Oleum sanctum unctionis per murum deflueret. Si cum Episcopo locus non esset ascendendi Ministris sacris, ascendet cum eo saltem Caeremoniarius, qui subministrabit Episcopo, quae opus sunt, quomodo facerent Ministri. Unctione peracta Episcopus descendet de scala, quae statim removebitur a baiulis et collocabitur ante Crucem proximam superiori in latere eodem, et sic de reliquis quum procedendum sit a latere Evangelii ad latus Epistolae et absolvendae sint unctiones ad eam Crucem, quae sita erit prope vel post Altare maius in latere Epistolae. Episcopus postquam de scala descenderit, convertetur versus Crucem, super quam peregerit unctionem, imponet in thuribulum cum benedictione incensum, quod ei ministrabitur a Diacono. Tum Diaconus idem exuet ei mitram, dein porriget thuribulum. Episcopus simul cum Ministris salutabit Crucem, incensabit eam triplici ductu, iterabit reverentiam et restituet thuribulum Diacono, qui postea reponet ei mitram, et recepto baculo

(a) Si Cruces essent metallicae, aequum foret ut vacuae essent in medio, ut unctio fieret super parietem. Alio casu posset unctio fieri super parietem ipsum, non super Crucem mobilem.

prosequetur iungere reliquas Cruces eodem modo quo traditum est de prima. Non est necesse ut in singulis unctionibus imponat incensum, sed facere id poterit tertia aut quarta quaque unctione, quum opus erit.

110. Post unctionem ultimam reportabitur scala extra ecclesiam vel collocabitur seorsim, ne impedimento sit actionibus persolvendis. Dum fiet unctio postrema, in promptu habebitur a clerico aliquo lanx cum granis incensi, quae ardere super altari debebunt, et vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

111. Peractis unctionibus super Crucem ultimam in latere Epistolae prope altare maius, redibit Episcopus super altare, quod consecrabitur. Presbyter, qui altare istud incensabit, praesentabit Episcopo thuribulum et Diaconus ministrabit incensum, quod Episcopus in thuribulum imponet cum benedictione. Intonabit ant. *Aedificavit Moyses*, accipiet a praedicto Presbytero thuribulum, thurificabit tantummodo super mensam et restituet thuribulum eidem, qui prosequetur adolere altare usque ad intonationem versiculi *Veni Sancto Spiritus*, quam ad intonationem cessabit officium eius.

112. Completo cantu antiphonae supradictae, Episcopus cum mitra in capite recitabit invitationem ad orationem *Dei Patris omnipotentis* etc. Diaconus postea tollet ei mitram, et non discedens de altari convertetur ad clericum, qui sustinebit incensum comburendum super Altari. Recitabit versiculos *Domine exaudi* etc. cum oratione, post quam incensum asperget aqua benedicta, quam ei porriget Diaconus. Mitra deinde cooperietur a Diacono ipso, qui sustinebit ei lancem cum granis incensi. Episcopus quinque granis efficiet crucem super media mensa in ipso unctionis loco, deinde superponet ipsi parvam crucem ex gossipio cerato cum quatuor capitibus erectis et bene dispositis ad ardendum. Idem faciet in quatuor angulis, in quibus peregerit unctiones principales, servans in ponendo thure eundem ordinem quo unctiones fecit (a). Cruces istae a clerico aliquo accendentur expedite.

(a) Praescribit rubrica ut Episcopus super mensam efficiat Crucem cum quinque granis incensi eique superponat deinde Crucem ex gossipio ce-

113. Crucibus accensis, descendet de altari Episcopus et ponetur pulvinus in medio gradus infimi. Diaconus exuet Episcopo mitram et pileolum. Episcopus geniculabit super pulvinum et intonabit *ψ. Alleluia. Veni Sancte Spiritus*, qui a cantoribus pausatim cantabitur. A Septuagesima ad Pascha omititur *Alleluia*. Cum Episcopo geniculabunt ceteri omnes. Absoluto cantu versiculi antedicti, assurgit Episcopus. Diaconus reponet ei pileolum. Consurgent etiam adstantes. A cantoribus pausatim canentur antiphonae *Ascendit fumus et Stetit Angelus*.

114. Postquam super altari combustum fuerit incensum ex toto, clericus unus spatulis ligneis colliget cinerem et eradet ceram, quae forte supererit super altari, et utrumque ponet in lancem cretaceam, ut possit deinde infundi in Sacrarium (b).

115. Cantatis duabus supradictis antiphonis. Episcopus statim subiunget *Oremus* (*Ministri Flectamus genua*) et orationem *Domine sancte* etc. Cantabit alteram orationem *Oremus. Deus omnipotens* etc. cum praefatione sequenti, quam cantare debet tono feriali et ~~sanctis~~ manibus. Sub finem cantus praefationis in promptu habebitur a clerico vasculum S. Chrisimatis et aliquantulum gossipii.

116. Completo cantu praefationis Episcopus intonabit ant. *Confirma hoc Deus* et mitra a Diacono cooperietur. Cautores prosequuntur in cantu antiphonam cum toto psalmo

rato. Necessae esset ut grana thuris tali modo essent laevigata, ut possent Crucem modo dictam sustinere. Usus invaluit in praxi applicandi grana infra Crucem, et Episcopus accipit Crucem eamque ponit super locis designatis. Haec ratio est commodior atque expeditior et praescriptio rubricae eodem modo adimpletur.

(b) Primo intuitu videtur subobscura huiusce loci rubrica: reapse autem non ita. Eius verba haec sunt « Post haec combustis candelis et thure, cineres illius combustionis per unum ex ministris cum spatulis ligneis abraduntur et collecti in aliquo vase proiciuntur in Sacrarium. Interim Pontifex sine mitra stans ante gradus altaris, versus ad altare dicit etc. » Quidam non examinato integro textu, haerent circa primam partem *Post haec* etc. neglecta altera *Interim Pontifex* et putant regulare abrumperet functionem, donec combustum sit in altari incensum totaliter. Lectori remittimus iudicium.

Exurgat Deus, cuius in fine cantabunt *Gloria Patri* nec repetent antiphonam. Episcopus mitra coopertus, non flectens genua (a) intinget in S. Chrisma pollicem dexterum et unctionem faciet super crucem positam in media parte anteriori stipitis, deinde pollicem absterget. Si oleum sacrum deflueret, abstergetur unctio altaris a Diacono. Post psalmum, dimissa mitra, cantabit orationem *Oremus. Maiestatem tuam* etc.

117. Completa oratione, Diaconus cooperiet mitra Episcopum, qui iunget mensam stipiti, seu faciet unctionem in quatuor angulis, advertens ut exsequatur eam super mensam et super stipitem, ternas faciens unctiones in singulis angulis, dicens *In nomine Patris* ☩ *et Filii* ☩ *et Spiritus* ☩ *Sancti*, non subiungens *Amen*. Quod ad ordinem servandum in unctionibus peragendis, attendet maiori commoditati. Post unctiones pollicem absterget gossipio et ante gradus altaris reversus, dimissa mitra, cantabit orationem. *Oremus. Supplices te rogamus* etc. Interim in promptu, erunt Ministri lotionem allaturi Episcopi manibus.

118. Oratione absoluta, Episcopus accedet ad faldistorium positum ante gradus altaris in latere Epistolae, lavabit et absterget manus diligenter, utens etiam medulla panis et mali medici (b). Presbyteri duo superpellicio induti, vel saltem duo clerici sacro ordine constituti colligent spongiis Olea sacra diffusa super altare, quod abstergent mantilibus seu manutergiis ex tela rudi etiam in stipite et in angulis.

119. Postquam Episcopus laverit manus et abstersum erit altare, Acolythy praesentabunt Episcopo tobaleas novas aliaque ornamenta altaris benedicenda (nisi tamen iam essent benedi-

(a) Episcopus unctionem faciens in parte anteriori stipitis, minime debet geniculare, ut irregulariter indicatum est in apposita figura, idque quia a rubrica omnino non praescribitur. Si Cruz sita super stipitem esset metallica, fieri poterit unctio in stipite ipso super Crucem praedictam, quae quum sit mobilis, removeri poterit.

(b) Si Episcopus fuerit Ordinarius ac si thronus praeparatus erit prope altare, lavabit manus in throno, servatis regulis alias traditis. Item aderit in throno, quando benedicet ornamenta eius, ut sequenti num. 119. et quum ordinabitur altare, ut num. 120.

cta, utpote adhibita). Si numerus et qualitas istorum ornatuum talis esset, ut faciliter praesentari Episcopo non possent, accedet Episcopus ipse ad abacum, in quo posita erunt ornamenta haec ibique benedicet ea. Aderit etiam clericus cum vasculo aquae benedictae et aspersorio. Dimissa mitra, assurgit, recitabit versiculos *Adiutorium nostrum* etc. cum oratione praescripta et ipsa asperget aqua benedicta, porrigente ei aspersorium Diacono. Post orationem denuo sedebit et reponetur ei mitra.

120. Assurgit, convertetur ad altare et intonabit ant. *Circumdate Levitae*, quam prosequuntur cantores cum reliquis responsoriis, donec omnia altaria ecclesiae ornata erunt. Acolythi ponent super mensam tobaleam ceratam, quam firmabunt orbiculis metallicis, deinde reliquas tobaleas. Sacrista cum clericis inservientibus altare ornabunt Cruce et candelabris cum cereis, qui statim accendentur, postremo gradus altaris coeperient tapeto. Si necesse fuerit, quando sternetur tapetum, Episcopus aliquantulum recedet de loco suo. In promptu etiam erit thuriferarius cum thuribulo (a).

121. Altaribus ornatis, Episcopus sedebit faldistorio et incensum, ministrante Diacono, imponet in thuribulum. Deinde assurgit, veniet ante altare, sed ante gradus ipsius Diaconus exuet ei mitram. Episcopus reverentiam profundam et Ministri genuflexionem conficiet ante Crucem in altari positam. Ascendent in suppedaneum: Diaconus thuribulum tradet Episcopo, qui intonabit ant. *Omnis terra* et prosequuntur cantores. Episcopus thurificabit super altare in modum crucis, videlicet thuribulo crucem super mensam efficiet. Tum intonabit secunda vice antiphonam *Omnis terra* et incensabit iterum, itemque tertia vice et restituet thuribulum Diacono. Cantabit dein utramque orationem *Descendat* et *Omnipotens*, subiiciet *Dominus vobiscum*, postea *Benedicamus Domino* eodem tono eademque vocis modulatione, qua cantaverit *Dominus vobiscum*.

122. Si post consecrationem Episcopus ipse cantabit Missam, vel Missae assistet indutus vestibus pontificalibus, quippe

(a) In ornando altari ac ponendis Cruce et candelabris, caveant ascendere super ipsum.

in sua dioecesi, benedictionem donabit in fine Missae sollemnis. Sin celebrabit Missam lectam, impertietur benedictionem solemnem, servatis regulis consuetis, quas notavimus lib. V. et VI. post *Benedicamus Domino*, antequam celebret Missam lectam, Diaconus in circumstantia ista post benedictionem publicabit indulgentias, legens formulam sequentem - Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus *N.* Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus *N.* dat et concedit omnibus Ecclesiam hanc et Altare hoc visitantibus hodie annum unum, et in die anniversaria consecrationis huiusmodi quadraginta dies de vera Indulgentia in forma Ecclesiae consueta. Rogate Deum pro felici statu Sanctissimi Domini nostri *N.* divina providentia Papae *N.* Dominationis suae reverendissimae et sanctae Matris Ecclesiae. Si celebrandum esset anniversarium alio die, post verba *consecrationis huiusmodi*, adiungetur *quae celebrabitur die . . . vel Dominica . . .* Si consecrans erit Cardinalis, inspiciatur quod traditum est cap. X. lib. V. et indulgentia in anniversario erit centum dierum. Benedictione largita, de altari descendet medius inter sacros Ministros, qui exuent ei paramenta. Si Missam cantabit, Ministri comitabuntur eum ad thronum vel ad faldistorium, ipsi autem recedent in Sacrarium ad induendam dalmaticam ac tunicellam. Si Missae sollemni assistet in throno, Ministri praedicti comitabuntur eum ad thronum, ubi in eorum vicem succedent Diaconi assistentes, et ipsi revertentur in Sacrarium. Si celebrabit Missam sine cautu, comitabuntur eum ad faldistorium, ubi Diaconus exuet ei mitram cum pluviali, adiuvante Subdiacono, tum reverentia eum prosecuti, redibunt in Sacrarium, praecedentibus clericis cum Cruce et intorticiis, ceterisque clericis, quibus opus amplius non est in functione. Hoc casu, postquam a Diacono exutus erit pluviali, succedent Cappellani eius, qui planeta induent ipsum eique assistent in celebratione Missae. Advertendum est ad orationes in Missa dicendas, ut notatur in Missali.

123. Initio Missae vasa quae adsunt apud portas ecclesiae impleantur aqua benedicta.

124. Si in ecclesia asservandum erit SS. Sacramentum, eo quod sit parochialis vel conventualis, curabitur ut ab Episcopo

ipso consecrentur particulae in pyxide. Si SS. Sacramentum custodiretur loco remoto, referetur in ecclesiam, postquam Episcopus celebraverit Missam, et casu isto non oportet consecrare particulas, ut supra.

125. Post Missam colligetur cinis adhibita in designandis alphabetis, removebitur scala, abaci et reliqua omnia, quae opus fuerint in consecratione, panni et spongiae lavabuntur, quorum usus in abstersionibus, et aqua lotionis huius infundetur in sacrarium, quo deicietur etiam gossipium, thus combustum et aqua, qua Episcopus laverit manus.

126. Candelae Crucibus duodecim affixae ardebunt toto die.

127. Ad capituli huius complementum, recentiorem subiicimus S. R. C. declarationem, quae nobis ad rem maxime opportuna videtur. *Augustodunen.* I°. An ad alicuius ecclesiae consecrationem procedi possit, in qua omnia altaria sint consecrata, omittendo ea, quae altaris consecrationem respiciunt? II°. An ad ecclesiae consecrationem procedi possit a duobus Episcopis, quorum unus Ecclesiae et alter consecrationem altaris eiusdem Ecclesiae peragat? S. Rit. C. respondit ad I°. negative; ad II°. opponi ritui consecrationis. Die 3. Martii 1866.

DE CONSECRATIONE ALTARIS.

CAPUT XIX.

Quae sint praeparanda (a).

1. **A**ltaris consecrandi mensa esse debet tota e marmore vel ex alio lapide solido, constans ex una lamina lapidea, non

(a) De diligentibus utendis in functione huiusmodi, quin eadem frustra repetamus, conf. adnotationes, quas capitulo praecedenti apposuimus in functione consecrationis altaris, iunctim cum dedicatione ecclesiae.

Manuale Sacr. Caerem. lib. 7.

20

vero ex pluribus fragmentis: stipes, quo mensa fulcitur, erit lapideus, ac si esset materialis, nempe factus ex calce et lateribus coctis, aderunt in angulis parvae quatuor pilae ex lapide solido, ut comprobetur, Altare esse lapideum in suis saltem principalibus partibus. In media mensa praedicta, sed aliquantulum versus partem anteriorem erit urnula, seu parvum sepulcrum cavatum in lapide ipso ad reponendas sacras Reliquias: urnula modo dicta habebit labrum, sive ut aiunt artifices, *il ballante*, in quo insistet lapis urnulae eiusdem. Ut autem sit solidior, curandum ut labrum antedictum, in quo insistet lapis sive operculum urnulae, sit latum digitos ferme duos. Lapis operculi oportet ut adamussim obturet et aequet planum mensae et operculum, seu lapis hic qui claudet, comparetur solidus, ut vitetur ipsius fractura. Super mensam incidentur Cruces quinque formae quadrae in locis unctionum, una nempe in medio, reliquae in quatuor angulis, super quos unctiones fient. Dabitur opera, ut quae in medio facienda est, non sint super cavo sepulcri et reliquae in angulis sint dimidium ferme palmum intra mensam. In medio stipitis ex parte anteriori pingetur Crux formae quadrae, super quam unctio fiet. Si stipes erit totus lapideus, non opus est in eo pingere Crucem, siquidem unctio fiet super Crucem metallicam aut lapideam, quae ibi iam erit incisa. In lateribus Altaris, vel infra gradum candelaborum negotium dabitur artifice, ut plumbo agglutinet aliquot orbiculos metallicos, non vero ferreos, ut iis possit firmari tobalea cerata et reliquae tobaleae.

2. Necessae erit in promptu habere capsulam formae quadrae cum suo simili operculo, qua opus erit ad reponendas S. Reliquias, quae claudentur in parvo sepulcro. Capsula haec erit formae quadrae cum operculo simili eiusdem mensurae ut interior pars sepulcri praedicti, sed aliquantulo restrictior in crassitie sive alitudine propter sigillum, quod in capsula ipsa imprimendum erit. Capsulae materia erit lamina plumbea: poterit etiam esse argentea.

*Quae opus sint in expositione
S. Reliquiarum vespere praecedenti.*

3. In qua ecclesia consecrandum erit altare praeparabitur Sacellum, in quo vespere praecedenti exponentur S. Reliquiae, ut praescribit Pontificale, vel expositio haec fieri poterit etiam in Sacrario aut alio loco ipsi ecclesiae proximo. Altare, in quo exponentur Reliquiae, ornabitur festivo more, cum pallio rubri coloris ac tapeto super gradibus.

4. Super eodem Altari ex una parte praeparabuntur ea quae opus sunt ad expositionem supradictam, videlicet urna thalami ad reponendam capsulam Reliquiarum, et huius defectu poni poterunt in lance argentea cooperta parvo velo rubri coloris, in altera autem lance pergamena scripta, ut in Pontificali et subsignata ab Episcopo; tria grana thuris ponenda in capsula cum S. Reliquiis; scotula cum candela in usum Episcopi; lemniscus sericeus rubri coloris, sufficienti quantitate, ad obvolvendam capsulam; forfices; tubulus unus cerae hispanicae; sigillum episcopale mediae formae; capsula supradicta cum operculo ad claudendas Reliquias.

5. Ponentur in ea Reliquiae saltem duorum Martyrum, singulae clausae in papyro distincto, cum nomine Sancti super papyrum scripto, quae Reliquiae afferentur ab Episcopo.

6. Ad imam partem Altaris aderit pulvinus, in quo genuculabit Episcopus.

7. Expositis Reliquiis, ardebunt semper ante ipsas duo saltem lumina cerea.

8. Praeparabuntur etiam scamna, genuflexoria etc. pro celebratione vigiliarum in noctem, quae vigiliae fient portis clausis a Clero, vel a confraternitatibus laicorum, exclusis omnino mulieribus.

In Consecratione.

9. Altare consecrandum erit totaliter denudatum. Prope altare in ambitu Sacelli, vel etiam extra ipsum, iuxta loci capacitatem, praeparabitur a latere Evangelii abacus minoris for-

mae contactus alba tobalea et in eo candelabra quatuor minora cum candelis accendendis, quum in illo ponenda erit urna quae continebit S. Reliquias.

10. A latere Epistolae prope gradus altaris praeparabitur faldistorium cum veste albi coloris; scabella duo a lateribus pro Ministris; pulvinus unus, in quo genua flectet Episcopus.

11. Alteri autem abaci duo maiores, cooperti ambo alba tobalea, in quibus disponentur quae opus sunt ad Consecrationem, videlicet paullulum salis in lance: aliquantulum cineris in lance: ampulla una vel exigua phiala vini plena, in lance: concha aut vas decens plenum aquae limpidae: vascula Olei sacri Catechumenorum et S. Chrismatis in lance: trulla utenda ab Episcopo ad ponendum caementum in parvo sepulcro: tabellae cum formulis aspersionum, unctionum et cum nominibus Sanctorum addendis in Litaniis: vasculum vacuum ad hauriendam aquam sacram, quando erit opus: aspersorium ex hyssopo: binae spatulae lignae: aliquantulum scaliolae tritae in scutella cretaea: thuribulum cum navicula plena thuris cumque cochleari: thuribulum alterum substituendum primo, quando opus sit: operculum sepulchri: libra una gossipii soluti: spongiae duae maiores et manutergia maiora quatuor ex tela rudi: quinque cruces ex gossipio cerato cum quinque et viginti granis incensi: aliquantulum gossipii cerati ad accendendas Cruces praedictas: conchula exigua cretaea ad reponendum incensum combustum: urceus cum pelvi: mantilia seu manutergia duo in usum Episcopi, in lance: aliquantulum medullae panis et mali medici in lance: vasculum aquae sanctae cum aspersorio: chrismale seu tobalea ex tela cerata albi coloris, lata et longa ut tota mensa altaris, cum ocellis ad firmandam ipsam orbiculis, ut supra monuimus: tobaleae Altaris in canistro.

12. Prope abacum primum in promptu habebitur concha maior cuprea, in qua ponentur quae deinde proiicienda erunt in sacrarium aut quae purificanda erunt.

13. In altero abaco praeparabuntur paramenta episcopalia, videlicet pluviale et stola albi coloris, cingulum, alba et amictus, quae albo velo cooperientur: formale pretiosum in lance: mitra auriphrygiata cum vimpa seu velo pro ministro illius;

scotula cum candela et pontificale (pars. II.) omnia quae opus sunt ad Missam ab Episcopo celebrandam, nempe planeta cum manipulo albi coloris; canou pontificalis; Missale cum legili seu cussino; ampullae vini et aquae in pelvicula; mappula ampullarum; intorticia pro elevatione; campanula; instrumentum Pacis, si Episcopus intererit alteri Missae; formula indulgentiarum.

14. Prope abacum eundem ponetur baculus pastoralis.

15. Caudelabra cum cereis et Crux ponentur seorsim, itemque tapetum Altaris praedicti, focus cum igne ardenti et forcipe; hastae cum gossipio cerato. Legile cum pontificali in usum cantorum, statuendum loco convenienti.

16. In Sacello, in quo expositae aderunt Reliquiae, intorticia et cerei pro processione.

Ad Altare SS. Sacramenti.

17. Ponetur faldistorium, seu genuflexorium cum strato et pulvinis ante Altare et quum Episcopus ibi orabit accendantur sex cerei in candelabris maioribus. Si Sacellum, in quo custodietur SS. Sacramentum, esset proximum aut contra Altare consecrandum, curabitur ut in altero remotiore SS. Sacramentum repouatur.

In Sacrario.

18. Praeparabitur Crux hastilis cum intorticiis duobus: amictus, albae et cingula duo, ac stola una albi coloris pro Ministris: superpellicea quae satis sint inservientibus; sedes cameralis super exiguo tapeto pro Episcopo, nisi intrabit per portam principalem ecclesiae; vasculum aquae sanctae et aspersorium.

19. Si post Consecrationem celebrabitur Missa sollemnis, praeparabitur quidquid necesse est, ut cap. IV. lib. II.

20. Ad functionem persolvendam oportet comparare: candelas numero sex ponderis proportionalis Altari consecrando: intorticia num. octo bili bria singula pro Processione, quibus

uti poterunt etiam ad elevationem; intorticia duo quinquelibralia pro Cruce; candela pro scotula: candelae duae vel etiam maiori numero, accendendae ante S. Reliquias: candelae exiguae in usum eorum, quibus attribuentur vigiliae: candelae quatuor trium unciarum singulae pro abaco, in quo ponentur S. Reliquiae: gossipium ceratum ad efficiendas Cruces et ad accendendum.

21. Assistentes et inservientes functioni erunt: Diaconus et Subdiaconus: Presbyter superpellicio indutus, cuius officium thurificare Altare: alter substituendus, si opus fuerit: octo Presbyteri vel clerici pro Processione: Cantores saltem quatuor: Clerici tres pro Cruce et intorticiis: alter clericus pro libro, alter pro scotula: Clericus seu Cappellanus a mitra, alter a baculo, alter ad sustinendum vasculum, Olea sacra etc. Sacrista cum clericis suis ad ornandum Altare: Lapidarius habitu decenti indutus.

Pro Expositione Reliquiarum pridie vespere.

22. Functio haec nullibi diversa est ab illa, quam descripsimus in Dedicatione Ecclesiae. Quapropter quin repetamus eadem, quae ibi, observabitur quod notatum est superiori capitulo num. 35. et seqq.

De functione Consecrationis.

23. Hora praestituta, saltem tribus ante meridiem horis, congregabitur Clerus in Sacrarium: unusquisque inservientium induet sibi superpellicium, sacri Ministri autem amictum, albam, cingulum: Diaconus stolam etiam diaconalem albi coloris.

24. Quando Episcopus ad ecclesiam erit perventurus, discedent ex Sacrario clerici cum Cruce et intorticiis ardentibus, sequentibus duobus Ministris, et recta pergunt ad Altare consecrandum. Cruz cum intorticiis consistet a latere Evangelii, Ministri autem a lateribus faldistorii, versa facie ad populum. Ceteri clerici accedent ad portam ecclesiae et unus ex eis deferet vasculum aquae sanctae cum aspersione: Superior eccle-

siae praesto erit in limine dextrorsum excepturus Episcopum. Si Episcopus erit Ordinarius, sonabitur festivo more ecclesiae campanis.

25. Episcopus, rochetto et mozzeta indutus, excipietur ab universo Clero in limine ecclesiae, ubi accipiet aspersorium, quod cum osculis usitatis ei porriget Superior ecclesiae, asperget seipsum et adstantes, tum procedet ad SS. Sacramentum adorandum. Nisi fuerit Episcopus ordinarius, induet mantelletum supra rochetum et mozzetam quoque, ut cap. II. lib. V. num. 10. neque excipietur a Clero universo. Casu hoc praesto erit Clerus prope Altare consecrandum, et Episcopo procedent obviam quatuor aut sex Presbyteri ad ostium ecclesiae. Superior porriget ei aspersorium, quo Episcopus signabit seipsum tantummodo. Quod si Episcopus in ecclesiam ingreditur ex Sacrario, Clerus una cum Episcopo processionaliter exhibit de Sacrario ordine sequenti. Praecedet Crux cum Acolythis, qui sustinebunt intorticia ardentia, ceteri clerici bini, postremo Episcopus, medius inter Ministros paratos.

26. Episcopus procedet ad Altare consecrandum et sedebit faldistorio, caput operiens bireto. Statim distribuentur paramenta clericis, quorum officium ipsa afferre ad Episcopum, et in promptu erunt Ministri lotionis.

27. Episcopo, postquam sederit brevissimo tempore, se sistent clerici cum scotula et cum pontificali. Tunc aperiet caput, assurget, non convertetur ad Altare et recitabit alta voce totam antiphonam *Ne reminiscaris* etc. sed sine cantu. Clerus et cantores prosequuntur recitare psalmos eodem modo, videlicet pausatim et sine cantu.

28. Lecta antiphona supradicta, Episcopus sedebit et a Diacono exuetur Cruce pectorali, mozzeta aut mantelleto. Caput iterum cooperiet bireto. Nobiles eius familiares vel clerici, absentibus illis, porrigent ei lotionem et lavabit manus. Si fuerit Episcopus dioecesanus, genua flectent ad actum istum adstantes omnes, exceptis Canonicis Cathedralis et Praelatis, si aderunt. Episcopus exuet sibi biretum et a Ministris parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali, cui apponetur formale. A Diacono cooperietur mitra, deinde sinistra accipiet baculum.

29. Parato Episcopo, Ministri sedebunt scabellis positis a lateribus faldistorii et caput operient bireto. Se sistent iterum Episcopo clerici cum libro pontificali et cum scotula: Episcopus et cum ipso Ministri eius recitabunt psalmos iunctim cum Clero. Completa psalmorum recitatione, repetetur, ut ante, ab Episcopo integra antiphona *Ne reminiscaris* etc.

30. Assurget Episcopus et cum Ministris procedet ante Altare, subsistens longe ab ipso quinque aut sex passus. Ibi dimittet baculum et Diaconus exuet ei mitram. Se sistent Episcopo duo cappellani cum libro et scotula: Episcopus intonabit antiphonam *Adesto, Deus*, quam cantores in cantu prosequuntur.

31. Interim ante Episcopum statuatur faldistorium cum pulvino et seorsim ponentur scabella Ministrorum.

32. Completo antiphonae cantu, Episcopus cantabit orationem *Oremus. Actiones nostras* etc. Post orationem Diaconus mitra cooperiet Episcopum, qui geniculabit in faldistorio, cumque ipso adstantes omnes.

33. Cantores duo cantabunt immediate Litanias, quibus respondebunt adstantes. Attendant in Litanii ad repetendum respectivo loco Sanctum, cuius nomini dedicatur Altare, et Sanctos Martyres, quorum Reliquiae in Altari reponentur. Sub finem cantus Litaniarum, in promptu stabunt clerici cum libro et scotula pro Episcopo et alter cum pastorali. Cantato a cantoribus *ŷ. Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. assurget Episcopus cum Ministris, duo clerici cum libro et scotula atque alter cum pastorali. Ceteri omnes genibus flexis perstabunt. Episcopus, accepto sinistra baculo, habens librum a sinistris suis, attollente Diacono simbriam pluvialis eius, cantabit tribus vicibus versiculum *Ut Altare hoc* etc. ut in Pontificali, benedicens Altare, ut praescribitur. Post benedictionem praedictam, recedent clerici a libro et scotula, Episcopus dimittet baculum et geniculabit iterum cum ceteris. Tum vero, non ante, cantores resument cantum Litaniarum a *ŷ. Ut nos exaudire* etc. easque prosequuntur usque ad finem. Cantatis Litanii assurget Episcopus de prostratione et cum ipso consurgent ceteri omnes. Faldistorium tolletur et pulvinar admovebitur ad Altare.

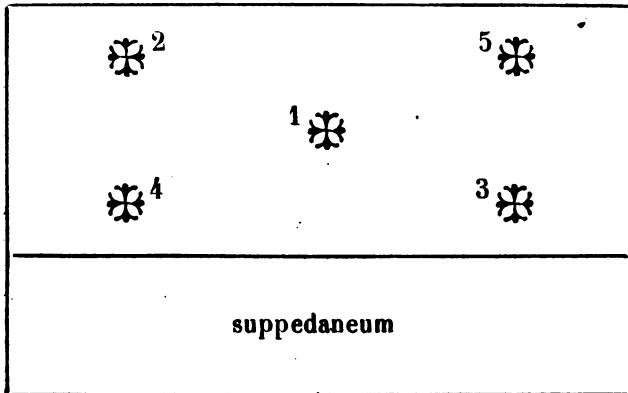
34. Episcopus appropinquabit ad Altare et exuetur mitra a Diacono. Geniculabit et ex libro cantabit *Deus in adiutorium meum intende*, cantores autem respondebunt *Domine ad adiuuandum etc.* Episcopus assurget et cantabit *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*; cantores respondebunt *Sicut erat etc.* Hoc faciet secunda ac tertia vice, singulis vicibus attollens vocem hemitonio.

35. Diaconus mitra cooperiet Episcopum, qui accedet ad abacum consecraturus aquam utendam in consecratione; si abacus aliquanto distabit ab Altari, praecedet Episcopum Crux cum intorticiis, quae consistet prope abacum in conspectu Episcopi. Apud abacum Episcopus, mitra cooperto capite, exorcizabit salem. Mitra dimissa, benedicet salem. Rursus cooperietur a Diacono mitra et exorcizabit aquam. Nudatus mitra benedicet aquam, postea cinerem. Benedicto cinere, accipiet salem et dextra imponet illum super cinerem in modum Crucis, dum dicet *In nomine Patris etc.* Eadem manu miscebit cinerem cum sale et hanc mixturam acceptam iniiciet in aquam ad illa verba *In nomine Patris etc.* Cavebit tamen ne manum immittat intra aquam, dum in ipsam infundet commixtionem salis et cineris. Dextram absterget mantili, quod ipsi porrigetur a Diacono. Deinde vinum benedicet; accepta postmodum phiala sive ampulla e manibus Diaconi, infundet vinum ad instar Crucis in aquam, dum dicet *In nomine Patris etc.* Alteram prosequetur orationem *Omnipotens sempiterna Deus creator etc.* Quia benedictio aquae huius in Pontificali romano revocari solet ad ritum Dedicationis ecclesiae, idcirco advertet Episcopus in recitatione orationum ut omittat verbum *Ecclesiae*, quo loco notata erit. Consecratio aquae explicit oratione supradicta; ideoque non est recitanda altera, quae sequitur *Sanctificare per verbum Dei etc.* notata in pontificali ad Dedicationem ecclesiae. In fine orationis supradictae clericus unus accipiet vasculum vacuum, quod implebit aqua consecrata, et accepta etiam tabella cum formula aspersionis persolvendae ab Episcopo, in promptu habebit utrumque prope suppedaneum Altaris.

36. Aqua consecrata, rursus Episcopus cooperietur mitra a Diacono; tum praeeunte Cruce cum intorticiis (si ipse aderit

prope abacum, ut supra monuimus) procedet ad Altare et ascendet in suppedaneum; Crux autem redibit prope Altare a latere Evangelii. Episcopus, conscenso suppedaneo intonabit antiphonam *Introibo*, quam in cantu prosequuntur cantores cum psalmo *Judica me, Deus* etc. (a). Cappellani cum libro et scotula consistent a sinistris Episcopi et ut in ista, sic in reliquis actionibus omnibus advertent semper, ut recedant extra Altare statim ac Episcopus intonuerit antiphonam aut recitaverit orationem.

37. Episcopus, intonita antiphona, intinget pollicem dexterum in aquam sacratam, eodemque pollice signabit Crucem in medio mensae, dicens *Sanctificetur* etc. Dein tribus vicibus benedictet *In nomine Patris* etc. Diaconus ad maiorem commoditatem poterit ei porrigere vasculum aquae sanctae et Subdiaconus sustinebit ante eum tabellam cum formula praedicta aspersionis. Aspersione prima fiet, ut supra, in medio mensae, altera in angulo posteriori cornu Evangelii, tertia in angulo anteriori cornu Epistolae, quarta in angulo anteriori cornu Evangelii, quinta in angulo posteriori cornu Epistolae.

Quo facto, Episcopus absterget pollicem mantili, quod ei subministrabitur a Diacono.

(a) Vide adnotationem hoc loco positam in Dedicacione ecclesiae. num 80.

38. Revertetur ad medium Altaris, stans adhuc in suppedaneo et expectabit donec absolvatur cantus psalmi cum repetitione antiphonae, quo cantu finito, Diaconus exuet ei mitram. Episcopus cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et subiunget orationem *Singulare illud propitiatorium* etc.

39. Clericus cuius officium deferre vasculum aquae sanctae, infundet alteram aquam in vasculum ipsum et secum habebit aspergillum ex hyssopo.

40. Post orationem, Episcopus intonabit antiphonam *Asperges me*, quae continuabitur a cantoribus. Diaconus mitra cooperiet Episcopum, eique porriget aspergillum ex hyssopo, aqua sacrata perfusum. Episcopus circumibit Altare, aspergens stipitem et mensam, servatis iis quae hac de re tradita sunt in Dedicatione ecclesiae. Cantores attendent ad divisionem psalmi *Miserere*.

41. Peracta aspersione prima, et cantatis tribus primis versiculis, qui sequuntur antiphonam praedictam, Episcopus intonabit iterum antiphonam *Asperges me* et secundam aspersionem conficiet, ut supra. Aspersiones istae fient septies. In fine aspersionis septimae, ad manus erit caementum benedicendum, accendentur quatuor candelae in abaco, super quem ponentur S. Reliquiae, in promptu habebitur thuribulum in Sacello supradicto, ubi accensa aderunt intorticia etiam aut cerei utendi in processione.

42. Septima aspersione absoluta, Episcopus tradet aspergillum Diacono. Finito autem cantu versiculi *Tunc acceptabis* etc. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui stans ad Altare in medio suppedaneo, cantabit *Domine exaudi* etc. *Dominus vobiscum. Oremus. Deus qui es visibilium* etc.

43. Post orationem clericus unus praesentabit Episcopo lancem cum scaliola. Episcopus recitabit *Dominus vobiscum* et orationem *Sunme Deus* etc. Clericus unus residuum aquae consecratae effundet ad basim stipitis (a).

44. Episcopus a Diacono cooperietur mitra et accepto baculo pastoralis sinistra, procedet ad locum, in quo pridie

(a) Vide adnotationem hoc loco positam in ritu Dedicationis ecclesiae sub. num. 88.

vespere expositae fuerunt S. Reliquiae, translaturus eas ac deinde obstructurus muro in Altari.

45. Anteibunt clerici cum Cruce et intorticiis, tum cantores secum ferentes Pontificale, vel libellos cum antiphonis in processionem cantandis: Clerus, omnibus incedentibus binis et dignioribus propius Episcopum: Episcopus baculum pastorem sinistra sustinens, medius inter Ministros, qui fimbrias pluvialis eius sustentabunt; si deget in dioecesi sua, dextra benedicet adstantes: postremo clerici seu Cappellani a mitra et baculo, post ipsos qui deferent pontificale et scotulam.

46. Quum processio pervenerit ad portam, vel ad ingressum Sacelli, in quo aderunt expositae S. Reliquiae, Crux consistet in ingressu a sinistris Episcopi, Clerus disponetur in modum circuli, Episcopus subsistet extra sacellum. Episcopus dimittet baculum et mitram, cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Aufer a nobis* etc. Reponetur ei mitra a Diacono et recipiet baculum. Crux ingrediatur in Sacellum et consistet prope ingressum, Clerus in ordinem disponetur intra Sacellum et singulis distribuatur cereus aut intorticium ardens; Episcopus cum Ministris accedet ante Reliquias, ubi praesto erit thuriferarius cum thuribulo et navicula.

47. Episcopus ante Reliquias dimittet baculum, mitra nudabitur a Diacono, tum cantabit orationem *Oremus. Fac nos, quasumus, Domine* etc. Cantata oratione, non assumens mitram, cum benedictione imponet in thuribulum, a thuriferario sustentum, incensum quod ei ministrabit Diaconus, deinde non thurificans Reliquias, accedet vel ascendet ad Altare, accipiet urnam, in qua clausa erit capsula cum Reliquiis, convertetur ad populum et intonabit antiphonam *Cum iucunditate exhibitis*. Ministri meminerint commutare locum suum, et intonata antiphona, Diaconus reponet mitram Episcopo. Cantores prosequuntur cantare antiphonam et cantabunt etiam reliquas, si opus erit.

48. Processio ad Altare consecrandum dirigetur ordine sequenti: Anteibit Crux inter Acolyths cum intorticiis: cantores, qui cantabunt antiphonam sive antiphonas supradictas: Clerus et incedent bini capite nudato; unusquisque gestabit intorticium vel cereum ardentem: thuriferarius cum thuribulo,

quod leviter agitans adolebit. S. Reliquias: Episcopus, qui utraque manu ante pectus gestabit S. Reliquias, medius inter duos Ministros, qui sustollent eius fimbrias pluvialis. Sequentur clericus cum baculo pastorali, alter a mitra, et reliqui duo cum pontificali et scotula.

49. Quum ad altare consecrandum pervenerit processio, Crux cum intorticiis consistet a latere Evangelii, ubi steterat in principio, cantores redibunt ad legile, Clerus disponetur in semicirculum circa Altare, dignioribus prope Episcopum stantibus, thuriferarius locum sumet in plano a latere Epistolae et Episcopus accedet ad abacum supradictum, in quo deponet Reliquias, ac reverentia ante eas facta, redibit ante Altare, stans in medio ante gradus.

50. Ibi Episcopus, quum completus erit cantus antiphonarum *Cum iucunditate et Surgite Sancti Dei* etc. intonabit alteram antiphonam *Exultabunt*, quae continuabitur a cantoribus cum psalmis *Cantate Domino canticum novum et Laudate Dominum in Sanctis eius*, quorum in fine non cantabitur *Gloria Patri*, sed repetetur antiphona modo dicta. Sub finem psalmorem ab uno pluribusve clericis afferetur super Altare vasculum S. Chrismatis in lance cum aliquantulo gossipio, trulla pro Episcopo, caementum benedictum et operculum sepulcri.

51. Dum repetetur antiphona supradicta, Episcopus cum Ministris ascendet in suppedaneum Altaris. Finito cantu, Diaconus tollet mitram Episcopo, qui cantabit orationem *Oremus. Deus qui in omni loco* etc. Cantata oratione, Diaconus rursus cooperiet mitra Episcopum, qui intincto pollice in vasculum S. Chrismatis, quod ei poterit ad maiorem commoditatem sustinere Diaconus, ipse faciet unctionem in quatuor angulis internis sepulcri, recitans in singulis unctionibus formulam praescriptam, advertens ut pollice faciat duas unctiones seu Cruces, unam nempe ad verbum *Consecratur*, alteram ad verbum *Sanctificetur* etc. utque dextra benedicat tribus vicibus, quando dicet *In nomine Patris* etc. Post unctionem ultimam Episcopus absterget pollicem gossipio, descendet de Altari medius inter Ministros et accedet ad abacum, in quo reposuerit S. Reliquias.

52. Episcopus ante S. Reliquias quum venerit, dimittet mitram, quam ipsi exuet Diaconus, deinde aperiet operculum urnae vel amovebit velum rubri coloris, quo Reliquiae opertae erunt, accipiet capsulam, eamque sustinens elatam ferme ad altitudinem vultus sui, portabit reverenter ad Altare, quo ascendet iterum cum Ministris. Conscenso suppedaneo, intonabit antiphonam *Sub Altare Dei*, et statim ponet capsulam clausam et sigillo obsignatam, ut erat, in parvum sepulcrum Altaris. Thuriferarius ascendet ad Altare, et Episcopus, ministrante Diacono cum osculis incensum, imponet illud in thuribulum cum benedictione. Diaconus a thuriferario accipiet thuribulum, quod porriget Episcopo cum osculis. Episcopus, e manibus Diaconi accepto thuribulo, reverentiam profundam ad S. Reliquias una cum Ministris conficiet, easque thurificabit triplici ductu. S. Reliquiis incensatis, iterabitur reverentia ut ante, et Diaconus recipiet thuribulum, quod restituet thuriferario. Postea Diaconus ipse reponet Episcopo mitram.

53. Episcopus sinistra accipiet operculum parvi sepulcri, et pollice dextero in S. Chrisma intincto, unctionem in eo faciet in parte inferiori sive interna, signans pollice Crucem duplicem, unam ad verbum *Consecratur*, alteram dum dicit *Sanctificetur hic lapis*, deinde benedicet ipsum dextra tribus vicibus, dicens *In nomine Patris* etc. Post unctionem ponet operculum supradictum super Altare, non supra sepulcrum, et pollicem absterget gossipio. Accipiet trullam cum caemento et diligenter ponet illud circa postem seu labrum sepulcri, advertens ne ponat super capsulam Reliquiarum. In actione ista poterit Episcopus adiuvari a lapidario. Completo cantu antiphonae supradictae, Episcopus rursus ambabus manibus accipiet operculum sepulcri, intonabit antiphonam *Sub Altare Dei*, et operculum imponet super sepulcrum. Interim a cantoribus cantabitur antiphona modo dicta et altera quoque *Corpora Sanctorum* etc. si opus fuerit. Episcopus claudet sepulcrum et operculum firmabit, advertente lapidario ut sit admodum clausum et obturatum in commissuris et aequet planum mensae, neque removeri amplius possit, nisi frangatur. Clauso autem sepulcro, spongia aut mantili ex tela rudi mundabitur Altare, tollendo

gypsum, quod forte posset superesse et ad abacum referentur omnia ea, quae ad actionem istam persolvendam opus fuerint. Completo antiphonae cantu, Diaconus exuet Episcopo mitram. Episcopus cantabit orationem *Oremus. Deus qui ex omnium* etc.

54. Extinguentur cerei qui ardebant in abaco, in quo positae fuerunt Reliquiae, itemque intorticia vel cerei in processione adhibiti, qui collecti ab uno pluribusque clericis, referentur in Sacarium.

55. Post orationem Episcopo reponetur mitra a Diacono. Episcopus, intincto pollice in S. Chrisma, unctionem faciet super Altare, dicens *Signetur et sanctificetur* etc. Duplicem in Altari Crucem signabit pollice, unam ad verbum *Signetur*, alteram ad verbum *Sanctificetur*, deinde tribus vicibus benedicet dextra, dicens *In nomine Patris* etc. Advertet autem, ut praedictam unctionem ita efficiat, ut iungat mensam cum sepulcro, videlicet extendere unctionem debet super lapidem utrumque. Post unctionem pollicem absterget gossipio et de Altari tolletur S. Chrisma.

56. Thuriferarius Episcopo praesentabit thuribulum et Diaconus cum osculis porriget ei naviculam. Episcopus imponet in thuribulum incensum, quod benedicet cum formula usitata *Ab illo benedicaris* etc. quam concludet cum benedictione *In nomine Patris* ☩ *et Filii* ☩ *et Spiritus* ☩ *Sancti*; idque faciet deinceps quotiescumque impositurus erit incensum in thuribulum.

57. Diaconus exuet Episcopo mitram, deinde porriget ei thuribulum. Episcopus intonabit antiphonam, *Stetit Angelus* quam prosequuntur cantores pausatim. Post intonationem antiphonae, Diaconus mitram reponet Episcopo, qui thurificabit Altare « undique ad dexterum et sinistrum latus, ante et desuper » donec completus erit huius antiphonae cantus.

58. Cantu antiphonae completo, Episcopus restituet thuribulum Diacono, qui deinde exuet ei mitram. Episcopus stans in medio Altaris supra suppedaneum, cantabit orationem *Oremus. Dirigatur oratio nostra* etc. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui de altari inter Ministros descendet et sedebit faldistorio posito in latere Epistolae ante gradus Altaris, facie versa ad populum.

59. Episcopo sedente in faldistorio, accedent ad Altare Presbyteri duo superpellicio induti, vel clerici duo sacro ordine constituti, et spongiis ac mantilibus e tela rudi abstergent diligenter in altari aquam sacram, quae sparsa fuerit in mensa et in stipite. Spongiae et mantilia ponentur in concha cuprea, ut dein laventur et aqua infundatur in sacrarium. Item gossipium, quo Episcopus absterserit pollicem, ponetur in eodem vase, ut comburatur et cinis deiiciatur in sacrarium. Interim praesto erit apud Altare Presbyter indutus superpelliceo, cuius officium adolere altare. In promptu stabit etiam clericus cum vasculo Olei sacri Catechumenorum in lance, cum gossipio, quo Episcopus absterget pollicem, ac tabella cum formula unctionis, quam afferet ad altare, ut monebimus inferius.

60. Absterso Altari, veniet ante Episcopum thuriferarius, qui obiiciet ei thuribulum. Diaconus ministrabit incensum Episcopo, qui demittet illud in thuribulum cum benedictione.

61. Episcopus assurget, accedet ad altare medius inter Ministros et ascendet in suppedaneum. Accipiet a Diacono thuribulum, et nullam proferens formulam, incensabit in modum Crucis super mensam in medio et in quatuor angulis, ubi fient unctiones principales, videlicet in medio mensae, in angulo posteriori cornu Evangelii, in angulo anteriori cornu Epistolae, in angulo anteriori cornu Evangelii et in angulo posteriori cornu Epistolae.

62. Episcopus restituet thuribulum Diacono, Diaconus thuriferario. Thuriferarius iterum obiiciet thuribulum Episcopo; Diaconus Episcopo ministrabit incensum: Episcopus incensum in thuribulum cum benedictione imponet. Diaconus acceptum a thuriferario thuribulum tradet Episcopo, qui intonabit responsorium *Dirigatur*, quod continuabitur a cantoribus. Episcopus adolebit Altare tribus vicibus, incipiens dextrorsum, servans ordinem demonstratum in Dedicatione ecclesiae cap. XVIII. huius libri num. 104.

63. Thurificatione peracta, Episcopus tradet thuribulum Presbytero, cuius officium adolere Altare. Presbyter iste accipiet thuribulum, osculans manum Episcopi, descendet de Altari et circumiens iugiter circa gradus illius, incensabit Altare

eodem modo, quo in choro incensantur clerici. Episcopus postquam tradiderit thuribulum Presbytero, qui adolebit Altare, stans in medio suppedaneo intonabit antiphonam *Erexit Iacob*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Quam dilecta*, cuius in fine repetetur antiphona loco *Gloria Patri*.

64. Intonita supradicta antiphona, Subdiaconus accipiet tabellam cum formula unctionum, quam sustinebit ante Episcopum; Diaconus autem porriget vasculum Olei sacri Catechumenorum: Ministri praedicti tum in ista, tum in unctionibus sequentibus, advertent ut attollant eius fimbrias pluvialis. Episcopus intinget pollicem dexterum in Oleum sacrum Catechumenorum, et ipso efficiet unctiones in medio et in quatuor angulis, eodem ordine, quo fecerit aspersiones. Advertet, ut signet duplicem Crucem, unam ad verbum *Sanctificetur*, alteram ad verbum *Consecretur* ac deinde ut dextra tribus vicibus benedicat ad verba *In nomine Patris* etc. Post unctiones Episcopus pollicem suum gossipio absterget.

65. Dum a cantoribus repetetur antiphona, thuriferarius tradet naviculam Diacono. Presbyter, qui adolebit Altare, obiciet thuribulum Episcopo, qui ministrante Diacono, demittet incensum in thuribulum. Completo antiphonae cantu, Episcopus a Presbytero, qui adolebit Altare, recipiet thuribulum, et stans in medio altari super suppedaneo, intonabit responsorium *Dirigatur*, quod continuabitur a cantoribus. Interim Episcopus thurificabit Altare semel tantum, incipiens a dextris suis, methodo superius tradita. Post thurificationem restituet thuribulum Presbytero, qui perget, ut ante, adolere Altare.

66. Absoluto cantu responsorii, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui stans in medio altaris super suppedaneum cautabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Adsit, Domine* etc. Post orationem Episcopus intonabit antiphonam *Mane surgens*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Bonum est confiteri Domino*, cuius in fine loco *Gloria Patri* repetetur antiphona. Diaconus mitram reponet Episcopo, qui intincto pollice dextero in Oleum sacrum Catechumenorum, efficiet alteras quinque unctiones super mensam, ordine et methodo supra innuta. Peractis unctionibus, Episcopus pollicem suum gossipio abster-

get. Clericus delectus custodiendis Oleis sacris, reportabit ad abacum Oleum Catechumenorum, accipiet vasculum S. Chris-
matis, quod afferet ad altare.

67. Dum a cantoribus repetetur antiphona, Diaconus ministrabit Episcopo incensum; Episcopus imponet illud cum benedictione in thuribulum sibi praesentatum a Presbytero, qui thurificabit Altare. Fine facto canendi antiphonam, Episcopus a praedicto Presbytero accipiet thuribulum, et stans in medio suppedaneo ante Altare, intonabit responsorium *Dirigatur*, quod cantores prosequuntur. Episcopus semel tantum incensabit Altare, incipiens a dextris suis, methodo atque ordine supradicto. Postea thuribulum restituet eidem Presbytero vel alteri, qui substituetur ipsi, quique perget, ut ante, adolere Altare.

68. Ut cantatum erit responsorium, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui stans in medio Altaris, ut supra cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Adesto* etc. Postea cantabit alteram orationem *Oremus. Omnipotens* etc. Post orationem alteram ab Episcopo intonabitur antiphona *Unxit te Deus*, quam prosequuntur cantores cum psalmo *Eructavit cor meum*, cuius in fine repetetur antiphona, omisso versiculo *Gloria Patri*.

69. Diaconus reponet Episcopo mitram. Episcopus intincto pollice dextero in S. Chrisma, quinque alias unctiones faciet super mensam, in locis et methodo supradictis. Post unctiones Episcopus pollicem suum gossipio absterget ac dum repetetur antiphona a cantoribus, Presbyter thurificator Altaris, praesentabit thuribulum Episcopo.

70. Diaconus ministrabit incensum Episcopo, qui demittet illud in thuribulum. Completo antiphonae cantu, Presbyter supradictus porriget thuribulum Episcopo, qui stans, ut supra, in medio Altaris intonabit responsorium *Dirigatur* et methodo praescripta thurificabit Altare semel tantum, initium autem ducens a sinistris suis. Interim clericus delectus custodiendis Oleis sacris, reportabit ad abacum S. Chrisma, accipiet ampullas S. Oleorum easque afferet ad Altare cum sufficienti quantitate gossipii ad manus Episcopi abstergendas.

71. Cantato responsorio *Dirigatur*, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui stans in medio Altaris super suppedaneum can-

tabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Descendat, quaesumus, Domine* etc. Postea intonabit antiphonam *Sanctificavit Dominus*, quae continuabitur a cantoribus cum psalmo *Deus noster refugium*, cuius in fine repetetur antiphona eadem, omisso versiculo *Gloria Patri*. Diaconus reponet mitram Episcopo et Ministri advertent ut attollant diligenter fimbrias pluvialis, ne Oleis sacris maculetur.

72. Episcopus utrasque ampullas accipiet manu dextera et effundet Olea sacra in medium mensae et versus quatuor angulos, efficiens quamdam ferme Crucem, quae a medio mensae dirigatur ad angulos. Deponet ampullas, attollet manicam dexteram albae, rocheti et vestis suae, ac si opus fuerit, dimittet etiam annulum. Deinde palma eiusdem manus illiniet et expandet Olea sacra super totam mensam, prius versus partem posteriorem, deinde versus anteriorem, ita ut superficies superior lapidis sit totaliter Oleis sacris inuncta. Tam Episcopus, quam Ministri et ceteri omnes, qui debebunt accedere ad Altare, caveant nimis appropinquare mensae, ne referant vestes Oleis sacris maculatas. Episcopus manum gossipio et mantili etiam ex tela rudi absterget, resumet annulum et perget stare in suppedaneo.

73. Completo cantu psalmi et antiphonae, Episcopus intonabit antiphonam alteram *Ecce odor*, Cantores prosequuntur eam in cantu cum psalmo *Fundamenta eius*, cuius in fine non repetetur antiphona, neque cantabitur *Gloria Patri*. Hoc tempore clericus cuius officium custodire Olea sacra, praeparabit incensum, quod ardere debet super Altare simul cum Crucibus ex gossipio cerato, et vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

74. Absoluto cantu psalmi praedicti, Episcopus stans ad Altare cum mitra in capite, cantabit invitationem ad orationem, nempe *Lapidem hunc, fratres carissimi* etc. Postea Episcopus intonabit alteram antiphonam *Aedificavit Moyses*, qua cantata a cantoribus, recitabit pariter cum mitra in capite alteram invitationem ad orationem *Dei Patris omnipotentis* etc.

75. Offerretur Episcopo incensum, super Altari comburendum. Diaconus exuet mitram Episcopo: dimissa mitra Episcopus convertetur ad clericum, qui ante eum sustine-

bit incensum in altari comburendum, ac benedicet illud recitans versiculos *Dominus exaudi* etc. *Dominus vobiscum* et orationem *Oremus Domine Deus omnipotens* etc. Post orationem Diaconus porriget cum osculis aspersorium Episcopo, qui asperget incensum antedictum in medio, a sinistris et a dextris suis. Diaconus cum osculis recipiet aspersorium ab Episcopo, quo restitutum clerico, reponet ei mitram.

76. Episcopus manu sua ex quinque granis incensi efficiet Crucem quamdam in medio mensae, ubi peregerit unctionem, deinde superponet ei alteram crucem ex gossipio cerato. Hoc ipsum faciet in quatuor angulis, in quibus alteras unctiones confecerit (a). Unus aut duo clerici accendent cruces praedictas. Interim a clerico altero in promptu habebitur pulvinar, in quo genuflexurus erit Episcopus.

77. Crucibus cunctis accensis, Episcopus medius inter Ministros descendet ante altare, convertetur ad ipsum et Diaconus exuet ei mitram ac pileolum. Episcopus geniculabit super pulvinar positum in medio gradus infimi cumque ipso geniculabunt adstantes omnes. Episcopus genuflexus intonabit antiphonam *Alleluia. Veni Sancte Spiritus* et continuabitur pausatim a cantoribus. Si tamen Consecratio fieret a Septuagesima ad Pascha, omittetur *Alleluia*.

78. Post cantum antiphonae seu versiculi supradicti Diaconus reponet Episcopo pileolum. Episcopus assurgit et sine mitra prosequetur stare ante altare. Adstantes etiam consurgunt. Cantores cantabunt antiphonam *Ascendit fumus* et alteram *Stetit Angelus*. Thure accenso super Altari, Presbyter, cuius officium adolere Altare, cessabit a thurificatione.

79. Completo cantu antiphonae, Episcopus stans ante altare, cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Domine sancte* etc. Deinde immediate cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Deus omnipotens* cum praefatione tono feriali et manibus apertis.

80. Dum canentur orationes modo dicto cum praefatione, si incensum positum super Altari totaliter arserit, unus vel duo

(a) Vide adnotationes subiectas num. 112 et 114 cap. XVIII. libri huius.

clerici spatulis eradent de mensa reliquias cineris et ceræ, easque ponent in vase cretaceo, ut deinde in sacrarium infundantur. Episcopus autem nullam interponet moram inter unam alteramque orationem, ut aperte patet ex rubrica.

81. Sub finem præfationis, clericus delectus ad custodienda Olea sacra, accipiet ex abaco lancem cum vasculo S. Chrismatis et aliquantulum gossipii atque consistet prope suppedaneum in latere Epistolæ.

82. Præfatione cantata, Diaconus Episcopo reponet mitram. Episcopus cum Ministris ascendet in suppedaneum, intinget pollicem in S. Chrisma, intonabit antiphonam *Confirma hoc Deus*, et nullam aliam proferens formulam, efficiet Crucem in media parte anteriori stipitis. Cantores prosequentur cantare antiphonam cum toto psalmo *Exurgat Deus*. In fine psalmi non repetetur antiphona, sed cantabitur *Gloria Patri* etc. *Sicut erat* etc. Episcopus absterget pollicem gossipio, itemque Diaconus, si opus fuerit, absterget leviter gossipio unctionem supradictam.

83. Episcopus cum Ministris descendet ante Altare et manebit conversus ad ipsum, dum cantabitur psalmus antedictus. Clericus cum vasculo S. Chrismatis manebit prope Altare et accipiet alterum gossipium ad abstergendum pollicem Episcopi in reliquis unctionibus. Completo cantu psalmi, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui conversus ad Altare cantabit orationem *Oremus. Maiestatem tuam* etc.

84. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui medius inter Ministros ascendet ad Altare et appropinquabit coru posteriori Evangelii, ibique intincto pollice in S. Chrisma, conficiet inter mensam et stipitem unctionem tribus vicibus, seu Crucem triplicem, primam nempe ad verba *In nomine Patris*, alteram *et Filii*, tertiam et *Spiritus Sancti*, non adiungens *Amen*. Hoc ipsum deinde faciet in angulo anteriori lateris eiusdem, postea in utroque latere, posteriori nempe et anteriori Epistolæ, eoque modo mensa iungetur stipiti. Post hæc Episcopus absterget pollicem gossipio, ac reversus cum Ministris ante Altare, conversus ad ipsum, nudabitur mitra a Diacono. Cantabit orationem *Oremus. Supplices te rogamus* etc. Clericus reportabit S. Chrisma ad abacum; præsto erunt Ministri cum instrumentis lotionis manuum Episcopi, qui præpara-

bunt etiam medullam panis et mali medici: Presbyteri quoque seu clerici Altare abstersuri, stabunt in promptu.

85. Cantata ab Episcopo oratione suprascripta, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui medius inter Ministros accedet ad faldistorium collocatum in latere Epistolae ante gradus Altaris, ibique sedebit, humeris ad Altare ipsum conversis.

86. Se sistent Episcopo nobiles familiares eius cum urceo et pelvi; iisque ministrantibus aquam, lavabit manus. Ministri explicabunt mantile super genua eius. Diaconus exuet ei annulum, quem deinde, postquam laverit manus, reponet ei cum osculis. Episcopus diligenter lavabit manus easque mundabit ab Oleis sacris cum medulla panis et mali medici.

87. Dum Episcopus lavabit manus, si fuerit in sua diocesi, adstantes omnes genuflectent, exceptis Praelatis et Canonicis Cathedralis, si aderunt.

88 Presbyteri duo vel clerici sacro ordine constituti, spongiis et gossipio colligent ex Altari Olea sacra, deinde abstergent illud atque exsiccabunt mantilibus e tela rudi non solum in mensa, sed etiam in stipite. Mantilia, spongiae et gossipium reponentur in vase cupreo, ut superius num. 12. In promptu stabit Sacrista cum clericis suis, ornaturus altare. Unus vel duo clerici habebunt ad manus tobaleas, comprehensa tobalea cerata, benedicendas ab Episcopo, et alter clericus vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

89. Abterso Altari et ablutis ab Episcopo manibus, se sistent ei clerici afferentes tobaleas benedicendas, easque genuflexi praesentabunt ipsi. Clericus sustinens vasculum aquae sanctae consistet a dextris Diaconi.

90. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui assurgens nec conversus ad Altare, benedicet tobaleas, recitans versiculos *Adiutorium nostrum* etc. *Dominus vobiscum* et orationem *Omnipotens et misericors Deus* etc. Qua oratione completa, Diaconus porriget ei cum osculis aspersorium et Episcopus asperget tribus vicibus tobaleas, videlicet in medio, a sinistris et a dextris suis, tum aspersorium Diacono restituet. Diaconus aspersorium tradet clerico, qui reportabit ipsum ad abacum, deinde Episcopo sedenti reponet mitram. Clerici post benedictionem afferent tobaleas ad altare.

91. Episcopus assurgit et conversus ad Altare cum mitra in capite, intonabit antiphonam *Circumdato Levitae*, quam cum reliquis responsoriis et cum psalmo cantare prosequentur cantores, donec Altare erit totaliter ornatum.

92. Presbyteri duo exornabunt Altare: primum super mensam sternent tobaleam ceratam, quam firmabunt orbiculis metallicis, deinde superponent ei reliquas duas, ultimo loco superiorem, quae oportet ut contegat latera Altaris usque ad terram. Sacrista autem cum clericis suis conscendent altare, si opus fuerit, ex parte posteriori vel alio modo, non tamen utens Altari ad ascendendum. Ponetur Crux et sex candelabra cum cereis, deinde apponetur. Altaris fronti pallium albi coloris et gradus sternentur tapeto. Quando autem sternetur tapetum super gradus, amovebitur faldistorium et Episcopus recedet a latere. Interim Acolythy accendent cereos Altaris, thuriferarius in promptu stabit cum thuribulo.

93. Altari totaliter exornato et completo cantu antiphonae et responsoriorum, Episcopus rursus sedebit in faldistorio. Thuriferarius praesentabit thuribulum Episcopo, qui iucensum, ministrante Diacono, iniiciet in thuribulum cum benedictione. Thure benedicto, thuriferarius cum thuribulo accedet ad latus Epistolae in gradum superiorem.

94. Episcopus accipiet baculum sinistra, assurgit de faldistorio et medius inter Ministros veniet ante Altare. Ibi dimittet baculum et Diaconus exuet ei mitram. Episcopus revertentiam, Ministri autem genuflexionem conficient ante Crucem positam super Altari. Ascendet Episcopus ad Altare cum Ministris et Diaconus porriget ei thuribulum cum osculis.

95. Episcopus intonabit antiphonam *Omnis terra*, deinde incensabit super Altare in modum Crucis semel tantum. Cantores interim cantabunt antiphonam modo innutam. Postquam cantata fuerit antiphona, Episcopus secunda vice intonabit antiphonam eandem efferens vocem hemitonio, et incensabit ut supra. Cantores cantabunt antiphonam eandem et finito cantu ipsius, Episcopus tertia vice intonabit eam, altero hemitonio efferens vocem, incensabit ut supra, et restituet thuribulum Diacono, Diaconus thuriferario, qui referet illud ad abacum. Completo

tertia vice antiphonae cantu, Episcopus cantabit orationem *Oremus. Descendat* etc. deinde alteram *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc. Post orationem subiunget *Dominus vobiscum*, deinde *Benedicamus Domino* eadem vocis inflexione, qua a cantoribus respondebitur *Deo gratias*.

96. Si Episcopus celebrabit Missam lectam, benedictionem donabit in fine Consecrationis; sin autem assistet Missae solemni, donabit illam in fine Missae, in qua observabitur id totum, quod traditum est cap. praec. num. 127.

97. Post benedictionem publicabitur indulgentia, cuius formula est sequens - Reverendissimus in Christo Pater et Dominus, Dominus *N.* Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus *N.* dat et concedit omnibus Altare hoc visitantibus hodie annum unum et in die anniversaria Consecrationis huiusmodi quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta. Rogate Deum pro felici statu Sanctissimi Domini Nostri *N.* divina providentia Papae *N.* Dominationis suae Reverendissimae et Sanctae Matris Ecclesiae -. Si Consecrans fuerit Cardinalis servetur quod supra loco citato innotum est.

98. Missa celebrabitur ut indicatur in Missali ad Commune Dedicacionis Ecclesiae, cum orationibus propriis.

99. Post Consecrationem observabitur quod traditum est capitulo XVIII. De Ecclesiae Dedicacione, num. 127.

DE CONSECRATIONE
PLURIUM ALTARIUM STABILIMUM.

CAPUT XX.

1. **Q**uod ad Altarium constructionem stabitur iis quae tradita sunt capitulo praecedentis num. 1.
2. Praeparabuntur capsulae plumbae vel argenteae ad re-

ponendas Reliquias in singulis Altaribus, ut num. 2. supra citati capituli. Opus erit distinguere signo aliquo tum opercula sepulcrorum, tum capsulas praedictas, ne oriatur aequivo-
 catio quando utraque reponenda erunt in propriis altaribus; etenim non solum non responderet amplius quod in perga-
 mena clausa notatum est, sed etiam afferret moram actionibus Consecrationis, et posset insuper accidere, ut frangeretur ali-
 quod operculum, quapropter intermittenda esset consecratio unius saltem altaris.

*Pro repositione Reliquiarum
 pridie vespere peragenda.*

3. Praeparabitur quod notatum est num. 3. et seq. superioris capituli.

4. Aderit praeparatum feretrum seu thalamus cum urna ad transferendas S. Reliquias.

5. Distinguentur autem Reliquiae et pergamena aliqua tessera, ut sine erroris metu reponantur in capsulis iam signatis. Praeparabitur tabulus cerae hispanicae ac sufficiens copia lemni-
 sci ad obsignandas capsulas supradictas.

*De rebus praeparandis.
 pro Consecratione.*

6. Altaria erunt totaliter denudata. In media ecclesia vel alio loco, praesertim in presbyterio altaris maioris, si hoc altare consecrandum esset, praeparabitur abacus maioris formae, contextus alba tobalea, in quo collocandum erit feretrum cum S. Reliquiis; aderunt in ipso quatuor candelabra cum cereis suo tempore accendendis.

7. Praeparabitur faldistorium et scabella duo pro Ministris in media ecclesia et in conspectu Altarium omnium, si fieri poterit, vel a latere Epistolae ante gradus altaris maioris consecrandi.

8. In media ecclesia vel in presbyterio, ut supra, abaci duo maiores disponentur, cooperti tobaleis albis lineis: super

uno illorum praeparabuntur quae opus sunt ad Consecrationem, videlicet aliquantulum salis in lance: aliquantulum cineris in lance: ampulla una vel phiala minoris formae plena vini in pelvicula: conchula aut vas decens plenum aquae: vascula Olei sacri Catechumenorum et S. Chrismatis in lance: ampullae argenteae cum Oleis sacris antedictis copia sufficienti altaribus cunctis, in pelvicula: trulla ab Episcopo utenda ad ponendum in sepulcris caementum: tabellae cum formulis aspersionum, unctionum, Litaniarum etc. pro singulis altaribus, quae tabellae poterunt ad maiorem commoditatem reponi prope unumquodque altare consecrandum: vasculum vacuum ad hauriendam aquam consecratam, quando opus erit: aspergillum ex hyssopo: spatulae lignae pro singulis altaribus cum scutellis cretaceis: aliquantulum scaliolae tritae, quae satis sit altaribus cunctis, renovandae quotiescumque erit opus, ut docebitur inferius: thuribulum cum navicula plena incensi et cum cochleari: thuribulum substituendum primo pro circumstantiis: opercula sepulcrorum: gossipium solutum quod satis sit; spongiae duae ac manutergia quatuor ex tela rudi pro singulis altaribus: Cruces quinque ex gossipio cerato cum quinque et viginti granis incensi pro singulis altaribus: aliquantulum gossipii cerati ad accendendas Cruces supradictas: urceus cum pelvi: mantilia duo in usum Episcopi in lance: aliquantulum medullae panis et mali medici in lance: vasculum aquae sanctae cum aspersorio: chrismale seu tobalea linea albi coloris cerata pro singulis altaribus, lata et longa ut tota mensa, cum suis ocellis ad ipsam firmandam; quae chrisimalia distinguuntur signo aliquo: tobaleae cuiusque Altaris in canistro, distinctae, ut supra. Prope abacum in promptu habetur concha maior cuprea, in qua ponentur quae iniicienda sunt in sacrarium, vel purificanda.

9. In altero abaco contacto, ut supra, disponentur paramenta episcopalia, quae sunt amictus, alba, cingulum, Crux pectoralis, stola et pluviale albi coloris cum formalj pretioso, et cooperientur velo albi coloris: mitra auriphrygiata cum velo utendo a ministro: scotula cum candela et Pontificale (pars II.) omnia ea quae opus sunt ad Missam sine cantu celebrandam ab Episcopo, videlicet planeta et manipulus albi coloris: canou

pontificalis: missale cum legili: ampullae vini et aquae in pellicula: intorticia pro elevatione: tabella cum formula indulgentiae et instrumentum Pacis, si Episcopus alteri Missae intererit. Prope abacum istum ponetur baculus pastoralis.

10. Seorsim ponentur candelabra cum cereis et Cruces cum tapetis cuiusque altaris; focus cum igne ardenti et foreipe; hastae cum gossipio cerato ad accendendas candelas; legile cum pontificali pro cantoribus statuatur in loco convenienti.

11. In Sacello, quo pridie vespere expositae fuerunt S. Reliquiae, praeparantur intorticia aut cerei, utendi in Processione.

Ad Altare SS. Sacramenti.

12. Statuatur genuflexorium cum stato et pulvinis ante Altare, ut cap. IV. lib. V. et quando Episcopus ibi orabit, accendentur cerei in sex candelabris superioribus. Si Sacellum, in quo asservabitur SS. Sacramentum, erit adversum vel proximum altaribus consecrandis, advertetur, ut reponatur in aliud Sacellum remotius.

In Sacrario.

13. Praeparabitur Crux hastilis cum intorticiis duobus. Amictus duo totidemque albae et cingula ac stola una coloris albi pro Diacono et Subdiacono. Quatuor amictus et pari numero albae, cingula ac planetae rubri coloris pro Presbyteris delaturis feretrum cum S. Reliquiis. Superpellicia sufficienti numero pro clericis. Sedes cameralis super exiguo tapeto in usum Episcopi. Vasculum aquae sanctae cum aspersorio, si Episcopus ingrediatur in ecclesiam per portam principalem.

14. Comparabitur cera quae opus est ad functionem, videlicet cerei numero sex ponderis proportionalis unicuique Altari consecrando. Intorticia numero octo, singula bilibria, in processione utenda, quae poterunt adhiberi etiam ad elevationem. Intorticia numero duo, singula quinquelibralia pro Cruce. Candela pro scotula. Candellae duae vel etiam numero maiori, accendendae ante S. Reliquias. Gossipium ceratum ad efficiendas Cruces et ad accendendum.

15. Inservientes functioni erunt Diaconus et Subdiaconus; Presbyteri quatuor gestatores thalami S. Reliquiarum; Presbyter unus, superpellicio indutus, thurificaturus altaria; alter substituendus, quando sit necesse; Presbyteri octo, vel clerici etiam incessuri in Processionem; Subdiaconus vel clericus unus ad gestandam Crucem, et Acolythy duo aut clerici pro intorticiis; Cappellanus seu clericus a libro, alter a scotula, tertius a mitra, quartus a baculo; Clericus unus ad sustinendum vasculum aquae sanctae et vascula Oleorum sacrorum; Sacrista cum sufficienti numero clericorum ad ornandum altaria omnia, postquam consecrata fuerint; Lapidarius habitu decenti indutus.

De functione Consecrationis.

16. Hora determinata, Clerus congregabitur in Sacrarium et unusquisque inservientium induet superpelliceum, sacri autem Ministri paramenta superius notata. Quando adventurus ad ecclesiam erit Episcopus, exhibunt de Sacrario clerici cum Crucé et intorticiis ardentibus, sequentibus Ministris paratis, et consistent Ministri a lateribus faldistorii, Crux autem cum intorticiis a dextra faldistorii eiusdem, ita tamen ut sint in conspectu Episcopi. Ceteri clerici procedent ad portam ecclesiae, excepturi Episcopum, unus illorum deferet vasculum aquae sanctae cum aspersorio: Superior ecclesiae praesto erit in limine dextrorsum, excepturus Episcopum. Si fuerit Episcopus ordinarius, in eius ingressu ad ecclesiam sonabunt festivo more campanae.

17. Episcopus indutus rochetto et mozzeta excipietur a toto Clero in limine ecclesiae, accipiet aspersorium quod ei praesentabit Superior, asperget seipsum et adstantes, deinde procedet ad SS. Sacramentum adorandum. Nisi fuerit Episcopus dioecesanus, induet mantelletum et mozzetam quoque, supra rochetum, ut cap. IV. lib. V. sed a toto Clero non excipietur. Hoc casu aderit Clerus prope faldistorium cum Ministris, et Episcopo obviam procedent ad portam quatuor aut sex Presbyteri. Superior porriget ei aspersorium, quo Episcopus signabit seipsum tantum.

18. Sin Episcopus intraret in ecclesiam ex Sacrario, exhibit

Clerus processionaliter cum Episcopo de Sacratio ipso, servantes ordinem sequentem. Praeibit Crux inter duos Acolythos, gestantes intorticia ardentia, ceteri clerici bini sequentur Crucem, dignioribus propius Episcopum incedentibus, ultimo loco Episcopus medius inter Ministros paratos. Episcopus cum Ministris accedet ad faldistorium et sedebit cooperiens caput bireto. Si faldistorium erit a latere altaris, ut supra dictum est, convertet humeros ad altare ipsum; sin erit in media ecclesia, convertet humeros ad portam ecclesiae, vel iuxta positionem faldistorii, convertet faciem ad altaria. Distribuentur statim paramenta clericis, allaturis illa ad Episcopum et in promptu erunt etiam Ministri lotionis. Sediti brevi tempore Episcopo se sistent Cappellani cum Pontificali et scotula. Episcopus nudabit caput sibi ipse, assurget et non conversus ad altare (si faldistorium erit prope altare aliquod) recitabit elata voce sed sine cantu antiphonam totam *Ne reminiscaris* etc. prosequentibus recitare psalmos Clero et cantoribus, pausatim scilicet et sine cantu.

19. Lecta antiphona, sedebit Episcopus et a Diacono exuetur Cruce pectorali, mozzeta vel mantelleto. Episcopus sibi ipse caput cooperiet bireto. Familiares nobiles, et iis absentibus, clerici duo porrigent ei lotionem et lavabit manus. Ad actionem istam, si fuerit Episcopus ordinarius, geniculabunt omnes, exceptis Praelatis et Canonicis Cathedralis, si aderunt. Deinde Episcopus sibi exuet biretum et a Ministris parabitur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali, cui apponetur formale pretiosum. A Diacono cooperietur mitra, dein accipiet sinistra baculum pastorem.

20. Parato Episcopo, Ministri sedebunt scabellis positae a lateribus faldistorii et caput bireto cooperient. Se sistent ei rursus clerici cum libro et scotula: ipse simul cum Ministris recitabunt psalmos cum Clero (a). Psalmis ex toto recitatis, repetetur, ut ante, ab uno Episcopo sedente integra antiphona *Ne reminiscaris*. etc.

(a) Vide adnotationem subiectam num. 51. cap. XVIII. praeced.

21. Assurget Episcopus, ac si erit in media ecclesia, non se movebit de loco suo, secus veuiet ante altare, in quo aderit faldistorium, dimittet baculum pastorem et a Diacono exuetur mitra, Episcopus intonabit antiphonam *Adesto Deus*, quam prosequenter cantores. Interim statuatur faldistorium ante Episcopum ac tollentur scabella Ministrorum. Completo antiphonae cantu, Episcopus cantabit orationem *Oremus. Actiones nostras* etc.

22. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui genua flectet in faldistorio et cum ipso geniculabunt adstantes omnes. Cantores duo, qui genuflexi erunt prope Episcopum, cantabunt Litanias, quibus respondebunt adstantes. Advertent, ut in Litanis bis invocent respectivo ordine Sanctos illos, quorum nomini dedicantur Altaria, et Sanctos Martyres, quorum Reliquiae in Altaribus ipsis reponentur. Sub finem Litaniarum praesto erunt Cappellani seu clerici cum baculo pastoralis, cum libro et scotula. Cantato *ŷ. Ut omnibus fidelibus defunctis*, assurget Episcopus cum Ministris, et accepto sinistra baculo, conversus ad Altaria consecranda, benedictet illa tribus vicibus ut in Pontificali, cantans eodem tono *Ut Altaria haec* etc. Absoluta benedictione praedicta, Episcopus dimittet baculum pastorem, genuflectet iterum cum Ministris et cantores prosequenter Litanias a *ŷ. Ut nos exaudire digneris* etc. easque complebunt.

23. Cantatis Litanis assurget Episcopus de prostratione et cum eo consurgent ceteri omnes. Amovebitur faldistorium, ac si Episcopus aderit in media ecclesia, vel ante altare primum, approximabit aliquantulum ad altare istum. Diaconus Episcopo exuet mitram. Episcopus geniculabit super pulvinum et cantabit *Deus in adiutorium meum intende*, cantores respondebunt *Domine ad adiuvandum* etc. Assurget Episcopus, cantabit *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*, cantores respondebunt *Sicut erat* etc. omisso *Alleluia*. Hoc faciet secunda ac tertia vice, effrens vocem hemitonio singulis vicibus.

24. Diaconus mitra cooperiet Episcopum, qui accedet ad abacum consecraturus aquam, ac si abacus distaret a loco quo erit Episcopus, praecedet eum Crux cum intorticiis, quae cou-

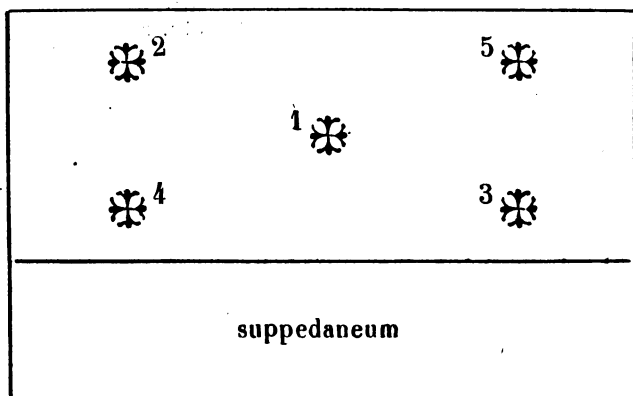
sistet prope abacum in conspectu Episcopi. Ibi Episcopus mitram capite gestans exorcizabit salem. Mitra nudatus a Diacono, benedicet salem. Rursus induetur mitra a Diacono et exorcizabit aquam. Nudatus mitra ut supra, benedicet aquam. Postea beuedicet cinerem. Benedicto cinere dextra accipiet pugillum salis et dicens *Commixtio* etc. imponet illum tribus vicibus super cinerem in modum Crucis ad illa verba *In nomina Patris* etc. Eadem manu miscebit cinerem cum sale et accepto pugillo eiusdem commixtionis ter demittet eam in aquam ad instar Crucis, dum dicet *In nomine Patris* etc. cavens ne manum aqua madefaciat, dum imponet mixtionem praedictam. Si opus erit, absterget manum mantili, quod ei porriget Diaconus. Post haec benedicet vinum, quo benedicto, accipiet a Diacono ampullam seu phialam et dicens *Commixtio* etc. infundet vinum tribus vicibus ad instar Crucis in aquam ad verba *In nomine Patris* etc. Prosequetur deinde alteram orationem *Omnipotens sempiternus Deus, creator* etc. Tum in exorcismis, tum in orationibus supra notatis, si recitabit ea ex titulo Consecrationis ecclesiae, advertet Episcopus ut omittat verbum *Ecclesiae* et dicat pluraliter *horum Altarium*.

25. Sub finem orationis supradictae clericus unus accipiet vasculum vacuum, quod implebit aqua consecrata; accipiet etiam ex abaco mantile utendum ab Episcopo et utrumque in promptu habebit prope suppedaneum altaris primi, in quo fiet aspersio.

26. Crux cum intorticiis tum in actione sequenti, tum in reliquis praecedet semper Episcopum successive euntem ad Altaria et consistet prope latus Evangelii. Quando autem Episcopus recitabit orationes super altaria omnia, stabit prope Episcopum sive a sinistris, sive a dextris eius, in illa scilicet parte, qua procedet Episcopus, prosecutus singulas actiones super altare unumquodque.

27. Episcopus, consecrata aqua, cooperietur mitra a Diacono, accedet ad primum altare et ascendet in suppedaneum. Ibi intonabit antiphonam *Introibo*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Iudica me Deus* etc. Intonita antiphona, intinget pollicem dexterum in aquam consecratam eodemque pollice signabit Crucem in media mensa dicens *Sanctificetur* etc. ac tribus

vicibus benedicet Altare ad verba *In nomine Patris* etc. Diaconus poterit ei porrigere vasculum cum aqua consecrata, et Subdiaconus sustinebit ei tabellam cum formula aspersionis. Aspersione prima fiet, ut superius, in medio mensae, altera in angulo posteriori cornu Evangelii, tertia in angulo anteriori cornu Epistolae, quarta in angulo anteriori cornu Evangelii, quinta in angulo posteriori cornu Epistolae, ut in subiecto schemate.

Episcopus absterget pollicem mantili, quod ei porriget Diaconus. Tum descendet de altari, in quo confecerit aspersiones, et antecedente Cruce cum intorticiis, medius inter Ministros, incedente a dextris Diaconi clerico cum vasculo aquae consecratae, accedet ad Altare secundum, in quo peraget easdem aspersiones, quas confecerit super primum. Quo facto, procedet ad tertium altare, deinde ad quartum et sic deinceps ad reliqua Altaria, quae consecranda erunt.

28. Peractis super omnia Altaria aspersionibus, Episcopus consistet in media ecclesia, ubi situm erit faldistorium, vel in presbyterio altaris maioris (quum hoc dependeat a situ altarium). Completo cantu psalmi et repetita in cantu antiphona supradicta, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et pluraliter subiunget orationem *Singulare illud propitiatorium* etc. Hoc tempore clericus, cuius offi-

cium deferre vasculum aquae consecratae, infundet in vasculum alteram aquam et ex abaco accipiet etiam aspergillum ex hyssopo.

29. Post orationem Episcopus rursus cooperietur mitra a Diacono, et simul cum Cruce et Ministris, ut supra, redibit et ascendet ad Altare primum. Conscenso altari, intonabit antiphonam *Asperges me*. Diaconus porriget ei aspergillum ex hyssopo, iam perfusum aqua consecrata. Episcopus circumibit altare aspergens stipitem et mensam servatis iis, quae tradita sunt in Dedicacione ecclesiae cap. XVIII, num. 82. Advertent cantores, ut pausatim cantent versiculos psalmi *Miserere* post antiphonam, idque etiam in aspersione reliquis. Absoluta primi Altaris aspersione, Episcopus tradet aspersorium Diacono, eodemque ordine ac supra procedet et ascendet ad secundum altare, quod asperget ut primum, et sic deinceps reliqua. Post aspersionem altarium omnium, revertetur ad primum, et conscenso suppedaneo, rursus intonabit antiphonam *Asperges me* et secundam aspersionem peraget in altari primo, deinde in secundo, tum in tertio et reliquis. Clericus custos vasculi aquae benedictae, infundet alteram aquam consecratam in vasculum, quando opus erit. Hoc fiet aliis quinque vicibus, quae additae duabus praecedentibus efficient numerum septem, quot esse debent aspersiones super Altaria.

30. Durante aspersione septima, in promptu habebitur caementum benedicendum; accendentur cerei super abacum, in quo collocabitur feretrum cum S. Reliquiis; in Sacrario se parabunt planeta rubri coloris quatuor Presbyteri, delaturi thalamum praedictum, qui postea accedent ad Sacellum, in quo expositae aderunt S. Reliquiae; in eodem Sacello ad manus erunt intorticia vel cerei ardentes, distribuendi Clero et aderit etiam thuriferarius cum thuribulo.

31. Peractis septem aspersionebus super singula altaria, subsistet Episcopus in media ecclesia, vel in presbyterio altaris maioris. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit versiculos *Dominus exaudi* etc. et orationem *Oremus. Deus, qui visibilium* etc. pluraliter. Hac oratione cantata, se sistet Episcopo clericus, qui sustinebit lancem cum scaliola benedicenda. Episcopus sine mitra recitabit orationem super caementum, videlicet *Dominus vobis*

cum. Oremus. Summe Deus etc. Post haec clericus aliquis effundet ex vasculo aliquantulum aquae consecratae ad basim stipitis uniuscuiusque altaris, servata aqua eadem ad renovandum caementum, ut docebitur inferius.

32. Episcopus a Diacono iterum cooperietur mitra, et baculo pastorali sinistra accepto, procedet cum Clero ad Sacellum, in quo aderunt expositae S. Reliquiae. Anteibit Crux cum intorticiis; sequentur cantores qui secum habebunt Pontificale ad cantandas antiphonas in processione; post cantores ibunt clerici bini, incedentibus dignioribus propius Episcopum; tum Episcopus medius inter Ministros, qui si fuerit Ordinarius, populum benedicet dextera; post Episcopum duo Cappellani a mitra et baculo, deinde reliqui duo a libro et scotula, qui deferent Pontificale et scotulam, ultimo loco familiares nobiles Episcopi, si aderunt.

33. Ubi processio pervenerit ante ingressum Sacelli, in quo erunt expositae S. Reliquiae, Crux subsistet prope ingressum eundem a sinistris Episcopi, Clerus ordinabitur in semicirculum extra Sacellum et Episcopus consistet medius inter Clerum. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Aufer a nobis* etc. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui recipiet baculum sinistra. Crux cum intorticiis ingrediatur in Sacellum et consistet prope ingressum, Clerus disponetur in ordinem intra Sacellum et distribuatur unicuique intorticium vel cereus ardens. Episcopus cum Ministris subsistet ante Reliquias, ubi iam aderit thuriferarius cum thuribulo et navicula ac Presbyteri induti planeta translaturi feretrum.

34. Episcopus ante Reliquias ut venerit, dimittet baculum pastorem et exuetur mitra a Diacono. Episcopus cantabit orationem *Oremus. Fac nos quaesumus* etc. Cantata oratione, thuriferarius praesentabit thuribulum Episcopo. Diaconus incensum ministrabit Episcopo, qui imponet illud in thuribulum cum benedictione.

35. Post haec Episcopus intouabit antiphonam *Cum iucunditate*, quam prosequentur cantores simul cum altera *Surgite, Sancti Dei* etc. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui recipiet ba-

culum sinistra. Ordinabitur processio quae dirigetur versus altaria, vel ad medium ecclesiae vel etiam ad presbyterium. Praecedet Crux cum intorticiis; cantores, qui cantabunt antiphonas supra dictas; clerici bini cum intorticiis ardentibus, dignioribus prope Reliquias incedentibus; thuriferarius qui leviter agitans thuribulum, adolebit S. Reliquias; quatuor Presbyteri, qui humeris supportabunt thalamum seu feretrum S. Reliquiarum; Episcopus medius inter Ministros, ac si deget in dioecesi sua, non benedicet adstantes; Cappellani a mitra et baculo; reliqui duo a libro et a scotula; familiares nobiles Episcopi.

36. Quum processio pervenerit ad medium ecclesiae vel in Presbyterium, Crux cum intorticiis consistet a latere Evangelii sive a sinistra faldistorii: cantores accedent ad legile; Clerus ordinabitur in semicirculum circa abacum, stantibus prope Episcopum dignioribus; thuriferarius a latere abaci, Presbyteri collocabunt thalamum super abacum et consistent prope ipsum a lateribus, advertentes ut paullulum conversi sint ad Reliquias; Episcopus cum Ministris consistet in media ecclesia vel in medio presbyterio. Ibi Episcopus, absolute cantu antiphonarum, intonabit antiphonam *Exultabunt*, quam prosequuntur cantores cum psalmis *Cantate Domino canticum novum et Laudate Dominum in Sanctis eius*, quorum in fine omittetur *Gloria Patri* et repetetur antiphona. Interim ab uno pluribusve clericis in promptu habebitur vasculum S. Chrismatis in lance cum aliquantulo gossipio, trulla utenda ab Episcopo, caementum benedictum et operculum parvi sepulcri.

37. Dum repetetur antiphona, Episcopus cum Ministris ascendet ad primum altare; Crux stabit prope altare, ut supra, ac thuriferarius accedet ad altare prope latus Epistolae. Post cantum, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit orationem *Oremus. Deus, qui in omni loco* etc. Oratione cantata, Diaconus mitram reponet Episcopo, qui intincto pollice in S. Chrismate, unctionem peraget in quatuor angulis internis sepulcri, recitans in singulis unctionibus formulam praescriptam, advertens ut faciat duas unctiones sive Cruces pollice, unam videlicet ad verbum *Consecratur* et alteram ad verbum *Sanctificetur*, atque ut dextra benedicat tribus vicibus, dum dicet *In nomine Patris* etc.

Diaconus ad maiorem commoditatem poterit sustinere vasculum S. Chrismatis. Post unctiones Episcopus absterget pollicem gossipio, deinde mitra exuetur a Diacono.

38. Interea quatuor supradicti Presbyteri accipient feretrum cum Reliquiis et admovebunt illud ad Altare. Clerici cum intorticiis accedent ad latera feretri. Episcopus cum Ministris non descendentes de suppedaueo, convertentur versus feretrum. Diaconus aperiet urnam et Episcopus extrahet capsulam, quae continebit Reliquias reponendas in primo altari. Diaconus iterum claudet urnam praedictam.

39. Episcopus convertetur ad altare: Presbyteri cum feretro et clerici cum intorticiis redibunt quo loco erant antea: duo tantum clerici cum intorticiis ardentibus manebunt apud altare. Episcopus conversus ad altare intonabit antiphonam *Sub altare Dei* quam prosequentur cantores, et capsulam Reliquiarum statim reponet in parvo sepulcro. Thuriferarius ascendet ad altare et Diaconus ministrabit incensum Episcopo, qui dimittet illud in thuribulum cum benedictione. Diaconus thuribulum porriget Episcopo, qui facta simul cum Ministris ad S. Reliquias reverentia profunda, thurificabit illas triplici ductu atque iterata reverentia, thuribulum Diacono restituet. Diaconus, postquam thuribulum reddiderit thuriferario, reponet mitram Episcopo, qui sinistra accepto operculo sepulcri et intiucto pollice dextero in S. Chrismate, unctionem faciet in parte inferiori sive interna, efficiens pollice duas unctiones seu Cruces, primam nempe ad verbum *Consecratur*, alteram ad verba *Sanctificatur hic lapis*, deinde dextera benedicet illud tribus vicibus, dum dicet *In nomine Patris* etc. Post unctionem Episcopus ponet operculum praedictum super Altare, non vero super sepulcrum, et pollicem dexterum gossipio absterget. Accipiet trullam cum caemento et diligenter ponet illud circa labrum (vulgo *battente*) sepulcri, advertens ne ponat super capsulam Reliquiarum. In actione ista poterit Episcopus coadiuvari a lapidario.

40. Completo cantu antiphonae supra dictae, Episcopus utraque manu accipiet operculum sepulcri, intonabit *Sub altare Dei* et claustrum imponet super sepulcrum. Interim antiphona ista cantabitur a cantoribus, ac si opus fuerit, etiam altera *Corpora*

Sanctorum etc. Episcopus claudet sepulcrum et in eo firmabit operculum, advertente lapidario, ut sit bene clausum et obturatum in commissuris, utque aequet planum mensae, neque dimoveri amplius possit, nisi frangatur. Clauso sepulcro, duo clerici qui aderant cum intorticiis prope Altare, coibunt cum ceteris iuxta feretrum. Postquam a lapidario obturatum erit sepulcrum, ope spongiae vel mantilis ex tela rudi altare mundabitur a gypso, quod forte posset superesse, et praeparabitur alterum caementum, adhibendum in reliquis altaribus, claustrum altaris secundi, trulla utenda ab Episcopo, altera spongia et alterum mantile.

41. Fine facto cantandi antiphonam, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit orationem *Oremus. Deus qui ex omnium* etc. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui pollice in S. Chrismate intincto, inunget Altare, dicens *Signetur et sanctificetur* etc. Duplicem crucem pollice efficiet, unam ad verbum *Signetur*, alteram ad *Sanctificetur*, deinde tribus vicibus benedicet dextra, quando dicet *In nomine Patris* etc. Advertet etiam, ut faciat praedictam unctionem ita, ut iungat mensam sepulcro, scilicet extendenda est unctio ultra lapidem, qui claudit sepulcrum. Post unctionem Episcopus absterget pollicem gossipio.

42. Episcopus medius inter Ministros descendet de Altari et praecedente clerico cum S. Chrismate, ac thuriferario et Cruce cum intorticiis, sequentibus Cappellanis cum libro et scotula aliisque a mitra et baculo, procedet ad Altare secundum, ibique consensu suppedaneo ac dimissa mitra, iterabit omnes supra descriptas actiones, incipiens ab oratione *Deus qui in omni loco* etc. nempe a num. 37. ad 42. inclusive. In ultimo tantum altari, acceptis ex thalamo Reliquiis, clerici duo accipient thalamum ipsum, quem portabunt in Sacrarium; clerici omnes cum intorticiis manebunt circum altare, et quom clausum erit sepulcrum, extinguentur intorticia, quae a clericis duobus referentur in Sacrarium, quo recedent etiam praedicti quatuor Presbyteri ad sacra paramenta dimittenda.

43. Post haec Episcopus, antecedente thuriferario et Cruce cum intorticiis, redibit ad Altare primum et ascendet in sup-

pedaneum. Thuriferarius praesentabit Episcopo thuribulum et Diaconus ei cum osculis ministrabit incensum. Episcopus incensum demittet in thuribulum, benedicens illud cum formula *Ab illo benedicaris* etc. adiungens in nomine *Patris* ☩ *et Filii* ☩ *et Spiritus* ☩ *Sancti*, idque faciet deinceps, quotiescumque incensum in thuribulum imponet.

44. Diaconus exuet mitram Episcopo, eique porriget thuribulum. Episcopus intonabit antiphonam *Stetit Angelus*, quam pausatim cantores prosequuntur, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui adolebit altare undique ad dexterum et sinistrum latus, ante et desuper. His peractis, Episcopus non deponens thuribulum descendet de primo altari et procedet ad secundum, quod incensabit eodem modo ac primum, atque ita porro de reliquis.

45. Ultimo altari thurificato, tradet thuribulum Diacono, hic thuriferario et redibit in medium ecclesiae sive presbyterii: Diaconus mitram exuet Episcopo, qui pluraliter cantabit orationem *Oremus. Dirigatur oratio nostra* etc. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui accedet ad faldistorium et sedebit ut in functionis initio.

46. Sedente faldistorio Episcopo, a Presbyteris superpellicio indutis vel a clericis sacro ordine constitutis, Altaria abstergentur spongiis et mantilibus ex tela rudi, exsiccando aquam consecratam, quae supererit post aspersiones tum super mensam, tum in stipite: Spongiae et mantilia madefacta ponentur in concha cuprea, ut deinde laventur et lotio illorum infundatur in Sacrarium. Gossipium autem quod erit perfusum Oleis sacris tam in abstergendo pollice Episcopi, quam in abstergendis Altaribus, ut infra, comburetur eiusque cineres deicientur in Sacrarium. Interim prope ultimum altare aderit Presbyter superpellicio indutus, thurificaturus altaria. Apud altare primum praesto erit clericus cum vasculo Olei sacri Catechumenorum in lauce et cum gossipio, quo Episcopus absterget pollicem.

47. Abstertis altaribus, thuriferarius se sistet Episcopo eique offeret thuribulum. Diaconus ministrabit incensum Episcopo, qui imponet illud in thuribulum cum benedictione,

utens formula qua superius. Assurget Episcopus de faldistorio et medius inter Ministros accedet ad primum Altare.

48. Ut Episcopus cum Ministris ascenderit in suppedaneum, Diaconus subministrabit ei thuribulum, et nullam proferens formulam, incensabit ad instar Crucis super mensam in medio et in quatuor angulis eodem ordine, quo peregerit aspersiones pollice, videlicet in medio mensae, in angulo posteriori cornu Evangelii, in angulo anteriori cornu Epistolae, in angulo anteriori cornu Evangelii et in angulo posteriori cornu Epistolae. Postea retinens manu thuribulum, descendet Episcopus de Altari et incensabit super reliqua Altaria, ut incensaverit super primum.

49. Thurificato ultimo altari, Episcopus tradet thuribulum Diacono et redibit ad primum Altare. Diaconus thuribulum restituet thuriferario. Consenso suppedaneo primi Altaris cum Ministris ab Episcopo, thuriferarius rursus praesentabit ei thuribulum. Diaconus ministrabit incensum Episcopo, qui reponet illud in thuribulum cum benedictione.

50. Diaconus thuribulum acceptum a thuriferario porriget Episcopo, qui intonabit responsorium *Dirigatur*, quod continuabitur a cantoribus. Episcopus ter incensabit primum Altare initium faciens a dextra, eodem ordine quo praescriptum fuit in Dedicacione ecclesiae cap. XVIII. num. 104. Peracta primi Altaris thurificatione, Episcopus retinens adhuc thuribulum, procedet ad Altare secundum quod adolebit ut primum, deinceps ad reliqua gradum faciet eodemque modo thurificabit. Ultimo Altari thurificato, Episcopus tradet thuribulum presbytero, cuius officium erit thurificare Altare. Presbyter thuribulum recipiet osculans manum Episcopi, et sequetur ipsum.

51. Episcopus, tradito thuribulo, ut supra, de altari descendet, redibit ad Altare primum, et consenso suppedaneo, intonabit antiphonam *Erexit Jacob*, quam prosequuntur cantores cum psalmo *Quam dilecta* et in fine psalmi repetetur Antiphona, omisso *Gloria Patri*. Antiphona ab Episcopo intonata, Presbyter qui cum thuribulo secutus erit Episcopum, statim incipiet thurificare Altare primum et prosequetur ipsum adolere, donec ibi aderit Episcopus. Euntem deinde Episcopum ad Altare

secundum Presbyter sequetur eum et adolebit secundum Altare toto unctionum tempore, atque ita fiet in tertio, in quarto et reliquis. Intonita, ut supra, antiphona, Episcopus intinget pollicem dexterum in Oleum sacrum Catechumenorum et ipso peraget unctiones in medio et in quatuor angulis, sequens ordinem servatum in aspersionibus pollice confectis. Advertet ut pollice duas unctiones seu Cruces efficiat, unam ad verbum *Sanctificetur*, alteram ad verbum *Consecretur* utque benedicat dextra tribus vicibus ad verba *In nomine Patris* etc.

52. Unctionibus in primo altari peractis, Episcopus pollicem absterget gossipio postmodum procedet ad Altare secundum, in quo peraget unctiones ut in primo atque ita porro. Clericus cum vasculo Olei sacri Catechumenorum coibit cum Episcopo itemque Presbyter, qui fungetur officio thurificandi altaris modo superius descripto.

53. Absolutis super omnia Altaria unctionibus, Episcopus redibit ad Altare primum et ascendet in suppedaneum. Quando repetetur antiphona post psalmum, Presbyter thurificator Altarium, obiciet thuribulum Episcopo cui Diaconus ministrabit incensum. Episcopus incensum cum benedictione in thuribulum imponet eique Presbyter praedictus, osculans manum eius, porriget thuribulum.

54. Episcopus intonabit responsorium *Dirigatur*, quod continuabitur a cantoribus, et immediate thurificabit primum altare semel tantum, initium ducens a dextris suis, methodo superius innuta. Thurificato primo altari, Episcopus manu sustinens thuribulum, procedet ad secundum Altare, quod incensabit sicut primum, eodemque modo tertium, quartum et reliqua si aderunt. Presbyter thurificator altarium sequetur Episcopum.

55. Incensato ultimo altari, Episcopus thuribulum tradet Presbytero, postea redibit in medium ecclesiae vel in presbyterium. Ibi, quum completus erit cantus supradicti responsorii, Diaconus exuet ei mitram. Episcopus cantabit *Oremus* (*Ministri Flectamus genua*) et subiunget plurali numero orationem *Adsit, Domine* etc.

56. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo,

qui ascendet ad primum Altare et intonabit antiphonam *Mane surgens*, quam continuabunt cautores cum psalmo *Bonum est confiteri* etc. cuius in fine repetetur antiphona eadem loco *Gloria Patri*. Episcopus pollicem intinget in Oleum sacrum Catechumenorum et quinque alias unctiones efficiet super mensam primi altaris, ordine et modo supra descripto.

57. Peractis unctionibus super primum Altare, absterget pollicem gossipio, descendet cum Ministris de Altari, procedet ad altare secundum et super ipsum peraget unctiones, ut in primo, ac deinceps in reliquis. Postquam unctiones super omnia altaria confecerit, redibit ad primum Altare et ascendet in suppedaneum.

58. Quando repetetur post psalmum antiphona, Episcopus incensum, ministrante Diacono, imponet cum benedictione in thuribulum, quod ei praesentabit Presbyter, cuius officium adolere altaria. Completo cantu antiphonae praedictae, Presbyter thurificator altarium porriget Episcopo thuribulum.

59. Episcopus intonabit responsorium *Dirigatur*, quod continuabitur a cantoribus, et incensabit Altare primum una tantum vice, incipiens a dextris eodem modo ac supra. Thurificato primo altari, descendet ac transibit ad secundum quod, conscenso suppedaneo, thurificabit ut primum et sic de reliquis. Interim clericus delectus custodiendis Oleis sacris, relinquet super abacum vasculum Olei sacri Catechumenorum, accipiet alterum cum S. Chrismate et praesto erit apud primum altare pro reliquis unctionibus.

60. Absoluta thurificatione super ultimum Altare, Episcopus thuribulum tradet Presbytero, qui adolebit altaria, et reveniet in medium ecclesiae vel in presbyterium. Quando ibi aderit Episcopus et absolutus erit cantus responsorii, Diaconus exuet ei mitram. Episcopus cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et pluraliter orationem *Adesto* etc. Deinde cantabit etiam pluraliter orationem *Oremus. Omnipotens* etc.

61. Post duplicem orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui ascendet in suppedaneum primi Altaris et intonabit antiphonam *Unxit te Deus*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Eructavit*, cuius in fine omittetur *Gloria Patri* et

repetetur antiphona. Intonita antiphona, Episcopus efficiet quinque unctiones cum S. Chrismate super mensam, ordine et methodo superius descriptis, quibus completis, absterget pollicem gossipio.

62. Descendet deinde Episcopus de Altari primo et transibit ad Altare secundum, ubi peraget unctiones, ut supra, idemque exsequetur in reliquis Altaribus. Uctionibus super omnia Altaria peractis, revertetur ad primum Altare et ascendet in suppedaneum.

63. Quando a cantoribus repetetur antiphona, Presbyter thurificator Altarium, praesentabit Episcopo thuribulum, in quod imponet cum benedictione incensum, ministrante ipsum Diacono. Completo cantu antiphonae, Presbyter antedictus porriget Episcopo thuribulum.

64. Episcopus intonabit responsorium *Dirigatur*, quod prosequuntur cantores et semel tantum thurificabit Altare eodem ordine ac supra, incipiens thurificare a sinistris. Interim clericus custos Oleorum sacrorum, deponet super abacum vasculum S. Chrismatis et accipiet ampullas cum Oleis sacris, quas in promptu habebit prope primum Altare; clericus alter afferet sufficientem copiam gossipii ad abstergendam manum Episcopi. Post thurificationem ultimi Altaris, Episcopus tradet thuribulum Presbytero, qui adolebat Altaria, et redibit in medium ecclesiae vel in presbyterium. Cantato responsorio *Dirigatur*, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit *Oremus (Ministri Flectamus genua)* et orationem *Descendat, quaesumus Domine* etc. plurali numero.

65. Diaconus post orationes reponet mitram Episcopo, qui redibit ad primum Altare et conscenso suppedaneo intonabit antiphonam *Sanctificavit Dominus* etc. Cantores prosequuntur antiphonam praedictam cum psalmo *Deus noster refugium* cuius in fine repetetur antiphona omissa *Gloria Patri*. Ministri in unctione, quam efficiet Episcopus, advertent ut attollant diligenter pluviale Episcopi, ne inquinetur oleo. Episcopus accipiet binas ampullas manu dextera et effundet Olea sacra in medium mensae, deinde versus quatuor angulos, efficiens quamdam ferme Crucem, quae ex centro dirigatur ad quatuor angulos. Deponet

dein ampullas, sibi attollet manicam dexteram albae, rocheti et vestis ac dimittet etiam anulum, si opus fuerit. Tum dextra expandet et illiniet Olea sacra super totam mensam, prius versus partem posteriorem, postea versus anteriorem, ita ut sacris Oleis sit totaliter inuncta. Episcopus, Ministri ceterique inservientes, qui accedere debent ad altare, cavebunt ne nimis appropinquent mensae illius, siquidem venirent in periculum Oleis maculandi vestes sacras.

66. Episcopus aliquantulo gossipio absterget manum, deinde transibit ad secundum altare, in quo sparget Olea sacra, ut in primo, totamque mensam inunget, idem deinceps faciet in reliquis omnibus. Quum Episcopus sparserit Olea sacra super omnia Altaria, absterget diligenter manum gossipio et mantili ex tela rudi, recipiet anulum et redibit in medium ecclesiae vel in presbyterium.

67. Presbyter cuius officium adolere altaria, prosequetur ea successive thurificare, donec accensum erit thus super Altaribus.

68. Completo cantu psalmi et repetita antiphona, Episcopus intonabit antiphonam alteram *Ecco odor*, quam continuabunt cantores cum psalmo *Fundamenta eius*. In fine psalmi huius ommittetur *Gloria Patri* nec repetetur antiphona. Hoc tempore a clerico aliquo praeparabitur incensum, quod ardebit in altari, et vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

69. Post cantum psalmi praedicti, Episcopus retinens capite mitram cautabit invitationem ad orationem pluraliter *Lapides hos, fratres carissimi, in quibus* etc. Postmodum intonabit alteram antiphonam *Aedificavit Moyses*, quae postquam a cantoribus cantata fuerit, recitabit, pariter cum mitra in capite, alteram invitationem ad orationem pluraliter *Dei Patris omnipotentis* etc.

70. Clericus unus offeret Episcopo incensum benedictum. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui benedicet incensum recitans versiculos *Domine exaudi*, etc. *Dominus vobiscum* et orationem *Oremus. Domine Deus omnipotens* etc. Post orationem Diaconus porriget aspersorium Episcopo, qui incensum praedictum asperget in medio, a sinistris et a dextris suis. Diaconus postquam receperit aspersorium ab Episcopo, et restituerit clerico,

reponet mitram Episcopo. Clericus, qui deferet grana thuris benedicti et Cruces ex gossipio cerato, in actione ista adstabit Diacono dextrorsum.

71. Episcopus ascendet ad primum Altare et manu sua ex quinque granis incensi efficiet quamdam Crucem in media mensa et extra clastrum parvi sepulcri, quo ipso loco confecerit unctiones ac super istam Crucem incensi imponet Crucem ex gossipio cerato. Hoc ipsum faciet super quatuor angulos, in quibus peregerit unctiones. Descendet Episcopus de primo altari, accedet ad secundum et efficiet in eis cruces incensi superponens cruces gossipii cerati, ut in primo, itemque deinceps in reliquis. Interea clericus unus accendit praedictas Cruces ex gossipio cerato.

72. Quando Episcopus confecerit cruces supradictas in altaribus cunctis redibit in medium ecclesiae vel in presbyterium, et Diaconus exuet ei mitram et pileolum. Episcopus geniculabit super pulvinum et cum ipso in genua procumbent adstantes omnes. Episcopus intonabit genuflexus *ψ. Alleluia. Veni, Sancte Spiritus*, quem pausatim prosequenter cantores. A Septuagesima ad Pascha omittetur *Alleluia*. Post cantum versiculi praedicti Diaconus reponet pileolum Episcopo, qui assurgat et prosequatur stare in pedes nudatus mitra: consurgent etiam adstantes ad cantum antiphonae *Ascendit fumus* et alterius *Stetit Angelus*.

73. Absoluto antiphonarum cantu, stans Episcopus eodem loco cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Domine sancte* etc. pluraliter. Deinde rursus subiunget *Oremus*. (Ministri *Flectamus genua*) et orationem plurali numero *Deus omnipotens* cum praefatione plurali etiam numero, sed tono feriali et manibus ante pectus expansis. Dum canetur praefatio supradicta, si incensum positum super Altaria totaliter arserit, singuli clerici singulis altaribus eradent spatulis de mensa residuum cineris et cerae et ponent in vase cretaceo, ut deinceps ingeratur in saccarium. Episcopus nullam intermittet pausam inter unam et alteram orationem, ut liquet ex rubrica. Sub finem praefationis, clericus delectus custodiendis Oleis sacris, accipiet ex abaco lancem cum vasculo S. Chrismatis et aliquantulum gossipii et consistet prope suppedaneum primi Altaris a latere Epistolae.

74. Completa praefatione, Diaconus reponet mitram Episcopo. Episcopus cum Ministris ascendet in suppedaneum altaris primi, intinget pollicem in S. Chrisma, intonabit antiphonam *Confirma hoc Deus*, efficiens S. Chrismate Crucem in media parte anteriori stipitis, nullamque proferens formulam. Cantores prosequuntur cantare antiphonam praedictam cum toto psalmo *Exurgat Deus*, cuius in fine cantabitur *Gloria Patri* et omittetur repetitio antiphonae. Episcopus, unctione peracta in primo Altari, absterget pollicem gossipio et immediate procedet ad reliqua Altaria, in quibus efficiet unctionem, ut in primo nec proferet formulam ullam.

75. Post unctiones Episcopus redibit in medium ecclesiae vel in presbyterium, ibique manebit donec completus erit cantus psalmi praedicti. Clericus cum vasculo S. Chrismatis post unctiones antedictas redibit apud altare primum et accipiet alterum gossipium ad abstergendum pollicem Episcopi in unctionibus sequentibus.

76. Cantu psalmi finito, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit pluraliter orationem *Oremus. Maiestatem tuam*, etc. Post orationem Diaconus mitram reponet Episcopo, qui medius inter Ministros ascendet ad primum Altare et appropinquabit cornu posteriori Evangelii. Ibi pollice intincto in S. Chrisma unctionem peraget inter mensam et stipitem, seu faciet triplicem crucem, primam ad verba *In nomine Patris*, secundam *et Filii*, tertiam *et Spiritus Sancti*, non subiiciens *Amen*. Hoc idem faciet in angulo anteriori eiusdem lateris, deinde in alteris duobus angulis a latere Epistolae, iungens huiusmodi unctionibus mensam cum stipite, et efficiens quasi unam eandemque rem, ut si forte de stipite removeretur mensa, altare fieret execratum. Post haec Episcopus absterget pollicem gossipio, descendet de primo altari, transibit ad secundum eandemque ut in primo unctiones ibi conficiet, atque ita de reliquis.

77. Post unctiones istas redibit Episcopus in medium ecclesiae vel in presbyterium et Diaconus exuet ei mitram. Episcopus pluraliter cantabit orationem *Oremus. Supplices te rogamus* etc. In promptu stabunt interea Ministri cum instrumentis lotionis, pro Episcopo, cui porrigent etiam medullam panis et mali me-

dici, itemque Presbyteri saltem singuli seu clerici ordine sacro constituti, abstersuri singula Altaria. Clericus custos vasculi S. Chrismatis reponet ipsum super abacum.

78. Expleta oratione, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui sedebit faldistorio collocato ut in principio functionis. Se sistent Episcopo nobiles eius familiares cum urceo et pelvi superque manus eius fundent aquam. Ministri extendent mantile super genua ipsius. Episcopus manus diligenter lavabit ac medulla panis et mali medici emundabit ab Oleis sacris Lavante manus Episcopo, si fuerit Ordinarius, omnes in genua procumbent, exceptis Praelatis et Canonicis Cathedralis, si aderunt. Presbyteri seu Clerici supradicti, constituti ordine sacro spongiis et gossipio colligent Olea sacra ex Altaribus, quae abstergent etiam atque exsiccabunt mantilibus ex tela rudi in mensa et in stipite. Spongiae, mantilia et gossipium reponentur in vase cupreo, ut superius num. 8. Praesto erit Sacrista cum clericis, ornaturus Altaria. Unus vel duo Acolythi aut clerici in promptu habebunt tobaleas, comprehensa tobalea cerata, ab Episcopo benedicendas, et clericus alter sustinebit vasculum aquae sanctae cum aspersorio.

79. Altaribus abstersis et lotis ab Episcopo manibus, se sistent Episcopo clerici, qui afferent tobaleas benedicendas easque genuflexi praesentabunt ipsi. Clericus cum vasculo aquae sanctae et cum aspersorio se sistet a dextris Diaconi. Diaconus mitram exuet Episcopo, qui assurgens nec conversus ad Altare, si sederit a latere Epistolae ante gradus Altaris principalis, benedicet tobaleas, recitans versiculos *Adiutorium nostrum etc. Domine exaudi etc. Dominus vobiscum* et orationem *Oremus. Omnipotens et misericors etc.* pluraliter. Expleta oratione, Diaconus ei porriget aspersorium et Episcopus ter asperget tobaleas, videlicet in medio, a sinistris et a dextris, postea Diacono aspersorium restituet. Diaconus aspersorium receptum tradet clerico, qui referet illud ad abacum, tum reponet mitram Episcopo sedenti. Clerici post benedictionem tobalearum, afferent ipsas ad Altare

80. Episcopus assurget et conversus ad Altare, dummodo sederit ut supra, cum mitra in capite intonabit antiphonam *Circumdante Levitae*, quam una cum responsoriis et psalmo prosequen-

tur cantare cantores, donec totaliter ornata erunt Altaria omnia. Presbyter, qui absterserit respectivum Altare, adiuvantibus aliis clericis exornabit Altare, scilicet ponet super mensam tobaleam ceratam, quam firmabit orbiculis metallicis, deinde superponet alteras duas tobaleas et ultimo loco superiorem, quae opus est ut cooperiat latera Altaris usque ad terram. Super gradus autem statuatur Crux et candelabra cum cereis, apponetur pallium albi coloris et gradus sternentur tapeto. Interim Acolythy accendent cereos super Altaribus ac thuriferarius in promptu habebit thuribulum.

81. Altaribus in totum exornatis et completo antiphonarum, responsoriorum et psalmi cantu, Episcopus rursus sedebit faldistorio. Thuriferarius thuribulum praesentabit Episcopo, qui cum benedictione incensum imponet in thuribulum, Diacono ei ministrante naviculam. Thure benedicto, thuriferarius cum thuribulo accedet ad Altare primum, ibique consistet a latere Epistolae prope suppedaneum.

82. Episcopus baculum sinistra accipiet, assurget de faldistorio et medius inter Ministros procedet ante primum Altare, ubi dimittet baculum et Diaconus exuet ei mitram. Episcopus reverentiam, Ministri autem genuflexionem facient ante Crucem positam super Altari. Episcopus cum Ministris ascendet ad Altare et Diaconus porriget ei thuribulum. Episcopus intonabit antiphonam *Omnis terra*, deinde incensabit super Altare ad instar Crucis semel tantum.

83. Retinens adhuc thuribulum, Episcopus cum Ministris de Altari descendet, iterum salutabit Crucem et procedet ad Altare secundum. Quo quum venerit, ipse reverentiam, Ministri autem genuflexionem ante Crucem facient, ascendet ad Altare, incensabit super ipsum in modum Crucis semel tantum, descendet de Altari, reverentiam, ut supra, iterabit et ad reliqua Altaria successive transibit, in quibus ritum eundem observabit.

84. Quando Episcopus incensaverit super ultimum Altare, non relinquens thuribulum, revertetur cum Ministris ad Altare primum, salutabit Crucem illius, ascendet in suppedaneum, intonabit iterum antiphonam *Omnis terra*, elevans tamen vocem hemitonio, et peraget thurificationem, ut ante, tum in isto,

cum in reliquis altaribus. Hoc faciet etiam tertia vice, advertens, ut in eiusdem antiphonae intonatione vocem efferat altero hemitonio. Postea quam Episcopus tertia vice incensaverit super ultimum Altare, thuribulum restituet Diacono, hic thuriferario, qui ibi praesto erit.

85. Episcopus revertetur in mediam ecclesiam, vel in presbyterium et cantabit pluraliter orationem *Oremus. Descendat etc.* deinde alteram *Omnipotens sempiterne Deus etc.* Post orationes Episcopus in cantu subiunget *Dominus vobiscum* et *Benedicamus Domino* eadem vocis inflexione, qua a cantoribus respondebitur *Deo gratias.*

86. Si Episcopus celebrabit Missam lectam, accedet ad primum altare vel ad illud, quod erit magis in conspectu populi, et ex illo donabit benedictionem solemnem.

87. Quod spectat ad Missam solemnem, notetur quod satis est celebrare seu cantare unam tantum super aliquo ex altaribus consecratis, quum nihil obliget ut celebretur Missa super singulis altaribus. Quod respicit Missam lectam et solemnem, benedictionem et indulgentiarum promulgationem, observabitur quod traditum est capitulo praecedenti a num. 96. ad 99.

DE CONSECRATIONE ALTARIS
CUIUS SEPULCHRUM RELIQUIARUM
EST IN MEDIO SUMMITATIS STIPITIS.

CAPUT XXI. (a).

1. **M**ethodus superius descripta in Consecratione Altaris observabitur, quando Reliquiae conduntur in sepulcro effecto in ipsa altaris mensa, aut quando reponuntur intra stipitem in parte anteriori vel posteriori. Sin autem Reliquiae conderentur intra stipitem, praesertim si essent plura Sanctorum Martyrum

(a) Ne frustra repetamus, quae alibi tradita sunt, delegamus lectorem ad adnotationes appositas in Consecratione Altaris persoluta cum Dedicacione ecclesiae.

corpora, et mensa esset operculo Reliquiarum sepulcro, effecto in stipite, servabitur ordo sequens.

*De rebus praeparandis.
In repositione SS. Reliquiarum
vespere praecedenti.*

2. Si Reliquiae, quae reponentur in Altari, fuerint exigua ossium fragmenta, stabitur iis, quae tradita sunt cap. XVIII. num. 7. et seqq. libri huius. Sin essent corpora aut Reliquiae ossium integrorum, quibus opus esset non parva capsula, sed arca maior, servanda erunt quae sequuntur.

3. Fiet arca plumbea cum operculo, quae sufficiat condens Sanctorum corporibus aut aliis Reliquiis insignibus. Reliquiae sive ossa praedicta advolventur et consuentur in velis sericeis rubri coloris, quibus apponetur schedula ex pergamena cum nomine Sancti. Quod si plura Sanctorum essent corpora, fient partitiones in parte arcae interiori, ut condantur separatim. Super arcam ipsam incidentur nomina Sanctorum, aliaque monumenta relativa, si necesse fuerit.

4. Reliquiae poni poterunt super unam aut plures pelves argenteas et cooperientur velo sericeo rubri coloris. Arca plumbea ponetur super mensam non magnopere altam, albo mantili contactam. Aderunt etiam praeparata in lance tria grana thuris et pergamena subsignata ab Episcopo, includenda cum Reliquiis ipsis. Si Altare capere arcam non posset, loco altaris praeparabitur super tabulam feretrum seu thalamus consentaneus, in quo exponentur S. Reliquiae. Tum prope feretrum, cum prope abacum, in quo aderunt S. Reliquiae, ardebunt lumina cerea.

5. Praesto erit etiam Stannarius cum igne et opportunis instrumentis, ad ocludendam et illinendam stanno arcam praedictam. Curabitur, ut adsit sigillum magnum Episcopi, quo obsignetur in stanno arca Reliquiarum. Hoc casu nec cera hispanica opus nec lemniscus rubrus nec forfices.

6. De reliquo observabitur quidquid traditum est num. 8. et seqq. citati capituli.

7. Praeparabuntur abaci cum omnibus obiectis superius notatis capitulo XIX. num. 9. et seqq. huius libri excepto operculo sepulcri, quo non est opus in circumstantia ista.

8. Si Reliquiae transferentur cum feretro vel thalamo, praeparabitur abacus sufficientis magnitudinis, in quo possit collocari.

9. Mensa Altaris, quae fungetur vice operculi altaris seu sepulcri effossi in stipite, seiuncta erit ab altari et collocabitur in latere Epistolae aut Evangelii intra presbyterium, si capax erit, secus extra ipsum, et statuatur supra duos canterios aliquo panno conetectos: extabit a pavimento quatuor vel quinque palmos et curabitur ut pars inferior, seu quae subtus est, sit nudata in medio, ut Episcopus possit suo tempore ibi unctionem peragere. Ad manus erunt chordae, vectes lignae et reliqua instrumenta apposita ad eam super altare transferendam. In promptu erit calx, arena (vulgo *pozzolana*) gypsum et reliqua omnia, quae opus esse poterunt ad ipsam firmandam. Calx ponetur in scaphulis ligneis decentibus et mundis.

10. Si Reliquiae in feretro transferendae erunt, aderunt Presbyteri quatuor feretrum gestaturi, et in Sacrarium ad eam rem praeparabuntur quatuor plauetae rubri coloris, totidemque cingula, albae et amictus; in eodem Sacrario vel etiam alio loco, cappae (vulgo *sacchi*) Confraternitatis, quibus iudentur baiuli seu caementarii, translaturi lapidem seu mensam Altaris.

*De expositione S. Reliquiarum
pridie vespere.*

11. Functio haec tractabitur ex toto ut quae descripta est in Dedicatione ecclesiae capit. XVIII. num. 35. Id tantum notandum, quod postquam Episcopus S. Reliquias reposuerit in arca plumbea et incluserit grana thuris atque pergamenam, aequum esset ut superponeret velum rubri coloris. Post haec recedet ex aliqua parte et Stannarius imponet operculum, quod stanno circum obducet et in quatuor angulis super stannum

ipsum imprimet sigillum Episcopi. Quum clausa fuerit arca supradicta, Episcopus exponet eam ad venerationem, ut capitulo supra citato, ac si arca esset ampla et gravis, utetur adiuumento alicuius Presbyteri. Vigiliae dirigentur eodem modo, quo ibidem descriptae fuerunt.

In functione Consecrationis.

12. Observabitur quod notatum est capitulo XIX. superiori, usque ad totam benedictionem et consecrationem aquae una cum oratione *Omnipotens sempiterna Deus, creator et conservator etc.* Hoc tempore iam in promptu stabunt apud altare caementarii et lapidarius induti cappa, ut supra monuimus, functuri officio suo. Item praesto erit thuriferarius cum thuribulo, ardenti igne, in Sacello Reliquiarum; aderunt quatuor Presbyteri parati planetis rubri coloris translaturi S. Reliquias, et clerici cum intorticiis vel cereis accensis, distribuendis Clero qui deferet ea in processionem.

13. Postquam Episcopus benedixerit et consecraverit aquam, praesentabitur ei calx, gypsum aut caementum quod adhibetur ad claudendum altare, et dimissa mitra, benedicet illud, recitans orationem *Summe Deus etc. (a)*. Aqua super basim stiptis non fundetur, siquidem adhibenda erit in aspersiõibus atque etiam ad temperandum caementum et calcem.

14. Post haec procedent ad transferendas S. Reliquias. Anteibit Crux cum intorticiis a lateribus; tum cantores superpellicio induti, qui secum habebunt Pontificale ad cantandas antiphonas; clerici bini incedentibus senioribus propius Episcopum; Episcopus medius inter Ministros, qui sustentabunt eius fimbrias pluvialis, ac si fuerit in dioecesi sua, dextra benedicet adstantes; clerici seu Cappellani a mitra et baculo; clerici cum libro et scotula; ultimo loco familiares nobiles Episcopi, si aderunt.

15. Quum processio pervenerit prope aditum Sacelli, in quo aderunt expositae S. Reliquiae, consistet ibi Crux a sini-

(a) Vide adnotationem capit. XVIII. num. 88. subiectam.

stris Episcopi; Clerus in ordinem disponetur ante Sacellum; Episcopus subsistet extra Sacellum ipsum. Ibi dimittet baculum, nudabitur mitra a Diacono et cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Aufer a nobis* etc.

16. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui resumet baculum pastorem. Crux cum intorticiis ingreditur in Sacellum et subsistet prope ingressum, Clerus disponetur intra Sacellum et a clericis huic rei delectis distribuetur unicuique de Clero intorticium aut cereus, Episcopus cum Ministris procedet ante Reliquias. Praesto ibi erunt, ut supra innotum est, quatuor Presbyteri induti planetis translaturi Reliquias, ac thuriferarius cum thuribulo. Episcopus ante Reliquias quum venerit dimittet baculum, exuetur mitra a Diacono, tum cantabit orationem *Oremus. Fac nos, quaesumus, Domine* etc.

17. Diaconus mitram Episcopo reponet eique ministrabit cum osculis incensum, quod Episcopus cum benedictione imponet in thuribulum a thuriferario sustentum. Deinde Episcopus intonabit antiphonam *Cum incunditate*, quam prosequuntur cantores, et recedet a latere. Quatuor supradicti Presbyteri planetis induti accipient super humeros thalamum cum S. Reliquiis et Processio proficiscetur ad altare consecrandum, ordine sequenti. Crux et a lateribus eius clerici cum intorticiis: cantores, qui cantabunt antiphonas praescriptas: qui de Clero sunt, bini, capite nudato et unusquisque gestabit intorticium vel cereum ardentem, qui dextrorsum incedent, sustinebunt intorticium seu candelam dextra, qui sinistrorsum, sinistra: thuriferarius, qui leviter agitans thuribulum adolebit S. Reliquias: quatuor Presbyteri qui humeris supportabunt feretrum seu thalamum cum S. Reliquiis: Episcopus coopertus mitra et baculum sinistra sustinens, medius inter sacros Ministros nudato capite, qui fimbrias pluvialis eius sustentabunt: Si Episcopus fuerit dioecesanus, abstinebit a benedicendo adstantes: clerici seu Cappellani a mitra et baculo: reliqui duo cum libro et scotula: familiares nobiles Episcopi, si aderunt: postremo sequetur populus.

18. Ubi processio ad altare consecrandum pervenerit, Crux cum intorticiis consistet quo loco steterat ab initio, can-

tores redibunt ad legile, Clerus in ordinem disponetur circum altare, senioribus propius Episcopum restantibus, thuriferarius consistet in presbyterio a latere Epistolae, Presbyteri gestatores thalami collocabunt ipsum super abacum praeparatum et manebunt prope eum, Episcopus cum Ministris et clericis supradictis procedet ante Altare.

19. Quum finem fecerint cantandi antiphonas superius in-nutas, Episcopus intonabit antiphonam *Exultabunt*, quam continuabunt cantores cum psalmis *Cantate Domino canticum novum* et *Laudate Dominum in Sanctis eius*, quorum in fine omittetur *Gloria Patri* et repetetur antiphona. Quum prope erit, ut absol-vatur cantus psalmoreum, clericus unus accipiet ex abaco va-sculum S. Chrismatis in lance cum aliquantulo gossipio, ipsum-que afferet ad Altare, subsistens prope latus Epistolae.

20. Dum repetetur a cantoribus antiphona *Exultabunt*, Epi-scopus cum Ministris ascendet in suppedaneum Altaris: finito autem eiusdem antiphonae cantu, Diaconus mitram exuet Epi-scopo, qui cantabit orationem *Oremus. Deus, qui in omni loco etc.* Post cantum praedictae orationis, Diaconus mitra cooperiet Epi-scopum, qui pollice in S. Chrisma intincto, inunget quatuor angulos internos stipitis altaris, qui vice fungetur sepulcri S. Reliquiarum. Advertet Episcopus, ut pollice signet duplicem Crucem, dum recitabit formulam praescriptam, unam videlicet ad verbum *Consecratur*, alteram ad verbum *et sanctificetur* ac tribus vicibus dextra benedicet ad verba *in nomine Patris etc.* Interea quatuor supradicti Presbyteri elevabunt feretrum et cum ipso appropinquabunt gradibus Altaris. Post quartam unctionem Episcopus pollicem suum gossipio absterget.

21. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cum Ministris convertetur versus gradus altaris et Presbyteri antedicti ad-movebunt ante eum feretrum cum S. Reliquiis. Episcopus ape-riet vel deteget feretrum et accipiet arcam plumbeam, in qua clausae erunt S. Reliquiae, qua in actione adiuvabitur etiam a sacris Ministris, si opus fuerit. Episcopus manibus sustinens arcam praedictam, convertetur ad altare et intonabit antiphonam *Sub Altare Dei*, quae in cantu continuabitur a cantoribus, et reponet arcam intra altare.

22. Clerici duo reportabunt feretrum vacuum in Sacramentarium et quatuor Presbyteri remanebunt apud altare propter actiones quae sequuntur. Interim ad altare ascendet thuriferarius et repositis ab Episcopo Reliquiis, ut supra, Diaconus ei cum osculis ministrabit incensum, quod ipse Episcopus imponet in thuribulum cum benedictione. Dein Diaconus porriget thuribulum Episcopo, qui facta profunda reverentia thurificabit S. Reliquias triplici ductu. Praeparabitur seorsim, etiam extra presbyterium, faldistorium in usum Episcopi, et prope altare presto erit lapidarius cum aliquantulo caementi in lancea et cum trulla, qua utetur Episcopus.

23. Episcopus thurificatis S. Reliquiis, restituet thuribulum Diacono, hic autem tradet ipsam thuriferario, qui restabit prope altare. Diaconus cooperiet iterum mitra Episcopum, qui cum Ministris et clerico sustinente vasculum S. Chrismatis, accedet ad locum, quo posita erit mensa marmorea altaris. Eo quum venerit Episcopus, intinget pollicem in S. Chrisma et unctionem efficiet in medio lapidis, videlicet in illa parte, quae respicit internum altaris: advertet ut binas signet Cruces, unam ad verbum *Consecratur*, alteram ad verbum *et sanctificetur haec tabula* (non *hic lapis*) postea dextra benedicet eam tribus vicibus, dum dicet *in nomine Patris* etc. His effectis, pollicem absterget gossipio: abstergetur etiam, si opus fuerit, unctio quam effecerit.

24. Episcopus cum Ministris redibit ad altare: ibi accepta trulla ponet exiguam quantitatem caementi super labrum stipitis, in quo postea collocanda erit mensa. Postmodum Episcopus recedet de altari et sessum veniet ad faldistorium, quo loco praeparatum erit, etiam longe ab altari, ut commodum detur artificibus operandi cum libertate.

25. Episcopo de Altari profecto, ascendent illuc caementarii sive lapidarii, qui disponent quae opus erunt ad mensam calce firmandam. Mensa autem, quando transferenda erit super stipitem, attolletur et asportabitur a caementariis, vel lapidariis, et quatuor illi Presbyteri, qui detulerint S. Reliquias, apponent manum ad quatuor eius angulos, donec composita erit super stipitem. Hoc tempore cantores cantabunt Responsorium *Vos Sacerdotes et Levitae* etc.

26. Collocata et stabiliter composita mensa super stipite, discedent artifices, qui amovebunt ea omnia, quibus usi erunt ad opus conficiendum. Statim ac clausum erit Altare, extinguentur intorticia et cerei, quos manu sustinebat, Clerus, et referentur in Sacrarium.

27. Episcopus cum Ministris revertetur ad Altare et intonabit antiphonam *Sub altare Dei*, quam in cantu prosequentur cantores. Completo huius antiphonae cantu et alterius etiam *Corpora Sanctorum* etc. Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit orationem *Oremus. Deus qui ex omnium* etc. Interim in promptu stabit clericus cum vasculo S. Chrismatis. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo, qui pollice in S. Chrisma inticto, unctionem peraget in medio mensae, dicens *Signetur et sanctificetur* etc. Advertet autem, ut binas efficiat Cruces, unam ad verbum *Signetur*, alteram ad verbum *et sanctificetur*, utque ter dextra benedicat altare, dum dicet *in nomine Patris* etc. Post unctionem Episcopus pollicem gossipio absterget, et vasculum S. Chrismatis a clerico referetur ad abacum.

28. Episcopus incensum imponet in thuribulum sibi obiectam a thuriferario et incensum ei ministrabit Diaconus: in formula autem *Ab illo benedicaris* etc. advertet ut in fine dicat *in nomine Patris* etc. etiam deinceps benedicet incensum cum formula eadem. Postquam Episcopus incensum in thuribulum imposuerit, Diaconus exuet ei mitram, deinde porriget ei thuribulum cum osculis. Episcopus intonabit antiphonam *Stetit Angelus*, quae continuabitur a cantoribus. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui thurificabit altare undique, ad dexteram et sinistram latus, ante et desuper, donec durabit cantus antiphonae praedictae. Post cantum antiphonae Episcopus restituet thuribulum Diacono, hic thuriferario, qui referet illud in Sacrarium. Interim in promptu stabit clericus cum vasculo aquae consecratae in aspersionibus adhibendo. Expleto, ut supra, cantu antiphonae et reddito thuribulo, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui cantabit orationem *Oremus. Dirigatur oratio nostra.* etc.

29. Post orationem intonabit antiphonam *Introibo*, quam prosequentur cantores cum psalmo *Iudica me Deus.* (a). Episco-

(a) Vide adnotationem hoc loco appositam in Dedicatione Ecclesiae.

pus, intonita antiphona, rursus cooperietur mitra a Diacono, intinget pollicem in aquam sacratam et quinque aspersiones pollice efficiet super mensam in medio et in quatuor angulis, ut cap. sup. XIX. num. 36. Post aspersiones factas, Episcopus cantabit orationem *Singulare illud propitiatorium* etc. ut ibidem num. 38. Postea intonabit antiphonam *Asperges me* etc. et asperget septies altare in mensa et in stipite, ut ibidem num. 40. post aspersiones recitabit orationem *Oremus. Deus, qui es visibilium omnium rerum* etc.

30. Post orationem hanc Diaconus reponet mitram Episcopo, qui sessum ibit ad faldistorium positum in latere Epistolae ante gradus altaris. Abstergetur altare, ut ibidem num. 58. Episcopus thure in thuribulum imposito, redibit ad altare, incensabit in medio et in quatuor angulis, quibus in locis faciendae erunt unctiones, et continuabitur Consecratio ritibus ibi praescriptis usque ad finem.

CONSECRATIO ALTARIS PORTATILIS.

CAPUT XXI.

1. **A**ltare portatile differt ab altari stabili eo quod caret stipite, cui iungatur mensa et quia debet esse leve et parvum, ut facile possit transferri.

2. Oportet ut sit ex marmore vel alio lapide solido, eiusmodi capacitatis, ut commode possit hostiam et calicem continere. Idcirco altaria perexigua, quae quandoque videmus adhiberi, consecranda nequaquam essent; siquidem, ommissa quaestione an valida sit eorum consecratio, procul dubio illicita est, quum sint inutilia ad rem, cui destinantur.

3. Forma lapidis supradicti esto quadrata vel etiam oblonga et in eo fiet parvum sepulcrum excavatum in ipso lapide ad

condendas Reliquias. Sepulcrum erit perexiguum cum parvo claustro, quod instructum sit poste, vulgo *battente*, ad claudendum; claustrum autem sive operculum esto ex lapide solido. Sepulcrum poterit in medio vel a latere aut etiam in crassitie lapidis efformari, si hic erit capax, dummodo comprobetur, quod Reliquiae Sanctorum extant clausae in lapide (a).

4. Consecratio altaris portatilis parum in substantia differt a consecratione altaris stabilis exceptis unctionibus stiptis et quasdam solemnitates. Non est opus pridie vespere exponere S. Reliquias, nec celebrare vigiliis. Consecratio facienda est tempore matutino, et peragi potest in ecclesia aut in Sacratio vel etiam in domo Episcopi, quum id pendeat ex qualitate altaris, nempe portatilis.

5. Post consecrationem est celebranda Missa super altare illud attamen in loco, sacro, ut est ecclesia, vel aliquod orato-

(a) Forma, quam hoc loco innuimus, est qua Romae construuntur et consecrantur altaria portatilia, quae communiter appellantur *pietre sacre*. Harum singulis annis fit numerus notabilis in basilica Lateranensi, quarum maior pars mittuntur extra Urbem et in partes admodum remotas. Catalanus in commentariis ad Pontificale Romanum lib. II. pag. 198. refert auctoritatem Silvestri Prieras theologi Dominicanus, qui in Summa theologica, ad verbum *Altare* statuit modos quatuor construendi altaria huiusmodi. Eius verba haec sunt - Aliquando fit ex ligno et lapide; ita quod lapis est sigillum, et operculum est in ligno. Aliquando ex lapide solum, ita quod in ipso lapide est sepulcrum. Aliquando ex ligno et lapide, ita tamen quod in lapide est sepulcrum, et sigillum et lignum ponitur pro augenda latitudine. Aliquando etiam fit ex lapide solo sine sepulchro et reliquiis sed iste quartus modus non est tutus ob communem usum et consuetudinem Ecclesiae eum modo non admittentis - Bona cum venia clarissimi scriptoris, non possumus nisi secundum modum tantummodo admittere; quoniam ponendo reliquias extra lapidem, periculum est ut auferantur aut variantur ob nimiam facilitatem, qua removeri lapis potest ex arca lignea, cui deberet esse inserta. Videtur autem, quod quibusdam in dioecesibus tum super ista, tum super altaria stabilia apponatur sigillum Episcopi impressum in cera hispanica. Difficile admodum est, ut intactum supersit in lapide hoc sigillum, neque consummetur attritu tobalearum. Sigillum altaris, iuxta sententiam constitutionis Alexandri III. insertae textu canonico, nihil aliud est, quam lapis gypso firmatus super sepulchrum, quod claudit Reliquias, ideoque si forte frangatur lapis iste, fit exsecratum altare, siquidem Reliquiae possent faciliter auferri aut commutari

rium domesticum sive Episcopi, sive communitatis religiosae, sive etiam alicuius privatae domus, dummodo iam destinatum sit ad hunc usum. Missa celebrari potest ab Episcopo vel ab alio Sacerdote ex eius mandato, ideoque quum non sit necesse ut Episcopus hanc legem ipsemet adimpleat, expressio - ieiunio saltem stomacho - adhibita in Pontificali, videtur quod velit innuere matutinas horas, idque eo magis, quod expressio illa est adeo segregata, ut videatur non posse respicere Episcopum, cui quidem, praeter alias etiam circumstantias, valde grave esset si plura essent altaria portatilia consecranda.

De rebus praeparandis.

6. Lapis consecrandus ponetur super tabulam contactam mappa albi coloris ex tela rudi, conduplicata pluries, ut excipiat Olea sacra, si forte effluerent extra lapidem.

7. Super tabula eadem, vel in alia pariter contacta alba tobalea praeparabitur vasculum aquae sanctae cum aspersorio; alterum vasculum cum aqua consecranda; aliquantulum salis in lance; aliquantulum cineris in lance; aliquantulum vini in ampulla; Oleum sacrum Catechumenorum in vasculo; S. Christma in vasculo; ampullae cum Oleis sacris praedictis; aspergillum ex hyssopo; lapis parvi sepulcri; mantilia duo ex tela rudi ad abstergendum lapidem sive altare portatile; aliquantulum gossipii soluti; aliquantulum scaliolae vel gypsi triti in lance cretaceo; trulla pro caemento; quinque et viginti grana thuris cum quinque exquis crucibus ex subtili gossipio cerato; spatulae ad eradendum incensum et ceram; vas cretaceum ad reponendum incensum combustum; urceus et pelvis cum mantili; medulla panis et mali medici in lance; thuribulum cum navicula; Pontificale (pars II.) super legile altaris situm prope lapidem consecrandum; scotula cum candela; mitra auriphrygiata cum velo utendo a ministro; stola albi coloris; superpellicea pro inservientibus. In eadem tabula, vel in altero abaco, Reliquiae Sauctorum Martyrum in lance argentea ponentur cum duobus candelabris, ardentibus candelis, ac tria grana thuris, claudenda deinceps in parvo sepulcro una cum Reliquiis prae-

dictis. Aderit pulvinar ad genuflectendum et in promptu erit ignis utendus in thuribulo.

8. Si functio fiet in ecclesia publica, necesse erit prae-parare faldistorium cum veste albi coloris; Episcopus autem induet amictum, albam, cingulum, Crucem pectoralem, stolam cum pluviali albi coloris, formale, mitram et utetur baculo pastorali. Aderit Presbyter unus superpellicio indutus, qui thurificabit altare, duo saltem ecclesiastici assistant Episcopo; clericus unus sustinebit mitram. Si opus sit, invitabitur etiam lapidarius ad claudendum parvum sepulcrum.

De Functione.

9. Episcopus, lotis prius manibus et indutus stola albi coloris super rochetum ac mitram capite gestans leget invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc. Nudatus mitra a Caeremoniario vel ab uno ex Cappellanis qui assistant ei, geniculabit in pulvino et dicet *Deus in adiutorium meum intendens* et respondebitur a Cappellanis *Domine ad adiuvandam* etc. assurgat ac prosequatur *Gloria Patri* etc. et respondebitur *Sicut erat* etc. omissa *Allouia* in fine, idque tribus vicibus, elevans vocem aliquantulum.

10. Caeremoniarius vel unus ex Cappellanis reponet mitram Episcopo, qui exorcizabit salem; advertet autem tum in ista, tum in reliquis orationibus, si desumentur de Consecratione ecclesiae, ut omittat verbum *Ecclesiae*, quo loco dicetur *huius Ecclesiae et altaris*, et dicat tantum *huius Altaris*. Dimittet mitram et benedicet salem. Resumpta mitra, exorcizabit aquam. Rursus mitra nudatus aquam benedicet. Cinerem, dimissa mitra, benedicet. Miscebit simul salem et cinerem. Tum salem, cinerem et aquam miscebit, ac manum absterget, si opus fuerit. Benedicet vinum, quod benedictum infundet in aquam; postremo subiunget orationem ultimam *Omnipotens sempiternus Deus* etc, omittens alteram, quae sequitur *Sanctificare per verbum Dei unda caelestis* etc.

11. Post orationem antedictam rursus cooperietur mitra et pollice aqua sacrata perfuso efficiet quinque aspersiones

seu quinque cruces super lapidem, in medio et in quatuor angulis, repetens formulam *Sanctificetur* ac tribus vicibus dextra benedicens ad verba *In nomine Patris* etc. in unaquaque aspersione. Primam faciet in medio, secundam in angulo posteriori, quod respondet cornu Evangelii, tertiam in angulo anteriori cornu Epistolae, quartam in angulo anteriori cornu Evangelii, quintam in angulo posteriori cornu Epistolae.

12. Post aspersiones absterget pollicem mantili, accipiet a Cappellano aspergillum ex hyssopo, immerget illud in aquam sacratam, incipiet antiphonam *Asperges me*, quam prosequetur recitare cum cappellanis; item cum ipsis recitabit deinde psallum *Miserere*, quo finito, repetetur eadem antiphona, omisso *Gloria Patri*. Interim Episcopus tribus vicibus asperget lapidem per circuitum, incipiens nempe in medio versus pectus suum et prosequens ad dextram suam, deinde redibit ad medium lapidis ipsius per sinistram. Peracta aspersione, Episcopus dimittet aspergillum ex hyssopo, et post repetitionem antiphonae, ab uno ex Cappellanis abstergetur lapis mantili mundo. Interea Presbyter, cuius officium adolere altare, in promptu habebit thuribulum. Absterso lapide, Episcopus dimittet mitram et recitabit ψ . *Domine exaudi. Dominus vobiscum* et orationem *Deus, qui es visibilium* etc.

13. Presbyter thurificator Altaris praesentabit Episcopo thuribulum, incensum ministrabitur ab uno ex Cappellanis, et Episcopus imponet incensum in thuribulum cum benedictione. Cooperietur mitra a Caeremoniario vel ab uno ex Cappellanis, a quo accepto thuribulo, dum dicet antiphonam *Dirigatur* ter adolebit lapidem per circuitum, incipiens a dextris suis, sequens methodum quae servatur ad Missam in thurificatione oblatorum.

14. Episcopus tradet thuribulum Presbytero, qui tempore unctionum prosequetur incensare lapidem (a) non abscedens de loco suo; Episcopus recitabit antiphonam *Erexit Iacob* cum psalmo *Quam dilecta*, alternatim cum Cappellanis assistentibus;

(a) Id deducitur ex Pontificalis rubrica sub hoc titulo, in thurificatione praescripta quando fiunt unctiones cum S. Chrismate.

post psalmum repetet antiphonam, et pollice intincto in Oleum sacrum Catechumenorum, quinque unctiones efficiet super lapidem, videlicet in medio, in angulo posteriori a latere Evangelii, in latere anteriori a latere Epistolae, in anteriori a latere Evangelii et in posteriori a latere Epistolae, singulis vicibus recitans formulam *Sanctificetur* etc. Peragens unctiones Episcopus, duas pollice signabit Cruces, unam ad verbum *Sanctificetur*, alteram ad verbum *consecratur*, deinde ter benedicet dextra dum dicet *In nomine Patris* etc.

15. Post unctiones Episcopus absterget pollicem, eique praesentato thuribulo a Presbytero, qui thurificabat, ministrante incensum uno ex Cappellanis, imponet incensum in thuribulum cum benedictione. Dein accepto thuribulo e manibus Presbyteri antedicti, recitabit cum Cappellanis suis antiphonam *Dirigatur* et incensabit semel tantum lapidem per circuitum, ut supra.

16. Episcopus thuribulum restituet Presbytero, qui perget thurificare, dimittet mitram, dicet *Oremus. Flectamus genua* et assistentes respondebunt *Levate* (ad praedicta verba *Flectamus genua* Episcopus tantum non genuflectet) et subiunget orationem *Adiit Domine, misericordiae tuae* etc. Postea incipiet antiphonam *Mansurgens*, cooperietur mitra, et antiphonam eandem prosequetur cum psalmo *Bonum est confiteri* etc. recitans illum alternatim cum Cappellanis; post psalmum repetet antiphonam supradictam. Post repetitionem antiphonae, Episcopus intincto pollice in Oleum sacrum Catechumenorum, alias quinque unctiones peraget super lapidem eodem ordine ac supra.

17. Unctionibus peractis, absterget pollicem eique praesentabitur thuribulum a Presbytero, qui adolebat altare. Unus ex Cappellanis ministrabit incensum Episcopo, qui cum benedictione imponet illud in thuribulum, quo accepto e manibus praedicti Presbyteri, recitabit antiphonam *Dirigatur* et incensabit semel lapidem per circuitum, ut supra. Episcopus restituet thuribulum Presbytero, qui prosequetur thurificationem, et nudatus mitra dicet *Oremus. Flectamus genua*; ac responso ab assistentibus *Levate*, subiunget orationem *Adesto, Domine, dedicationi* etc.

18. Postea Episcopus incipiet antiphonam *Unxit te Deus*,

quam coopertus mitra prosequetur cum psalmo *Eructavit*, quem recitabit alternatim cum Cappellanis. Cum iisdem repetet antiphonam et post ipsam intincto pollice in S. Chrisma, efficiet quinque unctiones super lapidem quo modo superius descriptum fuit. Absolutis unctionibus, absterget pollicem; imponet cum benedictione incensum in thuribulum sibi praesentatum, ut supra, thuribulum accipiet et recitans cum Cappellanis antiphonam *Dirigatur*, adolebit lapidem per circuitum semel tantum. Episcopus restituto thuribulo Presbytero, qui perget adolere altare, dimittet mitram, dicet *Oremus Flectamus genua*, adstantes respondebunt *Levato*, et subiunget orationem *Exaudi nos, Deus noster* etc. Interim aliquis assistentium effundet aliquantulum aquae sacrae super gypsum seu scaliolam et miscebit illud trulla.

19. Episcopus post orationem praedictam cooperietur mitra, et pollice in Chrisma intincto efficiet unam tantum unctionem intra parvum sepulcrum, dicens *Consecretur* etc. Advertat tamen ut pollice signet binas Cruces ad verba *Consecretur et sanctificetur*, utque dextra benedicat illud tribus vicibus ad verba *In nomine Patris* etc. Absterget pollicem et dimissa mitra accipiet Reliquias duorum saltem Martyrum earumque exiguam quantitatem reponet in sepulcro: addet tria perparva grana thuris, deinde aliquantulo gypsi seu scaliolae illito labro sepulcri, claudet aut iubebit claudi lapide sepulcrum ipsum. Abstergetur lapis, si forte superesset aliqua pars gypsi super sepulcrum, deinde Episcopus recitabit orationem *Oremus. Deus, qui ex omnium cohabitatione* etc.

20. Post orationem praedictam incipiet Episcopus antiphonam *Ecco odor*, ac resumpta mitra, prosequetur antiphonam et recitabit psalmum *Fundamenta eius* etc. alternatim cum assistentibus. Post psalmum non repetetur antiphona et omittetur *Gloria Patri*. Episcopus, acceptis ampullis cum S. Chrismate et cum Oleo sacro Catechumenorum, effundet eorum parvam copiam super lapidem, ac dimissis ampullis, dextra expandet praedicta Olea sacra super totum lapidem, quo facto absterget manum gossipio et mantili ex tela rudi. Retinens in capite mitram recitabit invitationem ad orationem *Lapidem hunc* etc. Tum reci-

tabit cum Cappellanis alteram antiphonam *Aedificavit Moyses* et subiunget alteram invitationem ad orationem *Dei Patris omnipotentis* etc.

21. Dimittet mitram ac benedicet incensum, quod comburendum erit super Altare, et post orationem asperget illud aqua benedicta. Reponetur ei mitra, efficiet quinque cruces ex granis incensi, singulas nempe ex granis quinque et superponet exigua Crucem ex gossipio cerato, idque faciet in medio et in quatuor angulis, in quibus unctiones peregerit. Cavebit autem ne ponat super lapidem sepulcri illam quae medium locum obtinere debet, posset enim fieri, ut ob calorem thuris ardentis dehisceret lapis, ideoque altare fieret execratum priusquam absolveretur actus consecrationis.

22. Expedite deinde accendentur praedictae cruces ex gossipio cerato in suis quatuor capitibus, eisque accensis, Episcopus dimittet mitram cum pileolo, geniculabit super pulvium et recitabit *ψ. Alleluia. Veni Sancte Spiritus* etc. cum adstantibus. A septuagesima autem ad Pascha *Alleluia* omittetur. Assurget ac sine mitra recitabit simul cum Cappellanis utramque antiphonam *Ascendit fumus* et *Stetit Angelus*. Subiunget *Oremus. Fleclamus genua*, adstantes respondebunt *Levate*, et recitabit orationem *Huius altaris, Domine* etc. Prosequetur deinde alteram orationem *Supplices tibi, Domine* cum praefatione, quam recitabit manibus expansis. Quando erit combustum incensum, colligentur cinereae et spatulis eradetur cera ab uno ex Cappellanis eaque reponetur in lance, ut postea infundantur in sacrarium.

23. Post praefationem Episcopus incipiet antiphonam *Confirma hoc Deus*, quam continuabit cum assistentibus, et recitabit orationem *Quaesumus omnipotens Deus* etc. Tum imponet cum benedictione incensum in thuribulum et accepto thuribulo ei que imposita mitra, dicet cum assistentibus antiphonam *Omnis terra*, quo tempore incensabit super lapidem consecratum ad instar Crucis semel tantum. Dimittet mitram et subiunget orationem *Descendat, quaesumus, Domine*, non praemittens *Oremus*, atque hoc modo absolvetur consecratio.

24. Episcopus lavabit manus, adhibens medullam panis et mali medici ad eas emundandas ab Oleis sacris, et unus ex

Cappellanis Episcopi mantili lineo diligenter absterget lapidem sacrum, qui postea collocabitur super altare, et super ipso ab Episcopo eodem vel ab alio ex eius mandato celebrabitur Missa propria, idest quae in Missali assignatur *in die dedicationis Altaris*.

DE CONSECRATIONE
PLURIUM ALTARIUM PORTATILIUM.

CAPUT XXIII.

1. **Q**uae principio capituli superioris tradita sunt de forma et materia Altaris, omittuntur in praesenti, et innuuntur tantummodo ea omnia quae opus sunt in functione, ac ritum servandum.

De rebus praeparandis.

2. Lapidés consecrandi ponentur super tabulam longam et angustam ita ut unus stet a latere alterius: si ponentur super tabulam quadram, erunt in uno eodemque ordine in extremitate tabulae eiusdem, siquidem esset valde difficile multas actiones persolvere, nisi dispositae essent modo praedicto. Possent etiam disponi super plures tabulas, si ita requireret numerus eorum. Tabula autem contegetur tobalea linea albi coloris pluries complicata, ad excipienda Olea sacra, si forte effluerent extra lapides. Prope lapidem unumquemque ponetur claustrum sive operculum respectivum sepulcri.

3. Praeparabitur alter abacus alba mappa coopertus, in quo disponentur quae opus sunt ad Consecrationem, videlicet vasculum aquae sanctae cum aspersorio: alterum vasculum cum aqua consecranda, sufficienti copia pro numero lapidum: aliquantulum salis in lance; aliquantulum cineris in lance: aliquantulum vini in ampulla: vascula Olei sacri Catechumenorum

et S. Chrismatis in lance : ampullae argenteae plenae Oleis sacris praedictis , quae satis sint : aspergillum ex hyssopo : mantilia ex tela rudi sufficienti numero ad abstergendos lapides : aliquantulum gossipii soluti ; aliquantulum scaliolae vel gypsi triti in lance cretacea : trulla ad accipiendum caementum : quinque et viginti grana thuris cum quinque exiguis crucibus ex gossipio cerato pro singulis lapidibus : spathulae ad eradendum incensum combustum et lanx in qua ipsum ponatur : urceus cum pelvi et mantile : aliquantulum medullae panis et mali medici in lance : thuribulum cum navicula : Pontificale (pars II) : scotula cum candela ; mitra auriphrygiata cum velo pro ministro ; stola albi coloris : superpellicea quae satis sint pro numero inservientium.

4. Super abaco eodem vel in alio, cooperto ut supra, Reliquiae SS. Martyrum, quae claudendae erunt intra sepulcra, ponentur in lance argentea, cum candelabris duobus, ardentibus candelis. Aderunt grana thuris perexigua, ponenda inter Reliquias, nempe terna grana pro singulis sepulcris.

5. Praeparabitur pulvinus, in quo genuflectet Episcopus, et seorsim ad manus erit ignis pro thuribulo.

6. Si functio celebretur in ecclesia publica, praeparabitur faldistorium cum veste albi coloris, et Episcopus induet amictum, albam, cingulum, Crucem pectoralem, stolam, pluviale albi coloris cum formali, et cum mitra utetur etiam baculo pastorali.

7. Assistent Episcopo Cappellani sui superpellicio induti; aderit clericus a mitra, alter ad sustinendum librum et Presbyter indutus superpellicio, qui fungetur officio thurificandi Altaria supradicta. Aderit etiam lapidarius ad claudenda sepulcra (a.)

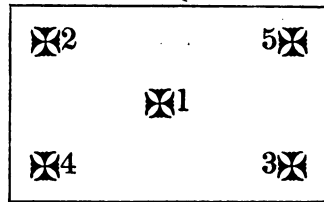
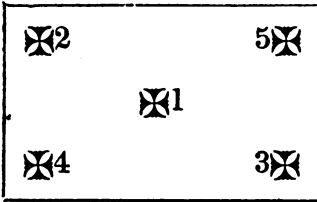
(a) Anno 1759. editum Romae fuit rituale, quod est perrarum, et inscribitur : *Ritus ad plura altaria portatilia simul consecranda, ex Pontificali Romano Clementis VIII. et Urbani VIII. auctoritate recognito, depromptus et pro re accomodatus, cura et studio Francisci Malthaei Romani Patriarchae Alexandrini in lucem prodit Romae MDCCLIX. Typis haeredum Io : Laurentii Barbiellini. Superiorum facultate.* Rituale hoc citatur ab Aloysio Gardellini ad decretum S. Rituum C. num. 4413. dub. 5. et est perutile ad functionem istam. Censemus tamen monere lectorem, quod ob quasdam variationes in eius compilatione invecas, non est cohaerens cum Pontificali Romano.

8. Episcopus ut venerit ad locum, in quo celebrabitur functio, dimittet mozzetam vel mantelletum, lavabit manus et assumpta stola albi coloris supra rochetum ac mitra in capite, leget invitationem ad orationem *Deum Patrem omnipotentem* etc. pluraliter.

9. Mitra detectus a Caeremoniario vel ab uno ex Cappellanis, qui assistent ei, geniculabit in pulvino ac dicet *Deus, in adiutorium meum intende*; Cappellani respondebunt *Domino ad adiuvandam me festina*. Episcopus assurgit ac dicet *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto* et Cappellani subiungunt *Sicut erat* etc. non adiungentes *Alleluia*, idque tribus vicibus vocem aliquantulum attollentes vicibus singulis.

10. Caeremoniarius aut unus ex Cappellanis reponet mitram Episcopo, qui exorcizabit salem, advertens quod tum in ista tum in sequentibus orationibus, si desumentur de consecratione ecclesiae, quo loco dicitur *huius Ecclesiae et altaris*, omittendum est verbum *Ecclesiae*, et dicendum *horum altarium*. Dimittet mitram et benedicet salem. Resumet mitram et exorcizabit aquam. Mitra nudatus benedicet aquam ac sine mitra benedicet cinerem. Miscebit salem et cinerem, deinde salem, cinerem et aquam, et manum absterget, si opus fuerit. Benedicet vinum, quod benedictum infundet in aquam; tum recitabit orationem *Omnipotens sempiterno Deus* etc. omissa altera, quae sequitur *Sanctificare per verbum Dei* etc.

11. Post orationem supradictam cooperietur mitra et pollice dextero in aquam consecratam intincto, quinque aspersiones seu cruces eodém pollice efficiet super primum lapidem in medio et in quatuor angulis, repetens formulam *Sanctificetur* et dextra tribus vicibus benedicens ad verba *In nomine Patris* etc. in singulis aspersionibus. Primam aspersionem faciet in medio, alteram in angulo posteriori qui respondet cornu Evangelii, tertiam in angulo anteriori cornu Epistolae, quartam in angulo anteriori cornu Evangelii, quintam in angulo posteriori cornu Epistolae.

Eodem modo deinceps easdem aspersiones faciet super singulos reliquos lapides.

12. Post aspersiones super omnes lapides confectas, pollicem absterget mantili, et accepto e manibus Cappellani aspergillo ex hyssopo aqua consecrata perfuso, incipiet antiphonam *Asperges me*, quam prosequetur recitare una cum Cappellanis; post antiphonam cum Cappellanis eisdem recitabit psalmum *Miserere*, quo finito, repetetur antiphona eadem, omisso *Gloria Patri*.

13. Interim Episcopus ter asperget primum lapidem per circuitum, videlicet incipiens in medio versus pectus suum et pergens a dextris suis, deinde redibit ad medium lapidis per sinistram. Deinde asperget reliquos omnes lapides, ut primum, et curabitur ut persolvatur actio ista cum recitatione psalmi praedicti, qui ob hanc rem recitabitur pausatim.

14. Expletis aspersioibus lapidum omnium, Episcopus relinquet aspergillum ex hyssopo, et post repetitionem antiphonae ab uno ex Cappellanis mantili mundo lapides abstergentur. Interim qui Presbyter thurificaturus erit altaria, in promptu habebit thuribulum.

15. Abstersis, ut supra, lapidibus cunctis, Episcopus dimittet mitram, recitabit versiculos *Domine exaudi etc. Dominus vobiscum* et orationem *Deus qui es visibilium etc.* pluraliter.

16. Praesentabitur thuribulum Episcopo a Presbytero, qui fugetur officio thurificandi altaria, et Episcopus cum benedictione in thuribulum imponet incensum, quod ei ministrabitur

ab uno ex Cappellanis. Cooperietur mitra a Caeremoniario aut ab uno ex Cappellanis, a quo recepto thuribulo, dum dicet antiphonam *Dirigatur*, ter adolebit primum lapidem per circuitum, incipiens a dextris suis et servans methodum, quae tenetur ad Missam solemnem in thurificatione oblatorum; deinde prosequetur eodem modo adolere secundum lapidem, tum tertium, quartum et reliquos usque ad ultimum.

17. Incensato lapide ultimo, Episcopus tradet thuribulum Presbytero, qui consecrationis tempore adolebit praedicta altaria, aut non abscedens de loco suo, aut circumiens mensas seu tabulas, super quibus posita erunt, quum id pendeat a maiori minorive ipsorum numero.

18. Episcopus incipiet antiphonam *Erexit Iacob*, quam legere prosequetur cum Cappellanis suis. Recitabit deinde alternatim cum ipsis psalmum *Quam dilecta*. In fine psalmi omittet *Gloria Patri* et repetet antiphonam. Repetita antiphona, pollicem dexterum intinget in Oleum sacrum Catechumenorum et quinque unctiones peraget super primum lapidem, primam nempe in medio, alteram in angulo posteriori cornu Evangelii, tertiam in angulo anteriori cornu Epistolae, quartam in angulo anteriori cornu Evangelii, quintam in angulo posteriori cornu Epistolae, recitans singulis vicibus formulam *Sanctificetur* etc. Exsequens unctiones, pollice effleiet binas cruces, unam ad verbum *Sanctificetur*, alteram ad verbum *Consecretur*, postea ter benedicet dextra dicens *In nomine Patris* etc. Expletis quinque unctionibus super lapidem primum, Episcopus prosequetur unctiones efficere super lapidem secundum, dein super tertium et super reliquos.

19. Post unctiones Episcopus absterget pollicem et praesentato ipsi thuribulo a Presbytero, qui thurificabit altaria, imponet cum benedictione in thuribulum incensum, quod ei ministrabit unus ex Cappellanis vel Caeremoniarius. Thuribulo deinde e manibus praedicti Presbyteri accepto, recitabit antiphonam *Dirigatur* cum Cappellanis suis et semel tantum per circuitum incensabit lapidem primum, deinde secundum et reliquos, ut supra.

20. Episcopus thuribulum restituet Presbytero, qui prosequetur adolere Altaria; dimittet mitram, dicet *Oremus. Flecta-*

mus genua et assistentes respondebunt *Levate* (ad praedicta verba *Flectamus genua* solus Episcopus non genuflectet): subiunget deinde pluraliter orationem *Adsit Domine, misericordiae tuae* etc. postea incipiet antiphonam *Mane surgens*, cooperietur mitra et prosequetur antiphonam eandem cum psalmo *Bonum est confiteri*, recitans illum alternatim cum Cappellanis, et post psalmum repetet eandem antiphonam. Post repetitionem antiphonae Episcopus, pollice in Oleum sacrum Catechumenorum intincto efficiet super lapides quinque alias unctiones, ordine superius descripto.

21. Expletis unctionibus, absterget pollicem eique praesentabitur thuribulum a Presbytero, qui adolebit Altaria. Caeremoniarius aut unus ex Cappellanis ministrabit incensum Episcopo, qui cum benedictione imponet illud in thuribulum, acceptoque thuribulo e manibus Presbyteri praedicti, recitabit antiphonam *Dirigatur* et lapides omnes per circuitum una tantum vice thurificabit, ut supra traditum est. Restituet thuribulum Presbytero, qui prosequetur adolere altaria, et nudatus mitra dicet *Oremus. Flectamus genua*; responso ab Assistentibus *Levate* subiunget pluraliter orationem *Adesto, Domine, dedicationi* etc.

22. Episcopus dein incipiet antiphonam *Unxit te Deus* et mitra rursus coopertus prosequetur illam una cum psalmo *Eruclavit*, quem recitabit alternatim cum Cappellanis. Repetet cum ipsis antiphonam postquam pollice intincto in S. Chrisma quinque unctiones successive efficiet super lapides quo modo superius docuimus. Post unctiones absterget pollicem, et cum benedictione imposito incenso in thuribulum ipsi praesentatum, ut supra, accipiet illud et recitans cum Cappellanis antiphonam *Dirigatur*, thurificabit semel tantum per circuitum lapides unum post alium. Thuribulum restituet Presbytero, qui prosequetur adolere Altaria, dimittet mitram, dicet *Oremus. Flectamus genua*, adstantes respondebunt *Levate* et recitabit pluraliter orationem *Exaudi nos, Deus* etc.

23. Episcopus post orationem denuo cooperietur mitra a Caeremoniario vel a Cappellano, et intincto pollice in sacrum Chrisma, efficiet unam tantum unctionem intra sepulcrum primi

lapidis, dieens *Consecratur* etc. Advertet autem, ut pollice signet cruces duas, ad verba *Consecratur, et sanctificetur*, atque dextra benedicat illud ad verba *In nomine Patris* etc. Hoc ipsum repetet in sepulcro aliorum lapidum. Interim aliquis assistentium, vel etiam lapidarius effundet aliquantulum aquae sacrae super gypsum aut scaliolam, quam trulla miscebit.

24. Episcopus post unctiones absterget pollicem gossipio et mitram dimittet. Accipiet dein Reliquias duorum Sanctorum Martyrum et exiguam partem earum ponet in sepulcro primi lapidis, postea eis adiunget tria perexigua grana thuris. Quando hoc peregerit in primo sepulcro, ponet Reliquias itemque incensum in secundo, deinde in tertio et in reliquis successive. Cappellanus unus, adiuvante lapidario, illinet gypso labrum sepulcri primi lapidis et claudet operculo, quod deinceps faciet in secundo, tertio et reliquis. Cappellanus alter accipiet mantile mundum ex tela rudi et postquam clausa erunt sepulcra, tollet diligenter gypsum, quod supererit super lapides. Omnibus sepulcris clausis, Caeremoniarius aut unus ex Cappellanis exuet mitram Episcopo, qui sine ulla variatione dicet orationem *Oremus. Deus, qui ex omnium* etc.

25. Post orationem incipiet Episcopus antiphonam *Ecce odor*, quam simul cum psalmo *Fundamenta eius* recitabit cum Cappellanis suis alternatim. Post psalmum non repetetur antiphona, nec dicetur *Gloria Patri*, sed Episcopus acceptis dextra ampullis cum S. Chrismate et cum Oleo sacro Catechumenorum, effundet parvam quantitatem eorum super primam lapidem, idemque faciet successive in reliquis. Postmodum depositis ampullis praedictis, incipiens super lapidem primum et prosequens super ceteros, manu dextera aperta expandet Olea sacra super lapides omnes, postea manum absterget gossipio, vel mantili ex tela rudi. Retinens capite mitram, recitabit pluraliter invitationem ad orationem *Lapides hos, fratres carissimi* etc. Dein cum Cappellanis recitabit alteram antiphonam *Aedificavit Moyses* et subiunget pluraliter alteram invitationem ad orationem *Dei Patris Omnipotentis* etc.

26. Mitram dimittet Episcopus et benedicet incensum comburendum super lapides, et post orationem asperget incensum

aqua benedicta. A Caeremoniario vel a Cappellano mitra reponetur Episcopo, qui efficiet quinque cruces, singulas ex quinque granis incensi, et superponet eis cruces ex gossipio cerato in quinque locis unctionum principalium, idque exsequetur super lapidem unumquemque. Cavendum autem, quoad crucem mediam, ne ponatur incensum super lapidem sepulcri, siquidem prae calore incensi posset frangi lapis ipse, eaque de causa altare fieret exsecratum.

27. Accendentur expedite ab uno ex Cappellanis Cruces supradictae, quibus omnibus accensis, a Caeremoniario vel a Cappellano exuetur mitra et pileolus Episcopo, qui geniculabit super pulvinum, incipiet *✠. Alleluia. Veni Sancte Spiritus* et prosequetur ipsum cum Cappellanis suis. A Septuagesima ad Pascha omittetur *Alleluia*. Episcopus assurgit et stans sine mitra recitabit simul cum Cappellanis antiphonam *Ascendit fumus*, dein alteram *Stetit Angelus*. Subiunget *Oremus. Flectamus genua*, Cappellani respondebunt *Levate* et pluraliter recitabit orationem *Horum altarium, Domine* etc. Prosequetur sine ulla variatione orationem *Supplices te rogamus*, cum praefatione, quam pluraliter recitabit, manibus ante pectus expansis. Thure combusto, colligentur cineres et spathulis eradetur cera ab uno ex Cappellanis, qui cineres et ceram reponet in lance, ut infundantur postea in sacrarium.

28. Post praefationem Episcopus incipiet antiphonam *Confirma hoc Deus*, quam prosequetur cum Cappellanis assistentibus deinde recitabit sine ulla variatione *Quaesumus, omnipotens Deus* etc. Incensum cum benedictione imponet in thuribulum, et mitra coopertus ac manibus accepto thuribulo, dicet cum Cappellanis antiphonam *Omnis terra*, quo tempore incensabit successive semel tantum ad instar crucis super unumquemque lapidem consecratum. Dimittet thuribulum et mitra nudatus a Caeremoniario vel ab uno ex Cappellanis, recitabit pluraliter orationem *Descendat quaesumus, Domine* etc. non praemittens *Oremus*. Hac oratione explicit Altarium dedicatio.

29. Post haec Episcopus lavabit manus easque diligenter emundabit ab Oleis sacris, tum dimittet mitram et stolam. Unus pluresve Cappellani abstergent accurate lapides consecratos, et

super unum ipsorum celebrabitur Missa ab Episcopo, vel ab alio Sacerdote ex eius mandato.

30. Missa, in hac circumstantia celebranda, extat in Missali *In die Dedicacionis altaris*; oratio autem secreta et postcommunio sunt pluraliter recitandae.

DE BENEDICTIONE COEMETERII
AB EPISCOPO PERSOLVENDA.

CAPUT XXIV.

1. **U**bi constructum sit coemeterium aliquod in usum fidelium, benedicatur oportet ab Episcopo ritu praescripto in Pontificali Romano, priusquam ibi sepeliendi cadavera initium fiat.

2. Ut autem sit regulariter constructum, praecavenda haec erunt: ut liberum sit a quolibet incommodo transitus, stillicidii sive exitus aquarum, a cloacis etc. atque etiam, si fieri possit a prospectu fenestrarum, saltem illarum quae respondeant in coemeterium ipsum; ut sit conclusum ambitu muri stabilis et alti, quo cuivis prohibeatur accessus: ut unus tantum sit aditus, clausus clavibus et munitus cancellis ferreis, satis densis, ne locus detur canibus aliisque animalibus introeundi; ne unquam relinquatur apertum, nisi adsit qui advigilet eius custodiam: ut sint loculamenta, in quibus coacervatim reponantur ossa sub tecto; ut si cadavera sepelientur intra terram, altitudo terrae sit palmorum decem, sin in puteis ex muro, habeant isti fundum terrae non muri densi, et bina sint opercula lapidea in singulis sepulchris, ut sit divisio sepulchrorum, seu locus humandi cadavera, distinctus pro viris, foeminis, pueris et divisio distinguatur appositis inscriptionibus vel alio signo: ut sit locus a sacro seiunctus, sed clausus se-

pto cum porta, ad sepeliendos pueros vita functos sine baptismo: ne sint arbores, plantae, flores, aliaque inter cādavera etiam sub praetextu ornamenti et decoris: ne in parietibus sint picturae profanae, neque alia, quae loci sanctitatem dedeant.

3. Aequum esset, ut extaret fons lustralis cum aspersorio stabili in ingressu, ut lampas iugiter arderet et adesset Sacellum decens ad celebrandam Missam.

4. Coemeterium tali modo constructum benedicetur ab Episcopo; functio autem peragenda erit matutinis horis.

De rebus praeparandis.

5. Curabitur, ut construantur quinque Cruces maiores lignae ad altitudinem ordinariam hominis aut paullo altiores, quae autem medium locum obtinet, esse debet altior quam ceterae. Cruces istae defigentur in solo sine ulla basi ita ut inter cādavera sint statutae. Ut tamen sint stabiliter fixae, poterit eis aedificari basis ex muro, quae sit sub terra neque ullo modo appareat extra solum. In culmine cuiusque Crucis et in extremitatibus brachiorum earum configetur cuspis ferrea, ut singulis cuspidibus infigatur candela in actu benedictionis. Ante singulas Cruces unum ferme palmum figetur in terra paxillus ligneus cum tribus foraminibus, in quibus ponentur candelae ante benedictionem, qui paxillus poterit etiam firmari Cruce ipsa.

6. Cruces autem praedictae disponentur hoc ordine. Maior in medio, reliquarum quatuor una ante Crucem modo dictam, altera post eam, tertia a dextra eiusdem, quarta a sinistra, omnes tamen e regione ingressus et pari inter se distantia.

7. Comparabitur scabellum gradatum ligneum, leve in commodum Episcopi, si opus fuerit, quando crucibus impositurus erit candelas.

8. Praeparabitur locus aliquis, qui praestet vicem Sacrii, in quo possit Episcopus sacris paramentis indui, si Caemeterium careret Sacello, aut nullum esset adnexum cubiculum decens.

9. In ecclesia viciniore praeparabitur quidquid opus est ad

Missam ab Episcopo celebrandam, si in Coemeterio nullum extaret Sacellum.

10. In medio coemeterio ante Crucem mediam, seu maiorem praeparabitur faldistorium cum veste albi coloris super exiguo tapeto et pulvinar in usum Episcopi quando genucabit.

11. A sinistra faldistorii abacus contactus alba tobalea, in quo ponetur Pontificale (pars II.) Canon pontificalis, scotula cum candela, quindecim caudelae perforatae in extremitate inferiori, imponendae crucibus, vas amplum aquae benedicendae, aliquantulum salis in lance, vasculum vacuum ad hauriendam ex concha aquam benedictam, aspergillum ex hyssopo, mantile seu manutergium unum ex tela subtili, thuribulum cum navicula et iucenso; seorsim autem focus cum igne ardenti et forcipes.

12. Praeterea loco opportuno collocabitur legile cum pontificali in usum cantorum.

In Sacrario.

13. Sedes cameralis in usum Episcopi, supposito tapeto: Crux hastilis cum intorticiis duobus: amictus, alba, ciugulum, Crux pectoralis, stola cum pluviali albi coloris, formale, mitra auriphrygiata et baculus pastoralis pro Episcopo: amictus duo totidemque albae et amictus, stola una albi coloris pro Diacono et Subdiacono: superpellicea sufficienti numero: quod spectat ad Missam, ut supra monuimus, paramenta omnia eius coloris, quem requirit officium, quod illa die celebrabitur.

14. Inservientes functioni erunt Diaconus et Subdiaconus; cantores quatuor; clerici tres pro Cruce et intorticiis: clerici duo pro libro et scotula: duo item pro mitra et baculo: alter pro vasculo aquae sanctae, alter pro thuribulo.

De functione.

15. Episcopus indutus rochetto et mozzeta, vel mantelletto si deget extra suam dioecesim accedet ad Sacrarium vel ad

alium locum constitutum ad induenda sacra paramenta et sedebit in sede praeparata. Clerici induent superpelliceum et Ministri sacri se parabunt in albis, Diaconus autem utetur etiam stola. Accendentur intorticia et distribuentur clericis paramenta episcopalia.

16. Ministri sacri se praesentabunt Episcopo eique reverentia facta, consistent a lateribus eius. Diaconus exuet ei Crucem pectoralem, mantelletum vel mozzetam. Deinde induent eum amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali, cui Diaconus affiget formale et imponet mitram Episcopo, qui baculum pastoralem sinistra accipiet.

17. Crux cum intorticiis praesentabitur Episcopo, qui assurgit et salutabit illam; postea procedetur ad Coemeterium ordine sequenti. Praeibit Crux cum intorticiis a lateribus, tum cantores, clerici inservientes, Clerus si aderit, Episcopus medius inter Ministros, clerici a mitra et baculo, familiares nobiles Episcopi.

18. Quum ventum erit in Coemeterium, Crux cum intorticiis consistet a dextra faldistorii in conspectu Episcopi, clerici inservientes prope abacum, cantores apud legile, Clerus disponetur in ordinem a lateribus faldistorii.

19. Episcopus sedebit faldistorio, versis humeris ad Crucem maiorem quae sita erit in medio coemeterio, cum Ministris a lateribus eius et habebit homiliam super sanctitate et libertate coemeterii.

20. Post homiliam clericus unus accendet quindecim supradictas candelas, earumque ternas imponet singulis crucibus in paxillo ligueo iam praeparato.

21. Episcopus dimittet baculum, si manu continuerit ipsum tempore homiliae, et nudatus mitra a Diacono, assurgit et conversus ad Crucem principalem coemeterii dicit orationem *Oremus. Omnipotens Deus, qui es custos etc.*

22. Mitra cooperietur a Diacono, et posito pulvino ante faldistorium, geniculabit et procumbet super ipsum, cantores autem cantabunt Litanias non duplicatas usque ad totum γ . *Ut omnibus fidelibus defunctis etc.* Episcopus assurgit et baculo pastorali sinistra accepto, benedicet coemeterium, dicens *Ut hoc*

coemeterium etc. Dimittet baculum pastorem, procumbet iterum et absolvitur Litaniae, quibus completis, Episcopus assurgit cum mitra in capite, et amoto pulvino, in quo genuflexerat, convertetur versus populum, seu vertet humeros ad Crucem principalem.

23. Episcopus appropinquabit abaco proximo faldistorio et exorcizabit salem. Exuetur mitra a Diacono et benedicet salem. Reposita ipsi mitra, exorcizabit aquam. Rursus nudatus mitra a Diacono, benedicet aquam. Propius accedet ad abacum, miscebit salem in aqua, dicens *Commixtio salis* etc. Prosequetur alteram orationem *Deus invictas* etc.

24. Intonabit antiphonam *Asperges me*, quam cantores prosequuntur cantare cum psalmo *Miserere*, mitra rursus cooperietur a Diacono et baculum sinistra accipiet. Clericus unus accipiet vasculum et implebit aqua benedicta (quam infundet quando opus erit) et accipiet etiam aspergillum ex hyssopo. Praecedet Crux cum intorticiis, deinde Episcopus medius inter Ministros et Diacono adstabit clericus cum vasculo aquae sanctae, prope Subdiaconum incedent clerici cum libro et scotula. Interim in promptu habebitur thuribulum cum igne et scala si opus erit.

25. Episcopus procedet ad Crucem, quae sita erit ante Crucem mediam seu maiorem, ibique accepto e manibus Diaconi aspergillo, incipiet super coemeterium aspergere aquam sanctam, circumiens ipsum, et radens totum murum ambitus, redibit ante Crucem praedictam, nempe quae sita erit ante Crucem principalem, ubi praesto erit thuriferarius cum thuribulo.

26. Reversus illuc Episcopus relinquet Diacono aspersorium et postquam cantores desierint cantare psalmum *Miserere*, dimittet baculum et a Diacono nudabitur mitra. Conversus ad Crucem istam recitabit orationem *Oremus. Deus, qui es totius* etc. Post orationem imponet in thuribulum incensum, quod ei ministrabit Diaconus et accepto e manibus Diaconi thuribulo, reverentia facta ad Crucem, a Ministris autem genuflexione, incensabit Crucem triplici ductu; iterata deinde reverentia, restituet thuribulum Diacono, a quo cooperietur mitra. Tum clericus unus accipiet tres candelas positas ad pedem Crucis, earumque unam

tradet Diacono et hic porriget Episcopo, qui imponet eam in summitate Crucis, firmans cuspidem ferrea ibi posita; deinde tradet alteram, quam Episcopus ponet in summitate brachii dexteri Crucis, postea tertiam, quam infiget in summitate brachii sinistri.

27. Cantores immediate recitabunt tono choralis psalmos *Domine, ne in furore tuo, et Beati quorum remissae sunt* etc. Episcopus, antecedente ut supra, Cruce cum intorticiis et ceteris ministris, sustinens sinistra baculum pastorem, recipiet aspergillum et procedet ad Crucem, quae posita erit post mediam, seu maiorem, recitans psalmos supra innutos et aspergens aqua sancta terram, qua transibit. Ante Crucem illam quum venerit, relinquet aspergillum, et completa a cantoribus recitatione psalmoreum, dimittet baculum pastorem, nudabitur mitra, recitabit orationem *Oremus. Domine sancto* etc. thurificabit Crucem, reprensens iterum incensum in thuribulum, et figet tres candelas super istam Crucem, quemadmodum fecerit in prima.

28. Cantores recitabunt psalmum *Domine ne in furore . . . Quoniam sagittae tuae*, et Episcopus ordine supra dicto, prosequens aspergere coemeterium, transibit ad Crucem positam a dextra Crucis principalis, ubi finito a cantoribus psalmo, recitabit orationem *Oremus. Domine Deus pastor* etc. incensabit et in ea ponet candelas ut in aliis.

29. Episcopo mitra cooperto, cantores recitabunt psalmum *Domine exaudi orationem . . . Non avertas faciem tuam*, et Episcopus eodem ordine accedet ad Crucem, quae collocata erit a sinistra principalis prosequens semper aspergere aqua sancta Coemeterium. Ibi postquam recitatus erit psalmus praedictus, recitabit orationem *Oremus. Domine Iesu Christe* etc. incensabit Crucem et affiget tres candelas, ut supra.

30. Recitabuntur deinde psalmi *De profundis* et *Domine exaudi orationem meam, auribus percipe* etc. et Episcopus, aspergens aquam sanctam, accedet ad Crucem, quae in medio Coemeterio posita erit et subsistet ante ipsam, donec absoluta erit psalmoreum eorumdem recitatio. Dimissa mitra, recitabit orationem *Oremus. Adesto quaesumus*, postea cantabit praefationem, manibus expansis. Incensabit deinde Crucem et candelas affiget in ea, utens

scabello gradato, si opus fuerit. Tum dicet *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et subiunget orationem *Domine sancte* etc.

31. His peractis, donabit benedictionem pontificalem, dicens *Sit nomen Domini benedictum*, ac si fuerit Ordinarius, poterit etiam concedere Indulgentiam, quae publicabitur a Diacono. In donanda benedictione stabit cum mitra aut sine mitra, iuxta gradum suum, prout nempe erit Archiepiscopus, aut Episcopus: postremo eodem ordine quo notatum est in principio, redibitur in Sacrarium ad sacra paramenta dimittenda.

32. Aequum esset, ut candelae supra Cruces positae arderent toto die, quoad consummentur.

33. Si suum esset Coemeterio Sacellum iam benedictum et compositum ad usum celebrandi, poterit ibi Episcopus celebrare Missam, secus celebrabit in ecclesia propinquiori.

34. Sin Missam celebrare ipsemet nollet, mandabit celebrationem ipsius Parocho, vel alteri dignitate ecclesiastica constituto, ac si Coemeterium esset conspicuum relate ad civitatem aut alias circumstantias, quae forte subesse possent, conveniens esset ut huic Missae solemniter assisteret Episcopus, quo casu Indulgentia publicabitur in exitu Missae.

35. In benedictione Coemeterii nulla est Missa propria, sed recitatur Missa de officio currenti cum orationibus in Pontificali praescriptis, sub unica conclusione cum prima oratione.

DE RECONCILIATIONE ECCLESIAE ET COEMETERII
AB EPISCOPO PERSOLVENDA.

CAPUT XXV.

1. **D**elicta, quibus violatur ecclesia et coemeterium recensentur in iure Canonico. Quocirca quum ad finem huius operis minime spectet illa enumerare, describemus tantum ritum in hac circumstantia ab Episcopo exsequendum.

2. **Commisso scelere, quo ecclesia erit violata, claudetur immediate, removebitur ab ipsa SS. Sacramentum, denudabuntur altaria omnia, tolletur aqua sancta de vasis seu fontibus lustralibus neque amplius sonabunt campanae, nisi quum reconciliata ecclesia fuerit. Violata ecclesia, violatum etiam est coemeterium; violato autem solo coemeterio, ecclesia non erit violata. Curabitur autem, ut ecclesia violata reconcilietur quam celerrime, praesertim si agatur de ecclesia parochiali, ac si qua immineret solemnitas.**

3. **Si ecclesia erit consecrata, reconciliatio peragenda est omnino ab Episcopo; nisi consecrata fuerit, peragi poterit a Presbytero aliquo ex mandato Episcopi ritu statuto in Rituali Romano. Quando ecclesia erit consecrata et ex indulto Apostolico reconciliabitur a Presbytero, servandus erit ritus in Pontificali Romano statutus et utenda aqua ad hunc finem consecrata ab Episcopo.**

4. **Functionem hanc licebit celebrare quacumque die, semper autem matutino tempore, quoniam expletur cum celebratione Missae. Curabitur, ut libere possit circumire ecclesia, et si aderit, coemeterium quoque.**

De rebus praeparandis.

5. **Ecclesia esto expoliata quocumque ornamento. Prope altare unumquodque praeparabitur Crux cum candelabris, quibus exornentur: item tobaleae et reliqua quae sunt ad ornatum.**

6. **In medio coemeterio, si erit ecclesiae contiguum, vel extra portam principalem ecclesiae, praeparabitur faldistorium instructum veste albi coloris et collocabitur super exiguum tapetum. Statuetur ibi abacus contactus alba tobalea, in quo aderit vas cum aqua benedicenda; vasculum ad hauriendam aquam ipsam; aliquantulum salis benedicendi in lance; mantile pro Episcopo; aspergillum ex hyssopo; pontificale (pars II.) et scotula cum candela.**

Intra Ecclesiam.

7. Ante altare maius intra presbyterium praeparabitur super exiguo tapeto faldistorium cum veste albi coloris et a latere faldistorii pulvinar ad genuflectendum. Super abaco, alba tobalea cooperto, concha seu vas maioris formae cum aqua benedicenda; aliquantulum salis in lance; aliquantulum cineris in lance: phiala vel ampulla plena vini; mantile pro Episcopo; vasculum ad extrahendam aquam benedictam; aspergillum ex hyssopo. Poterit ibi etiam praeparari totum id, quod opus est ad Missam lectam, quae celebrabitur ab Episcopo: sin Episcopus non celebrabit Missam, quae necesse sunt ad Missam solemnem, praeparabuntur in Sacrario.

In Sacrario.

8. Sedes cameralis cum tapeto pro Episcopo: amictus duo ad pari numero albae et cingula, stola una pro Ministris. Pro Episcopo autem amictus, alba, cingulum, Crux pectoralis, stola et pluviale albi coloris, formale pretiosum, quae paramenta contigentur velo albo. Insuper mitra auriphrygiata cum vimpa pro ministro, baculus pastoralis prope abacum sacrarum vestium, Crux hastilis, intorticia duo gestanda a lateribus Crucis, superpellicea pro inservientibus et quidquid opus est ad Missam cantatam, ut ante dictum est.

9. Personae ad hanc functionem invitandae, sunt Diaconus et Subdiaconus: Subdiaconus aut clericus ad gestandam Crucem: clerici duo pro intorticiis: quatuor Cappellani seu clerici pro mitra, baculo libro et scotula; clericus unus pro vasculo aquae benedictae: cantores quatuor: duo alteri clerici qui inserviant quando opus erit: Sacrista cum clericis suis ad exornanda altaria.

De Functione.

10. Hora praestituta Clerus conveniet in Sacrarium; clerici sibi induent superpelliceum; Ministri sacri induentur paramentis supra notatis.

11. Episcopus indutus rochetto et mozzeta, vel mantelleto, nisi fuerit Ordinarius, a Clero excipietur in limine ecclesiae, non sonabitur campanis, nec porrigetur ei aqua benedicta. Veniet in Sacrum, sedebit sede praeparata, ac dimissa mozzeta vel mantelleto, a Ministris qui adstant lateribus eius, induetur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali cum formali. A Diacono imponetur ei mitra auriphrygiata et accipiet sinistra baculum pastorem.

12. Episcopo parato se sistent clerici cum Cruce et intorticiis. Episcopus assurgit et salutabit Crucem, procedetur extra ecclesiam ordine sequenti. Clerici tres cum Cruce et intorticiis. Cantores bini, qui deferent pontificale ad cantandum antiphonam et psalmum, ut infra. Qui de Clero sunt, bini et digniores propius Episcopum incedent. Episcopus medius inter Ministros, et dextra benedicet populum, si deget in sua dioecesi. Duo Cappellani a mitra et baculo. Reliqui duo a libro et scotula. Familiares nobiles Episcopi, si aderunt.

13. Hoc ordine procedetur ad Coemeterium, si aderit, vel extra portam ecclesiae. Crux consistet dextrorsum extra ingressum, Clerus disponetur a lateribus prope faldistorium et Episcopus cum Ministris sedebit faldistorio ipso.

14. Brevi interposita mora, Episcopus appropinquabit abaco et exorcizabit salem dicens *Adiutorium nostrum* etc. *Exorcizatus* etc. Exorcismo salis completo, Episcopus dimittet baculum et a Diacono nudabitur mitra. Recitabit orationem ad benedicendum salem. Reposita ei mitra a Diacono, et baculo sinistra recepto, recitabit exorcismum super aquam. Hoc exorcismo peracto, baculum dimittet, exuetur mitra a Diacono et recitabit orationem, qua benedicet aquam. Aqua benedicta, accipiet pugillum salis manu dextera ac dicens *Commixtio salis* etc. infundet ipsum in aquam ad instar Crucis tribus vicibus ad verba *In nomine Patris* etc. In hac actione advertet, ne madefaciat, neve immergat manum in aquam. Diaconus, si opus fuerit, porriget mantile Episcopo, quo absterget manum. Postea recitabit alteram orationem *Deus invictae virtutis* etc. Hac oratione recitata, clericus, cuius officium deferre vasculum aquae sanctae implebit ea vasculum et accipiet etiam aspergillum ex hyssopo.

15. Episcopus intonabit antiphonam *Asperges me*, quam prosequuntur cantores una cum psalmo *Miserere*, cuius in fine cantabitur *Gloria Patri* et repetetur antiphona. Antiphona intonata, Diaconus reponet mitram Episcopo, deinde porriget ei aspergillum ex hyssopo.

16. Episcopus, praecedente Cruce cum intorticiis, medius inter Ministros, sequente Cappellano a mitra, circumibit Coemeterium, si aderit, et ecclesiam externe, aspergens illam aqua benedicta et praecipue locum violatum. Clericus deferens vasculum aquae sanctae incedet a dextris Diaconi. Si ecclesia libere circumiri non posset, observabitur quod traditum est in Dedicatione ecclesiae cap. XVIII. num. 60.

17. Reversus in medium coemeterium, vel nisi aderit coemeterium, ante portam principalem ecclesiae, Episcopus restituet aspersorium Diacono. Completo cantu psalmi et repetita antiphona, Diaconus exuet mitram Episcopo, qui conversus ad ecclesiam cantabit orationem *Oremus. Omnipotens et misericors* etc. Post hanc orationem Episcopus cantabit *Oremus (Ministri Flectamus genua)* et subiunget alteram orationem *Aufer a nobis* etc. Si cum ecclesia reconciliabitur etiam coemeterium, Episcopus iterum cantabit *Oremus. Flectamus genua* et adiiciet orationem *Domine pie, qui agrum figuli* etc. quae tamen oratio omittetur, si ecclesia careret coemeterio.

18. Hac vel altera oratione completa, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui sinistra resumet baculum. Ingredientur in ecclesiam clerici cum Cruce et intorticiis, sequuntur cantores, quorum duo incipient cantare Litanias, sequetur Clerus et Episcopus, ordine supra notato. Crux cum intorticiis intrabit in presbyterium Altaris maioris et consistet a latere Evangelii, cantores accedent ad legile praeparatum, Clerus in eodem presbyterio disponetur in binos ordines, Episcopus cum Ministris genuflectet faldistorio ibi praeparato et priusquam genuflectat, dimittet baculum pastorem. Prosequetur cantare Litanias, quibus respondebunt adstantes. Cantato versiculo *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. Episcopus tantum cum Ministris assurgit et sinistra accepto baculo benedicit ecclesiam tribus vicibus, dicens *Ut ecclesiam hanc* etc. ut in Pontificali, advertens, ut in

formula ista omittat verbum *Coemeterium*, quando coemeterium non sit reconciliandum. Post triplicem benedictionem Episcopus dimittet baculum, genuflectet iterum in faldistorio et absolventur Litaniae.

19. Completis Litanis, assurgat Episcopus et exuetur mitra a Diacono. Tum conversus ad altare maius, cantabit *Oremus* (Ministri *Flectamus genua*) et orationem *Deus qui peccati veteris* etc. Post orationem stans Episcopus, eodem loco, geniculabit ante faldistorium et cantabit *Deus in adiutorium meum intende*, cantores respondebunt *Domine ad adiuuandum me festina*. Assurgat Episcopus et cantabit *Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto*, respondebitur a cantoribus *Sicut erat* etc. non adiungentes *Alleluia* neque alia. Hoc idem, ut supra, repetetur secunda ac tertia vice, Episcopo singulis vicibus attollente vocem hemitonio. In actione ista adstantes genuflectent et assurgent, quando genuflectet et assurgat Episcopus.

20. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui accedet ad abacum, in quo praeparata erit aqua consecranda. Quum huius benedictionis formula desumenda sit ex ritu Dedicacionis Ecclesiae, advertet Episcopus ut verbum *consecrationem* variet in *reconciliationem*. Crux cum intorticiis propter hanc benedictionem consistet prope abacum in conspectu Episcopi. Episcopus exorcizabit salem, dicens *Exorcizo te creatura salis* etc. Post exorcismum salis exuetur mitra a Diacono et recitabit orationem super salem ad benedicendum ipsum. Reposita est mitra a Diacono, recitabit exorcismum super aquam. Post exorcismum istum Diaconus exuet mitram Episcopo, qui recitabit orationem ad benedicendam aquam. Post aquae benedictionem recitabit orationem super cinerem, quem benedicet. Tum accipiet manu dextera pugillum salis et dicens *Commixtio salis et cineris* etc. ter imponet salem super cinerem in modum Crucis ad verba *In nomine Patris* etc. Postmodum accipiet pugillum commixtionis salis et cineris atque, ut supra, imponet in aquam, dicens *Commixtio* etc. Diaconus porriget Episcopo mantile, si opus fuerit, quo hic absterget manum. Deinde Episcopus recitabit orationem super vinum, quo benedicto, accipiet phialam sive ampullam a Diacono et vinum in aquam tribus vicibus infundet ad verba *In*

nomine Patris etc. Postremo Episcopus recitabit orationem *Omnipotens sempiterne Deus* etc. qua oratione absolvitur benedictio supradicta. Hac oratione absoluta, clericus, cuius hoc erit officium, implebit vasculum aqua superius nominata, quam attinget aspergillo ex hyssopo et consistet a dextris Diaconi.

21. Episcopus redibit ante altare maius et conversus ad ipsum intonabit antiphonam *Exurgat Deus*, quae continuabitur a cantoribus cum parte eiusdem psalmi 67. *In ecclesiis benedicite Deo* etc. ac post singulos versiculos repetetur antiphona. Interim Episcopus cum Ministris, praecedente Cruce cum intorticiis, initium ducens a latere Evangelii, tribus vicibus circumibit ambitum interiorem ecclesiae et in primo circuitu asperget aqua consecrata partem superiorem parietum, in secundo parietes eosdem versus partem inferiorem, in tertio pavementum et praesertim locum in quo commissum fuerit delictum, propter quod violata erit ecclesia. Tertio circuitu peracto, revertetur Episcopus ante Altare, restituet aspergillum Diacono ibique consistet, conversus ad altare ipsum.

22. Postquam cantores desierint cantare psalmum supra indicatum, cuius in fine repetetur antiphona loco *Gloria Patri*, Episcopus cum mitra in capite cantabit invitationem ad orationem *Deum indultorem criminum* et in fine ipsius, post verba *vivit et regnat Deus*, Diaconus exuet ei mitram. Episcopus in cantu feriali et manibus expansis prosequetur praefationem usque ad conclusionem *Per Dominum* etc. quam recitabit, submissa voce.

23. Diaconus reponet mitram Episcopo, qui ascendet in suppedaneum altaris una cum Ministris. Ibi intonabit antiphonam *Introibo*, quae continuabitur a cantoribus cum psalmo *Iudica me Deus*, cuius in fine, omisso *Gloria Patri*, repetetur antiphona. Repetita antiphona, Diaconus tollet mitram Episcopo, qui cantabit *Oremus*. (Ministri *Flectamus genua*) et subiunget orationem *Deus qui in omni loco* etc.

24. Deinde Episcopus intonabit antiphonam *Confirma hoc Deus*, quam prosequentur cantores cum integro psalmo *Exurgat Deus*. Intonita antiphona, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui ibi manebit donec cantatus erit totus praedictus psalmus

cum *Gloria Patri* et in fine non repetetur antiphona. Completo psalmo, Episcopus exuetur mitra a Diacono.

25. Episcopus cantabit orationem *Oremus. Deus, qui Ecclesiam tuam* etc. Post orationem, Diaconus reponet mitram Episcopo, qui ritu usitato impertietur populo benedictionem.

26. Impertita benedictione, eodem ordine ac superius, Episcopus cum Clero revertetur in Sacrarium et hoc tempore a Sacrista cum clericis ornabuntur altaria.

27. Si Episcopus celebrabit Missam, redibit ad altare ibique parabitur, sin minus discedet de ecclesia ordine supra innuto et cantabitur Missa ab alio Presbytero ex mandato eius. Celebrabitur Missa de officio currente et primae orationi adiungetur altera oratio in Pontificali notata, sub unica conclusione.

DE RECONCILIATIONE COEMETERII
AB EPISCOPO PERSOLVENDA.

CAPUT XXVI.

1. **V**iolatum coemeterium claudetur immediate, neque ullum in ipso humabitur cadaver, donec non fuerit reconciliatum. Reconciliatio peragetur tempore matutino et fieri poterit quacumque die.

De rebus praeparandis.

2. In medio coemeterio sternetur tapetum et super ipsum ponetur faldistorium cum veste albi coloris et prope faldistorium pulvinus, in quo genuflectet Episcopus.

3. Prope faldistorium collocabitur abacus coopertus alba tobalea, in quo praeparabitur concha cum aqua benedicenda, aliquantulum salis in lance, vasculum vacuum ad extrahendam aquam antedictam, aspergillum ex byssopo, mantile pro Episcopo, Pontificale (pars II) et scotula cum candela. Aderit etiam alterum Pontificale in usum cantorum.

4. In Sacrario sacelli vel ecclesiae proximae coemeterio , praeparabuntur paramenta pro Episcopo, quae sunt amictus , alba, cingulum, Crux pectoralis, stola, pluviale albi coloris, et formale pretiosum et cooperientur velo albi coloris. Insuper mitra auriphrygiata cum vimpa seu velo pro ministro: prope abacum autem baculus pastoralis. In altero abaco disponentur paramenta pro Ministris, videlicet amictus duo totidemque albae et cingula, stola albi coloris pro Diacono, superpellicea pro clericis inservientibus. Crux hastilis et intorticia duo. Sedes cameralis super tapeto in usum Episcopi.

5. Si coemeterium careret Sacello, neque locus esset idoneus ad hanc rem, paramenta episcopalia et cetera praeparabuntur in altero abaco posito in ipso coemeterio, neque hoc casu parabitur sedes cameralis.

6. Ad functionem istam opus sunt Diaconus cum Subdiacono; item Subdiaconus aut clericus delaturus Crucem et Acolythi seu clerici duo, qui deferant intorticia a lateribus Crucis; quatuor Cappellani seu clerici a mitra, baculo, libro et scotula; cantores itidem quatuor; clericus unus pro vasculo aquae benedictae.

De functione.

7. Clerus in Sacrario vel alio loco designato induet superpellicem. Ministri induentur paramentis superius notatis.

8. Hora praestituta Episcopus indutus rochetto et mozzeta, vel mantelleto accedet ad locum praedictum et excipietur a Clero. Sedebit in sede praeparata, et stantibus a lateribus eius Ministris, dimittet mozzetam vel mantelletum et induetur amictu, alba, cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali albi coloris cum formali pretioso: a Diacono imponetur ei mitra, et sinistra accipiet baculum pastorem.

9. Ante Episcopum paratum se sistunt clerici cum Cruce et intorticiis. Episcopus assurgit, salutabit Crucem et procedet ad Coemeterium. Praeibit Crux cum intorticiis a lateribus, tum cantores bini, superpellicio induti, deinde Clerus (et pariter incedent bini, digniores autem propius Episcopum) se-

quetur Episcopus medius inter Ministros, ac si deget in dioecesi sua, benedicet adstantes manu dextera. Post Episcopum. incedent Cappellani a mitra et baculo, deinde reliqui duo a libro et scotula: ultimo loco familiares nobiles Episcopi, si aderunt.

10. Quum ventum erit in coemeterium, clerici cum Cruce et intorticiis consistent a dextra faldistorii, Clerus disponetur in lateribus prope faldistorium, Episcopus sedebit faldistorio et Ministri a lateribus eius.

11. Quod si Episcopus ibi induerit paramenta apud faldistorium, omittenda sunt quae superius notata fuerunt de accessu ex Sacratio ad coemeterium.

12. Episcopus sedebit brevi tempore, deinde assurget, dimittet baculum, geniculabit in faldistorio et cantores duo cantabunt Litanias. Post versiculum *Ut omnibus fidelibus defunctis* etc. Episcopus cum Ministris assurget et baculo sinistra accepto, benedicet tribus vicibus Coemeterium, cantans *Ut hoc Coemeterium* etc. ut in Pontificali. Dimittet baculum, rursus geniculabit in faldistorio et absolventur a cantoribus Litaniae.

13. Litanis absolutis, Episcopus assurget et adstantes omnes cum eo; tum baculo sinistra accepto, accedet ad abacum, et exorcizabit salem, dicens *Adiutorium nostrum* etc. *Exorcizo* etc. Exorcismo salis peracto, Episcopus dimittet baculum, dein exuetur mitra a Diacono. Recitabit orationem, qua benedicet salem. Iterum coopertus mitra a Diacono, resumet baculum sinistra et exorcismum super aquam recitabit. Post exorcismum dimittet baculum et a Diacono exuetur mitra. Recitabit orationem et benedicet aquam. Aqua benedicta, Episcopus dextra accipiet pugillum salis et dicens *Commixtio salis* etc. ponet ipsum tribus vicibus in aquam ad verba *In nomine Patris* etc. advertens ne madefaciat manum. Diaconus si necesse fuerit, porriget Episcopo mantile, quo absterget manum. Postremo Episcopus recitabit alteram orationem *Deus invictae virtutis* etc. Post orationem istam clericus extrahet vasculum unum aquae consecratae, accipiet aspergillum ex hyssopo et consistet a dextris Diaconi.

14. Episcopus intonabit antiphonam *Asperges me*, quam cantores prosequuntur cum psalmo *Miserere*. Diaconus repouet

mitram Episcopo eique porriget aspergillum. Episcopus, medius inter Ministros, praeunte Cruce cum intorticiis, clerico autem cum vasculo aquae sanctae incedente a dextris Diaconi, circumibit coemeterium, incipiens a latere dextro ipsius, ac totum asperget aqua benedicta, modo autem speciali locum violationis. Revertetur post aspersionem in medium coemeterii et aspergillum Diacono restituet.

15. Fine facto cantandi psalmum supra nominatum et omisso *Gloria Patri* ac repetita antiphona, Diaconus exuet Episcopo mitram. Episcopus cantabit *Oremus*. (Ministri *Flectamus genua*) et subiunget orationem *Domine pie, qui agrum figuli etc.*

16. Post orationem Diaconus reponet mitram Episcopo qui benedictionem solemnem populo largietur.

17. Denique ordine eodem, quo venit in Coemeterium, revertetur in Sacrarium dimissurus vestes sacras, vel prope faldistorium exuetur illis, quemadmodum a principio declaratum fuit.

DE BENEDICTIONE CAMPANAE.

CAPUT XXVII.

1. Campanae ad usum sacrum destinatae, benedicendae, sunt ab Episcopo priusquam collocentur in turri sacra. Functionem persolvere licet quacumque die et hora ac loco etiam quolibet, dum reputetur idoneus, tum in ecclesia aut in Sacrario, tum in porticu et in publica quoque platea, si difficile esset campanam asportare et collocare in ecclesiam vel in alio loco clauso.

2. Campana, quae erit benedicenda, suspendetur trabibus tribus in summitate iunctis ope funium atque ita appendetur in medio trabium praedictarum, ut pars eius inferior seu labrum distet a pavimento quinque vel sex palmos, ut Episcopus tangere facile possit eam intra et extra. Trabes

et funes licebit convestire paratibus rubri coloris, praetextis aureis, floribus, aliisque ornamentis decentibus: curabitur, ut campana sit tuto suspensa, nequid incommodi accipiatur.

3. In capite loci, quo fiet functio, decem ferme passus longe a campana, collocabitur faldistorium cum veste albi coloris, super exiguo suppedaneo cooperto tapeto. A lateribus faldistorii, extra suppedaneum, aderunt scabella duo pro Ministris. Circa campanam fieri poterit septum ex scamnis, vel alio modo ad continendum populum, ne nimium appropinquet campanae, praesertim tempore sacrae functionis.

4. A sinistra faldistorii praeparabitur abacus maioris formae, contactus alba tobalea, et super ipsum disponentur res sequentes. Candelabra duo cum cereis pro Acolythis. Urceus cum pelvi. Mantilia seu manutergia duo pro Episcopo in lance. Medulla panis et mali medici in lance. Spongiae maiores duae, totidemque aut plura mantilia maiora ex tela rudi, quae satis sint ad abstergendam campanam intus et foris. Missale vel Evangeliarium cum tegumento, et signaculo albi coloris posito ad Evangelium diei XV. Augusti. Manipuli albi coloris pro Ministris. Thuribulum et navicula cum thure. Myrrha, incensum, laser, styrax atque huiusmodi gummae odoraes satis tritae, quibus efficitur *thymiana* in lance cum cochleari maiore. Aliquantulum salis in lance. Concha maior seu vas decens plenum aquae. Vascula cum S. Chrismate et Oleo sacro Infirmorum in lance. Aliquantulum gossipii soluti. Mantile aut purificatorium unum ad abstergendam primam unctionem. Pontificale (pars. II). Scotula cum candela. Aspergillum ex hyssopo. Lamella gypsi. Fasciola chartacea, ad metiendam distantiam aequalem, quae esse debet inter septem cruces externas.

5. Seorsim focus manubrio instructus cum igne ardenti, supponendus campanae. Scabellum supponendum campanae quando lavabitur. Legile cum pontificali pro cantoribus.

*In Sacratio, vel alio loco decenti
ubi parabitur Episcopus.*

6. Sedes cameralis, vel etiam faldistorium super tapeto. Crux hastilis cum intorticiis duobus. Super abaco, alba tobalea
*Manuale Sacr. Caerem. lib. 7. 25**

contacto, praeparabitur amictus, alba, cingulum, crux pectoralis, stola cum pluviali albi coloris, formale pretiosum, mitra auriphrygiata et baculus pastoralis. Paramenta haec cooperientur velo concolore. Urceus cum pelvi et mantile unum in lance, in altero abaco amictus, albae et cingula duo, tunicella, stola et dalmatica albi coloris ac bireta duo pro Ministris. Superpellicea quae satis sint inservientibus.

7. Ad functionem istam peragendam requiruntur Diaconus et Subdiaconus, clerici tres ad gestandam Crucem et intorticia, Acolythy duo ac thuriferarius, duo clerici pro libro et scotula, duo pro mitra et baculo pastorali, cantores quatuor, campanarius.

De Functione.

8. Episcopus indutus rochetto et mozzeta, vel etiam mantelleteo veniet in Sacrarium vel alium locum praestitutum ad induenda sacra paramenta et sedebit sede praeparata. Clerici sibi induent superpelliceum et debito tempore se parabunt Ministri. Interim accendentur duo supradicta intorticia et distribuuntur clericis paramenta episcopalia. Ministri sacri accedent ad Episcopum et consistent a lateribus eius, Diaconus nempe a dextris, Subdiaconus a sinistris. Episcopus per Ministros antedictos dimittet Crucem pectoralem, mozzetam vel mantelletum. Sedens sibi ipse caput cooperiet bireto et lavabit manus, ministrantibus aquam familiaribus eius: Ministri autem sustinebunt mantile super eius genua extensum. Lotis et abstersis manibus, dimittet biretum et parabitur amictu, alba cingulo, Cruce pectorali, stola et pluviali albi coloris, cui apponetur formale. A Diacono cooperietur mitra et sinistra recipiet baculum pastorem.

9. Episcopo parato praesentabitur Crux cum intorticiis. Episcopus assurget, salutabit illam et procedetur ad locum functionis ordine sequenti. Anteibit Crux cum intorticiis, tum cantores, Clerus, Episcopus medius inter Ministros, qui capite cooperito bireto sustentabunt fimbrias pluvialis, clerici a mitra et baculo, familiares nobiles Episcopi.

10. Quum ventum erit ad locum functionis clerici cum intorticiis consistent post campanam contra faldistorium vel alio loco, dummodo Crux conspici possit ab Episcopo, secus locum sument a dextris a latere faldistorii; clerici inservientes apud abacum, cantores ad legile, Clerus, si aderit, ad scamna, Episcopus sedebit faldistorio et baculum dimittet. Se sistent Episcopo Cappellani sui cum libro et scotula.

11. Episcopus sedens intonabit tono choralis sine cantu psalmum *Miserere*, quod iunctim cum reliquis continuabitur a cantoribus. Episcopus tantum recitabit *Gloria Patri* et inchoabit psalmum sequentem. Ad psalmum ultimum ponetur ante Episcopum scabellum et super illud concha cum aqua benedicenda, clericus unus sustinebit lancem cum sale.

12. Psalmis absolutis, Episcopus assurgit, dicet *Adiutorium nostrum* etc. et exorcizabit salem. Exuetur mitra a Diacono et benedicet salem. Deinde mitra iterum coopertus exorcizabit aquam. Dimittet mitram et aquam benedicet. Post orationem communem subiunget alteram peculiarem *Benedic, Domine, hanc aquam* etc. non praeponens *Oremus*. Miscebit salem in aqua dicens *Commixtio salis* etc. et manum absterget mantili, si opus erit. Adiciet alteram orationem *Deus invictae virtutis auctor* etc. Qua oratione completa, Episcopus sedebit et mitra cooperietur.

13. Clerici duo deferent scabellum cum concha aquae subter campanam, alter clericus in promptu habebit aspergillum ex hyssopo. Collocata aqua benedicta subter campanam Episcopus accipiet sinistra baculum pastorem et accedet ad campanam. Ibi Diaconus ei porriget aspergillum, quod Episcopus immerget in aquam benedictam et incipiet campanam lavare, madefaciens aspergillo ipso labrum tantum externum, deinde internum. Quo facto, restituet aspergillum Diacono et redibit ad faldistorium.

14. Reversus ad faldistorium Episcopus sedebit, dimittet baculum pastorem et intonabit psalmum *Lauda anima mea Dominum*, quem cum psalmis reliquis prosequuntur cantores tono choralis et sine cantu, ut ante dictum est. Hoc tempore duo Presbyteri superpellicio induti vel saltem clerici duo, sacro ordine constituti, spongiis aqua sancta perfusis lavabunt cam-

panam totaliter intus et foris, deinde mantilibus absterget illam.

15. Caeremoniarius aut alter designatus statim ac lota erit campana, gypso signabit versus medium campanae Crucem unam quo loco facienda erit unctio prima, deinde alteras septem in circuitu externo versus labrum, utens mensura iam accepta pro distantia aequali unius Crucis ab altera, postea quatuor alias in labro interno. In promptu habebitur etiam tabella cum formula unctionum. Clerici duo amovebunt concham aquae benedictae quae posita fuerat subter campanam et relinquent ibi scabellam.

16. Psalmis absolutis, Episcopus, accepto baculo pastorali accedet ad campanam, et pollice in Oleum sacrum Infirmorum intincto, signabit super campanam loco designato Crucem unam, nihil dicens. Caeremoniarius tam in ista, quam in reliquis unctionibus advertat, ut ante unctionem mantili ex tela rudi deleat gypsum, quo signata fuerit Crux versus medium campanae, ut superius dictum est. Uctione peracta, Episcopus absterget pollicem gossipio et dimisso baculo pastorali ac nudatus mitra cantabit tono feriali orationem *Oremus. Deus qui per beatum Moysen* etc.

17. Post orationem cooperietur mitra a Diacono, a quo deinde accipiet mantile vel purificatorium et ipso absterget unctionem, quam peregerit super campanam. Post haec intonabit antiphonam *Vox Domini*, quam in cantu prosequuntur cantores cum psalmo *Afferte Domino*. Dum cantabitur antiphona cum psalmo praedicto, Episcopus intincto pollice in Oleum sacrum Infirmorum, peraget septem unctiones externas, recitans formulam praescriptam, quam leget ex tabella sibi sustenta a Subdiacono. Episcopus unctionem primam incipiet super Crucem designatam infra illam, in qua iam fecerit unctionem, et prosequetur a dextris suis. Expletis septem unctionibus externis, absterget pollicem gossipio; tum praesentato ipsi vasculo cum sacro Chrismate, peraget quatuor unctiones internas, recitans eandem formulam et prosequens etiam in istis ad dexteram suam. Post unctiones absterget pollicem et dimissa mitra, cantabit tono feriali orationem *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc.

18. Post orationem rursus cooperietur mitra et accedet ad faldistorium, ubi sedens lavabit manus et absterget pollicem medulla panis et mali medici.

19. Interim clericus unus in promptu habebit *thymiana* sive odores, et alter foculum cum igne ardenti (a).

20. Episcopo, lotis manibus, praesentabitur foculus et Diaconus porriget ei cochleare cum lance *thymiamatis*. Episcopus iniiciet illud super ignem et clericus immediate collocabit foculum fumantem in scabello et subter campanam ponet ita, ut fumum totum recipiat. Cantores tunc cantabunt antiphonam *Deus in sancto* cum parte psalmi LXXVI. *Viderunt te aquae Deus* etc. cum *Gloria Patri*, non repetentes antiphonam.

21. Quando cantabitur *Sicut erat* etc. Episcopus nudabitur mitra, deinde assurget et cantabit, ut supra, orationem *Oremus. Omnipotens Dominator* etc. Post orationem sedebit et mitra ipsi a Diacono reponetur.

22. Ministri, facta iunctim ad Episcopum reverentia, accedent ad abacum, ubi Acolythy imponent eis manipulum brachio sinistro. Diaconus revertetur ad dextram Episcopi, ministrabit ei incensum, quod ab Episcopo imponetur in thuribulum cum benedictione usitata. Diaconus redibit ad abacum, accipiet librum Evangeliorum et se adiungens Subdiacono, Acolythis deferentibus candelabra ardentibus cereis, ac thuriferario, se sistet ante Episcopum et genuflexus petet ab eo benedictionem, dicens *Iube, Domne, benedicere*; Episcopus respondebit *Dominus sicut* etc. Assurget Diaconus, et facta ab omnibus debita ad Episcopum reverentia, venient ad dexteram eius et cantabitur Evangelium.

23. Episcopus nudabitur mitra a Caeremoniario, assurget et baculum inter manus continebit dum cantabitur Evangelium. Post cantum Evangelii, Episcopus dimittet baculum, osculabitur librum Evangelii praesentatum ipsi a Subdiacono et incensabitur a Diacono.

(a) Pontificale praescribit ut campanae supponatur thuribulum. In praxi autem cognoscitur id fieri non posse propter thuribuli parvitatem, idcirco substituitur foculus qui potest in officio actuali vocari etiam thuribulum, seu vas cum igne ubi ardeat incensum.

24. Subdiaconus, ubi Episcopus osculatus erit Evangelium, consistet a sinistris eius; Diaconus postquam incensaverit eum, redibit ad eius dexteram et subito manipulos dimittent.

25. Tunc Episcopus signum Crucis efficiet super campanam, nullum proferens verbum, atque hoc modo explicet functio huiusmodi.

26. Campanarius ligabit chordulam malleo campanae, et discedente Episcopo, sonabitur a clerico, siquidem pulsare campanam officium est Ostiarii.

27. Episcopus eodem ordine, quo accesserit, discedet de loco functionis et revertetur in locum praestitutum ad dimitteuda paramenta.

DE BENEDICTIONE
PLURIUM CAMPANARUM.

CAPUT XXVIII.

1. **Q**uae superiori capitulo de benedictione campanae unius tradita sunt, servabuntur, paucisque additis instructionibus, functio de plurium campanarum benedictione tractabitur sequenti modo.

2. Campanae appendentur quemadmodum ibi traditum est, sed eo modo, ut adsit ab una ad alteram aequum intervallum, quo possint ab Episcopo libere circumiri.

3. Praeparabuntur spongiae et mantilia pro singulis campanis. Myrrha, incensum et odores sint sufficienti copia pro numero campanarum, itemque aqua qua lavandae erunt. Habebitur etiam mensura distincta pro singulis campanis et focus supponendus unicuique illarum.

4. Haec respiciunt apparatus. Quod autem spectat ad functionem, notandum, quod oratio peculiaris pro benedictione

aquae, idest *Benedic Domine hanc aquam* etc. recitanda erit pluraliter.

5. Concha cum aqua benedicta poterit ab una ad alteram campanam transferri.

6. Episcopus lavare incipiet campanam primam, deinde secundam, tertiam et reliquas, si aderunt. Presbyteri lavabunt et abstergent campanas eodem ordine, quo eas inceperit lavare Episcopus.

7. Episcopus unctionem primam faciet Oleo sacro Infirmorum super unamquamque campanam, deinde cantabit orationem *Oremus. Deus qui per beatum Moysen* etc. plurali numero. Post orationem Episcopus mitra coopertus a Diacono, unctiones unam post aliam panniculo absterget quo ordine campanas lavare inceperit.

8. Septem deinde unctiones externas Oleo sacro Infirmorum peraget successive super singulas campanas, postea absterso pollice, exsequetur quatuor unctiones internas sacro Chrismate, et ipsas successive.

9. Orationem *Oremus. Omnipotens sempiternus Deus* etc. post unctiones, Episcopus recitabit pluraliter.

10. Episcopus iniiciet odores in foculum unumquemque, qui ponentur subter singulas campanas.

11. Oratio *Omnipotens Dominator* etc. recitabitur ab Episcopo etiam pluraliter.

12. In reliquo functionis observabitur id totum, quod in benedictione unius campanae superiori capitulo notatum est.

FINIS
LIBRI SEPTIMI

I N D E X

LIBRI VII.

CAPUT I.	De Sacramento Confirmationis ab Episcopo solemniter conferendo pag. 3
CAPUT II.	Ordinatio generalis habita privatim . . . » 9
CAPUT III.	De Ordinatione generali ab Episcopo ordinario in ecclesia cathedrali celebrata solemniter. » 38
CAPUT IV.	De consecratione Episcopi privatim persolvenda » 81
CAPUT V.	De consecratione Electi in Episcopum ab altero Episcopo in sua cathedrali solemniter exsequenda » 108
CAPUT VI.	De plurium Episcoporum consecratione. » 137
CAPUT VII.	Quae sint animadvertenda si consecrans esset Cardinalis, consecrandus autem Praesul: si consecrans et consecrandus essent Cardinales: si consecrans esset Praesul et consecrandus Cardinalis . . » 147
CAPUT VIII.	De S. Pallii traditione electo Archiepiscopo » 153
CAPUT IX.	De benedictione Abbatis » 159
CAPUT X.	De benedictione Abbatis solemniter persolvenda » 178
CAPUT XI.	De benedictione plurium Abbatum . . . » 203
CAPUT XII.	De Baptismo ab Episcopo infantibus conferendo » 211
CAPUT XIII.	De Baptismo adulti ab Episcopo conferendo » 219
CAPUT XIV.	De caeremoniis omissis in Baptismo infantium ab Episcopo supplendis. . . » 231
CAPUT XV.	De ritu supplendi ab Episcopo caeremonias in Baptismo adulti omissas » 241

CAPUT XVI.	De Sacramento Matrimonii coram Episcopo celebrando cum benedictione nuptiarum pag.	251
CAPUT XVII.	De impositione primi lapidis novae Ecclesiae ab Episcopo persolvenda. . . »	258
CAPUT XVIII.	De ecclesiae dedicatione seu consecratione »	267
CAPUT XIX.	De consecratione Altaris »	305
CAPUT XX.	De consecratione plurium altarium stabilium »	328
CAPUT XXI.	De consecratione altaris, cuius sepulchrum Reliquiarum est in medio summitatis stipitis. »	352
CAPUT XXII.	Consecratio altaris portatilis »	360
CAPUT XXIII.	De Consecratione plurium altarium portatilium »	368
CAPUT XXIV.	De benedictione coemeterii ab Episcopo persolvenda »	376
CAPUT XXV.	De reconciliatione ecclesiae et coemeterii ab Episcopo persolvenda »	382
CAPUT XXVI.	De reconciliatione coemetèrii ab Episcopo persolvenda »	389
CAPUT XXVII.	De benedictione campanae »	392
CAPUT XXVIII.	De benedictione plurium campanarum . . »	398

ERRATA

CORRIGE

Pag. 15 lin. 32 <i>S. R. E. Cardinalis</i>	<i>S. R. E. Presbyter Cardinalis</i>
» 19 lin. 15 sequentur Archidiaconum	sequentur bini Archidiaconum
» 23 lin. 15. ad remoto	ac remoto
» 32 lin. 37 duae lineae	duae lineae
» 45 lin. 20 supponet	superponet
» 62 lin. 31 quae	qui
» 63 lin. 23 tanget	tangent
» 64 lin. 17 quae	qui
» 73 lin. 15 quam	quem
» 101 lin. 22 sed cunctae	sed et cunctae
» 167 lin. 25 operit	operiet
» 170 lin. 12 quorum	quarum
» 182 lin. 2. albi coloris sine opere phrygio	non vero lamatis ; chirothecas albi coloris sine opere phrygio ;
lin. 35 « post numerum seu § 32. in medio paginae »	<i>In sacratio.</i>
» 184 lin. 2 et cingulo	et cingulo ac etiam tunicella, si licebit uti,
» 207 lin. 25 observabunt	observabit
» 244 lin. 28 subiicet	subiiciet
» 271 lin. 4 consecrantis	consecrante.
» 273 lin. 32 afferet	affert
» 279 lin. penul. primum.	primum et
» 301 lin. 19 iunctis manibus	expansis manibus
» 306 lin. 17 sint.	sit
» 340 lin. 24 S. Chrisma	S. Chrisma

 VENIA SUPERIORUM